

Poročilo o razvoju 2010

ISSN 1581-6567

Ljubljana, maj 2010

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27

Odgovarja: mag. Boštjan Vasle, direktor

Odgovorna urednica: mag. Rotija Kmet Zupančič

Pomočnik urednice: Matevž Hribernik

Avtorice in avtorji Poročila o razvoju 2010 so:

mag. Rotija Kmet Zupančič (vodja projekta, urednica, Uvodna pojasnila, Glavne ugotovitve, Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev, Raba interneta); *Matevž Hribernik* (pomočnik urednice, Kazalniki razvoja Slovenije, Institucionalna konkurenčnost, Učinkovitost pravosodja); *Lidija Apohal Vučkovič* (Glavne ugotovitve, Moderna socialna država in večja zaposlenost, Izboljšanje prilagodljivosti trga dela, Modernizacija sistemov socialne zaščite, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Dostopnost storitev splošnega pomena); *mag. Marijana Bednaš* (Glavne ugotovitve, Makroekonomska stabilnost, Dolg sektorja država); *mag. Tanja Čelebič* (Izobraževanje in usposabljanje, Dostopnost storitev splošnega pomena, Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca, Javni izdatki za izobraževanje, Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja, Diplomanti na področju znanosti in tehnologije, Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, Zasebni izdatki za izobraževanje, Vključenost v izobraževanje, Kultura kot dejavnik identitete in razvoja); *Lejla Fajič* (Makroekonomska stabilnost, Realna rast bruto domačega proizvoda); *mag. Barbara Ferk* (Potrošnja gospodinjstev za kulturo); *mag. Marko Glažar* (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Sintezna ocena razvoja); *Marijan Hafner* (Finančne storitve, Bilančna vsota bank, Zavarovalne premije, Tržna kapitalizacija); *Jana S. Javornik* (Indeks človekovega razvoja); *Slavica Jurančič* (Tržni delež, Stroški dela na enoto proizvoda); *dr. Alenka Kajzer* (Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, Izobraževanje in usposabljanje, Izboljšanje prilagodljivosti trga dela, Stopnja dolgotrajne brezposelnosti, Razširjenost začasnih zaposlitev, Razširjenost delnih zaposlitev); *mag. Maja Kersnik* (Modernizacija sistemov socialne zaščite, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Izdatki za socialno zaščito, Stopnja tveganja revščine in materialna prikrajšanost); *Dušan Kidrič* (Modernizacija sistemov socialne zaščite); *Barbara Knapič Navarrete* (Dolg sektorja država); *Mojca Koprivnikar Šušteršič* (Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenega sektorja, Delež nefinančnih tržnih storitev); *Jasna Kondža* (Ravnovesje sektorja država, Izdatki sektorja država po ekonomski klasifikaciji, Ekonomska struktura davkov in prispevkov); *mag. Mateja Kovač* (Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Intenzivnost kmetovanja, Intenzivnost poseka lesa); *Saša Kovačič* (Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Minimalna plača); *dr. Valerija Korošec* (Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti); *Tomaž Kraigher* (Trajno obnavljanje prebivalstva, Produktivnost dela, Povprečno število let šolanja, Stopnja delovne aktivnosti, Stopnja brezposelnosti, Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov, Indeks starostne odvisnosti, Stopnja rodnosti, Selitveni koeficient); *Janez Kušar* (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Gradbena dovoljenja); *dr. Ivo Lavrač* (Izboljšanje gospodarjenja s prostorom); *Urška Lušina* (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja); *dr. Jože Markič* (Plačilnobilančno ravnovesje, Bruto zunanji dolg, Delež izvoza in uvoza v BDP); *dr. Ana Murn* (Učinkovita in cenejša država, Kakovost javnih financ, Institucionalna konkurenčnost, Učinkovitost pravosodja Državne pomoči, Subvencije, Izdatki sektorja država po funkcionalni klasifikaciji – COFOG); *mag. Tina Nenadič* (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Podjetniška aktivnost, Izdatki za raziskave in razvoj, Raziskovalci in patenti); *Janja Pečar* (Skladnejši regionalni razvoj, Medregionalne razlike v BDP, Medregionalne razlike v brezposelnosti); *Jure Povšnar* (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Energetska intenzivnost, Obnovljivi viri energije, Delež cestnega prometa v blagovnem prometu); *dr. Matija Rojec* (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Institucionalna konkurenčnost, Neposredne tuje investicije); *dr. Metka Stare* (Nefinančne tržne storitve, Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba IKT); *Branka Tavčar* (Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči); *Miha Trošt* (Inflacija); *mag. Boštjan Vasle* (Glavne ugotovitve); *mag. Mojca Vendramin* (Glavne ugotovitve, Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja, Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Odpadki, Implicitna davčna stopnja na rabo energije); *Ivanka Zakotnik* (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Emisijsko intenzivne industrije, Faktorska struktura blagovnega izvoza); *Eva Zver* (Modernizacija sistemov socialne zaščite, Dostopnost storitev splošnega pomena, Izdatki za zdravstvo, Izdatki za dolgotrajno oskrbo, Zmogljivosti zdravstvenega varstva).

Uredniški odbor: Lidija Apohal Vučkovič, mag. Marijana Bednaš, Lejla Fajič, dr. Alenka Kajzer, Janez Kušar, mag. Boštjan Vasle

Oblikovanje grafikonov: Marjeta Žigman

Oblikovanje: Katja Korinšek, Pristop

Računalniška postavitev: Ema Bertina Kopitar

Tisk: ???

Naklada: 170 izvodov

© Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno. Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo

Uvodna pojasnila.....	7
-----------------------	---

Glavne ugotovitve.....	9
------------------------	---

I. del – Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije 13

1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast	15
1.1 Makroekonomska stabilnost	15
1.2 Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja	18
1.3 Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti	23
1.3.1 Nefinančne tržne storitve.....	23
1.3.2 Finančne storitve.....	25
2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta... 27	
2.1 Izobraževanje in usposabljanje.....	27
2.2 Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij	30
3. Učinkovita in cenejša država.....	34
3.1 Kakovost javnih financ.....	34
3.2 Institucionalna konkurenčnost	37
3.3 Učinkovitost pravosodja.....	39
4. Moderna socialna država in večja zaposlenost	40
4.1 Izboljšanje prilagodljivosti trga dela	40
4.2 Modernizacija sistemov socialne zaščite.....	42
4.3 Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti.....	45
4.3.1 Dostopnost storitev splošnega pomena.....	47
5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	50
5.1 Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike.....	50
5.2 Trajno obnavljanje prebivalstva.....	54
5.3 Skladnejši regionalni razvoj.....	55
5.4 Izboljšanje gospodarjenja s prostorom.....	56
5.5 Kultura.....	57

II. del – Kazalniki razvoja Slovenije 59

1. PRIORITETA: Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast.....	61
Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	62
Realna rast bruto domačega proizvoda.....	64
Inflacija	66
Dolg sektorja država.....	68
Primanjkljaj sektorja država.....	70
Plačilnobilančno ravnovesje	72
Bruto zunanji dolg.....	74
Produktivnost dela.....	76
Tržni delež.....	78
Stroški dela na enoto proizvoda.....	80
Faktorska struktura izvoza blaga	82

Delež izvoza in uvoza vBDP	84
Neposredne tuje investicije.....	86
Podjetniška aktivnost.....	88
Delež nefinančnih tržnih storitev	90
Bilančna vsota bank	92
Zavarovalne premije.....	94
Tržna kapitalizacija delnic.....	96

2. PRIORITETA: Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna

delovna mesta.....	99
Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo.....	100
Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva.....	102
Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja.....	104
Javni izdatki za izobraževanje.....	106
Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca	108
Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	110
Diplomanti naravoslovja in tehnike.....	112
Patenti in raziskovalci	114
Uporaba in dostop do interneta.....	116

3. PRIORITETA: Učinkovita in cenejša država 119

Izdatki institucionalnega sektorja država	120
Izdatki sektorja država po namenih (COFOG).....	122
Ekonomska struktura davkov in prispevkov	124
Subvencije	126
Državne pomoči.....	128

4. PRIORITETA: Moderna socialna država 131

Stopnja delovne aktivnosti.....	132
Stopnja brezposelnosti	134
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti.....	136
Začasne zaposlitve	138
Delne zaposlitve	140
Izdatki za socialno zaščito.....	142
Izdatki za zdravstvo.....	144
Izdatki za dolgotrajno oskrbo	146
Zasebni izdatki za izobraževanje	148
Indeks človekovega razvoja	150
Minimalna plača	152
Tveganje revščine in materialna prikrajšanost.....	154
Zmogljivosti zdravstva	156
Vključenost v izobraževanje.....	158

5. PRIORITETA: Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja 161

Emisijsko intenzivne industrije.....	162
Energetska intenzivnost	164
Obnovljivi viri energije.....	166
Delež cestnega prometa v blagovnem prometu.....	168
Implicitna davčna stopnja na rabo energije.....	170
Intenzivnost kmetovanja	172
Intenzivnost poseka lesa.....	174
Odpadki.....	176
Koeficient starostne odvisnosti	178

Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov	180
Stopnja rodnosti	182
Selitveni koeficient.....	184
Regionalne razlike v BDP na prebivalca	186
Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti	188
Izdana gradbena dovoljenja	190
Potrošnja gospodinjstev za kulturo	192
 Literatura in viri.....	 194
 III. del – Priloga.....	 201
Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS	203

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje Strategije razvoja Slovenije (SRS), ki jo je Vlada RS sprejela junija 2005. SRS opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije do leta 2013, ki jih razvršča v pet razvojnih prioritet z akcijskimi načrti. Letošnje poročilo podaja pregled in oceno uresničevanja strategije v obdobju od sprejetja do leta 2009, razen v primerih, ko so zadnji razpoložljivi podatki na voljo le za bolj oddaljeni leti (2008, v redkih primerih leto 2007). Pri tem, glede na to da gre za letno poročilo, posebej izpostavljam spremembe v zadnjem letu, za katerega razpolagamo s podatki. S Poročilom o razvoju 2010 se je Vlada RS seznanila dne 29. 4. 2010 na svoji 79. redni seji in ga sprejela kot strokovno osnovo za vodenje ekonomske in razvojne politike.

Poročilo o razvoju je razdeljeno na dva dela: prvi prinaša pregled uresničevanja SRS na področju petih razvojnih prioritet, v drugem pa je podrobneje predstavljen napredek posameznih kazalnikov razvoja Slovenije. Ugotovitve v Poročilu večinoma temeljijo na rezultatih nabora kazalnikov za spremljanje razvoja, na področjih, kjer zaradi pomanjkanja podatkov ni ustreznih kazalnikov, pa smo se oprli tudi na druge vire (domače in tuje raziskave, poročila o izvajanju področnih strategij in programov). V prilogi Poročila predstavljamo kvantificarno sintezno oceno razvoja, ki dopolnjuje ekspertni pristop Poročila, a hkrati ne nadomešča celovite ocene napredka na posameznem področju, saj je omejena s časovno in geografsko razpoložljivostjo podatkov, potrebnih za njen izračun.

Pri pripravi Poročila smo uporabili uradne podatke domačih in tujih inštitucij, ki so bili na razpolago do začetka aprila 2010. V analizah smo Slovenijo večinoma primerjali s sedemindvajsetimi članicami EU, le izjemoma, kjer še ni bilo na voljo podatkov za zadnji novi članici EU, Bolgarijo in Romunijo, pa smo uporabili povprečje petindvajseterice (EU-25). Kadar v tekstih uporabljamo izraz evropsko povprečje ali povprečje EU, tako mislimo na skupino držav EU-27, ko govorimo o starih članicah, gre za skupino držav EU-15, kot nove članice pa imenujemo skupino držav EU-12 (oziroma EU-10), ki se je Evropski uniji pridružila v zadnjih dveh širitvah v letih 2004 in 2007.

Glavne ugotovitve

Usmeritve SRS: Strategija razvoja Slovenije (SRS) opredeljuje štiri temeljne razvojne cilje: (i) gospodarski razvojni cilj – v desetih letih¹ doseči povprečno raven ekonomske razvitosti Evropske unije; (ii) družbeni razvojni cilj – izboljšati kakovost življenja in blaginjo; (iii) medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj – uveljavljati načela trajnosti na vseh področjih razvoja, vključno s trajnim obnavljanjem prebivalstva; (iv) razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju – postati v svetu prepoznavna in ugledna država.

¹ Ker so bili zadnji razpoložljivi podatki o BDP na prebivalca po kupni moči ob sprejetju SRS leta 2005 na voljo za leto 2003, se cilj doseči povprečno razvitost EU v desetih letih nanaša na leto 2013.

Z gospodarsko krizo je bilo v letu 2009 prekinjeno uresničevanje **ciljev SRS** na področju gospodarskega in socialnega razvoja. Kriza je takorekoč izničila napredek na področju gospodarskega in socialnega razvoja, dosežen z visoko gospodarsko rastjo in rastjo zaposlenosti v preteklih konjunkturo ugodnih letih, v katerih pa so bile zamujene priložnosti za korenitejšie spremembe, ki bi omogočile tehnološki preboj in vzdržen razvoj Slovenije. V ospredje so stopile številne strukturne slabosti, predvsem dejstvo, da je dosedanja gospodarska rast v preveliki meri temeljila na tehnološko premalo zahtevnih industrijskih dejavnostih in na tradicionalnih storitvenih dejavnostih, kar omejuje konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva. Zato je hitra povrnitev na pot gospodarskega okrevanja in ponovnega izboljševanja blaginje prebivalstva velik izziv, še posebej ker sta se z gospodarsko krizo srednjeročno močno poslabšala stanje javnih financ in dostopnost do virov financiranja, znižala se je tudi raven potencialnega bruto domačega proizvoda. Razmeroma nizka rast gospodarske aktivnosti in zaposlenosti v prihodnjih letih bosta vplivali na skromno rast javnofinančnih prihodkov, kar bo oteževalo konsolidacijo javnih financ. Aktivno ukrepanje zahteva tudi zmanjševanje pritiskov na okolje, kjer še ni prišlo do večjih premikov, poleg tega pa nas k temu zavezujejo tudi obveznosti v okviru EU. Čeprav v zaostrenih gospodarskih razmerah Strategije razvoja Slovenije do leta 2013 ne bo mogoče v celoti uresničiti, pa si mora Slovenija kljub temu zastaviti zahtevne cilje za prihodnje desetletje in že danes usmeriti ključne politike v njihovo uresničitev.

V letu 2009 se je ob močnem padcu gospodarske aktivnosti raven bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči, s katero spremljamo uresničevanje **osrednjega gospodarskega cilja SRS**, v primerjavi s povprečjem EU znižala. Po štiriletnem obdobju pospešene gospodarske rasti je BDP leta 2009 pod vplivom svetovne gospodarske krize močno upadel, padec pa je bil precej večji kot v povprečju EU, kar je vodilo v povečanje razvojne vrzeli¹ za povprečjem EU na raven iz leta 2007. K višjemu padcu gospodarske aktivnosti kot v povprečju EU je v veliki meri prispeval močan investicijski cikel v preteklih letih (zlasti v gradbeništvu), ki mu je ob vplivih krize sledil relativno visok upad, ter strukturne slabosti slovenskega gospodarstva (predvsem relativno velik delež nizko in srednje tehnološko zahtevnih dejavnosti), ki so v času krize in zaostrene mednarodne konkurence prispevale k večjemu padcu izvoza. Ob visokem upadu izvozne aktivnosti se je z začetkom gospodarske krize tako poslabšala tudi izvozna konkurenčnost (padec tržnega deleža). To je bilo pričakovano, saj procesi tehnološkega prestrukturiranja gospodarstva v obdobju visoke konjunktore niso bili dovolj intenzivni, zaostanek za razvitejšimi državami glede dosežene ravni produktivnosti pa je ostal visok. V času gospodarske krize smo zato priča t. i. pasivnemu prestrukturiranju, ko se gospodarska struktura intenzivneje spreminja predvsem zaradi propadanja manj konkurenčnih delov gospodarstva, manj pa zaradi načrtnih naporov, usmerjenih v prestrukturiranje in odpiranje delovnih mest z visoko dodano vrednostjo. Nezaдостna konkurenčna sposobnost gospodarstva je tudi posledica prepočasne krepitve dejavnikov učinkovite uporabe znanja v gospodarskem razvoju pri dosedanjem izvajanju SRS. Ob hitrem povečevanju vključenosti mladih v terciarno izobraževanje smo takorekoč dosegli cilj SRS, hkrati pa se je ob nizki učinkovitosti študija delež terciarno izobraženega prebivalstva le skromno povečal, tako da smo se v zadnjih letih oddaljili od povprečja EU. Izboljševanje konkurenčnosti gospodarstva ovira tudi neusklajenost v strukturi ponudbe in povpraševanja po kadrih s terciarno izobrazbo. Na področju razvojno-raziskovalne dejavnosti so bili narejeni pozitivni premiki glede vlaganj v raziskave in razvoj, inovacijske dejavnosti in števila patentov, ob visokem začetnem zaostanku pa še niso omogočili hitrejšega dohitevanja razvitejših držav in s tem večjega preboja v konkurenčnosti gospodarstva. Kot slabost se kaže nezaдостen prenos znanja iz razvojno raziskovalne sfere v podjetja, kar se odraža na nizki učinkovitosti vlaganj v raziskave in razvoj ter v nezaдостni usklajenosti ukrepov za povečanje inovacijske sposobnosti. Povečevanje konkurenčnosti

¹ Po bruto domačem proizvodu na prebivalca v standardih kupne moči.

gospodarstva je bilo v preteklih letih deloma podprto z ukrepi povečevanja učinkovitosti države, kjer se je znižala obdavčitev dela, premiki pa so bili narejeni tudi glede zmanjšanja administrativnih bremen. Pomembna slabost pa ostaja neugodna lastniška struktura gospodarstva. Na področju kakovosti javnih financ je v zadnjem letu prišlo do spremembe v sistemu priprave državnega proračuna, kar predstavlja okvir za razvojno prestrukturiranje javnofinančnih izdatkov. Določitev razvojnih prioritet v javnih financah je še posebej ključna v času, ko se srečujemo z močno poslabšano javnofinančno situacijo. Primanjkljaj sektorja država se je zaradi davčne razbremenitve in povišanja izdatkov za plače in socialne transfere povečal že v letu 2008, v letu 2009 pa se je predvsem zaradi vpliva gospodarske in finančne krize stanje javnih financ močno poslabšalo, precej se je povečal tudi dolg sektorja država. Neugodna javnofinančna gibanja tako skupaj s slabostmi na področju konkurenčne sposobnosti gospodarstva predstavljajo največja tveganja za hitrejšo rast in razvoj slovenskega gospodarstva v prihodnjih letih. Na oživljanje gospodarstva bi lahko negativno vplivalo tudi morebitno poslabšanje stabilnosti bančnega sektorja v primeru izrazitega povečanja izpostavljenosti bank nedonosnim posojilom zaradi slabih gospodarskih razmer.

*Za doseganje **osrednjega družbenega cilja SRS**, to je trajnostno povečanje blaginje in kakovosti življenja, je pomenilo obdobje krize večinoma stagnacijo ali poslabšanje stanja, kar je vlada blažila s protikriznimi ukrepi. Po večletnem obdobju, ko so se življenjski pogoji večine prebivalstva postopno izboljševali, je zaradi gospodarske krize prišlo do hitrega poslabšanja razmer na trgu dela, kar se je negativno odrazilo na življenjskih pogojih prebivalstva. Razmere na trgu dela so se začele poslabševati že proti koncu leta 2008. V tem letu se je upočasnila tudi rast razpoložljivega dohodka prebivalstva, nekoliko se je povečalo tveganje revščine, ki sicer ostaja na relativno nizki ravni, izraziteje pa materialna prikrajšanost. Znižalo se je tudi zadovoljstvo z življenjem. V letu 2009 se je, po precejšnjem izboljšanju v obdobju konjunktura, stanje na trgu dela močno poslabšalo, brezposelnost se je zviševala, zaposlenost pa nižala, kar nas je oddaljilo od uresničitve cilja SRS, da bi do leta 2013 dosegli 70-odstotno stopnjo zaposlenosti. Ker se bodo razmere na trgu dela ob okrevanju gospodarstva začele izboljševati postopno in z zamikom, ni pričakovati, da bo ta cilj do leta 2013 uresničen. Rast plač je bila v letu 2009 nižja kot v preteklih letih, z rastjo brezposelnosti pa se je močno povečalo število prejemnikov različnih socialnih transferjev. Sprejeti so bili ukrepi intervencijske narave, ki so preprečevali, da bi se stanje poslabšalo še bolj (subvencije za ohranjanje delovnih mest, povečan obseg programov aktivne politike zaposlovanja, poseben dodatek za socialno ogrožene). Sistemskih sprememb na področju socialne zaščite tudi v letu 2009 ni bilo, razmere pa so dodatno pokazale, da sistemi pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja ter dolgotrajne oskrbe nujno potrebujejo spremembe, če želimo zagotoviti njihovo učinkovito funkcioniranje in javnofinančno vzdržnost. Prav tako ni bilo sistemskih sprememb, ki bi podprle in v večji meri spodbudile razvoj koncepta varne prožnosti, v okviru katerega bi bilo potrebno zlasti spodbujanje vseživljenjskega učenja in vseh oblik usposabljanja, v času krize pa bi bilo smiselno povečati tudi dohodkovno varnost brezposelnih. V letu 2009 pa so na vseh področjih (trg dela in socialna zaščita) pospešeno potekale strokovne priprave sistemskih sprememb, kar bi lahko sprožilo potrebne zakonodajne postopke v letu 2010. Pri dostopnosti storitev splošnega pomena so se še naprej večinoma nadaljevali pozitivni trendi.*

*Pri uveljavljanju načela trajnosti, ki je **medgeneracijski in sonaravni cilj SRS**, se je obremenjevanje okolja, po precejšnjem poslabšanju v obdobju konjunktura, v letu 2009 zaradi nižje gospodarske aktivnosti nekoliko znižalo, okrepili so se tudi ukrepi nekaterih politik za uresničevanje okoljskih ciljev. Med pomembnejšimi izzivi vzdržnega razvoja je tudi soočanje s posledicami staranja prebivalstva. Pritiski na okolje so se v letu 2008 nadalje najbolj povečali v prometu. To je vplivalo tudi na poslabšanje energetske intenzivnosti gospodarstva v tem letu, ki je kljub izboljšanju v letih 2006 in 2007 še precej višja kot v povprečju držav EU. Leta 2008 se je nadaljevala tudi visoka rast emisij toplogrednih plinov, ki v zadnjih letih prav tako izhaja predvsem iz prometa. Ugodno pa je bilo, da se je v predelovalnih dejavnostih raba energije na enoto dodane vrednosti še nadalje zmanjšala, izrazito prav v panogah, ki so z vidika okolja med najbolj obremenjujočimi. Delež rabe obnovljivih virov energije se je v letu 2008, po naši oceni pa tudi v letu 2009, po večletnem trendnem upadanju povečal. V letu 2009 so se z upadom gospodarske aktivnosti pritiski na okolje zmanjšali, poleg tega je prišlo do napredka na področju spodbujanja proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov ter spodbujanja učinkovite rabe energije. Tudi pri ravnanju z odpadki zadnji podatki (za leto 2008) kažejo nadaljnje rahlo izboljšanje, potreben pa je še znaten napredek v smeri uresničevanja trajnostnega razvoja, predvsem pri komunalnih odpadkih. Glede trajnega obnavljanja prebivalstva je za obdobje od leta 2005 značilno povečevanje števila prebivalcev, najbolj zaradi povečevanja selitvenega prirasta, od leta 2004 pa se povečuje tudi stopnja rodnosti. Vendar*

sta bila oba dejavnika v letu 2009 že relativno manjša kot leto pred tem. Hkrati se podaljšuje pričakovano trajanje življenja, s tem pa tudi delež starega prebivalstva. Ta je še vedno nižji kot v povprečju v EU, vendar se bo po projekcijah začel v kratkem hitro povečevati. V regionalnem razvoju se razlike v razvitosti med regijami bistveno ne spreminjajo, v primerjavi z državami EU pa so zmerne. Regionalne razlike v brezposelnosti, ki bolj nihajo, so se v letu 2009 zmanjšale, saj je gospodarska kriza prizadela tudi regije z nižjo stopnjo brezposelnosti, pri čemer je bila stopnja brezposelnosti v vseh regijah višja kot v predhodnih letih. Črpanje kohezijskih sredstev, ki imajo zlasti v času krize pomembno vlogo v razvoju regij, se je leta 2009 izboljšalo, vendar so bila prejeta sredstva iz proračuna EU še precej nižja od načrtovanih. Na področju prostorskega razvoja je močan proces suburbanizacije, ki ima negativne posledice z vidika pritiskov na okolje in prostor ter slabi regionalna središča. V letu 2009 so bile sprejete določene zakonske spremembe v smeri boljšega upravljanja s prostorom, v pripravi pa je tudi zakon, ki bo omogočil lažje umeščanje infrastrukture v prostor.

*Dohitevanje razvitejših držav je danes zaradi gospodarske krize za Slovenijo še večji izziv kot v preteklih konjunktorno ugodnih letih, hkrati pa so možnosti bolj omejene, zato so potrebni čimprejšnji **strateški premiki** za izboljšanje dejavnikov konkurenčnosti gospodarstva ob istočasnem izvajanju konsolidacije in prestrukturiranja javnih financ. Povečevanje konkurenčnosti je nujno za vzdržno gospodarsko okrevanje in nadaljnji gospodarski razvoj. Zato je treba propadajoče nekonkurenčne dele gospodarstva hitreje nadomeščati z dejavnostmi, ki so na zahtevnejši ravni v smislu uporabljenih tehnologij in znanja. Takšni premiki v gospodarski strukturi bi omogočili odpiranje novih delovnih mest z višjo dodano vrednostjo, kar je nujno za povečanje blaginje prebivalstva. Za to bodo ključne politike spodbujanja podjetništva ter razvoja malih in srednje velikih podjetij ter privabljanja neposrednih tujih investicij. Hkrati je treba s politikami na področju izobraževanja ter raziskav in razvoja izboljšati sposobnost gospodarstva za ustvarjanje višje dodane vrednosti na zaposlenega. Slovenija je glede dejavnikov krepitve znanja v preteklih letih že naredila številne pozitivne premike, ki pa ne sledijo v celoti intenzivnim spremembam v razvitejših državah EU in po svetu. Ob zagotavljanju povečanega obsega je pomembno predvsem izboljšanje učinkovitosti porabe javnih sredstev na področju raziskav in razvoja ter izobraževanja, zlasti terciarnega, kar vključuje tudi prilagoditev programov in metod izobraževanja potrebam prihodnjega razvoja družbe ter krepitev vseživljenjskega učenja. V skladu z razvojnimi prioritetami, pa tudi z vidika stanja na trgu dela, je smiselno spodbuditi tudi nastajanje novih delovnih mest na področju socialnega varstva ter varovanja in varstva okolja. Za vzdržno okrevanje in razvoj je nujna tudi čimprejšnja konsolidacija javnih financ, kar terja ukrepe predvsem na strani zmanjšanja javnofinančnih izdatkov ob istočasnem prestrukturiranju javnih financ v smeri razvojnih prioritet države (povečanje konkurenčnosti, prehod v družbo znanja in v nizkoogljično družbo, obvladovanje izzivov starajoče družbe) in povečanje učinkovitosti javne uprave ter izboljšanje sposobnosti črpanja sredstev EU. Hkrati je glede na izjemno poslabšanje stanja javnih financ treba pospešeno nadaljevati s pripravo reform sistemov socialne zaščite, ki so bili kot odgovor na izzive starajoče družbe načrtovani že v preteklih letih, a je visoka konjunktura zakrila nujnost sprememb na teh področjih (pokojninski in zdravstveni sistem ter sistem dolgotrajne oskrbe). Potrebo po zmanjšanju in prestrukturiranju javnofinančnih odhodkov v procesu konsolidacije še povečuje pritisk naraščajočega dolga države, ki bi ob nadaljevanju dosedanjega trenda povečal tveganje za stabilnost javnih financ na srednji in dolgi rok.*

Vlada RS je v začetku leta 2010 sprejela strateške usmeritve ekonomske politike in predloge strukturnih sprememb, uspešnost njihove implementacije pa bo vplivala tudi na hitrost izhoda iz krize. V dokumentih Program stabilnosti - dopolnitev 2009 in Slovenska izhodna strategija 2010–2013 so predvideni postopen umik protikriznih ukrepov, konsolidacija javnih financ, institucionalne prilagoditve in druge strukturne spremembe. Ti naj bi zagotovili skladnost kratkoročnih protikriznih ukrepov z dolgoročnimi strateškimi usmeritvami in s tem ponovno približevanje ciljem Strategije razvoja Slovenije, za kar pa bo ključna njihova čimprejšnja učinkovita operacionalizacija.

I. Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije

1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

Usmeritve SRS: Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast sta prva prioriteta SRS, ki vključujeta naslednje cilje: zagotavljanje makroekonomske stabilnosti¹, spodbujanje podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti ter povečanje konkurenčne sposobnosti storitev. V okviru cilja zagotavljanja makroekonomske stabilnosti se SRS osredotoča na tri temeljne naloge: povečati prilagodljivost fiskalne in dohodkovne politike, zagotoviti dolgoročno vzdržnost javnih financ in cenovno stabilnost. V okviru cilja povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja daje SRS poudarke razvoju področij, kjer ima Slovenija konkurenčne prednosti, podjetništvu ter razvoju malih in srednje velikih podjetij, spodbujanju in razvoju inovativnega okolja in inovativnosti, internacionalizaciji ter konkurenci na trgih mrežnih dejavnosti. Pri povečanju konkurenčne sposobnosti storitev SRS prioriteto opredeljuje potrebo po okrepitevi dejavnikov učinkovitosti storitev in poenostavitvi administrativnega okolja za njihovo izvajanje, poseben poudarek pa je dan storitvam, ki so najtesneje povezane s poslovanjem (poslovne, finančne, distribucijske, infrastrukturne), saj imajo te storitve največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva.

¹ Konkretna cilja SRS na tem področju sta uspešna vključitev v ERMII in prevzem evra, kar je Slovenija dosegla v letu 2007. Po vstopu v EMU zato cilj ostaja zagotavljanje makroekonomske stabilnosti.

Z gospodarsko krizo se je **razvojni zaostanek Slovenije** za povprečjem EU povečal, kar pomeni odmik od uresničevanja osrednjega gospodarskega cilja SRS, nadaljnje razvojno dohitevanje pa bo brez korenitega izboljšanja konkurenčnosti gospodarstva v prihodnjih letih težko dosegljivo. Slovenski bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči je po zadnjih podatkih Eurostat leta 2008 dosegel 91 % povprečja EU, v primerjavi s petindvajsetico držav, ki so bile članice EU ob sprejetju Strategije razvoja Slovenije (2005), pa je bil na ravni 88 % njihovega povprečja. Od leta 2003, ki je izhodiščno leto, glede na katerega spremljamo uresničevanje osrednjega gospodarskega cilja SRS², se je Slovenija povprečni razvitosti EU približala za 8 o. t. Prve ocene Eurostat pa kažejo, da se je v letu 2009 razkorak do povprečja EU povečal za 2 o. t., s čimer se je Slovenija po

višini BDP na prebivalca po kupni moči vrnila na raven iz leta 2007 (89 % povprečja EU). Približevanje povprečni razvitosti EU do leta 2008 je izhajalo iz relativno (glede na povprečje EU) visoke gospodarske rasti, ki je bila v veliki meri spodbujena z visoko konjunkturo, prispevek strukturnih sprememb, ki bi povečale konkurenčnost in robustnost gospodarstva, pa je bil skromnejši. S precej globljim upadom gospodarske aktivnosti v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU v letu 2009, ki je bil ob visoki izvozni odprtosti slovenskega gospodarstva posledica strukturnih razlik (predvsem velik delež predelovalnih dejavnosti) in slabosti (neugodna tehnološka sestava gospodarstva) ter dejstva, da se je pri nas v letu 2009 zaključil cikel v gradbeništvu, pa se je zaostanek v ravni BDP na prebivalca po kupni moči za EU v tem letu povečal. Kljub temu da se je do leta 2008 vrzel v razvitosti občutno zmanjšala, ostaja visoka (v letu 2009 11 o. t.), zato bi bila uresničitev osrednjega gospodarskega cilja SRS glede doseganja povprečne razvitosti EU do leta 2013 ob izvedbi ustreznih strukturnih reform za dvig ravni produktivnosti gospodarstva že brez gospodarske krize velik razvojni izziv. Z gospodarsko krizo, ki ni povzročila zgolj padca gospodarske aktivnosti, ampak je po naših ocenah vplivala tudi na zmanjšanje ravni potencialnega bruto domačega proizvoda³, pa je nadaljnje razvojno dohitevanje v prihodnjih letih vprašljivo. To posebej velja, če upoštevamo, da se je v letih 2008 in 2009 močno poslabšala tudi stroškovna konkurenčnost gospodarstva, da se srečujemo z močno oslabiljenim delovanjem finančnega sektorja in velikim poslabšanjem stanja javnih financ.

1.1. Makroekonomska stabilnost

Po štiriletnem obdobju pospešene **gospodarske rasti** je v Sloveniji leta 2009 pod vplivom svetovne gospodarske krize prišlo do 7,8-odstotnega realnega znižanja bruto domačega proizvoda. Gospodarska kriza, katere značilnost je bil velik in hiter upad mednarodnih trgovinskih tokov, je slovenski izvoz znižala za 15,6 %, na raven iz leta 2006. Padec izvoza je bil enako velik v EU kot izven EU, kjer prav tako prevladujejo evropske države. Na trge azijskih držav, kjer povpraševanje v zadnjih letih najhitreje narašča, v sedanji krizi pa je bila ta regija tudi najmanj prizadeta, je slovenski izvoz še vedno zanemarljiv. Močan padec tujega in domačega povpraševanja in zaradi finančne krize otežena dostopnost do virov financiranja sta zelo znižala tudi investicijsko dejavnost (za 21,6 %). Pri tem je prišlo do padca investicij v stroje in opremo ter investicij v gradbeništvu, kjer je začetek gospodarske krize sovpadel s pričakovanim umirjanjem gradbenih del v avtocestni gradnji. Prav relativno visoka padca izvoza, kot posledica visoke izvozne odvisnosti pa tudi nekaterih strukturnih slabosti slovenskega gospodarstva⁴, ter investicij, zaradi

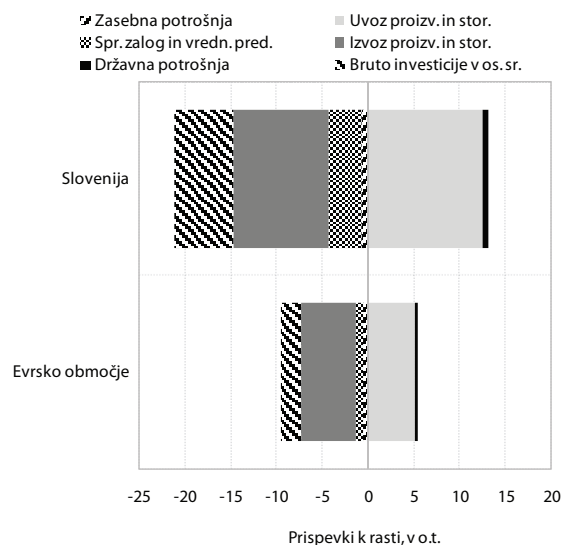
² Osrednji gospodarski cilj SRS je v desetih letih (pri čemer se desetletno obdobje začne z letom 2003, za katero so bili ob sprejetju SRS na voljo zadnji podatki) doseči povprečno razvitost EU, merjeno z BDP na prebivalca po kupni moči.

³ Glej Jesenska napoved UMAR 2009, 2009 (Okvir 1: Gibanje proizvodne vrzeli in potencialnega proizvoda).

⁴ Glej poglavje 1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

močnega investicijskega cikla v preteklih letih, sta največ prispevala k nadpovprečnemu padcu slovenskega BDP v primerjavi s povprečjem EU (za 3,7 o. t., gl. Sliko 1). Visok investicijski cikel je bil v preteklih letih prisoten pri poslovnih investicijah, še zlasti pa v gradnji infrastrukture. Po podatkih o vrednosti opravljenih del v gradbeništvu je imela Slovenija enega izmed največjih padcev aktivnosti med državami EU pri obeh komponentah, v gradnji stavb⁵ in inženirskih objektov. Razlike v prilagajanju trga dela padcem gospodarske aktivnosti in v obsegu fiskalnih spodbud za spodbujanje domačega povpraševanja so vplivale tudi na razlike med državami v gibanju zasebne potrošnje. Ta se je v Sloveniji ob padcu zaposlenosti in upočasnitvi rasti plač znižala za 1,4 %, v nekaterih državah pa je celo narasla. Večina držav pa je lani beležila rast državne potrošnje, ki je bila v Sloveniji ob visoki rasti sredstev za zaposlene ter nekaterih ukrepih fiskalne politike, sprejetih v letih 2008 in 2009, 3,1-odstotna. V primerjavi s predhodnim letom pa je bila tudi ta rast prepolovljena. Uvoz se je ob tako visokem padcu domačega in izvoznega povpraševanja znižal za 17,9 %. Do relativno visoke prilagoditve je prišlo tudi v spremembi zalog, kar je k padcu BDP prispevalo 3,5 o. t.

Slika 1: Primerjava strukture padca BDP v Sloveniji in evrskem območju po izdatkovnih komponentah, 2009

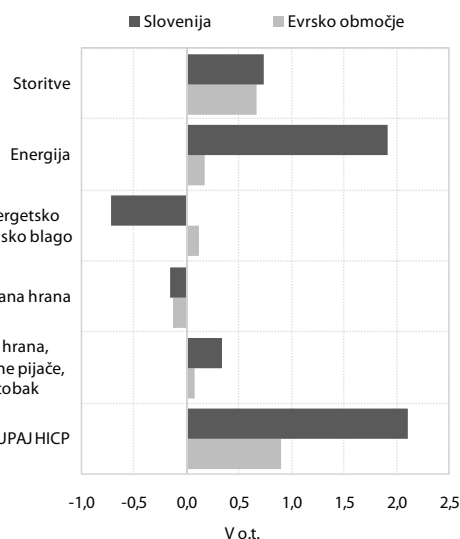
Vir: Si-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2010; AMECO, 2010.

Inflacija, ki so jo v letu 2008 ključno zaznamovali zunanji dejavniki, se je leta 2009 še rahlo znižala in ob koncu leta znašala 1,8 %, na njeno višino pa so imeli domači dejavniki pomembnejši vpliv kot v preteklem letu. Medletna inflacija, ki se je še v prvi polovici leta 2008 gibala med 6 in 7 %, se je od drugega polletja 2008 vse do avgusta 2009 neprekinjeno in hitro zniževala pod vplivom umirjanja

⁵ Mednarodne primerjave kažejo, da so nadpovprečen padec v gradnji stavb beležile tiste države, kjer so v preteklih letih cene stanovanj in poslovnih prostorov dosegale visoke rasti.

cen surovin in gospodarske aktivnosti, tako v Sloveniji kot pri naših trgovinskih partnericah. Do počasnejše rasti ali celo padca cen je prišlo pri večjem številu proizvodov in storitev kot leto pred tem, izjema pa so predvsem izdelki (alkohol, tobak), kjer je bila rast cen ob koncu leta višja kot v letu 2008 zaradi povišanja trošarin, ter tekoča goriva, kjer je na višjo rast cen poleg dviga trošarin vplivala ponovna rast svetovnih cen nafte. Nadpovprečno so se povečale še cene, kjer je nedavno prišlo do opustitve oz. spremembe načina njihove regulacije. Cene električne energije za gospodinjstva, ki se od sredine leta 2007 oblikujejo prosto, so se lani povišale za 16,6 %, komunalne storitve, katerih regulacija je avgusta lani prešla z državne na lokalno raven, pa so se podražile za 9 %. Skupno povišanje cen komunalnih storitev in ostalih reguliranih cen (brez tekočih goriv), za katera je še potrebno soglasje vlade, je bilo lani tako 4-odstotno in je s tem preseglo skupno rast cen življenjskih potrebščin. Mednarodna primerjava na osnovi harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin kaže, da so bili dvigi trošarin, katerih prispevek k 2,1-odstotni letni inflaciji je znašal kar 1,2 o. t., glavni vzrok, da je bila inflacija v Sloveniji ob koncu leta 2009 še enkrat višja kot v evrskem območju (0,9 %), kjer je vpliv davčnih sprememb znašal le 0,1 o. t. Odstopanje od povprečja za evrsko območje pa smo zaznali tudi pri izdelkih neenergetskega industrijskega blaga, kjer so se cene izrazito znižale, v evrskem območju pa so se rahlo povišale.

Slika 2: Struktura rasti cen življenjskih potrebščin (HICP) v Sloveniji in evrskem območju, december 2009/december 2008

Vir: Eurostat portal page – Harmonized indices of consumer prices (HICP), 2010.

Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance se je leta 2009 zaradi izrazitega znižanja primanjkljaja v blagovni menjavi znižal na 1 % BDP. Visoka gospodarska rast in njena struktura, v okviru katere je bilo močno zlasti investicijsko povpraševanje, so ob dvigovanju cen surovin na svetovnih trgih v preteklih letih močno povečali primanjkljaj na tekočem računu plačilne

balance, ki se je lani, ob odsotnosti teh dejavnikov, močno znižal. K temu je največ prispevalo znižanje blagovnega primanjkljaja, ki se je kot delež BDP znižal za 5,4 o. t., na 1,8 % BDP in je v zadnjih letih predstavljal glavnino skupnega primanjkljaja na tekočem računu in njegovega povečevanja. Analize kažejo, da je gibanje blagovnega primanjkljaja zaradi specifične strukture izvoza in uvoza v Sloveniji proticiklično, kar pomeni, da se v času konjunkturalnega salda poslabša, v času poslabševanja gospodarskih razmer, pa izboljša, zaradi česar lahko tudi v prihodnje ob sočasnem delovanju cenovnih šokov in močnejše gospodarske rasti ponovno pričakujemo višje primanjkljaje tekočega računa. K znižanju skupnega primanjkljaja je lani prispeval tudi manjši primanjkljaj v faktorskih dohodkih, ki se je izrazil povečal po letu 2007 s povečanim zadolževanjem zasebnega sektorja in posledičnim povečanim odplačevanjem najetih posojil, za katera so v letih pred krizo veljale tudi relativno višje obrestne mere. Lani pa so se zaradi razdolževanja bank (v višini 3,0 mrd EUR) in padca obrestnih mer⁶ njihova neto odplačila obresti na zunanji dolg precej znižala, nekoliko pa so se povišala neto plačila obresti državnega sektorja na obveznice in zadolžnice. Vpliv zadolževanja sektorja države z lani izdanimi obveznicami se bo v plačilu obresti v celoti pokazal šele z letom 2010, ker plačilo prvih kuponov zapade v tem letu. Manjši delež k uravnoteženju tekočega računa je lani prispevalo tudi zmanjšanje primanjkljaja v bilanci tekočih transferjev zaradi povečanih prilivov EU sredstev. K temu je prispevalo izboljšanje pri črpanju sredstev iz kohezijskega sklada, ki je bilo boljše do sedaj, bistveno višja kot v preteklih letih pa so bila tudi prejeta sredstva iz strukturnih skladov, čeprav je bilo njihovo črpanje še vedno za polovico nižje od načrtovanega⁷. V storitveni menjavi, ki za razliko od drugih bilanc tekočega računa že vsa leta beleži presežek, je ta lani padel na raven leta 2004 (potem ko se je v obdobju 2004–2008 več kot podvojil). Znižanje je bilo deloma posledica manjšega presežka v menjavi potovanj, kjer je prihodek od tujih gostov pri nas upadel, odliv sredstev, povezan s potovanji domačih turistov v tujini, pa se je še povečeval. Deloma se je zaradi negativnih gibanj v blagovni menjavi zmanjšal tudi presežek v menjavi storitev cestnega transporta. Močnejše so bile tako prizadete tiste storitve, ki so bolj povezane z menjavo blaga, in storitve, ki so tesneje vpete v proizvodne procese, zaradi umiranja gradbenega cikla doma in v tujini pa se je precej znižala tudi menjava konstrukcijskih storitev.

V letu 2009 je v gibanju in strukturi **bruto zunanje dolga** prišlo do izrazitih sprememb. Rast celotnega bruto zunanje dolga se je zaradi padca gospodarske aktivnosti in finančne krize upočasnila. Po letu 2005 povečanje dolga nikoli ni bilo manjše od 4 mrd letno, v letu 2007 pa se je

dolg povečal celo za 10,7 mrd EUR. V lanskem letu se je dolg povečal le za 874 mio in je konec leta znašal 40 mrd EUR. Povečanje dolga je bila posledica zadolžitve države, ki je za pokritje javnofinančnega primanjkljaja in ukrepe, usmerjene v blažitev posledic gospodarske krize, izdala tri obveznice v skupni višini 4,0 mrd EUR. Zasebni sektor, zlasti domače poslovne banke, pa so dolg, s katerim so v preteklih letih financirale hitro rastoče realne in finančne naložbe podjetij in gospodinjstev, odplačevale, kar so jim omogočili tudi depoziti države s sredstvi iz izdaje obveznic. Spremenilo se je tudi stanje skupnega dolga po ročnosti, saj se je zaradi rasti dolgoročnega javnega in javnogarantiranega dolga, ki se je lani podvojil (s 5,5 na 10,6 mrd EUR), povečal delež dolgoročnih obveznosti. Ob neupoštevanju obveznosti do povezanih oseb, za katere ročnost ni objavljena, je dolgoročni dolg predstavljal 74,1 % celotnega dolga, kar je za 7,9 o. t. več kot leto prej. Čeprav je imelo povečanje javnega dolga kratkoročno učinke na povečanje likvidnosti finančnega sektorja, pa bo imelo v prihodnjih letih tudi negativne posledice, ki so povezane s povečanimi plačili obresti in izrinjanjem ostalih državnih izdatkov. Pri javnogarantiranem dolgu, katerega delež v primerjavi z BDP se je lani zvišal za 5 o. t. na 20 % BDP, pa bodo te posledice odvisne od uspešnosti okrevanja in prihodnjega delovanja podjetij, ki so se zadolžila z državnim poroštvom. Slovenija kljub visokemu zadolževanju v preteklih letih ostaja najmanj zadolžena država evrskega območja. Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2009 predstavljal 115,0 % BDP (leta 2008 105,7 %), kar je precej nižje od povprečnega dolga evrskega območja (v letu 2008 199,8 % BDP). To pa ne pomeni, da posamezna podjetja ali banke pri odplačevanju svojih obveznosti nimajo težav, saj je bil padec gospodarske aktivnosti in s tem tudi padec poslovnih prihodkov v dejavnostih, ki so med najbolj zadolženimi, precej visok (predelovalne dejavnosti, gradbeništvo, trgovina). Na zmogljivost servisiranja dolga bo tako močno vplivala hitrost okrevanja v teh dejavnostih, pa tudi razmere na bančnih trgih doma in v tujini.

Po povečanju primanjkljaja v letu 2008, ki je bilo izrazito strukturne narave, se je **stanje javnih financ** v letu 2009 zaradi vpliva gospodarske in finančne krize močno poslabšalo. Potem ko se je že v letu 2008 primanjkljaj sektorja država v primerjavi z BDP povečal za 1,7 o. t., se je v letu 2009 zaradi posledic gospodarske in finančne krize stanje javnih financ močno poslabšalo, tako da se je primanjkljaj povečal za nadaljnje 3,8 o. t. in je znašal 5,5 % BDP. Povečanje primanjkljaja v letu 2008 je bilo izrazito strukturne narave. Ciklična komponenta je bila namreč kljub postopni upočasnitvi gospodarske rasti in padcu gospodarske aktivnosti v zadnjem četrtletju še pozitivna in nekoliko višja kot leto pred tem, močno pa se je poslabšal strukturni položaj javnih financ, saj se je ciklično prilagojeni saldo sektorja država po naši oceni povečal za 2,3 o. t. K temu je prispevalo nadaljevanje izvajanja davčne reforme (znižanje davčnih stopenj za davek od dohodka pravnih oseb in davka na izplačane plače) ter višji izdatki, povezani z začetkom izvajanja zakona o plačah v javnem sektorju in dodatnimi socialnimi

⁶ Implicitna obrestna mera na skupni bruto zunanji dolg se je znižala s 4,5 % v letu 2008 na 2,3 % v letu 2009.

⁷ Uspešnost črpanja v višini 73 % vseh načrtovanih sredstev se je tako približala letu 2006, ki je bilo do sedaj za Slovenijo najbolj ugodno, saj je takrat počrpala 77 % načrtovanih sredstev.

transferi. Z močnim poslabšanjem gospodarskih razmer konec leta 2008 in v letu 2009 pa se je lani močno povečala ciklična komponenta primanjkljaja. Delovanje avtomatskih stabilizatorjev je po naši oceni povečalo relativno izraženi primanjkljaj za 3,7 o. t., že sprejeti ukrepi fiskalne politike v letih 2007 in 2008 ter diskrecijski ukrepi za blaženje posledic gospodarske in finančne krize pa še za 0,1 o. t. Diskrecijski ukrepi fiskalne politike, ki so neposredno vplivali na povečanje primanjkljaja, so bili usmerjeni predvsem na trg dela (dva interventna zakona, namenjena ohranjanju delovnih mest⁸) ter v manjši meri v davčne razbremenitve, podporo raziskavam in razvoju ter financiranje malih in srednjih podjetij, rast primanjkljaja pa je blažilo povišanje trošarin. Na relativno majhen obseg diskrecijskih ukrepov so v veliki meri vplivale javnofinančne omejitve in tudi relativno majhna učinkovitost obsežnejših ukrepov v odprtem gospodarstvu. Zaradi povišanja primanjkljaja nad dovoljeno mejo 3 % BDP, ki jo določa Pakt stabilnosti in rasti, je Evropska komisija proti Sloveniji decembra 2009 sprožila postopek presežnega primanjkljaja, v okviru katerega mora Slovenija znižati primanjkljaj pod referenčno vrednost do leta 2013⁹. Tudi v drugih državah EU je zaradi posledic gospodarske in finančne krize lani prišlo do znatnega povečanja javnofinančnih primanjkljajev, tako da je bilo decembra v postopku presežnega primanjkljaja že dvajset držav.

Rast javnofinančnega primanjkljaja in blažitev posledic finančne in gospodarske krize sta močno povečala potrebo po zadolževanju države v letu 2009. Po večletnem relativnem zniževanju se je dolg države povečal z 22,6 % BDP v letu 2008 na 35,9 % BDP v letu 2009 oziroma za 4,1 mrd EUR (49 %). Čeprav je bila njegova raven tudi v letu 2009 med nižjimi v EU, je bilo povečanje v primerjavi z BDP precej višje kot v povprečju evrskega območja (kjer je po predhodnih ocenah znašalo 8,9 o. t.) in tudi nekoliko višje kot v povprečju EU (11,5 o. t.). Del sredstev, pridobljenih z zadolževanjem, je bil namenjen pokritju primanjkljaja države, ki je po oceni malo presegel 2 mrd EUR. Preostali del sredstev, ki je izhajal tudi iz vnaprejšnjega zadolževanja za potrebe financiranja primanjkljaja za leto 2010¹⁰, pa je država v obliki depozitov, ki jim je med letom še podaljšala ročnost, usmerila v bančni sistem z namenom izboljšati njegovo likvidnost¹¹. Z rastjo dolga države močno naraščajo

tudi obveznosti njegovega servisiranja, kar pomeni rast deleža odhodkov za obresti v skupnih odhodkih in še večji pritisk na zmanjšanje ter prestrukturiranje drugih odhodkov v procesu konsolidacije. Glede na to, da bodo v prihodnjih letih pričeli hitreje naraščati tudi izdatki, povezani s staranjem prebivalstva, sedanja visoka rast dolga še povečuje tveganje za stabilnost javnih financ na srednji in dolgi rok. S tem še bolj postavlja v ospredje nujnost zagotavljanja vzdržnosti javnih financ, za katero je potrebno prestrukturiranje javnih virov in izdatkov ter modernizacija sistemov socialne zaščite¹². To je pomembno tudi zato, ker so bili poleg diskrecijskih ukrepov fiskalne politike, ki so neposredno vplivali na višji javnofinančni primanjkljaj in dolg, za blaženje posledic gospodarske in finančne krize sprejeti tudi ukrepi, ki vključujejo poročstva države in močno povečujejo njene potencialne obveznosti v prihodnjih letih. Za namen reševanja finančne krize in spodbujanja normalnega pretoka posojil podjetniškemu sektorju je država dvema domačima bankama podelila jamstva¹³ za zadolževanje v višini 2 mrd EUR, poslovnim bankam pa so bila v okviru jamstvene sheme dodeljena tudi jamstva za delitev tveganja financiranja realnega sektorja in za kreditiranje prebivalstva (od dodeljene 459 mio kvote so banke doslej porabile 184 mio EUR). Stanje poroštev, brez jamstev izdanih v sklopu za reševanje finančne krize, se je v letu 2009 povečalo za 252 mio EUR, večinoma so bila dana podjetjem iz dejavnosti prometa in finančne in zavarovalniške dejavnosti. Čeprav poročstva države do vnovčitve neposredno ne povečujejo javnega dolga, lahko že njihova višina in ocena verjetnosti vnovčitve vplivata na poslabšanje percepcije države na finančnem trgu in posledično povečujeta pribitke ter tako dodatno dražita zadolževanje.

1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja

Z gospodarsko krizo se je v letih 2008 in 2009 konkurenčni položaj Slovenije poslabšal. Stroškovna in izvozna konkurenčnost, kjer smo v obdobju konjunktore beležili ugodnagibanja, stasezzačetkomkrizeobmočnemupadu izvozne in gospodarske aktivnosti precej poslabšali. Iz številnih kazalnikov, ki opredeljujejo konkurenčnost gospodarstva na daljši rok oz. njegovo robustnost, izhaja, da procesi tehnološkega prestrukturiranja gospodarstva v obdobju visoke konjunktore niso bili dovolj intenzivni, zaostanek za razvitejšimi državami glede dosežene ravni produktivnosti pa je ostal visok. V času gospodarske krize smo zato priča t. i. pasivnemu prestrukturiranju, ko se gospodarska struktura intenzivneje spreminja zaradi propadanja manj konkurenčnih delov gospodarstva.

⁸ Zakon o subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem povračilu nadomestila plač.

⁹ Skladno z določili Pakta stabilnosti in rasti EK proti državam, ki presežejo referenčno vrednost, uvede postopek presežnega primanjkljaja, v okviru katerega vsaki posamezni državi da priporočila in postavi rok, do katerega je treba primanjkljaj odpraviti.

¹⁰ S spremembo Zakona o javnih financah iz leta 2008 se državna zakladnica v tekočem letu lahko tudi v višini odplačila glavnice v prihodnjem proračunskem letu, glej Indikator Dolg sektorja države.

¹¹ Z začasno spremembo pogojev za naložbe depozitov enotnega zakladniškega računa države pri poslovnih bankah se je podaljšala ročnost depozitov države, ki lahko traja do 21 mesecev.

¹² Glej poglavji 3.1. Kakovost javnih financ ter 4.2. Modernizacija sistemov socialne zaščite.

¹³ Na podlagi 86. a člena Zakona o javnih financah.

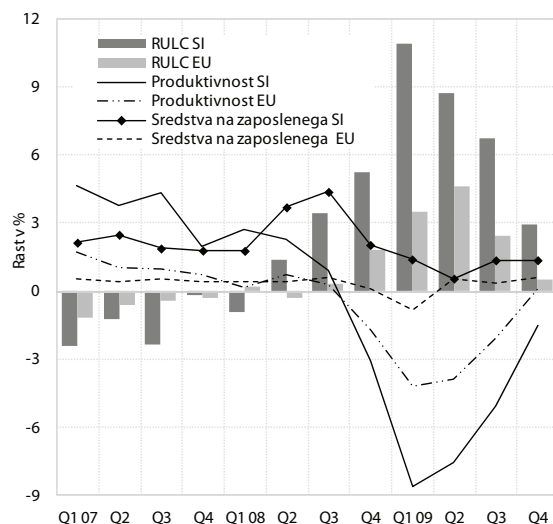
Trgovinska menjava, ki se je v obdobju krize močno skrčila, je bila v preteklih letih najpomembnejši način mednarodne integracije slovenskega gospodarstva, neposredne tuje investicije, s katerimi bi lahko pospešili tehnološko prestrukturiranje gospodarstva in povečali raven produktivnosti, pa so bile skromne. Z gospodarsko krizo je začela upadati tudi stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti, ki je v preteklih letih hitro naraščala predvsem v povezavi z visoko gospodarsko rastjo.

Po zmanjšanju v letu 2008 se je v letu 2009 **agregatni tržni delež v blagovni menjavi** sicer povišal, vendar je njegova rast temeljila na zelo majhnem številu za izvoz ključnih proizvodov, kar predstavlja tveganje za nadaljnje izboljševanje gospodarske aktivnosti. Po sedemletni rasti se je v letu 2008 tržni delež blaga na slovenskih izvoznih trgih znižal. Izrazitejšo upadanje je bilo značilno za drugo polovico leta 2008 in se je nadaljevalo tudi v prvem četrtletju leta 2009 (na medletni ravni), od takrat pa je bil tržni delež ponovno na višji ravni kot pred letom dni. Tako se je z 0,593 % v letu 2008 povišal na 0,609 % v letu 2009. Analiza na ravni sektorjev SMTK za trge držav EU pokaže, da je bila ponovna rast slovenskega tržnega deleža v letu 2009 v največji meri posledica izvoza cestnih vozil zaradi dodatnih spodbud prodaje avtomobilov v nekaterih državah EU (rast tržnega deleža strojev in transportnih naprav) ter izvoza medicinskih in farmaceutskih proizvodov, kjer v času mednarodne gospodarske krize ni prišlo do krčenja tujega povpraševanja (rast tržnega deleža kemičnih proizvodov). To se je odrazilo v pospešitvi rasti slovenskega tržnega deleža visokotehnoloških proizvodov na trgu EU. Ta se je do leta 2008 sicer povečeval bistveno počasneje kot v drugih novih članicah EU, zaradi česar po relativni velikosti tega deleža (glede na celotni tržni delež blaga) Slovenija še vedno precej zaostaja za primerljivimi državami. Hkrati se je v letih 2008 in 2009 tržni delež delovnointenzivnih proizvodov skrčil precej bolj kot v primerljivih državah, kar kaže na notranje slabosti tega sektorja pri nas, ki jih je mednarodna gospodarska kriza še poglobila in da z nekaterimi med njimi ne moremo več konkurirati državam z bistveno cenejšo delovno silo. V primerjavi z analiziranimi državami ima Slovenija predvsem bistveno višji relativni delež srednje tehnoloških proizvodov, ki se je v zadnjih desetih letih bolj ali manj neprekinjeno povečeval predvsem zaradi izredno visoke rasti izvoza cestnih vozil. Vendar pa tako visok tržni delež na tem področju v primeru dalj časa trajajoče mednarodne gospodarske krize in prenehanja spodbud za prodajo avtomobilov pomeni tudi precejšnje tveganje za prihodnjo rast izvoza.

Poslabševanje **stroškovne konkurenčnosti**, ki se je začelo v letu 2008, se je v letu 2009 pod vplivom močnega padca produktivnosti še poglobilo. Realni efektivni tečaj¹⁴ je v

letu 2008 apreciiral za 3,4 %, v letu 2009 pa za 5,6 %, s čimer se je v letu 2009 Slovenija uvrstila med države z največjim poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti. Glavni razlog poslabšane stroškovne konkurenčnosti je bil padec produktivnosti zaradi krčenja aktivnosti, ki se je pokazal v naraščajočih stroških dela na enoto proizvoda. Ti so že leta 2008 porasli za 2,3 % oz. precej bolj kot v EU (0,5 %). V letu 2009 pa se je njihova rast še pospešila (na 7,3 %) in tako ponovno močno preseгла rast stroškov dela na enoto proizvoda v EU (2,7 %). Tako v Sloveniji kot v EU je v letih 2008 in 2009 na rast stroškov dela na enoto proizvoda močno vplivalo sprva umirjanje rasti in nato padec produktivnosti, saj se je zaposlenost ohlajanju oz. padcu gospodarske aktivnosti prilagodila z zamikom pa tudi v manjši meri. Ob tem pa se je v letu 2008 v Sloveniji rast stroškov dela na zaposlenega za razliko od EU še pospešila¹⁵. V letu 2009, ko se je rast stroškov dela v Sloveniji umirila, pa smo bili priča precej višjemu padcu produktivnosti kot v povprečju v EU. Tako so slovenska podjetja, zlasti iz predelovalnih dejavnosti, kjer je bila rast stroškov dela na enoto proizvoda med najvišjimi, že dve leti zapored soočena s precej višjimi stroškovnimi pritiski od konkurence iz EU. V letu 2009 so se temu začela prilagajati z zniževanjem zaposlenosti, ki je bilo od drugega četrtletja precej intenzivnejše kot v povprečju v EU, zaradi česar se je poslabševanje stroškovne konkurenčnosti proti koncu leta 2009 umirjalo. Takšna prilagoditev je kratkoročno pričakovana, vendar pa je treba v izogib nadaljnjemu hitremu povečevanju brezposelnosti rast produktivnosti čimprej obnoviti s povečevanjem gospodarske aktivnosti. Pri tem bo ob postopnem oživljanju mednarodne trgovine poleg zagotavljanja dostopnosti do finančnih virov ključno ustvarjanje višje dodane vrednosti na zaposlenega.

Slika 3: Realni stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in v povprečju EU, medletno

Vir: Eurostat portal page – Economy and finance, 2010; SI-STAT – Ekonomsko področje, 2010.

¹⁴ Deflaciran z nominalnimi stroški dela na enoto proizvoda (nominalna sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v stalnih cenah).

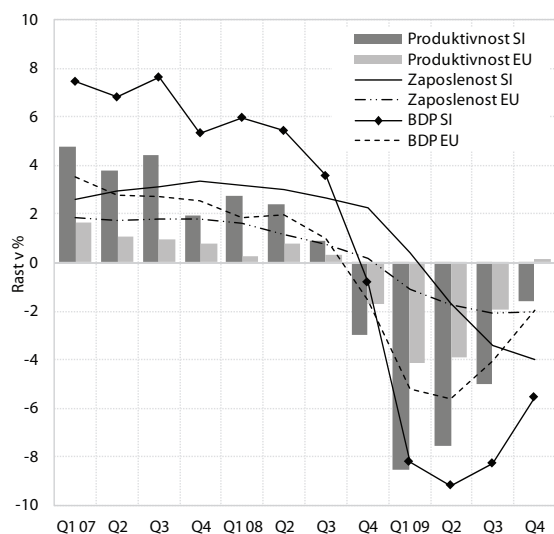
¹⁵ Pod vplivom prilagoditev plač zasebnega sektorja visoki rasti produktivnosti in visoki inflaciji v letu prej ter zaradi začetka odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju.

Nadpovprečno poslabšanje **produktivnosti** v obdobju krize v primerjavi z EU je izhajalo predvsem iz višjega padca gospodarske aktivnosti, ki je bil v veliki meri posledica strukturnih razlik in slabosti ter razlik v gradbenem ciklu med Slovenijo in EU. Padec produktivnosti, ki smo mu v Sloveniji priča v obdobju gospodarske krize (5,7 % v letu 2009), sicer ne odraža tehnoloških sprememb, ampak je le posledica dejstva, da se gibanja v zaposlenosti hitremu in močnemu padcu aktivnosti prilagajajo z zamikom in manj intenzivno (European Competitiveness Report 2009, 2009), k čemur sta v Sloveniji dodatno pripomogla dva intervencijska zakona na trgu dela, ki sta v letu 2009 ublažila padec zaposlenosti¹⁶. Zaradi tega lahko z gospodarskim okrevanjem in nadaljnjim prilagajanjem zaposlenosti gospodarski aktivnosti v prihodnje pričakujemo tudi izrazitejše kratkoročno povečanje produktivnosti. Iz istih razlogov se je v zadnjem letu znižala tudi produktivnost v celotni EU, pri čemer je bil padec dodane vrednosti na zaposlenega v Sloveniji precej globlji od povprečnega v EU (SLO 5,8 %, EU 2,5 %). To povezujemo z bistveno večjim padcem aktivnosti v Sloveniji, medtem ko je bilo znižanje zaposlenosti ob delovanju vladnih protikriznih ukrepov na trgu dela na podobni ravni kot v EU. Globlji padec gospodarske aktivnosti je izhajal iz strukturnih razlik med gospodarstvom Slovenije in EU, ki se odražajo predvsem v večjem deležu predelovalnih dejavnosti, ki so pri nas tudi močno odvisne od tujega povpraševanja, pomemben pa je tudi vpliv neugodne tehnološke sestave gospodarstva, saj so v kriznih razmerah najbolj prizadete tehnološko manj zahtevne dejavnosti, ki jih imamo v Sloveniji več. Poleg tega je v Sloveniji gradbena aktivnost svoj vrh dosegla ravno v obdobju mednarodne konjunkturo, kar je dodatno poglobilo padec bruto domačega proizvoda v času krize. K padcu produktivnosti

v zadnjem letu (Q32009/Q32008) so tako največ prispevale izvozno usmerjene predelovalne dejavnosti, gradbeništvo, pa tudi nekatere tradicionalne storitve (predvsem trgovina), katerih rast je bila v preteklih letih v veliki meri spodbujena z visoko konjunkturo v gradbeništvo in predelovalnih dejavnostih.

V obdobju visoke gospodarske konjunkturo ni prišlo do zadostnega **prestrukturiranja gospodarstva** v smeri večjega deleža tehnološko zahtevnejših dejavnosti. Dekompozicija rasti produktivnosti pokaže, da je sprememba gospodarske strukture v obdobju po letu 2005 k približno 4-odstotni povprečni letni rasti produktivnosti tržnega dela gospodarstva¹⁷ prispevala 0,4 odstotne točke, kar je precej manj kot v prvi polovici tega desetletja (1 o. t. od 4 %). V primeru predelovalnih dejavnosti pa je bil učinek strukturnih premikov¹⁸ na povečanje produktivnosti predelovalnih dejavnosti v letih 2005–2008 približno na ravni povprečja obdobja 2001–2005¹⁹. Za državo, ki se v razvitosti in gospodarski strukturi približuje razvitejšim državam, je sicer pričakovano, da se pomen strukturne komponente k rasti produktivnosti zmanjšuje (OECD Economic Surveys, Slovenia, 2009). Vendar pa je pri tem treba upoštevati, da se slovensko gospodarstvo v preteklih letih še ni ustrezno prestrukturiralo v smeri dejavnosti, ki ustvarjajo višjo dodano vrednost na zaposlenega. V obdobju gospodarske konjunkturo (2005–2008) je namreč na strukturno komponento rasti produktivnosti v veliki meri vplivala zgolj rast deleža nekaterih tehnološko manj zahtevnih oz. manj na znanju temelječih dejavnosti (gradbeništvo, kovinska industrija, transport). Podatki o faktorski strukturi blagovnega izvoza tako kažejo na zelo skromno rast deleža visokotehnoloških proizvodov v blagovnem izvozu, ki je šele v letu 2008 presegel najvišjo raven iz leta 2003 in precej (za 6,4 o. t.) zaostaja za povprečjem EU. Hkrati pa je po letu 2005 prišlo do nagle rasti deleža nizkotehnoloških proizvodov, ki je v letu 2008 dosegel celo najvišjo raven v tem desetletju. Ker so v času krize najbolj prizadete ravno tehnološko manj zahtevne in delovno intenzivne dejavnosti, smo ravno sedaj soočeni z intenzivnejšim prestrukturiranjem gospodarstva, ki pa pomeni predvsem ukinjanje izrazito delovno intenzivnih delovnih mest, ne da bi hkrati nastajala tudi nova delovna mesta. To je posledica premajhnega pospeševanja razvoja podjetništva ter malih in srednje velikih podjetij v preteklih letih²⁰ in pomembno vpilva na globino krize pri nas, v prihodnje pa bo vplivalo tudi na hitrost okrevanja.

Slika 4: Produktivnost dela v Sloveniji in v povprečju EU, medletno

Vir: Eurostat portal page – Economy and finance, 2010; SI-STAT – Ekonomsko področje, 2010.

¹⁶ Glej poglavje 4.1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela.

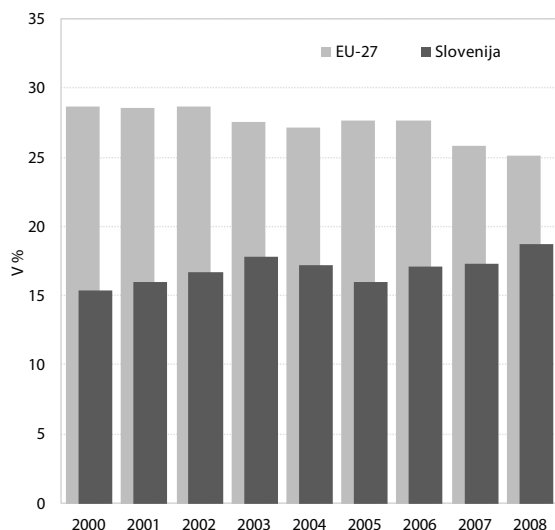
¹⁷ Dejavnosti od A do K po Standardni klasifikaciji dejavnosti 2002.

¹⁸ Povečanje produktivnosti zaradi premika proizvodnih virov (zaposlenih) iz nizko produktivnih v visoko produktivne panoge in povečanje produktivnosti zaradi realokacije virov v sektorje z visoko rastjo produktivnosti.

¹⁹ V obdobju 2005–2008 je k 5,7-odstotni povprečni letni rasti produktivnosti prispeval 0,6 o. t., v obdobju 2001–2005 pa 0,6 o. t. k 6,3-odstotni rasti.

²⁰ Glej poglavje 3. Učinkovita in cenejša država (industrijska politika).

Slika 5: Delež visokotehnoloških proizvodov v blagovnem izvozu, Slovenija, 2000–2008

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2008; preračuni UMAR.

Čeprav je bila v obdobju gospodarske konjunktуре **znotrajsektorska**²¹ **rast produktivnosti visoka**, ima Slovenija tudi glede dosežene ravni produktivnosti posameznih dejavnosti še precej možnosti za izboljšanje, zlasti v tehnološko zahtevnejših in bolj na znanju temelječih dejavnostih. Med predelovalnimi dejavnostmi so k znotrajsektorski rasti produktivnosti v obdobju 2005–2008 največ prispevale visoke in srednjevisoke tehnološko zahtevne dejavnosti (predvsem kemična, strojna in elektroindustrija), pa tudi nekatere tehnološko manj zahtevne dejavnosti (prehrambena, tekstilna in kovinska industrija). Med ostalimi (pretežno storitvenimi) dejavnostmi pa je bil največji prispevek finančnega posredništva, trgovine, prometa ter gradbeništva. Kljub precejšnjemu povečanju znotrajsektorske produktivnosti predelovalnih in storitvenih dejavnosti v preteklih letih, ki je bil spodbujen tudi z visoko gospodarsko konjunkturo, pa Slovenija po doseženi ravni produktivnosti še precej zaostaja za razvitejšimi državami. Predelovalne dejavnosti so namreč v letu 2008 dosegale le 60,1 % povprečja EU, med štirimi panogami z najnižjo ravno produktivnosti glede na EU pa so bile kar tri tehnološko zahtevnejše dejavnosti (elektro in strojna industrija ter proizvodnja vozil in plovil). Vse tri dejavnosti pa so bile hkrati med panogami, ki so po letu 2005 najmanj zmanjšale zaostanek za evropskim povprečjem. Takšni rezultati in gibanja nakazujejo, da se proizvodi podjetij iz teh dejavnosti v povprečju uvrščajo v manj zahtevne segmente sicer tehnološko zahtevnejših panog. Tudi na področju storitvenih dejavnosti indikatorji²²

kažejo na precejšnje zaostanke v razvitosti zlasti na področju na znanju temelječih storitev, kot so finančne in poslovne storitve²³.

Z začetkom gospodarske krize se je močno znižala stopnja **internacionalizacije slovenskega gospodarstva**. Hitro povečevanje zunanjetrgovinske odprtosti slovenskega gospodarstva, značilno za obdobje gospodarske konjunktуре, je bilo prekinjeno že v letu 2008, ko se je delež menjave s tujino zaradi poglobitve gospodarske krize močno znižal v zadnjem četrtletju tega leta. Z nadaljnjim upadanjem tujega povpraševanja in domače gospodarske aktivnosti se je v letu 2009 delež menjave blaga in storitev v BDP znižal kar za 11 o. t. na 58,2 %. Ti padci gredo predvsem na račun blagovne menjave s tujino, medtem ko je bilo znižanje v menjavi storitev manjše. Delež izvoza in uvoza v BDP je močno upadel tudi v povprečju EU, vendar precej manj kot v Sloveniji. Na strani neposrednih tujih investicij leta 2008 v Sloveniji gospodarska recesija še ni bila opazna, saj se je povečalo tako stanje vhodnih kot izhodnih NTI, tokovi NTI pa so bili največji po do sedaj rekordnem letu 2002. Kljub temu je Slovenija ostala med državami EU z najnižjo stopnjo internacionalizacije z NTI. V letu 2009 je na strani vhodnih NTI prišlo do negativnega preobrata, saj smo zabeležili odlive vhodnih NTI (dezinvestiranje v višini 79,5 mio evrov), investiranje naših podjetij v tujino pa se je sicer zmanjšalo, vendar ostalo na razmeroma visoki ravni (odlivi v višini 609,7 mio evrov), kar pomeni, da je bila Slovenija v letu 2009 neto neposredna investitorica v tujino. Na zmanjševanje izpostavljenosti strateških tujih investorjev v Sloveniji pa kaže tudi dezinvestiranje tujih podjetij v Sloveniji v obliki zmanjševanja neto obveznosti slovenskih podružnic do povezanih podjetij²⁴ in vedno večji odlivi dobičkov tujih investorjev iz Slovenije po letu 2006²⁵. Visoki neto odlivi NTI iz Slovenije v letu 2009 in povečevanje odliva dobičkov tujih investorjev kaže, da tuji investitorji dojemajo Slovenijo kot vedno bolj neprijazno poslovno okolje. Obenem pa domača podjetja ohranjajo precej visoko raven investiranja v tujini. Iz ankete med tujimi investitorji, ki jo je konec leta 2009 izvedel IER–JAPTI (2009), izhaja, da so najbolj problematični vidiki slovenskega poslovnega okolja visoki davki, plačilna nedisciplina, visoki stroški delovne sile, neučinkovit sodni sistem, težave pri odpuščanju zaposlenih, majhnost slovenskega trga, neustrezno varstvo konkurence in nerazpoložljivost ustrezno usposobljene delovne sile. Pri tem se je velika večina teh problemov po letu 2005 povečala.

²¹ Rast produktivnosti, ki bi bila dosežena, če ne bi bilo spremembe v sektorski strukturi zaposlenosti (če bi struktura zaposlenosti ostala na ravni iz baznega leta).

²² Mednarodna primerjava ravni produktivnosti v storitvah ni povsem ustrezna, saj na raven produktivnosti storitev kot pretežno nemenjalnega sektorja vplivajo razlike v ravni cen med državami, podatkov o ravni produktivnosti izraženih v kupni moči pa na ravni sektorjev ni na voljo.

²³ Več o tem glej v poglavju 1.3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti.

²⁴ V prvih devetih mesecih leta 2009 se je stanje neto kreditiranja slovenskih podružnic s strani njihovih povezanih podjetij zmanjšalo za 422,4 mio EUR.

²⁵ Če so še leta 2005 repatriirani dobički tujih investorjev v Sloveniji znašali vsega 134,4 mio EUR, so se leta 2006 povečali na 366,1 mio EUR, leta 2008 pa so znašali že 764,8 mio EUR.

S poslabšanjem gospodarskih razmer se je v letu 2009 znižala tudi stopnja zgodnje **podjetniške aktivnosti**, ki se je v obdobju konjunktne precej okrepila. Po podatkih iz raziskave Global Entrepreneurship Monitor (Rebernik et al., 2010) se je stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti²⁶ po štirih letih rasti v letu 2009 znižala za 1 odstotno točko na 5,4 %. Upad je bil v tem letu značilen tudi za večino držav EU, ki so zajete v raziskavo, v povprečju pa je bil nižji kot v Sloveniji. Ob poslabšanju gospodarskih razmer se je pri nas pričakovano najbolj znižal delež prebivalcev, vključenih v podjetniško aktivnost zaradi zaznane poslovne priložnosti, ki je v obdobju gospodarske konjunktne najbolj narasel. V letu 2009 se je nekoliko znižala tudi stopnja vključenih v zgodnje podjetništvo zaradi nuje, ki je bila v preteklih letih dokaj stabilna. To je glede na zaostrene razmere na trgu dela od konca leta 2008 in okrepljene ukrepe aktivne politike zaposlovanja na področju samozaposlitev nekoliko presenetljivo. Vendar je pri tem treba upoštevati, da zaradi časa izvajanja raziskave (prva polovica leta) podatki ne odražajo gibanj v celem letu 2009 in tako vključujejo le razmeroma kratko obdobje poslabševanja razmer na trgu dela. Tudi v večini držav EU se je zgodnja podjetniška aktivnost zaradi nuje zmanjšala ali ohranila na ravni predhodnega leta, padec aktivnosti zaradi poslovne priložnosti pa je bil izrazitejši. Med ovirami pri poslovanju slovenskih podjetnikov se je v zadnjih dveh letih (2008 in 2009) močno povečal pomen ovir, povezanih z gospodarsko krizo (plačilna nedisciplina in upad prodaje), še vedno pa med pomembnejšimi zaviralnimi dejavniki poslovanja ostajajo tudi birokracija, davčna politika in pridobivanje ustreznih kadrov (Podjetniška klima v Sloveniji, 2009)²⁷.

V mrežnih dejavnostih se skladno z usmeritvijo SRS konkurenca na trgu elektronskih komunikacij še naprej povečuje, na področju oskrbe z elektriko pa so pozitivni premiki postopni. Pri elektronskih komunikacijah se je v zadnjem letu tržni delež največjega ponudnika najbolj

znižal na trgu fiksne telefonije, kjer je pomembno vlogo odigralo hitro širjenje internetne telefonije VoIP²⁸. Ta je po podatkih Agencije RS za pošto in elektronske komunikacije (APEK) v tretjem četrtletju 2009 s 37,4-odstotnim deležem že presegla navadno telefonijo PSTN²⁹. V fiksni telefoniji in širokopasovnem dostopu do interneta je tako tržna koncentracija že primerljiva s povprečjem EU, v mobilni telefoniji pa je tržni delež največjega ponudnika za skoraj 20 o. t. višji kot v povprečju EU (gl. Tabelo 1). O povečevanju konkurence na trgih elektronskih komunikacij lahko sklepamo tudi iz gibanja relativnih cen telekomunikacijskih storitev (v primerjavi z inflacijo), ki že vrsto let upadajo (gl. Sliko 6), najbolj v mobilni telefoniji. Manj ugodna je slika na področju lastniške strukture, saj se delež državne lastnine v največjem slovenskem ponudniku storitev elektronskih komunikacij ohranja. Na področju oskrbe z elektriko se struktura trga menja počasneje. Nekaj manjših sprememb je bilo v letu 2008 pri povezavah proizvodnih podjetij³⁰, sicer pa vsa proizvodnja elektrike ostaja v večinski državni lasti (izjema hrvaški del nuklearke). Po podatkih Javne agencije RS za energijo (AGEN-RS) se je tržni delež največjega proizvajalca elektrike s 87,9 % v letu 2007 znižal na 67,8 % v letu 2008, kar pa je zgolj posledica dejstva, da je prenehal tržiti slovenski del elektrike iz nuklearke. V EU se delež največjega proizvajalca giblje na ravni okoli 60 %. Na maloprodajnem trgu z električno energijo je tudi v letu 2008 delovalo 14 dobaviteljev, indeks koncentracije HHI pa je bil že v letu 2007 pod 1.800, kar pomeni srednje veliko koncentracijo, v letu 2008 pa se je še znižal, in sicer na 1.651³¹. Vendar pa je na trgu zgolj distribucijskih porabnikov (kjer so tudi gospodinjstva) indeks koncentracije v višini 1.950 izkazoval še močnejšo koncentracijo trga. Na relativno močan oligopolni položaj dobaviteljev na tem trgu kaže tudi izredno visok dvig cen v letu 2009³², ki je sledil sprostitvi tega trga sredi leta 2007 (gl. Sliko 6). Pozitivno pa je, da se povečuje število odjemalcev, ki je po sprostitvi

Tabela 1: Tržni deleži* največjih ponudnikov na trgih elektronskih komunikacij, v %

	Slovenija				EU	
	Q4 2006	Q4 2007	Q4 2008	Q4 2009		
Fiksna telefonija	97,8	92,6	85,7	76,1	90,5 jul 2006	81,4 jul 2008
VoIP–glasovna internetna telefonija	58,9	48,1	47,7	40,1		
Mobilna telefonija	70,3	65,6	58,9	56,3	39,4 2006	38,3 2008
IPTV–internetna televizija	65,6	61,4	62,0	61,1		
Širokopasovni dostop do interneta	52,9	50,2	49,1	46,1	46,8 jan 2007	45,6 jan 2009
xDSL–internet prek telefonskega voda	76,0	69,4	67,9	66,0		

Vir: APEK, Četrtletna poročila, razl. št., 2006–2009; EC, Progress Report on the Single European Electronic Communications Market 2008 (14th Report), 2009.

Opomba: *Glede na število priključkov, razen pri mobilni telefoniji glede na število aktivnih uporabnikov.

²⁶ Delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo (prebivalci, ki ustanavljajo podjetje oz. podjetniki, ki izplačujejo plače manj kot 42 mesecev).

²⁷ Raziskava se je izvajala v drugi polovici leta 2009.

²⁸ Glasovna internetna telefonija (angl. voice over internet protocol).

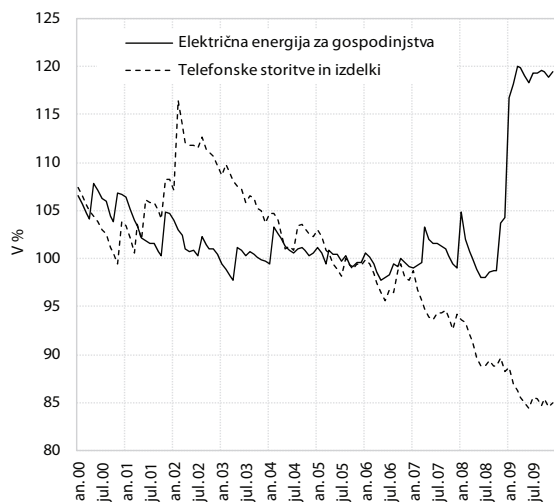
²⁹ Javno telefonsko omrežje (angl. public switched telephone network).

³⁰ Spodnjesavska elektrarna Boštanj je sredi leta 2008 prešla iz HSE v bilančno skupino GEN energija.

³¹ Tržni delež največjega ponudnika je znašal 26,8 %.

³² Relativna (glede na CPI) cena elektrike za gospodinjstva se je glede na leto 2007 povečala za 18,5 %, relativne cene na trgih storitev elektronskih komunikacij, kjer je konkurenca močnejša, pa so v istem obdobju v povprečju upadle za 5,1 %.

Slika 6: Relativno gibanje cen telekomunikacijskih storitev in električne energije glede na rast cen življenjskih potrebščin

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Cene, 2010; preračun UMAR.

trga zamenjalo dobavitelja³³, s čimer je na distribucijskem trgu prišlo tudi do pomembnih premikov tržnih deležev dobaviteljev³⁴.

1.3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti

Storitve v strukturi slovenskega gospodarstva še vedno predstavljajo precej manjši delež kot v povprečju EU, z vidika konkurenčnosti je problematičen predvsem zaostanek glede deleža tržnih storitev (G–K). Ta se je po letu 2005 sicer precej znižal, vendar najmanj na področju na znanju temelječih storitev, kot so finančne, poslovne, komunikacijske in informacijske storitve. Te imajo poleg neposrednega vpliva na rast gospodarstva zaradi velikega in rastočega deleža v bruto domačem proizvodu tudi vse pomembnejši posredni vpliv na konkurenčnost prek vmesne porabe storitev v proizvodnji proizvodov in drugih storitev. Slovenija ima v strukturi gospodarstva v primerjavi s povprečjem EU tudi nižji delež javnih storitev (L–P). Razkorak na tem področju je bil do leta 2005 razmeroma nizek, v obdobju 2006–2008 pa nekoliko višji, predvsem zaradi šibkejšje rasti dodane vrednosti javnih storitev v Sloveniji, povezane z upočasnitvijo rasti zaposlenosti in nizko rastjo plač v javnem sektorju v obdobju pred odpravo plačnih nesorazmerij. Pričakovati je, da se bo delež storitev v dodani vrednosti v letu 2009 še povečal tudi zaradi precej večjega upada aktivnosti v predelovalni industriji in gradbeništvu kot v storitvenih

dejavnostih, kjer se posledice krize čutijo z zamikom in so praviloma manj izrazite.

Tabela 2: Razlika med Slovenijo in povprečjem EU glede deleža storitev v strukturi bruto dodane vrednosti gospodarstva, v odstotnih točkah*, 2000, 2005–2008

	2000	2005	2006	2007	2008
Storitve (G–P)	-8,7	-8,7	-8,5	-8,7	-8,0
Tržne storitve (G–K)	-6,7	-6,1	-5,6	-4,9	-4,4
Trgovina, gostinstvo, transport (G–I)	-1,1	0,2	0,3	1,2	1,6
Finančne in poslovne storitve (J–K)	-5,6	-6,2	-5,9	-6,1	-6,0
Nefinančne tržne storitve (G–K; brez J)	-6,5	-4,9	-5,0	-4,1	-3,4
Javne storitve (L–P)	-2,0	-2,6	-2,9	-3,8	-3,6

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance – National Accounts by 6 branches, 2010.

Opomba: * Negativni predznak pomeni, da je delež dejavnosti v Sloveniji nižji kot v povprečju EU.

1.3.1. Nefinančne tržne storitve

Glede deleža **nefinančnih tržnih storitev** pa tudi **na znanju temelječih storitev** v strukturi gospodarstva je Slovenija v letu 2008 drugo leto zapored naredila premik, kljub temu pa ostaja na tem področju še precejšen razvojni potencial. Močno se je okrepil tudi delež nefinančnih tržnih storitev v skupni zaposlenosti (33,8 %). Zaostanek Slovenije za povprečjem EU glede deleža nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti je v zadnjem letu, za katero so na voljo podatki (2008), upadel na najnižjo raven doslej (3,4 o. t.). To je bilo tako kot v celotnem obdobju po letu 2000 predvsem posledica rasti deleža trgovske dejavnosti, ki ima v strukturi slovenskega gospodarstva že vrsto let višji delež kot v povprečju EU. V precej manjši meri je k zapiranju razkoraka prispevala krepitev poslovnih storitev, kjer ima Slovenija največji strukturni zaostanek za evropskim povprečjem. Na tem področju smo se sicer leta 2008 (po prekinitvi v letih od 2004 do 2006) drugo leto zapored nekoliko približali razvitejšim državam, vendar pa je zaostanek za povprečjem EU še relativno visok (4,8 o. t.) in kljub znižanju v zadnjih dveh letih višji kot leta 2004, ko je bil najnižji. Ob tem kot pozitivno ocenjujemo dejstvo, da so se med poslovnimi storitvami najbolj okrepile na znanju temelječe poslovne storitve³⁵ (zlasti različne svetovalne, raziskovalne in računalniške storitve). Njihov delež v strukturi dodane vrednosti slovenskega gospodarstva se je povečal na 10,2 %, skladno s scenarijem SRS pa naj bi do leta 2013 dosegel okoli 12 %³⁶. Glede na velik pomen, ki ga imajo v razvitejših državah storitve, temelječe na znanju, ostaja še veliko možnosti za njihovo krepitev, dvig kakovosti in učinkovitosti tudi v prihodnje.

³³ V letu 2008 je 5.211 odjemalcev zamenjalo dobavitelja (od tega 591 gospodinjstev), kar je dve petini več kot leto prej.

³⁴ Drugi po velikosti v letu 2007 je v letu 2008 izgubil dobre 3 o. t. tržnega deleža, prej šesti pa je pridobil 5 o. t.

³⁵ Dejavnosti Standardne klasifikacije dejavnosti 71–74 (dajanje strojev in opreme v najem, obdelava podatkov in povezane storitve, raziskave in razvoj, druge poslovne storitve).

³⁶ Glej Bednaš (ur.), Kajzer (ur.), 2005.

Produktivnost na znanju temelječih poslovnih storitev, merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega, se je ob visoki rasti zaposlenosti v teh dejavnostih v dosedanjem obdobju izvajanja SRS (2005–2008) celo nekoliko zmanjšala. Hitrejši napredek na tem področju bi bil potreben tudi glede na precejšen zaostanek poslovnih storitev v doseženi ravni produktivnosti za razvitejšimi državami.

*Izboljševanje konkurenčnosti storitev na zunanjih trgih*³⁷, značilno po vstopu Slovenije v EU, se je nadaljevalo tudi v letu 2008 in kaže na zamaknjen vpliv krize, ki je sicer značilen za storitveno menjavo tudi v drugih državah. Konkurenčnost slovenskih storitev, merjena s tržnim deležem na trgih EU, se je v letu 2008 izboljšala za skoraj 10 %, vendar pa je bilo to izboljšanje nižje kot v povprečju v letih 2004–2007. Največje povečanje tržnega deleža v letu 2008 je zabeležila skupina ostale storitve, ki vključuje različne, v glavnem na znanju temelječe storitve (15,4 %), in potovanja (14,9 %), tržni delež transportnih storitev pa se je povečal samo za 2,1 %. Če upoštevamo samo izvoz storitev na trg petih najpomembnejših partnerk v EU,³⁸ se je tržni delež povečal še nekoliko bolj (12,4 %), gibanje po posameznih vrstah storitev pa je bilo podobno kot v povprečju za celoten trg EU, z najnižjim povečanjem tržnega deleža pri transportu. Glede na tesno povezavo med izvozom blaga in transportnimi storitvami so takšna gibanja pričakovana, saj so se tržni deleži Slovenije v blagovni menjavi z EU v letu 2008 po večletnem naraščanju zmanjšali³⁹. Pri transportnih storitvah je bil v letu 2008 najbolj opazen padec tržnega deleža na francoskem trgu (za 28 %) glede na leto 2007, ki je bilo izjemno po prevozu avtomobilov iz francoske podružnice v Sloveniji. Nasprotno je skupina ostale storitve beležila največje povečanje tržnega deleža prav na francoskem trgu (okoli 57 %), pomembno povečanje pa je bilo doseženo tudi na trgu Nemčije (okoli 34 %). Izvoz storitev, povezanih s potovanji, je v letu 2008 dosegel največje povečanje tržnega deleža v Avstriji, Združenem kraljestvu in Italiji. Tržni deleži storitev na Hrvaškem⁴⁰, ki je sicer četrta najpomembnejša partnerica Slovenije, so se v letu 2008 le zanemarljivo povečali, pomembno povečanje (16,5 %) je bilo zabeleženo le pri transportnih storitvah. Poleg izvoza in uvoza storitev je treba upoštevati, da se storitve v mednarodno menjavo vključujejo tudi s

prodajo z vzpostavitvijo podružnic⁴¹ na tujih trgih, kar je zaradi narave storitev, ki zahtevajo hkratno prisotnost ponudnikov in porabnikov storitev, še posebej pogosto v primeru finančnih storitev in trgovine. Konec leta 2008 so slovenska podjetja iz teh dejavnosti realizirala kar 43 % vseh slovenskih naložb v tujini, skupaj s podjetji iz drugih storitvenih dejavnosti pa kar 67 % vseh naložb (Neposredne naložbe 2008, 2009). Slovenske naložbe so usmerjene pretežno na trge nekdanje Jugoslavije, kar kaže, da podjetja pri prodaji storitev na teh trgih izkoriščajo svoje konkurenčne prednosti, ki jih na trgih razvitih držav EU nimajo.

Nezadostna konkurenca ostaja problem v posameznih storitvenih dejavnostih, čeprav podatki nakazujejo premike v smeri izboljševanja. Med panoge z znaki pomanjkanja konkurence smo uvrstili tiste, za katere je poleg nadpovprečno visokih pribitkov v mednarodnem merilu značilna tudi visoka stopnja koncentracije⁴². Med takšnimi dejavnostmi pri nas v mednarodni primerjavi izstopajo nekatere mrežne dejavnosti (telekomunikacije in pošta, zračni promet) in posamezne storitve v živilsko-trgovski verigi (posredništvo v trgovini z živilom, tobakom in pijačami ter trgovina na drobno v nespecializiranih pretežno živilskih prodajalnah). Podobno sliko kaže tudi sintezni kazalnik regulacije proizvodnih trgov (OECD product market regulation – PMR indikator), ki je bil za Slovenijo prvič izračunan leta 2009. Rezultati za Slovenijo so namreč nekoliko boljši od povprečja držav OECD, kar zadeva ovire za vstop v storitvene panoge (kot celoto⁴³) razen za področje mrežnih dejavnosti. Ob razmeroma neugodnih rezultatih v primerjavi z državami EU in OECD pa je pozitivno, da se v mrežnih storitvah stopnja konkurence, merjena z višino pribitkov in stopnjo koncentracije, zaradi odprtja teh trgov zadnja leta postopno povečuje (več o konkurenci v mrežnih dejavnostih glej v poglavju 1.2.). Za drugo skupino dejavnosti, kjer kazalniki kažejo na pomanjkanje konkurence, to je za storitve trgovsko-živilske verige, pa je bilo do leta 2006 značilno precejšnje povečanje pribitkov in stopenj koncentracije. V zadnjih dveh letih (2007–2008) pa je prišlo do rahlega obrata v nasprotno smer, kar bi lahko pripisali vstopu novih tujih trgovskih verig na slovenski trg, hkrati pa je to tudi obdobje, ko se je na tem področju precej okrepila dejavnost regulatornega organa za varstvo konkurence.

Slovenija je v zadnjih letih zabeležila ugodne strukturne premike v smeri okrepljene vloge tržnih storitev, v času

³⁷ Merjena kot gibanje tržnega deleža slovenskega izvoza storitev v uvozu EU in posameznih držav. Vir podatkov o uvozu storitev v EU je Eurostat, vir podatkov o slovenskem izvozu storitev po državah pa Banka Slovenije. Ocene na podlagi teh podatkov ne omogočajo primerjave gibanja konkurenčnosti slovenskih izvoznikov storitev s ponudniki iz drugih držav, saj ustreznih podatkov teh držav ni na razpolago.

³⁸ Italija, Avstrija, Nemčija, Združeno kraljestvo in Francija so v letu 2008 zavzemale preko 75 % slovenskega izvoza storitev v EU.

³⁹ Glej poglavje 1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

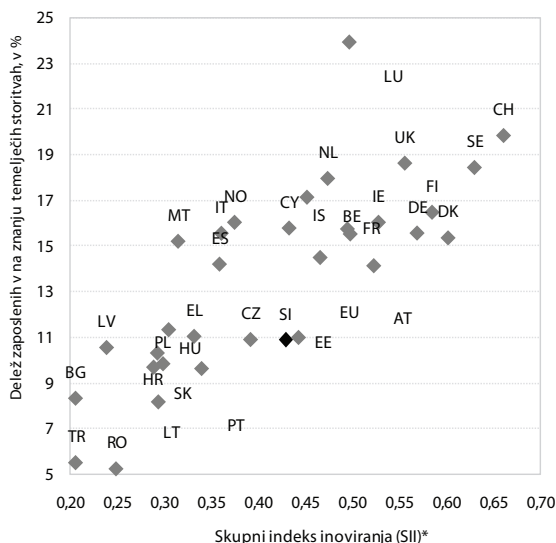
⁴⁰ Slovenske storitve zavzemajo na Hrvaškem okoli 16-odstotni tržni delež, potovanja pa kar 35 odstotnega.

⁴¹ Prodaja storitev s podružnicami v tujini je komplementarna izvozu storitev, vendar pa se po mednarodnih standardih samo prodaja podružnic, ki so v večinski slovenski lasti, lahko vsebinsko primerja z izvozom.

⁴² Merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom koncentracije. Po tem merilu je visoka koncentracija pri vrednostih indeksa nad 1800.

⁴³ PMR indikator pri ovirah za vstop v panogo obravnava le storitve kot celoto in mrežne dejavnosti kot celoto, zato ni mogoče narediti primerjave na bolj dezagregirani ravni za sektorje, ki jih omenjamo pri analizi pribitkov in koncentracij.

Slika 7: Povezava med inovacijsko dejavnostjo in deležem na znanju temelječih storitev¹ v zaposlenosti, 2008

Vir: European Innovation Scoreboard 2008, 2009.

Opomba: ¹ Po definiciji Eurostat (vključene so tudi finančne storitve, ki jih v tem poglavju sicer ne obravnavamo). * Skupni indeks inoviranja, ki se nanaša na leto 2007, je sestavljen iz 29 indikatorjev.

Legenda: AT-Avstrija, BE-Belgija, BG-Bolgarija, CY-Ciper, CZ-Češka, DE-Nemčija, DK-Danska, EE-Estonija, EL-Gričija, ES-Španija, EU-Evropska unija, FI-Francija, HU-Madžarska, IT-Italija, LT-Latvija, LV-Litva, LU-Luksemburg, MT-Malta, NL-Nizozemska, PL-Poljska, PT-Portugalska, RO-Romunija, SE-Svedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, UK-Združeno kraljestvo.

izhoda iz gospodarske krize pa bo še bolj kot v preteklih letih pomembna vloga storitev, ki temeljijo na znanju. Storitve lahko v času gospodarske krize glede na njihovo veliko vlogo v sodobnih gospodarstvih (visok delež v dodani vrednosti in zaposlenosti, povezanost z ostalimi deli gospodarstva) pomembno prispevajo k okrevanju gospodarstva (Criteria for successful reforms..., 2009). Pri tem so poleg tradicionalnih storitvenih dejavnosti (trgovina, promet, gostinstvo) za povečanje konkurenčne sposobnosti pomembne zlasti storitve, ki temeljijo na znanju in uporabi najsodobnejših tehnologij. Slednje ustvarjajo večjo dodano vrednost na zaposlenega in pospešujejo uvajanje tehnoloških in netehnoloških inovacij v drugih dejavnostih, s tem pa povečujejo učinkovitost celotnega gospodarstva. Analize za članice EU kažejo, da zaposlenost v na znanju temelječih storitvah pozitivno in značilno vpliva na inovacijsko sposobnost gospodarstev (Challenges for EU support to innovation in services, 2009), kar je še zlasti pomembno v procesu prestrukturiranja in okrevanja po krizi. Zaradi intenzivne uporabe sodobnih tehnologij imajo te storitve vse večji potencial za vključevanje v mednarodno menjavo. Premik v smeri okrepljene vloge na znanju temelječih storitev je odvisen tako od spodbudnega podjetniškega in institucionalnega okolja kot od razpoložljivosti kadrov, ki kombinirajo tehnična in poslovna znanja s kreativnostjo. Javni sektor ima lahko pomembno vlogo pri rasti teh storitev, saj je njihov velik potrošnik, poleg tega pa lahko z javnimi naročili vpliva na hitrejšo uvajanje inovativnih storitev. Vloga na znanju temelječih storitev bo v Sloveniji pri izhodu

iz krize pomembna tudi zaradi dejstva, da je bila rast nekaterih pretežno tradicionalnih storitev⁴⁴ v preteklih letih v veliki meri spodbujena s konjunkturo v industriji in gradbeništvu. Zato bo po upadu njihove aktivnosti v letu 2009 okrevanje tradicionalnih storitev v precejšnji meri vezano na oživitve ostalih delov gospodarstva.

1.3.2. Finančne storitve

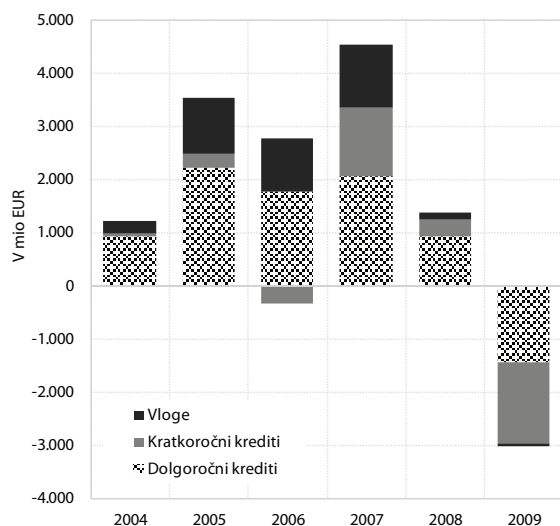
Klasični kazalniki razvitosti finančnega sektorja, s katerimi spremljamo približevanje Slovenije razvitejšim državam, v obdobju finančne in gospodarske krize zaradi istočasnega visokega upada gospodarske aktivnosti ne kažejo močnega poslabšanja. Tako se je v letu 2009 kljub zelo skromni rasti bančne aktive nadaljevala hitra krepitev bilančne vsote bank glede na bruto domači proizvod, značilna za pretekla, konjunktorno ugodnejša leta. Vrednost kazalnika obsega tržne kapitalizacije delnic glede na bruto domači proizvod se je z začetkom mednarodne finančne krize v letu 2008 več kot prepolovila. Ob visokem padcu bruto domačega proizvoda v letu 2009 pa se je ponovno nekoliko zvišala, kljub temu da je vrednost delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, še rahlo upadla. Obseg zavarovalnih premij glede na bruto domači proizvod se v zadnjih letih ni bistveno spreminjal. V letu 2008, za katerega so na voljo zadnji razpoložljivi podatki, je bil enak kot v letu 2005. Večje spremembe so bile v strukturi zavarovanj, saj se je rast obsega življenjskih zavarovanj (predvsem zavarovanj, vezanih na točke investicijskih skladov) zaradi negativnih gibanj na kapitalskih trgih spustila na daleč najnižjo raven po letu 1994, odkar imamo primerljive podatke. Zaostala je tudi za rastjo neživljenjskih zavarovanj, ki v Sloveniji predstavljajo precej pomembnejši segment zavarovalnih premij kot v povprečju EU. Relativni zaostanek v razvitosti finančnega sektorja je tudi v letu 2009 ostal visok, čeprav razpoložljivi podatki kažejo, da se je glede bilančne vsote bank nekoliko znižal, po obsegu tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z BDP pa se je še povečal.

Mednarodna finančna kriza je v letu 2008 bankam precej otežila **dostop do novih virov financiranja**, po zaslugi intervencij ECB in države pa se je dostopnost sredstev za banke kljub obsežnejšim neto odplačilom tujih kreditov in vlog v letu 2009 izboljšala. Čeprav so leta 2009 najpomembnejši vir financiranja slovenskih bank predstavljali depoziti države (neto priliv v višini 2,1 mrd EUR), pa so imeli tudi tokrat pomembno vlogo tuji viri, le da so bili v veliki meri pridobljeni bolj posredno in z državnimi jamstvi. Država je namreč ta sredstva pridobila s tremi izdajami državnih obveznic na mednarodnih kapitalskih trgih v skupni višini 4,0 mrd EUR (pomemben del teh sredstev je bil usmerjen v banke), prav tako so banke uspele pridobiti za 2 mrd EUR dodatnih virov z

⁴⁴ Trgovina na debelo, trgovina na drobno z gradbenim materialom, trgovina na drobno s pohištvo, gospodinjstvi aparati, blagovni promet.

dvema izdajama obveznic z državnim poroštvom. Precej manj pomemben vir pa so leta 2009 predstavljali depoziti prebivalstva. Njihovi neto prilivi so bili za 45,6 % nižji kot v letu 2008, kar povezujemo predvsem z občutno manjšimi neto prilivi iz kapitalskih trgov, z močnim upadom pasivnih obrestnih mer in z neugodnimi gibanji na trgu dela. Z vidika odplačevanja zapadlih obveznosti do tujine so se v letu 2009 pritiski na likvidnost okrepili, saj so se banke v letu 2008 zadolževale predvsem v obliki kratkoročnih kreditov, kar je še zgoščevalo roke zapadlosti. Tako so banke lani neto odplačevale kredite, najete v tujini, ter depozite tujih bank, in sicer v višini 3,0 mrd EUR, medtem ko so se v obdobju 2004–2008 na tak način povprečno letno zadolžile za 2,6 mrd EUR. Čeprav se obseg obveznosti domačih bank do ECB lani ni bistveno okrepil, pa je prišlo do izboljšanja ročnosti strukture dolga, kar je posledica ukrepov ECB, s katerimi je bankam zagotovila vire financiranja⁴⁵ daljših ročnosti od običajnih. Zaradi obsežnih vlog države je prišlo tudi do rahlega izboljšanja pokritosti kreditov z vlogami, ki je dosegla 68,3 %, kar je za 7,2 odstotne točke več kot v letu 2008, ko je bila pokritost na najnižji ravni doslej. Kljub temu pa je bila pokritost kreditov z vlogami še vedno pod povprečjem EMU⁴⁶, ki je bilo v letu 2008 na ravni 83,3 %.

Slika 8: Neto tokovi zadolževanja bank na tujem v obdobju 2004–2009

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

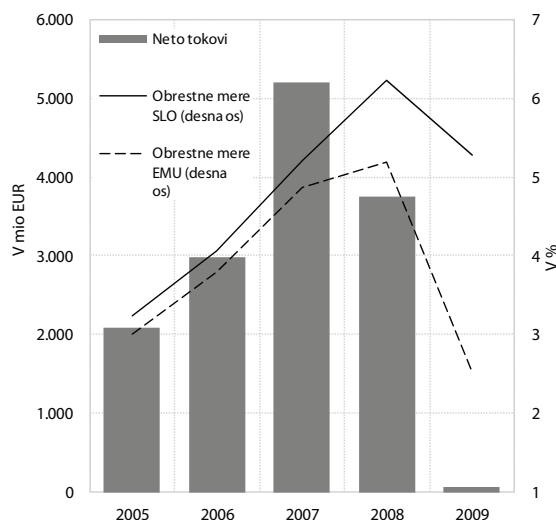
Kreditna aktivnost domačih bank se je v letu 2009 močno umirila. Banke so tako neto odobrile za 896,7 mio EUR kreditov, kar je le 18,6 % vrednosti iz leta 2008, ko je že bilo občutiti posledice finančne krize. Za razliko od preteklih let je prišlo do preskoka v sektorski strukturi zadolževanja, saj je najpomembnejši del predstavljalo zadolževanje gospodinjstev, neto zadolževanje podjetij

⁴⁵ Z ročnostjo enega leta.

⁴⁶ Ko bo država odplačevala zapadle obveznice bo vrednost kazalnika pod močnim pritiskom, tako da je pričakovati, da se bo takrat razlika do evrskega območja ponovno okrepila.

in NFI pa je bilo precej skromno. Že ob koncu leta 2008 pa se je popolnoma zaustavilo zadolževanje z deviznimi krediti, takšno gibanje pa se je nadaljevalo tudi v letu 2009, saj so tovrstni krediti v vseh mesecih beležili neto odliv. Neto tokovi evrskih kreditov so bili sicer pozitivni, a so bil za skoraj 70 % nižji kot v letu 2008.

Slika 9: Neto tokovi kreditov podjetjem in NFI in povprečna raven obrestnih mer* v Sloveniji in EU

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

Opomba: * Obrestne mere za podjetja za druga posojila nad 1 mio EUR z variabilno ali do 1 leta fiksno obrestno mero.

Kljub sprejetim ukrepom za blaženje posledic finančne krize in spodbujanje kreditne aktivnosti, ki v veliki meri temeljijo na državnih jamstvih, so se **neto tokovi kreditov podjetjem in NFI** v letu 2009 močno znižali. V primerjavi s predhodnim letom so bili nižji za 99,4 %. Razlogov za tako občutno umirjanje je več. Prvi razlog je vsekakor ta, da se je pomemben del sveže likvidnosti preusmeril v poplačilo vlog in kreditov, s katerimi so banke financirale preteklo visoko kreditno aktivnost. Drugi razlog je verjetno v visokih obrestnih merah za kredite podjetniškemu sektorju, ki so med najvišjimi v območju evra. Tako visoka raven obrestnih mer kaže na precej višje pribitke slovenskih bank, ki so po naši oceni lahko rezultat visoke koncentracije bančnega sistema, lahko pa tudi nakazujejo, da imajo slovenske banke med svojo aktivno nadpovprečno tvegane naložbe. Po podatkih Banke Slovenije je bil pomemben delež kreditov bančnega sistema v letih konjunktore usmerjen v gradbeništvo ter poslovanje z nepremičninami in v podjetja, ki so bila vpletena v prevzemne aktivnosti. Te skupine podjetij pa so bile v finančni krizi močnejše prizadete, kar je in bo še tudi naprej vplivalo na hitrejšo rast slabe aktive. Tveganja za slabšo kakovost naložb pa predstavlja tudi slabša kakovost povpraševanja. Podjetja namreč v veliki meri potrebujejo finančna sredstva za premostitev likvidnostnih težav, tovrstna posojila pa običajno niso namenjena financiranju razvojnih projektov, ki ustvarjajo nov denarni tok, zato so banke pri tovrstnem kreditiranju previdnejše in zahtevajo za dodatno tveganje večja

zavarovanja in predvsem višjo obrestno mero, kar pa del potencialnih kreditojemalcev odvrne od zadolževanja. Tretji razlog za nižjo kreditno aktivnost predstavlja tudi manjše povpraševanje po kreditih. Podjetja so v preteklih letih ob visoki rasti obsega proizvodnje potrebovala dodatna sredstva za financiranje obratnih sredstev in investicij. Upad naročil in manjša izkoriščenost proizvodnih kapacitet pa je vplivala tudi na manjši obseg povpraševanja po financiranju.

Zagotavljanje zadostnih finančnih virov je nujno za oživitve gospodarske aktivnosti, hkrati pa bi lahko nadaljnje poslabševanje gospodarskih razmer ogrozilo stabilnost bančnega sistema in s tem dodatno zavrlo gospodarsko okrevanje. V letu 2009 se je delež nedonosnih kreditov povečal na 2,3 %⁴⁷, kar je približno na ravni iz leta 2006 in je posledica visoke kreditne aktivnosti v preteklih letih, ko je medletna rast kreditov presegala tudi 30-odstotno raven. Banke so v letu 2009 tako oblikovale za skoraj 500 mio EUR dodatnih oslabitev, kar je najvišja vrednost doslej. Nadaljnje hitro poslabševanje razmer bi vplivalo na manjšo dostopnost bank do dodatnih virov financiranja, kar bi ogrozilo njihovo stabilnost. Obenem pa bi banke pretežen del sredstev porabile tudi za pokrivanje izgub in tako močno omejele financiranje tistega dela gospodarstva, ki s krizo ni bil močnejše prizadet oziroma v krizi vidi celo svoje priložnosti, kar bi zavrlo gospodarsko okrevanje. Zato so ključni ukrepi na tem področju nadaljnje spodbujanje financiranja predvsem zdravega dela gospodarstva in sanacija slabih kreditov, s čimer bi preprečili večje neugodne vplive na finančno stabilnost in dodatno upočasnjevanje okrevanja gospodarstva.

2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

Usmeritve SRS: Za učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporabo znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta SRS poudarja naslednje prioritete: izboljšati kakovost terciarnega izobraževanja in vzpodbujati vseživljenjsko izobraževanje ter povečati učinkovitost in obseg vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj.

2.1. Izobraževanje in usposabljanje

*Pomemben dejavnik gospodarskega razvoja predstavlja **človeški kapital**, ki ga Slovenija postopno izboljšuje, vendar ob ohranjanju slabosti na področju učinkovitosti vlaganj v človeški kapital. Povečevanje kakovosti človeškega kapitala, ki ga prinaša izobraževanje, je eden izmed pomembnih dejavnikov povečevanja produktivnosti in gospodarskega razvoja. Za izboljšanje človeškega kapitala sta pomembna možnost pridobivanja novih znanj in višje ravni izobrazbe (merjeno z vključenostjo v izobraževanje) ter vseživljenjsko učenje. Družbena donosnost vlaganj v človeški kapital se kaže v večji produktivnosti, inovativnosti in hitrejši gospodarski rasti. Za družbeno donosnost vlaganj v izobraževanje sta pomembna učinkovitost študija in usklajenost ponudbe in strukture izobraževanja s potrebami podjetij po kadrih. Analize kažejo, da obstaja pozitivna povezanost med deležem terciarno izobraženih in gospodarsko razvitostjo družbe (merjene z BDP na prebivalca po kupni moči). De la Fuente (2003) ocenjuje, da povečanje povprečnega števila let šolanja v povprečju EU za eno leto povečuje produktivnost v povprečju EU na kratek rok za 6,2 %, na dolgi rok pa za dodatnih 3,1 %. Človeški kapital se na ravni gospodarstva pogosto meri z deležem terciarno izobraženih ali s povprečnim številom let šolanja. Oba kazalnika kažeta na postopno izboljševanje človeškega kapitala v Sloveniji v obdobju 2000–2009, vendar Slovenija za najbolj razvitimi še vedno močno zaostaja. Na področju vlaganj v človeški kapital se v Sloveniji kažejo kot problem predvsem nizka učinkovitost in kakovost študija ter neusklajenost v strukturi ponudbe in povpraševanja po kadrih.*

*V letu 2009 se je **izobrazbena struktura prebivalstva** v Sloveniji izboljšala, v daljšem časovnem obdobju pa je bil napredek preskromen za bistveno zmanjšanje zaostanka za povprečjem EU in razvitejšimi državami. Delež*

⁴⁷ Podatek je za november 2009.

prebivalstva, starega 25–64 let, s terciarno izobrazbo se je po podatkih ankete o delovni sili (ADS) po zmanjšanju v letu 2008 v letu 2009⁴⁸ povečal na 22,5 %, vendar je bil še vedno za 0,4 o. t. nižji kot leta 2007. Zaradi nihanja deleža med 22 in 23 % v obdobju 2007–2009 se je zaostanek za povprečjem EU v obdobju izvajanja SRS (2005–2009) še nekoliko povečal (z 2,2 o. t. na 2,5 o. t.). Še bolj pa Slovenija zaostaja za gospodarsko razvitejšimi evropskimi državami, kjer delež terciarno izobraženih presega 30 %. Tudi v daljšem časovnem obdobju (2000–2009) kljub zelo visoki vključenosti v terciarno izobraževanje Slovenija tega zaostanka za povprečjem EU ni bistveno zmanjšala. Razlog za to je predvsem nizka učinkovitost študija, katerega trajanje je med najdaljšimi v EU (gl. Sliko 10), in skromna vključenost odraslih v terciarno izobraževanje, kar upočasnjuje rast števila diplomantov in deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo. V obdobju 2000–2009 so se povečale razlike v deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo med starostno skupino 25–34 let in drugimi starostnimi skupinami⁴⁹, kar je predvsem posledica veliko večjega porasta vključenosti mladih v terciarno izobraževanje v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami. Na izboljševanje izobrazbene strukture prebivalstva v obdobju 2000–2008 kaže tudi povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva, ki je leta 2008 znašalo 11,8 leta⁵⁰. V enakem obdobju se je izboljšala tudi izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva, intenzivneje zlasti v letu 2009, na kar je vplivala gospodarska kriza, ki je močnejše prizadela delovno intenzivne dejavnosti, zaradi česar se je v tem letu močno zmanjšalo število zaposlenih z nižjo izobrazbo.

Vključenost mladih v izobraževanje je visoka in se je v zadnjih letih močno približala cilju SRS. V primerjavi z državami EU je pri nas vključenost mladih v srednje in terciarno izobraževanje med najvišjimi v EU (glej poglavje 4.3.1.). V šolskem letu 2008/2009 se je vključenost generacije v vpisni starosti v terciarno izobraževanje ohranila na ravni blizu cilja SRS (55 %). Večina kazalnikov vključenosti mladih v terciarno izobraževanje pri nas pa kaže na precejšnje preseganje povprečja EU⁵¹. Velika vključenost mladih v terciarno izobraževanje je dobrodošla z vidika dostopnosti do izobraževanja. Hkrati pa je treba opozoriti, da je pri nas vključenost mladih visoka deloma tudi zaradi dobrot, ki jih prinaša status študenta, in vpliva tudi na nizko učinkovitost študija, zato je učinkovitost javnih izdatkov za izobraževanje na terciarni ravni lahko tudi vprašljiva.

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju se izboljšuje, vendar je v primerjavi z drugimi evropskimi državami še zelo neugodno. Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja je pogosto uporabljen mednarodni kazalnik kakovosti v terciarnem izobraževanju. V Sloveniji se je to razmerje v študijskem letu 2008/2009 izboljšalo, kar je posledica povečanja števila pedagoškega osebja in zmanjšanja števila vpisanih v terciarno izobraževanje. Povečanje števila pedagoškega osebja je povezano tudi z uvajanjem bolonjskega procesa, ki predvideva večjo uporabo aktivnih oblik poučevanja. Čeprav se je razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja izboljšalo, pa je Slovenija na tem področju v obdobju 2000–2007 močno zaostajala za večino drugih evropskih držav (podatki so za članice OECD). Razmerje v Sloveniji poslabšuje tudi vključenost v terciarno izobraževanje, ki ne izhaja iz interesa po pridobivanju izobrazbe, ampak je razlog zanjo predvsem pridobivanje dobrobiti iz statusa študenta. Neugodno razmerje otežuje možnosti za kakovostnejši pedagoški proces, kar se odraža tudi v uporabljenih metodah poučevanja. V Sloveniji je po izsledkih raziskave Hegesco⁵² za leto 2008 delež anketiranih diplomantov, ki menijo, da so bila med njihovim študijskim programom predavanja in pisne naloge kot metode poučevanja uporabljene v precej večji meri, višji kot v drugih državah. Na drugi strani pa je delež slovenskih diplomantov, ki menijo, da je bil njihov študij projektno in problemsko zasnovan, učenje, sodelovanje v raziskovalnih projektih, skupinske naloge ter strokovna praksa in delo v organizaciji pa zastopani v veliki ali zelo veliki meri, nižji od evropskega povprečja. Poleg števila študentov na pedagoškega delavca je pomemben dejavnik kakovosti terciarnega izobraževanja tudi mednarodna mobilnost študentov. Delež tujih študentov na študiju v Sloveniji se je v šolskem letu 2008/2009⁵³, podobno kot v obdobju 2000/2001–2008/2009, rahlo povečal. Vendar pa sta bila v letu 2007 delež tujih študentov na študiju v Sloveniji in delež slovenskih študentov na študiju v tujini⁵⁴ med nižjimi v primerjavi z drugimi državami EU. V prihodnje lahko h kakovosti študija dodatno prispeva tudi neodvisna nacionalna agencija za kakovost v visokem šolstvu, ki je bila ustanovljena konec leta 2009.

⁴⁸ Podatki so za 2. četrtnetle leta.

⁴⁹ V letu 2009 je razlika med deležem prebivalstva s terciarno izobrazbo med starostno skupino 25–34 let in 35–44 let znašala 5,4 o. t. (leta 2000 3,9 o. t.), med starostno skupino 25–34 let in 45–54 let 10,6 o. t. (leta 2000: 4,5 o. t.), razlika med starostno skupino 25–34 let in 55–64 let pa 13,3 o. t. (leta 2000: 6,9 o. t.).

⁵⁰ Izračun UMAR na osnovi podatkov iz Ankete o delovni sili, ki jo izvaja SURS.

⁵¹ Delež vključenih v terciarno izobraževanje v starostni skupini 20–24 let je v Sloveniji znašal 46,1 %, v povprečju EU pa 28,4 %.

⁵² Preliminarni statistični rezultati raziskave Hegesco (Higher education as a generator of strategic competences). Raziskava je bila v Sloveniji izvedena leta 2008, zajela je 2.950 diplomantov 5 let po koncu študija. Raziskava je del mednarodnega projekta Hegesco, v katerega so poleg Slovenije vključene še Litva, Poljska, Madžarska in Turčija. Rezultati raziskave so primerljivi z rezultati mednarodnega projekta Reflex, v katero so bile vključene Avstrija, Finska, Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Španija, Združeno kraljestvo, Belgija (Flandrija), Češka, Portugalska, Švica, Estonija in Japonska. Evropsko povprečje zajema podatke vseh odgovorov anketirancev iz vseh držav, ki so sodelovale v raziskavi Reflex in Hegesco. Slovensko povprečje zajema podatke vseh odgovorov anketirancev v Sloveniji z vseh slovenskih fakultet, ki so zajete v bazo podatkov Hegesco.

⁵³ Znašal je 1,7 % (2007/2008: 1,5 %).

⁵⁴ V letu 2007 je po podatkih Eurostat znašal 2,1 % (2006: 2,2 %).

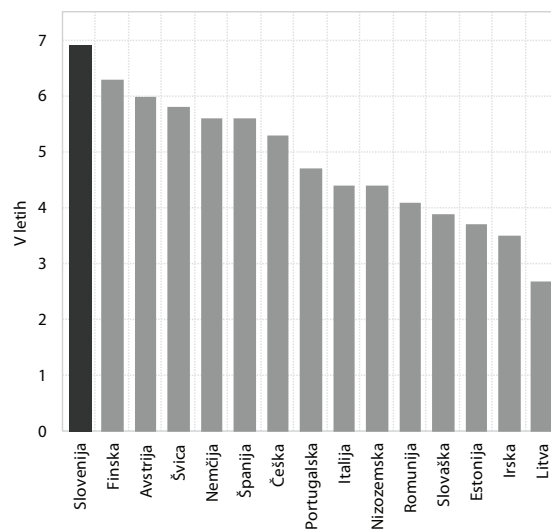
Delež celotnih **javnih izdatkov za izobraževanje**⁵⁵, izražen v primerjavi z BDP, je v Sloveniji razmeroma visok, a se je v letu 2007 močno zmanjšal. Zmanjšanje deleža izdatkov za izobraževanje v primerjavi z BDP v letu 2007 je bilo posledica visoke rasti BDP in realnega zmanjšanja javnih izdatkov za 1,5 %⁵⁶. Javni izdatki za izobraževanje so v Sloveniji leta 2007 (zadnji podatek) znašali 5,19 % BDP, kar je za 0,47 o. t. manj kot leta 2006. V letu 2006, za katerega so na voljo zadnji mednarodni podatki, so presegali povprečje EU, v obdobju 2000–2006 pa je bila njihova rast tudi višja kot v EU. Visoki relativno izraženi javni izdatki za izobraževanje so povezani predvsem z visoko vključenostjo v izobraževanje. Vendar pa Slovenija na tem področju precej zaostaja za nekaterimi gospodarsko razvitejšimi severnoevropskimi državami, poleg tega so se relativno izraženi izdatki v letu 2007 tudi močno zmanjšali. V strukturi javnih izdatkov glede na namen je kljub upadanju, višji od povprečja EU tudi delež javnih izdatkov za izobraževanje, namenjenih za transfere gospodinjstvom. Višji od povprečja EU je tudi delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje, ki pa se je v letu 2006 in v obdobju 2001–2006 v nasprotju s povprečjem EU zmanjšal. Razlog za visok delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje so predvsem šolnine, ki jih za študij plačujejo izredno vpisani. Upadanje deleža zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje, ki se je nadaljevalo tudi v letu 2007, je tako povezano predvsem z zmanjševanjem deleža izredno vpisanih v visokošolski študij. Na delež zasebnih izdatkov za terciarno raven bo v prihodnjih letih vplival tudi način financiranja podiplomskega študija, ki za redno vpisane na drugi stopnji ne predvideva šolnine⁵⁷.

Izdatki za izobraževanje na udeleženca so razmeroma visoki, kar pa ne velja za terciarno izobraževanje, kjer so se v zadnjem letu še zmanjšali. Letni izdatki na udeleženca v izobraževanju so pomemben kazalnik kakovosti izobraževanja, saj višji izdatki omogočajo večja vlaganja v učno opremo, v izboljšanje razmerja med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja, v izobraževanje pedagoškega osebja ipd. Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca za vse ravni izobraževanja (v EUR SKM) so bili v letu 2006 višji od povprečja EU in so se v primerjavi z letom 2005 še povečali, v obdobju 2001–2006 pa so se povečali tudi bolj kot v povprečju v EU. Bistveno manj ugodna pa je slika za raven terciarnega izobraževanja, kjer ti izdatki močno zaostajajo za evropskim povprečjem in so se v letu 2006 pa tudi v obdobju 2001–2006 še zmanjšali. Razloga za

nizke izdatke za izobraževalne ustanove na udeleženca sta visoka vključenost mladih v terciarno izobraževanje in visok delež javnih izdatkov, ki jih Slovenija namenja za transfere gospodinjstvom⁵⁸.

Učinkovitost študija je v Sloveniji nizka. Delež ponovno vpisanih na redni visokošolski dodiplomski študij in enovit magistrski študij se je v letu 2008/2009 ohranil na ravni leta 2007 (okoli 10 %⁵⁹). Povprečni čas trajanja študija diplomantov rednega univerzitetnega dodiplomskega študija je med najdaljšimi v EU in se počasi skrajšuje. V letu 2008 je znašal 6,7 leta (leta 2007 6,8 leta). Po zadnjih mednarodno razpoložljivih podatkih za leto 2006 (2007) pa je bilo v Sloveniji povprečno trajanje univerzitetnega dodiplomskega študija med najdaljšimi med evropskimi državami⁶⁰. Na nizko učinkovitost študija pa kaže tudi primerjava podatkov o številu vpisanih v terciarno izobraževanje na 1.000 prebivalcev, starih 20–29 let, kjer je Slovenija močno nad povprečjem EU⁶¹, in podatkov o številu diplomantov terciarnega izobraževanja na 1.000 prebivalcev, starih 20–29 let, po katerem Slovenija zaostaja za povprečjem EU⁶².

Slika 10: Povprečno trajanje visokošolskega študija v izbranih evropskih državah, šol. leto 2006/2007¹

Vir: Data reporting module EUROSTUDENT III (2005–2008), 2008.

Opomba: ¹ Podatki za evropske države se nanašajo na leto 2006 oziroma 2007. Za Slovenijo je prikazano povprečno trajanje študija na dodiplomskih univerzitetnih programih pri diplomantih v letu 2006.

⁵⁵ Izdatki so prikazani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik Unesco, OECD, Eurostat).

⁵⁶ Do največjega zmanjšanja javnih izdatkov je prišlo na ravni srednješolskega izobraževanja kot posledica manjšega vpisa v srednje šole zaradi manjših generacij.

⁵⁷ Uredba o spremembah in dopolnitvi Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS, št. 4/2006). V študijskem letu 2009/2010 preneha veljati Sklep o sofinanciranju podiplomskega študija (Uradni list RS, št. 77/2004), ki predvideva sofinanciranje magistrskega in doktorskega študija.

⁵⁸ Med transfere gospodinjstvom se uvrščajo: štipendije, stroški dodatki v tistem delu, za katerega je kot pogoj za izplačilo navedena vključenost v izobraževanje, subvencije za prevoz, prehrano, učbenike ipd.

⁵⁹ Delež ponovno vpisanih v prvi letnik je še nekoliko večji.

⁶⁰ Po podatkih raziskave EUROSTUDENT III (2005–2008). Podatki so na voljo za leto 2006 oziroma 2007.

⁶¹ V letu 2007 je v Sloveniji razmerje znašalo 40,1, v povprečju EU pa 28,6.

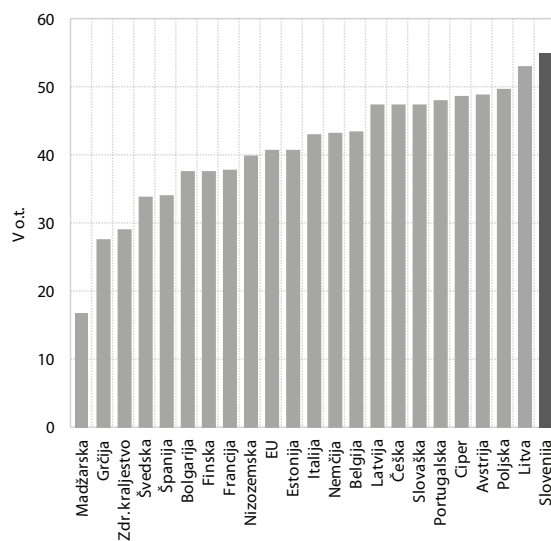
⁶² V Sloveniji je število diplomantov terciarnega izobraževanja na 1.000 prebivalcev, starih 20–29 let, znašalo 57,7 (EU-27: 59,9).

Spreminjanje strukture vpisanih v terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja je z vidika potreb trga dela prepočasno. Ob razmeroma ugodnem mednarodno primerjalnem položaju se med posameznimi področji izobraževanja kažejo razlike v brezposelnosti in zaposljivosti. Po izsledkih raziskave Hegesco⁶³ za leto 2008 je bil delež anketirancev, ki so bili v času anketiranja brezposelni, najvišji na področjih⁶⁴ kmetijstvo in veterina, storitve ter umetnost in humanistika, najnižji pa na področju zdravstvo in sociala, tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije ter gradbeništvo ter na področju znanost, matematika in računalništvo. Rezultati študije Analiza trendov zaposlovanja slovenskih diplomantov generacije 2007 (Farčnik, Domadenik, 2009) so pokazali, da je verjetnost zaposlitve diplomantov visokošolskega dodiplomskega študija v prvih šestih mesecih po diplomiranju največja pri diplomantih področij zdravstvo, računalništvo ter tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo in najmanjša pri diplomantih področij varstvo okolja, umetnosti in humanistike in družbene vede. Struktura vpisanih v terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja se spreminja, a so spremembe z vidika gibanj na trgu dela prepočasne. V strukturi vpisanih po področjih izobraževanja se v zadnjih letih zmanjšuje delež vpisanih na področje družbene vede, poslovne vede in pravo in na področje izobraževanja, a je delež vpisanih še vedno velik. Vpis na področje umetnosti in humanistike pa se še povečuje. Povečujeta se tudi deleža vpisanih na področje naravoslovje in tehnika in na področje zdravstva, vendar pa sta še premajhna. Takšna struktura vpisa povzroča strukturna neskladja, ki se kažejo v naraščanju števila registrirano brezposelnih s terciarno izobrazbo⁶⁵.

Vključenost v vseživljenjsko učenje se je po večletnem upadanju v zadnjem letu (2009) povečala. Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje⁶⁶ je pomemben dejavnik razvoja človeškega kapitala in gospodarskega razvoja, ki povečuje zaposljivost posameznika, pri starejših pa lahko omogoči daljšo delovno aktivnost. V Sloveniji je bilo po podatkih Ankete o delovni sili za drugo četrtletje leta 2009 v formalno ali neformalno izobraževanje

vključenih 17,0 % prebivalcev, starih 25–64 let (v povprečju EU znaša 10 %). V primerjavi z letom 2008 se je vključenost v Sloveniji povečala za 1,1 o. t., s čemer se je prenehalo obdobje nekajletnega upadanja. Slovenija pa po vključenosti v vseživljenjsko učenje precej zaostaja za nekaterimi severnoevropskimi državami (Danska, Švedska, Finska), ki imajo najvišje stopnje vključenosti. Na vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje močno vplivata starost in dosežena formalna izobrazba. Vključenost starejših (55–64 let) v izobraževanje, ki lahko prispeva tudi k večji delovni aktivnosti starejših, je kljub povečanju v zadnjem letu nizka in močno zaostaja za vključenostjo mlajših v izobraževanje. Nizka je tudi vključenost nizko izobraženih (z največ končano osnovno šolo) v izobraževanje, ki močno zaostaja za vključenostjo srednješolsko in terciarno izobraženih v izobraževanje, po čemer Slovenija izstopa tudi v mednarodni primerjavi (gl. Sliko 11).

Slika 11: Razlika med deležem vključenih visoko in nizko izobraženih v formalno ali ne-formalno izobraževanje in usposabljanje, leto 2007

Vir: Eurostat portal page – Adult Education survey, 2010.

2.2. Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij

Izdatki za raziskave in razvoj (RRD) se krepijo, v letu 2008 so bili trendi posebej ugodni glede izdatkov zasebnega sektorja, v letu 2009 pa glede izdatkov državnega sektorja za te namene. Po padcu v letu 2007 so se bruto izdatki za raziskave in razvoj v letu 2008 povečali na 1,66 % BDP⁶⁷, kar je največ doslej, vendar pa je treba upoštevati, da je k temu prispevalo tudi povečanje števila poročevalskih enot poslovnega sektorja v Sloveniji v letu

⁶³ Preliminarni statistični rezultati raziskave Hegesco (Higher education as a generator of strategic competences), 2009.

⁶⁴ Glede na mednarodno klasifikacijo področij izobraževanja Isced 97.

⁶⁵ Povprečno število registrirano brezposelnih s terciarno izobrazbo je bilo leta 2009 za 79 % večje kot leta 2000.

⁶⁶ Indikator meri vključenost prebivalstva, starega 25–64 let v izobraževanje in usposabljanje v obdobju štirih tednov pred izvajanjem ankete o delovni sili. Izračunan je na osnovi podatkov za drugo četrtletje v letu, ker v času priprave poročila podatki na letni ravni (letno povprečje) še niso bili dosegljivi. Strokovnjaki Evropske komisije opozarjajo, da je indikator metodološko pomanjkljiv. Problematično je predvsem merjenje udeležbe v izobraževanju in usposabljanju v zadnjih tednih pred izvajanjem ankete, saj tako čas anketiranja vpliva na rezultat. V letu 2003 je prišlo do spremembe metodologije izračunavanja indikatorja, zato so vrednosti za Slovenijo primerljive od tega leta.

⁶⁷ Zadnji razpoložljivi podatki SURS.

2008⁶⁸. Zaostanek za evropskim povprečjem, ki je znašalo 1,90 % BDP, se je leta 2008 zmanjšal na najnižjo raven doslej. Na ugodna gibanja v letu 2008 je najbolj vplivalo povečanje izdatkov poslovnega sektorja za RRD, ki so se realno zvišali za 25,7 %, kar je delno tudi posledica povečanega zajema, vendar pa na podlagi obstoječih podatkov ni možno oceniti, kolikšen del povečanja je posledica vključitve večjega števila podjetij v vzorec⁶⁹. Pri tem se je obseg uveljavljenih davčnih olajšav za vlaganja v raziskave in razvoj v primerjavi z letom 2007 le skromno povečal in ostaja koncentriran v nekaj ključnih panogah⁷⁰, kar je značilno tudi za regijske olajšave, katerih obseg pa se je v letu 2008 podvojil. Tudi državne subvencije za vlaganja v RRD pozitivno vplivajo na povečevanje sredstev, ki jih podjetja namenijo RRD. Najnovejša analiza (Bučar in dr., 2010) kaže, da so mala in srednje velika podjetja, ki so v obdobju 2005–2007 prejela državno subvencijo za RRD, v povprečju povečala lastne izdatke za RRD za 21 %. V omenjenih podjetjih je bila rast dodane vrednosti dvakrat višja kot v povprečju podjetij iz iste panoge. Največjo razliko so prejemniki subvencij ustvarili pri zaposlovanju, saj so v triletnem obdobju uspeli povečati zaposlenost za kar 13 %, njihovi konkurenti iz istih dejavnosti pa so dosegli le 2,3-odstotno rast zaposlovanja. S tem prispevajo k dviganju zaposlenosti in ustvarjajo boljša delovna mesta, kar krepi konkurenčno sposobnost gospodarstva (Bučar in dr., 2010).

Delež poslovnega sektorja v financiranju razvojno-raziskovalnih izdatkov se je tudi v letu 2008 povečal in se krepi že nekaj let. Zaradi precej počasnejše realne rasti izdatkov državnega sektorja za financiranje RRD v letu 2008 se je njegov delež znižal, relativni pomen virov iz tujine in visokošolskega sektorja pa se pomembneje ne spreminja. V luči uresničevanja barcelonskih ciljev, v skladu s katerimi naj bi delež poslovnega sektorja za naložbe v RRD znašal 2 % BDP in delež državnega sektorja 1 % BDP, je Slovenija leta 2008 dosegla polovico zastavljenega cilja, ki naj bi ga uresničila do leta 2013 (leta 2008 je delež poslovnega sektorja za naložbe v RRD predstavljal 1,04 % BDP, delež državnega sektorja pa 0,52 % BDP)⁷¹. V okviru protikriznih ukrepov vlade v letu 2009 so se vlaganja državnega sektorja v RRD znatno povečala, tako da je bil delež državnega sektorja za financiranje RRD kar 0,27 o. t. višji kot leta 2008⁷². Z

ozirom na velik upad proizvodne aktivnosti v letu 2009 in razpoložljive ocene o gibanju izdatkov za inovacijsko aktivnost⁷³ ni pričakovati, da bi poslovni sektor v 2009 povečal vlaganja v RRD v primerjavi z letom 2008. Po raziskavi Innobarometra je 18,5 % slovenskih podjetij zmanjšalo izdatke za inovacijsko aktivnost, 66,6 % podjetij je ohranilo njihovo raven, 4,6 % podjetij pa jih je povečalo⁷⁴.

Izhajajoč iz podatkov za obdobje 2001–2006 je bila v Slovenijigledenavišinovlaganjvrazvojno-raziskovalno dejavnost njihova učinkovitost relativno nizka. Čeprav višina vlaganj ni edini pomemben dejavnik uspešnosti inovacijske politike, pa analize kažejo, da obseg vlaganj v raziskave in razvoj vpliva tudi na učinkovitost uporabe teh sredstev, saj so bile v obdobju 2001–2006 države z najvišjim deležem sredstev za RRD v BDP najbolj učinkovite pri uporabi teh sredstev⁷⁵. Takšna povezanost je tudi posledica dejstva, da imajo države z večjimi vlaganji v RRD boljše institucionalno podporo za raziskave in razvoj ter inovacijsko dejavnost (npr. sistemi zaščite intelektualne lastnine, človeški viri na področju naravoslovja in tehnike, relativna specializacija v visoko tehnoloških panogah, usklajenost politik in ukrepov na različnih področjih). Upoštevač zgornje ugotovitve je Slovenija v tem obdobju sodila med manj učinkovite države v okviru EU, saj je s povprečno višino vlaganj v RRD dosegala podpovprečno učinkovitost. Nekatere države s primerljivo ravno vlaganj v RRD so beležile mnogo boljše rezultate (npr. Irska, Norveška ali Luksemburg). Po drugi strani so države s podobno ravno učinkovitosti sredstev, vloženih v RRD, kot Slovenija dosti manj vlagale v RRD. Novejši podatki za leti 2008 in 2009 kažejo za Slovenijo nekatere pozitivne premike na področju učinkovitosti vlaganj v RRD, kar nakazuje izboljšanje položaja Slovenije, je pa pri tem potrebno upoštevati, da so se pozitivna gibanja nadaljevala tudi v drugih državah. Na nezadostne rezultate inovacijske aktivnosti kažejo tudi najnovejši podatki European Innovation Scoreboard 2009, ki meri različne razsežnosti inovacijske aktivnosti na osnovi podatkov za 29 indikatorjev. Čeprav se je Slovenija glede skupnega indeksa inoviranja (SII) po zadnjem merjenju⁷⁶ zelo približala povprečju EU in se prvič uvrstila med države »inovacijske sledilke« (prej je bila v skupini držav zmernih inovatork), pa za povprečjem EU

⁶⁸ Podatki o deležu izdatkov za RRD v BDP so leta 2008 zajeli širši obseg poročevalskih enot (iz poslovnega sektorja), zaradi česar je delež izdatkov v BDP narasel močneje, kot če se število poročevalskih enot ne bi povečalo. Vzorec, na podlagi katerega je SURS oblikoval oceno o deležu bruto izdatkov za RRD v BDP, je leta 2008 zajel 100 podjetij več kot leto prej.

⁶⁹ Povprečni znesek za RRD na podjetje se je v letu 2008 zmanjšal, kar je verjetno posledica vključitve večjega števila manjših podjetij.

⁷⁰ Proizvodnja farmacevtskih preparatov, električnih naprav in proizvodnja motornih vozil, prikolic in polprikolic. Te panoge so prispevale glavnino k rasti tržnih deležev v tujini v 2009.

⁷¹ Viri iz tujine in izdatki visokošolskega sektorja za RRD so predstavljali 0,10 % BDP.

⁷² Za izračun deleža je bila uporabljena prva ocena SURS (2010), po kateri je BDP v tekočih cenah 2009 znašal 34.894 mio EUR.

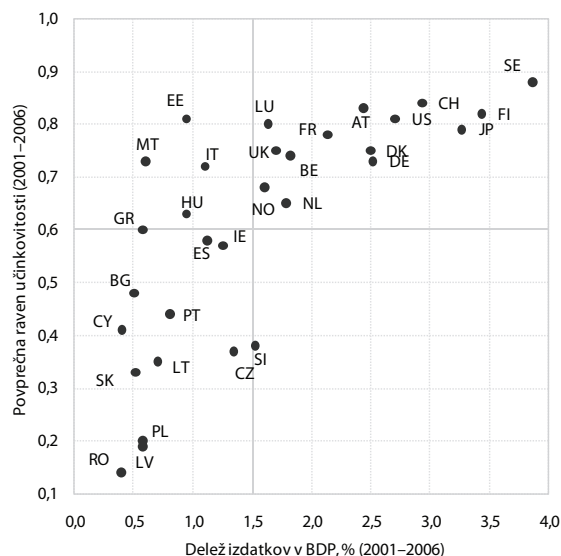
⁷³ Med izdatke za inovacijsko dejavnost sodijo poleg vlaganj v RRD tudi nakup opreme, pridobitev zunanjega znanja, izdatki za usposabljanje in uvajanje inovacij na trg.

⁷⁴ V raziskavi, opravljeni v prvem tromesečju 2009, so podjetja odgovarjala na vprašanje, kako so se v zadnjih šestih mesecih odzvala na krizo glede izdatkov za inovacije. V EU je v povprečju 22,1 % podjetij zmanjšalo te izdatke, 58,5 % jih je ohranilo in 8,8 % povečalo izdatke za inoviranje (Innobarometer, 2009).

⁷⁵ Učinkovitost je merjena s številom patentov na milijon prebivalcev in znanstveno odličnostjo (število znanstvenih publikacij na milijon prebivalcev in njihova citiranost).

⁷⁶ Pri tem je treba upoštevati, da se podatki za posamezne indikatorje nanašajo na različna leta v obdobju 2005–2008, največ pa jih je za leto 2008.

Slika 12: Povprečna raven učinkovitosti vlaganj in delež izdatkov za RRD v BDP

Vir: Measuring the efficiency of public spending on R&D, (EC) 2009.

Opomba: Učinkovitost vlaganj v RRD je merjena s številom patentov na milijon prebivalcev in znanstveno odličnostjo (število znanstvenih publikacij na milijon prebivalcev in njihova citiranost).

Legenda: AT-Avstrija, BE-Belgija, BG-Bolgarija, CY-Ciper, CZ-Češka, DE-Nemčija, DK-Danska, EE-Estonija, EL-Gričija, ES-Spanija, EU-Evropska unija, FI-FR-Francija, HU-Madžarska, IT-Italija, LT-Latvija, LV-Litva, LU-Luksemburg, MT-Malta, NL-Nizozemska, PL-Poljska, PT-Portugalska, RO-Romunija, SE-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, UK-Združeno kraljestvo.

najbolj zaostaja glede ekonomskih učinkov inoviranja⁷⁷, povprečje EU pa presega glede človeških virov.

Število patentnih prijav, ki so jih vložili slovenski prijavitelji na Evropskem patentnem uradu (EPO), se je leta 2008 precej povečalo. S 63,7 patentne prijave na milijon prebivalcev⁷⁸ je Slovenija kljub napredku še precej zaostajala za povprečjem EU (131,1), ne glede na to da se uvršča v sredino vseh članic EU (14. mesto) in prekaša skoraj vse nove članice. Na število patentov v posamezni državi vplivajo različni dejavniki, ki so povezani s človeškim kapitalom, strukturo proizvodnje⁷⁹ in z institucionalnim okoljem za podporo patentom. Očitno je zlasti, da imajo države z večjim številom raziskovalcev⁸⁰ v poslovnem sektorju tudi večje število patentov na milijon prebivalcev. Tudi s tega vidika je pomembno, da se je število raziskovalcev v Sloveniji v zadnjih dveh letih in v vsem obdobju 2000–2008 najbolj povečalo prav v poslovnem sektorju in v letu 2008 doseglo 43,5 % vseh raziskovalcev.

⁷⁷ Med ekonomske učinke inoviranja se uvršča delež zaposlenih v srednje visoko in visoko tehnološko zahtevnih predelovalnih dejavnostih, delež zaposlenih v na znanju temelječih storitvah, delež teh dejavnosti v izvozu ter delež prodaje od novih proizvodov in storitev v celotni prodaji.

⁷⁸ Slovenski prijavitelji so pri EPO leta 2008 skupaj vložili 129 evropskih patentnih prijav oz. 12,2 % več kot leto prej, ko so jih vložili 115 (Letno poročilo EPO 2008, 2009).

⁷⁹ Premajhno število končnih proizvodov v proizvodni strukturi negativno vpliva na patentiranje, saj so dobavitelji vmesnih proizvodov manj motivirani za patente.

⁸⁰ Izraženo v enoti polnega časa (FTE – full time equivalent).

Ob počasnejši rasti števila raziskovalcev v državnem in visokošolskem sektorju se je struktura raziskovalcev po sektorju zaposlitve doslej najbolj približala povprečni v EU (46 %).

Na področju razpoložljivosti ustreznih kadrov, zlasti **diplomantov naravoslovja in tehnike**, ki na dolgi rok pomembno vpliva na večje število patentov in inovacij ter na izboljšanje absorpcijske sposobnosti gospodarstva, so bili dosednji premiki počasni. Število diplomantov naravoslovja in tehnike se je v obdobju 2000–2008 v Sloveniji povečalo za 16,0 %, vendar pa je bila rast med najnižjimi v EU. Tudi če primerjamo število diplomantov na področju naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev v starosti 20–29 let Slovenija precej zaostaja za povprečjem EU (9,8 v primerjavi s 13,4 v letu 2007), naš položaj v primerjavi z EU pa se je zaradi počasnega napredka do leta 2007⁸¹ še poslabševal. Neugodno stanje, ki je posledica dolgoletnega zanemarjanja problematike nizkega vpisa na omenjene študije, dodatno podkrepi dejstvo, da delež diplomantov na področju naravoslovja in tehnike v celotnem številu diplomantov, kljub rahlemu povečanju v zadnjem letu (leta 2008 je znašal 17,6 %), vidno zaostaja za ravno iz leta 2000 in povprečjem EU (22 % leta 2007). Aktivnosti za povečanje vpisa na naravoslovje in tehniko, tudi z večjo dostopnostjo štipendij za te smeri, so sicer povečale interes, vendar pa je kratkoročno težko pričakovati večji zasok. Dodatno slabost predstavlja dejstvo, da podjetja nezadostno načrtujejo bolj specifične potrebe po kadrih za nekaj let vnaprej in da po štipendijah bolj povprašujejo študentje, ki niso vpisani na deficitarne smeri. Ker sta možnost za zaposlitev diplomantov za področje naravoslovja in tehnike po zaključku študija⁸² in višina dohodka lahko pomembna dejavnika, ki vplivata na izbiro študija, bi veljalo o njih sistematično informirati mlade, ki se odločajo za študij, ter jih spodbujati za vpis na področje naravoslovja in tehnike. Po nizkem deležu vpisanih na to področje posebej izstopajo ženske⁸³. Tudi spodbujanje interesa za naravoslovje preko sodobnih programov v srednji šoli lahko pomembno vpliva na odločitve za študij naravoslovja in tehnike⁸⁴. Poleg omenjenih predlogov zahteva reševanje problema pomanjkanja

⁸¹ Za leto 2007 so na voljo zadnji podatki za države EU.

⁸² Verjetnost zaposlitve prvih šestih mesecev po diplomi je bila v letu 2007 med diplomanti področja računalništvo in področja tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo, ki spadata pod področje naravoslovje in tehnika, med najvišjimi med področji izobraževanja (Analiza trendov zaposlovanja slovenskih diplomantov generacije 2007, 2009).

⁸³ Delež vpisanih na naravoslovje in tehniko v skupnem številu vpisanih v terciarno izobraževanje je v letu 2008/2009 pri ženskah znašal 12,2 %, pri moških pa 43,2 %. V celotni populaciji vpisanih v terciarno izobraževanje pa imajo ženske 58-odstotni delež.

⁸⁴ Raziskava Znanje matematike in fizike med maturanti v Sloveniji in po svetu (Japelj Pavešić et al., 2009), ki je bila izvedena v letih 2007 in 2008, je pokazala, da na izbiro fizike kot maturitetnega predmeta pomembno vpliva pozitiven odnos do fizike in da namerava študirati naravoslovje in tehniko 55 % dijakov, ki so izbrali fiziko na maturi.

visoko usposobljenih kadrov na teh področjih širše ukrepe, od sistema financiranja študija, njegove učinkovitosti do večjega vključevanja zainteresiranih podjetij v oblikovanje programov študijev, kar lahko prinese rezultat šele na srednji rok. Kratkoročno pa se je treba pri reševanju tega problema opreti na migracijsko politiko in zagotoviti ustrezne visoko kvalificirane kadre iz tujine.

Intenzivnost uporabe interneta, ki prav tako krepi konkurenčnost, se je v Sloveniji v letu 2009 pospešila, takoj pri posameznikih kot v gospodinjstvih. Poleg razpoložljivosti ustrezno usposobljenih kadrov med najpomembnejše dejavnike konkurenčnosti držav sodijo sodobne tehnologije, zlasti informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT), ki povečujejo učinkovitost zasebnega in javnega sektorja, omogočajo dostop do trgov, informacij ter vzpostavitev različnih socialnih omrežij in interakcij med njihovimi uporabniki. IKT generirajo pretežni del tehnoloških inovacij, ob njihovi podpori pa nastaja množica netehnoloških inovacij, ki so pomembne za krepitev celotne verige dodane vrednosti in boljše zadovoljevanje potreb kupcev. Ključno in pospeševalno vlogo pri teh procesih imajo internet, širokopasovna omrežja in napredna mobilna telefonija, ki odločilno opredeljujejo usposobljenost držav za delovanje v »mrežnem« svetlu. Delež uporabnikov interneta v starosti 16–74 je v Sloveniji v letu 2009 dosegel 62 % in se zelo približal povprečju EU (65 %). Čeprav je prišlo do pomembnih premikov glede povečanja uporabe interneta v populaciji srednjih let (35–54 let) in tistih z nizko izobrazbo, je v tem delu še viden zaostanek za ravno v EU. Delež gospodinjstev z dostopom do interneta je v letu 2009 dosegel 64 % in je popolnoma primerljiv povprečju EU. Tako kot v EU ima tudi v Sloveniji več kot polovica gospodinjstev širokopasovno povezavo, ki omogoča dostop do novih storitev, ki jih nudijo podjetja in javne institucije. Vendar pa hitrost prenosa podatkov v Sloveniji močno zaostaja, saj je razširjenost širokopasovnega interneta s prenosom podatkov nad 2 Mbit/s v primerjavi z EU še za polovico nižja, pa tudi internet se v Sloveniji relativno manj uporablja za storitve, ki so zahtevnejše za uporabo. Spletno nakupovanje blaga in storitev je dosti manj razširjeno kot v povprečju EU, prav tako elektronsko bančništvo ter naprednejše oblike komuniciranja (npr. telefoniranje preko interneta), razlike pa se z leti ne zmanjšujejo bistveno. Zelo podobna slika je tudi pri elektronskem poslovanju prebivalstva z javno upravo, kjer je delež prebivalstva, ki s spletnih strani javne uprave pridobiva informacije in obrazce, nad evropskim povprečjem, delež tistih, ki z javno upravo v celoti poslujejo elektronsko (elektronsko vračanje izpolnjenih obrazcev), pa je nižji kot v EU. Razlogi za takšno stanje izvirajo tudi iz neustreznega znanja uporabnikov, kar se odraža v razlogih za nedostopanje do interneta. Slovenija izrazito odstopa od evropskega povprečja ravno glede deleža gospodinjstev, ki nimajo dostopa do interneta zaradi pomanjkanja ustreznih znanj oz. sposobnosti. Slovenija se je na podlagi ocen

Network Readiness Indexa⁸⁵ za 2008–2009 uvrstila na 31. mesto na svetu in izboljšala vrednost indeksa glede na predhodno obdobje, vendar pa na primer za 13 mest zaostaja za Estonijo kot prvo med novimi članicami EU. Podobno uvrstitev dosega Slovenija tudi glede e-pripravljenosti (EIU E-readiness rankings 2009), saj je v letu 2009 zavzemala 29. mesto. Za odločnejši preskok na teh lestvicah so potrebna tako večja vlaganja v IKT⁸⁶ kot tudi podpora uvajanju inovativnim storitvam, ki odgovarjajo na izzive konkurenčnosti gospodarstva, varovanja okolja ter staranja prebivalstva (npr. inteligentni transportni sistemi, pametne zgradbe in pametna energetska omrežja, zeleno gospodarstvo, modernizacija javnih storitev).

Slovenija je v obdobju 2005–2008 dosegla določen napredek glede povečanja vlaganj v RRD, stopnji inovacijske aktivnosti, povečanja števila patentov in intenzivnosti uporabe sodobnih tehnologij, vendar ni izkoristila ugodnih razmer in visoke rasti za bolj korenito krepitev konkurenčne sposobnosti gospodarstva, ki bi se odrazila v večjih premikih pri vlaganjih v RRD in boljši učinkovitosti vloženih sredstev. Slednje je podlaga za dvig tehnološke ravni proizvodnje in izboljšanje izvozne strukture v smeri tehnološko zahtevnejših proizvodov in storitev. Pomanjkljivosti na tem področju, ki smo jih v preteklosti reševali prepočasi, so se posebej izrazito pokazale v obdobju krize, ko je bil slovenski izvoz zaradi nizke tehnološke zahtevnosti bolj prizadet. Protikrizni ukrepi sprejeti v letu 2009, so prinesli premik v smeri znatnega povečanja državnih sredstev za vlaganja v raziskave, razvoj in inovacije, vendar pa je proces njihove implementacije, tudi zaradi kombiniranja s sredstvi strukturnih skladov, zelo zahteven in počasen. Analitiki še naprej opozarjajo na problem nezadostne koordinacije ukrepov med različnimi ministrstvi in izvajalskimi institucijami, ki vodi v določeno prekrivanje ali podvajanje precej podobnih podpornih instrumentov. To predstavlja dodatno oviro zlasti za mala in srednje velika podjetja, ki nimajo na razpolago zadostnega človeškega potenciala ali pa finančnih sredstev, da bi najeli zunanje storitve za sodelovanje na razpisih oziroma za njihovo učinkovito izvajanje (Inno-Policy Trendchart, Country Report Slovenia 2009, 2009). Največji izziv v prihodnje predstavlja kontinuirano vlaganje sredstev na omenjenih področjih in njihova učinkovita uporaba za krepitev inovacijske sposobnosti gospodarstva in javnega sektorja ter zagotavljanje kadrov na deficitarnih področjih. Sprejeti proračun za 2010 zagotavlja

⁸⁵ Indeks je sestavljen iz množice različnih kazalnikov, od uporabe IKT (internet, e-poslovanje v javnem in zasebnem sektorju, mobilne komunikacije, itd.), ravni dostopa in kakovosti IKT infrastrukture do poslovnega in regulacijskega okolja za uporabo IKT (The Global Information Technology Report 2008–2009, 2009).

⁸⁶ Med letoma 2006–2008 je Slovenija znižala delež vlaganj v IKT od 4,8 % na 4,6 % BDP. V obdobju visoke gospodarske rasti je v vsehi članicah EU, z izjemo Združenega kraljestva, prišlo do stagnacije oziroma relativno počasnejše rasti teh izdatkov v primerjavi z BDP, medtem ko sta Japonska in ZDA precej povečali delež vlaganj v IKT v BDP.

povečanje sredstev za RRD v BDP, v proračunu za 2011 pa se po oceni MVŠZT⁸⁷ raven teh sredstev, izražena v deležu BDP, zmanjšuje. Nihanje v nivoju državne podpore je za podjetja slabo, saj ne morejo načrtovati svoje razvojne dejavnosti, ki je po naravi dolgoročna. Za izboljšanje učinkovitosti vlaganj v razvoj, raziskave in inovacijsko ukrepov različnih politik, nadaljnja poenostavitev postopkov za podjetja pri pridobivanju sredstev, tudi preko koordinacije med izvajalskimi institucijami, in hitrejša prilagajanje izobraževalnih programov potrebam gospodarstva.

3. Učinkovita in cenejša država

Usmeritve SRS v okviru tretje prioritete segajo na tri področja. Prvo je razvojno prestrukturiranje javnih financ, ki obsega zmanjšanje javnofinančnih odhodkov v deležu bruto domačega proizvoda za najmanj dve odstotni točki, prestrukturiranje odhodkov v smeri prioritet strategije in absorpcija sredstev Evropske unije ter celovitost davčna reforma s cilji razbremenitve dela, spodbujanja konkurenčnosti in zaposlovanja ter poenostavitve davčnega sistema. Drugo je povečevanje institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti države, ki vključuje zmanjšanje lastniške vloge države v gospodarstvu, izboljšanje kakovosti predpisov in zmanjševanje administrativnih bremen, uvajanje javno-zasebnega partnerstva pri infrastrukturnih naložbah in javnih službah ter bolj učinkovito delovanje uprave. Tretje področje je izboljšanje delovanja pravosodnega sistema z večjo učinkovitostjo in zmanjševanjem sodnih zaostankov.

3.1. Kakovost javnih financ

Po precejšnjem zmanjšanju v obdobju 2005–2007 se je **delež javnofinančnih izdatkov v primerjavi z BDP** v naslednjih dveh letih močno povečal, v letu 2008 zaradi močno povečanega trošenja, v letu 2009 pa zaradi posledic gospodarske krize. V obdobju 2005⁸⁸–2007 se je delež javnofinančnih izdatkov v BDP znižal za 2,8 o. t., kar je bilo deloma posledica sprejetih ukrepov, deloma pa tudi visoke gospodarske rasti. K znižanju sta največ prispevala padec deleža izdatkov za socialna nadomestila in podpore, kar je večinoma izhajalo iz spremembe načina njihovega usklajevanja⁸⁹ in iz znižanja izdatkov za pokojnine, ter deleža sredstev za zaposlene, kar je izhajalo iz zadrževanja usklajevanja plač z inflacijo zaradi načrtovane plačne reforme. Že leta 2008 so se javnofinančni izdatki v primerjavi s predhodnim letom povečali za 1,9 o. t. BDP, tretjina tega povečanja je temeljila na v jeseni tega leta izvedeni plačni reformi (povečanje izdatkov za zaposlene za 0,6 o. t. BDP), dobri dve tretjini povečanja (1,3 o. t. BDP) pa so prispevali povečani izdatki vmesne potrošnje, socialnih nadomestil in podpor⁹⁰, nekoliko manj pa tudi tekočih in kapitalskih transferjev ter bruto investicij. Na povečanje deleža javnofinančnih izdatkov v letu 2009 na 49,9 % BDP je na eni strani vplivalo zmanjšanje BDP,

⁸⁸ Strategija razvoja Slovenije (SRS) je bila sprejeta leta 2005.

⁸⁹ V letu 2007 je bil uveljavljen mehanizem usklajevanja drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom z inflacijo.

⁹⁰ V letu 2008 se je delež izdatkov za socialna nadomestila povečal zaradi uvedbe njihove valorizacije dvakrat letno, izplačil enkratnega pokojninskega dodatka in drugih povečanih transferov (povečanje otroških dodatkov, ugodnosti otroškega varstva v vrtcih, prehrana v srednjih šolah).

⁸⁷ Ocena MVŠZT, pripravljena na podlagi drugega rebalansa proračuna RS 2009 ob sodelovanju MVŠZT, MG in MORS.

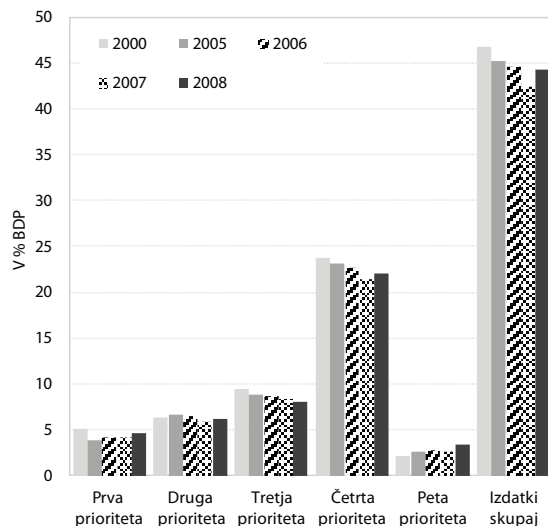
na drugi strani pa višji javnofinančni izdatki. Ti so se povečali zaradi rasti izdatkov, ki so bili povezani z ukrepi, sprejetimi že v letu 2008 (razširitev pravic v otroškem varstvu, prehrana v srednjih šolah in ukrepi za blažitev posledic visoke inflacije), izdatkov, na katere je vplivalo delovanje avtomatskih stabilizatorjev, in izdatkov, ki jih je vlada sprejela kot ukrepe za blažitev posledic finančne in gospodarske krize. Sprejeta plačna reforma in rast števila zaposlenih v javnem sektorju sta vplivali na povečanje sredstev za plače (za 1,3 o. t. BDP), izdatki pa bi bili še večji, če ne bi bili hkrati sprejeti tudi ukrepi, ki so omejevali zaposlovanje, obračunavanje uspešnosti in napredovanja ter odložili odpravo četrtnine plačnih nesorazmerij. Protikrizni ukrepi so povečali socialna nadomestila in podpore (za 1,0 o. t. BDP) s povečanjem števila upravičencev in z enkratnim dodatkom za socialno ogrožene ter subvencije (za 0,6 o. t. BDP), kjer so bili ukrepi usmerjeni na trg dela ter na spodbujanje rasti in razvoja (raziskave in razvoj, majhna in srednje velika podjetja). Slovenska izhodna strategija 2010–2013 (2010) predvideva postopen umik protikriznih ukrepov (v letu 2010) ter reformi pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja, racionalizacijo socialnih transferjev ter močno omejevanje zaposlovanja v javnem sektorju, rasti sredstev za zaposlene in vmesne potrošnje, kar bi delež javnofinančnih izdatkov v BDP predvidoma močno znižalo. Sprejeti Program stabilnosti – dopolnitev 2009 (januar 2010) postavlja cilj višine javnofinančnih izdatkov v letu 2013 na raven 44,2 % BDP, kar je le za odstotno točko nižje od ravni, ki je bila dosežena že leta 2005, zato cilj SRS do konca leta 2013 ne bo uresničen.

V obdobju 2005–2008 so bile zaznane rahle **spremenbe v smeri povečanja razvojno usmerjenih izdatkov**, ki pa so še premajhne, da bi lahko odločilne pospešile razvoj. Iz ekonomske klasifikacije javnofinančnih izdatkov izhaja povečanje deleža izdatkov za kapitalne transferje (za 0,2 o. t.) in za bruto investicije (za 1,4 o. t. BDP), ki lahko ugodno vplivajo na razvoj in so tudi višji kot v povprečju EU. Vendar premik na področju kapitalnih transferjev kljub rasti ni bil ustrezno razvojno naravn, saj so se močno povečali transferji, usmerjeni k javni upravi. Delež kapitalnih transferjev za ekonomske dejavnosti, ki je leta 2005 v strukturi teh transferjev predstavljal še 44,6-odstotni delež, pa se je do leta 2008 znižal na 34,6 %. Obsežne investicije v izgradnjo avtocestnega omrežja so se v manjšem delu izvajale iz kapitalnih transferjev, večinoma pa iz zadolževanja z državnim poroštvom, zato na višino javnofinančnih izdatkov niso pomembneje vplivale. Kakovostnejši premik je zaznati pri izdatkih za investicije, kjer so se zelo okrepile investicije v ekonomske zadeve (zlasti promet), stanovanja ter za rekreacijo in kulturo. Povečanje investicij je delno tudi posledica projektov, ki so se izvajali s pomočjo sredstev Evropske unije.

Ugodne razvojne premike do leta 2008 v javnofinančnih izdatkih, izraženih v deležu BDP, kaže tudi njihova namenska klasifikacija na prvi ravni. Po letu 2005 so rasli relativni izdatki, ki podpirajo prvo razvojno prioriteto

(za ekonomske dejavnosti), njihova rast je bila največja v letu 2008, predvsem zaradi razmeroma visokega povečanja investicij. Po večjem znižanju, pri čemer je bil delež izdatkov v BDP še vedno višji od povprečja EU, so v letu 2008 ponovno porasli tudi relativni izdatki za izobraževanje, ki podpirajo drugo razvojno prioriteto, kar je posledica pospešene rasti vmesne potrošnje in investicij. Rast deleža v BDP izkazujejo še zelo majhni izdatki, ki podpirajo peto razvojno prioriteto (za varstvo okolja, stanovanjske dejavnosti in urejanje prostora, ter za rekreacijo, kulturo in religijo). V tej skupini so se zelo močno povečali predvsem izdatki za kulturo, v njihovi strukturi pa so za več kot 50 % nominalno porasle investicije, vmesna potrošnja in sredstva za zaposlene. Močno nazadovanje je zaznati pri deležu izdatkov za socialno zaščito in zdravstvo, ki podpirajo četrto razvojno prioriteto. V letu 2008 so v primerjavi s predhodnim letom nekoliko porasli, vendar so bili v letu 2007 krepko nižji od povprečja EU (Slovenija: 21,4 %; EU: 24,6 % BDP), zato bi pri nadaljnjih poskusih njihovega zniževanja morali biti previdni in ciljno usmerjeni. Hitro se znižuje tudi delež izdatkov, ki podpirajo tretjo razvojno prioriteto (za javno upravo, obrambo ter javni red in varnost), kar je v skladu z opredelitvijo SRS.

Slika 13: Izdatki sektorja država po prioritetah SRS, 2000–2008, v % BDP

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, 2000 (SRS), januar 2009 in 2005–2008 (SRS), december 2009; preračuni UMAR.

Opomba: prva prioriteta – izdatki za ekonomske dejavnosti, druga prioriteta – izdatki za izobraževanje, tretja prioriteta – izdatki za javno upravo, obrambo ter javni red in varnost, četrta prioriteta – izdatki za zdravstvo in socialno zaščito, peta prioriteta – izdatki za varstvo okolja, stanovanjske dejavnosti in urejanje prostora ter rekreacijo, kulturo in religijo.

Na področju industrijske politike se delež subvencij v BDP od leta 2005 ni spremenil, prav tako do leta 2008 ni prišlo do strukturnih premikov v smeri njihovega usmerjanja v produktivne namene. Tudi v letu 2008 so subvencije predstavljale 1,6 % BDP in so bile med najvišjimi v EU. Večina subvencij (67 %) je bila usmerjena v ekonomske zadeve. Med njimi so močno prevladoval subvencije, namenjene kmetijstvu in

transportu. Subvencije kmetijstvu so se leta 2008 v primerjavi s predhodnih letom nominalno povečale kar za 61 % in predstavljale že slabo polovico (46,9 %) vseh subvencij, usmerjenih v ekonomske zadeve. Subvencije transportu, ki so namenjene predvsem železnici, so se v letu 2008 močno znižale (nominalno za 15 %), vendar so še vedno predstavljale dobro tretjino (35 %) subvencij za ekonomske zadeve. Subvencije, namenjene pospeševanju drugih ekonomskih ciljev, so bile nizke (2008: 18 % vseh subvencij za ekonomske zadeve), v letu 2008 so se nominalno znižale kar za 35 %, kar izhaja predvsem iz znižanja subvencij za splošne ekonomske zadeve, ki so usmerjene pretežno na trg dela. Takšna usmerjenost subvencij ni podpirala ciljev SRS v smeri pospeševanja hitrejšega prestrukturiranja slovenskega gospodarstva in povečevanja dodane vrednosti na zaposlenega. Z ukrepi za odpravljanje finančne in gospodarske krize so se po naši oceni v letu 2009 subvencije povečale, uvrstimo pa jih lahko v skupino splošne ekonomske zadeve (usmerjene na trg dela) ter v skupino raziskave in razvoj na ekonomskem področju. Visoko raven subvencij lahko pričakujemo tudi v letu 2010, saj se bodo subvencije, usmerjene na reševanje problemov trga dela, ukinjale postopoma do leta 2011, subvencije za raziskave in razvoj pa bodo predvidoma ostale na visoki ravni (Program stabilnosti – dopolnitev 2009, 2010; Slovenska izhodna strategija 2010–2013, 2010).

Obseg ukrepov industrijske politike, ki imajo naravo državnih pomoči, se je leta 2008 povečal, delno se je izboljšala tudi njihova usmerjenost. Državne pomoči so se v letu 2008 v primerjavi z letom 2007 povečale za 0,1 odstotne točke BDP, vendar so bile še vedno nižje kot leta 2005⁹¹. Brez upoštevanja pomoči železniškemu prometu so pomoči v Sloveniji dosegle 0,7 % BDP in bile krepko nižje od povprečja držav EU (2,2 % BDP). Izrazit porast pomoči v povprečju EU izhaja iz posebnih pomoči za odpravljanje finančne in gospodarske krize (imenovanih krizne pomoči) v trinajstih članicah, ki so znašale 1,7 % BDP EU in so bile usmerjene v finančni sektor (State Aid Scoreboard, 2009). Za Slovenijo je Evropska komisija krizne pomoči za finančni sektor odobrila oktobra 2008, vendar se ukrepi v tem letu še niso izvajali. Delno izboljšanje strukture državnih pomoči v Sloveniji se odraža v ponovnem povečanju horizontalnih pomoči, ki so se vrstile na raven leta 2006 po velikem padcu v letu 2007, in posledičnem zmanjšanju sektorskih pomoči, ki so bistveno manj učinkovite (Enajsto poročilo o državnih pomočeh, 2009). Ob tem je treba opozoriti, da struktura horizontalnih pomoči ni najbolj ugodna. V letu 2008 so se močno povečale regionalne pomoči (za 10,3 o. t.), hkrati pa so se znižale pomoči za cilje, ki še bolj ugodno vplivajo na razvoj kot regionalne pomoči (raziskave in

razvoj, varčevanje z energijo, majhna in srednje velika podjetja ter usposabljanje). Krizne državne pomoči so bile v Sloveniji uporabljene v letu 2009. Po naši oceni so se v tem letu močno povečale sektorske pomoči, ki so bile namenjene reševanju finančnega sektorja, ter horizontalne pomoči za zaposlovanje, raziskave in razvoj ter za majhna in srednje velika podjetja. Zaradi visokih pomoči finančnemu sektorju pa se je njihova struktura z vidika uresničevanja razvojnih ciljev SRS poslabšala.

Obremenjenost z davki in prispevki, merjena z deležem BDP, je po letu 2005 upadla, znižali sta se obremenitvi dela in potrošnje. V Sloveniji je v letu 2008 skupna obremenitev z davki in prispevki znašala 37,7 % BDP in je bila enaka kot leta 2000. V obdobju 2000–2005 se je povečevala, v letih 2005–2008 pa se je zmanjšala, kar je posledica izpeljanih sprememb davčnega sistema. V letu 2007 se je znižala za 0,6 o. t., v letu 2008 pa še za 0,3 o. t. Spremembe davčnega sistema, izvedene v letih 2007 in 2008, ki so posegle na področja dohodnine in davka na dohodek pravnih oseb ter davka na izplačane plače (postopna ukinitve), in spremembe v trošarinskih dajatvah so izboljšale tudi strukturo davkov, tako da so povečale delež davkov na kapital ob hkratnem zmanjšanju deleža davkov na potrošnjo in na delo. Kljub tem spremembam mednarodna primerjava davčnih sistemov⁹² pokaže, da je Slovenija leta 2007 od povprečja EU odstopala po precej višji davčni obremenitvi dela in nižji obremenitvi kapitala. V letu 2007 je v celotnih davkih delež davkov na potrošnjo znašal 34,8 % in je le nekoliko presegel povprečje držav EU (33,6 %). Delež davkov na delo pa je bil z 51,5 % precej višji od povprečja EU (45,2 %). Delež davkov na kapital pa je bil v Sloveniji nizek. V letu 2007 se je zaradi povečanja davka na dohodek pravnih oseb in ugodnih kapitalskih dohodkov sicer nekoliko povečal, vendar je še vedno znašal le 13,9 %, kar je precej manj kot v povprečju v državah EU (21,3 %). Tudi izračun in primerjava implicitnih davčnih stopenj⁹³ potrjujeta, da je bilo leta 2007 v Sloveniji delo nadpovprečno obremenjeno z davki, predvsem s prispevki za socialno varnost. Davčni primež stroškov dela na zaposlenega, ki prejema povprečno plačo, je v letu 2009 znašal 42,5 %, kar je več od povprečja OECD (OECD Economic survey, Slovenia, 2009). V Slovenski izhodni strategiji 2010–

⁹² Pri razvrstitvi davkov smo izhajali iz klasifikacije davkov po ESR–95 in enotno definiranih osnovnih pravil za njihovo razvrstitev. Davki na potrošnjo so definirani kot davki na transakcije med potrošniki in proizvajalci ter kot davki na končno potrošnjo dobrin. Davki na delo so neposredno vezani na plače in jih plačujejo delavci ali delodajalci. Davki na kapital pa se nanašajo na davke, ki se plačujejo na kapital, na dohodek pravnih oseb, na dohodek iz kapitala gospodinjstev (rente, dividende, obresti, drugi prihodki iz lastnine), na kapitalske dobičke, na premoženje ipd.

⁹³ Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je definirana kot razmerje med davki na potrošnjo in med končno potrošnjo gospodinjstev na teritoriju države po metodologiji nacionalnih računov. Implicitna davčna stopnja na delo je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih po metodologiji nacionalnih računov, povečanih za davek na izplačane plače.

⁹¹ Podatki so primerljivi le od leta 2005. Do vstopa v Evropsko unijo je Slovenija izkazovala vse državne pomoči, po njem pa se med državnimi pomočmi ne izkazuje skoraj polovica pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe, dodeljene na podlagi Skupne kmetijske politike, ki se od članstva Slovenije v Evropski uniji ne obravnavajo več kot državne pomoči.

2013 (2009) je zato predvidena omejitev zgornje meje zavarovalnih osnov za socialne prispevke.

V razmerah gospodarske recesije nastaja velik problem stabilnosti javnofinančnih prihodkov. Obseg izgube javnofinančnih prihodkov je bil v letu 2009 samo zaradi cikla ocenjen na okoli 2,5 % BDP, izhajal pa je iz delovanja avtomatičnih stabilizatorjev in vpliva manjših davčnih osnov, neplačevanja prispevkov nekaterih podjetij, učinek dodatnih diskrecijskih ukrepov za zniževanje davčnega bremena pa je bil majhen. Davčni prihodki pa bi bili še nižji, če njihovega upada ne bi blažile povečane trošarine na vse vrste proizvodov, še zlasti na naftne derivate (Program stabilnosti – dopolnitev 2009, 2010).

3.2. Institucionalna konkurenčnost

Umik države iz neposrednega in posrednega lastništva podjetij in finančnih institucij je tudi v letu 2009 ostal skromen, kar je posledica mednarodne finančne krize pa tudi konceptualnih razhajanj o tem vprašanju. Država ostaja neposredno in posredno med najpomembnejšimi lastniki

slovenskega gospodarstva. Po podatkih za leto 2007 (zadnji podatki) ima javni sektor⁹⁴ 23-odstotni delež v lastništvu slovenskih delniških družb. Med 21 državami EU, za katere so na voljo podatki, ima višji delež javnega sektorja le Litva (26,5 %⁹⁵). Skladno z opredelitvami SRS se je vlada julija 2006 opredelila za umik države iz gospodarskih družb, v katerih ima Republika Slovenija posredno lastništvo preko Slovenske odškodninske družbe (SOD) in Kapitalske družbe (KAD)⁹⁶. Kljub temu se je umik države iz lastništva podjetij izvajal počasi ali pa sploh ne. To velja še posebej za neposredne lastniške deleže Republike Slovenije v podjetjih, hitreje pa sta prodajala svoj portfelj KAD in SOD, čeprav se je tudi tu proces v letih 2008 in 2009 upočasnil (glej Tabeli 3 in 4) in zaostaja za načrti⁹⁷. Tako neposredno pri lastništvu države kot pri lastništvu KAD in SOD je šlo predvsem za prodajo netržnih in tržnih naložb, umik države iz najpomembnejših strateških naložb pa je bil precej počasnejši⁹⁸.

Umik države iz lastništva podjetij je zaradi gospodarske recesije še bolj otežen. Danes smo priča situaciji, ko se zaradi gospodarske recesije lastništvo države, predvsem pa subjektov v njeni sferi v podjetjih celo povečuje; z državo povezani subjekti (KAD, SOD, banke) lastniško vstopajo v podjetja, ki imajo težave s preživetjem ali jim ne morejo vrniti posojil. Počasen proces neposrednega in

Tabela 3: Kapitalska družba - pregled kumulativnih prodaj in stanja (na dan 31. 12.) v obdobju 1999–2009

	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009
V celoti prodane gospodarske družbe – kumulativno	553	862	1127	1181	1226	1243	1256
Št. gospodarskih družb v bilanci stanja konec leta*	735	458	210	160	112	95	82

Vir: Kapitalska družba.

Opomba* Zmanjšanje števila gospodarskih družb v bilanci stanja konec leta se lahko razlikuje od števila prodanih gospodarskih družb v istem letu zaradi brezplačnih prenosov, menjav, nakupov ali izbrisov iz Sodnega registra.

Tabela 4: Slovenska odškodninska družba - pregled stanja kapitalskih naložb in prodaj v obdobju 2004–2009

STANJE			PRODAJE		
Konec leta	Število naložb	Število aktivnih naložb ¹	V letu	Število prodanih ² naložb	Prodajna vrednost naložb (mio EUR)
31.12.2004	227	179	2004	43	76,1
31.12.2005	194	151	2005	37	111,7
31.12.2006	134	102	2006	57	85,2
31.12.2007	86	56	2007	47	225,8
31.12.2008	69	53	2008	7	167,6
31.12.2009	58	42	2009	10	16,9

Vir: Slovenska odškodninska družba.

Opombi: ¹ Kapitalske naložbe v družbe, ki niso v postopku stečaja, in kapitalske naložbe, za katere ni podpisana pogodba o prodaji. ² Podpisana pogodba o prodaji.

⁹⁴ Javni sektor vključuje delnice, ki jih imajo v lasti vlada/država/občine, ali z državo povezane institucije.

⁹⁵ FESE, 2008, na osnovi podatkov Banke Slovenije.

⁹⁶ KAD in SOD naj bi se umaknili iz aktivnega lastniškega upravljanja podjetij, in sicer iz netržnih naložb v 30 mesecih in iz tržnih naložb v 24 mesecih. Časovne omejitve za strateške naložbe (18 podjetij) ni.

⁹⁷ V skladu s programom umika KAD in SOD iz aktivnega lastniškega upravljanja podjetij bi morali obe instituciji prodati tržne naložbe do konca julija 2008, netržne naložbe pa do konca januarja 2009.

⁹⁸ Dne 31. 12. 2008 je imela Republika Slovenija v neposredni lasti 92 gospodarskih družb; 42 družbah večinske, v 50 družbah pa manjšinske lastniške deleže. V obdobju 2007–2008 je država prodala neposredne lastniške deleže v 56 družbah, vendar je imela od tega omembe vreden (več kot 10 % delež) le v 4 družbah. V ostalih družbah, pri katerih je prodala deleže, je imela manj kot 10 % lastniški delež. Vse skupaj je država v obdobju 2007–2008 prodala lastniške deleže v podjetjih v vrednosti 410,3 milijone EUR. Od tega je kar 303,3 milijone EUR odpadlo na prodajo 48,1 % deleža v NKBM, 105 milijonov EUR pa na prodajo 55,35 % deleža v Slovenski industriji jekla. V zadnjih letih smo bili torej priča le dvema omembe vrednima prodajama neposrednega lastniškega deleža države, v Slovenski industriji jekla in v NKBM.

posrednega umika države iz lastništva slovenskih podjetij je dolgoročno predvsem posledica slovenskega koncepta privatizacije in post-privatizacijske konsolidacije. Hkrati gospodarska kriza tudi zmanjšuje interes in možnosti potencialnih novih investitorjev. Nedvomno bo (ponovna) privatizacija močno zaznamovala prihodnje obdobje v Sloveniji. Formalno to napovedujeta že pripravljeni Zakon o upravljanju kapitalskih naložb države ter napovedano preoblikovanje KAD-a in SOD-a. Slovenska izhodna strategija (2010) napoveduje prodajo kapitalskih deležev v višini okoli 2 odstotni točki BDP. Vsebinsko pa bodo proces privatizacije spodbujale tudi težave podjetij pri vračanju posojil, ki so jih banke dale za menedžerske odkupe, nasploh težave podjetij, v katerih ima država lastniške deleže, nenazadnje pa tudi nuja zmanjšanja javnofinančnih primanjkljajev in posledično tudi javnega dolga. To bo vsekakor koristno za podjetja, saj bodo s tem dobila možnost vodenja z bolj jasno strateško vizijo.

Pri delovanju javne uprave je v letu 2009 pri posebej izpostavljenih aktivnostih v SRS prišlo do izboljšanja. Pri izvajanju projekta *boljšega reguliranja in učinkov predpisov* so se v letu 2009 naloge izvajale v skladu s predvidenim terminskim načrtom. Konec leta je bila sprejeta Resolucija o normativni dejavnosti, ki določa izvajanje presoje posledic predlogov predpisov in politik na gospodarstvo, okolje, socialo in na javne finance. Priprava posebnega priročnika za izvajanje presoje posledic predpisov pa je v zaključni fazi. Program odprave administrativnih ovir in zmanjševanja administrativnih stroškov je bil v letu 2009 delno uspešen. Prvi del programa, ki predstavlja poseben akcijski načrt zniževanja administrativnih bremen za 25 % v obdobju do leta 2012, poteka uspešno, začeli so se izvajati tudi postopki za izvedbo meritev administrativnih bremen. V drugem delu programa, ki zajema 41 konkretnih ukrepov, pa je bilo do konca oktobra 2009 v celoti realiziranih le šest

od tridesetih ukrepov. Posebej izpostavljeni še nerealizirani ukrepi so bili: poenostavitev sistema plačevanja davkov in drugih obveznih dajatev, upokojevanje samostojnih podjetnikov na enem mestu, vzpostavitev evidenc šolajočih otrok in mladine in zmanjšanje administrativnih bremen na področju okoljskih predpisov (Ministrstvo za javno upravo, 2009). Razširjenost in kakovost javne uprave na področju *e-storitev* se je še povečala. Že leta 2007 je imela Slovenija 90-odstotno vzpostavljeno e-upravo za dvajset temeljnih javnih storitev (EU le 59 %), v naslednjih letih pa je možnosti elektronskega opravljanja javnih storitev še širila.

Še vedno pa so pri delovanju javne uprave, še opazneje pa pri implementaciji sprejetih normativov, zaznane slabosti institucionalne izgradnje. Do tega prihaja kot posledica izvedenih postopkov privatizacije in denacionalizacije (papirnati PIDi, by pass podjetja, menedžerski odkupi), ki so ustvarili novo ekonomsko elito, ki je našla simbiozno povezavo s politiko, zato je tudi delovanje institucij podrejeno v glavnem interesom in potrebam bogatih slojev družbe – interesom politične in ekonomske elite (Brandt, 2009). To potrjujejo tudi kazalniki IMD za Slovenijo, ki so bili izvedeni na podlagi zaznavanja – anket. Ti Slovenijo sicer uvrščajo dokaj visoko, vrednosti kazalnikov pa so razmeroma nizke (Tabela 5).

Institucionalno konkurenčnost izkazujejo tudi nekateri mednarodni kazalniki konkurenčnosti, npr. kazalniki IMD in Svetovne banke⁹⁹. Poglavitni dejavnik sprememb Slovenije v letu 2009 v poročilu IMD (IMD World Competitiveness Yearbook, 2009)¹⁰⁰ je bilo izboljšanje učinkovitosti vlade¹⁰¹, in sicer se je izboljšal kazalnik institucionalnega okvira, ki je eden izmed pomembnih kazalnikov učinkovitosti vlade. Slovenija je

Tabela 5: Kazalniki učinkovitosti države po IMD*

IMD kazalniki učinkovitosti države	2005		2006		2007		2008		2009	
	Rang	Točke	Rang	Točke	Rang	Točke	Rang	Točke	Rang	Točke
Usmeritve politike vlade ⁱ	50	3.6	42	+	4.21	+	35	+	4.28	+
Pravno in regulativno okolje ⁱⁱ	48	3.03	43	+	3.39	+	36	+	3.83	+
Prilagodljivost vladnih politik ⁱⁱⁱ	57	2.63	46	+	3.43	+	38	+	3.44	+
Implementacija vladnih odločitev ^{iv}	46	3.58	34	+	4.03	+	30	+	4.04	+
Transparentnost vladnih politik ^v	50	3.71	40	+	4.34	+	37	+	3.98	-
Birokracija ^{vi}	53	1.73	45	+	2.17	+	41	+	2.19	+
Podkupovanje in korupcija ^{vii}	39	3.13	34	+	3.95	+	28	+	4.00	+

Vir: IMD World Competitiveness Yearbook, različne številke.

Opomba: Rang predstavlja uvrstitev Slovenije med 57 državami. Točke predstavljajo vrednost kazalnika. Višje število točk je boljše, največ možnih je 7. * Angl. state efficiency, + predstavlja izboljšanje glede na predhodno leto, - poslabšanje, o ni spremembe.

Legenda kazalnikov predstavlja rangiranje med dvema skrajnima možnostima: (i) usmeritve politike vlade se ocenjujejo kot konsistentne oziroma nekonsistentne; (ii) pravno in regulativno okolje spodbuja ali omejuje konkurenčnost podjetij; (iii) prilagodljivost vladnih politik na spremembe v gospodarstvu je visoka ali nizka; (iv) vladne odločitve so učinkovite ali neučinkovite implementirane; (v) transparentnost vladnih politik je zadovoljiva ali nizka; (vi) birokracija ne omejuje ali omejuje poslovno aktivnost in (vii) podkupovanje in korupcija ne obstaja ali obstaja.

⁹⁹ Ti kazalniki sledijo anketam in ne toliko dejanskim kazalnikom gospodarskih gibanj, kar je verjetno eden od razlogov, da je Slovenija v nekaterih ključnih mednarodnih primerjavah konkurenčnosti gospodarstva napredovala.

¹⁰⁰ Med 57 državami je ohranila isto uvrstitev kot v predhodnem letu – 32. mesto; med državami EU pa 14. mesto, kar je pridobitev enega mesta.

¹⁰¹ Kazalnik učinkovitosti vlade sestavljajo podkazalniki javne finance, fiskalna politika, institucionalni okvir, poslovna zakonodaja in socialni okvir.

v obdobju med letoma 2005 in 2009 izboljšala pravno in regulativno okolje ter dosegla boljše uvrstitve in višje vrednosti kazalnikov tudi na področju zmanjšanja birokracije ter podkupovanja in korupcije. Hkrati pa je v zadnjih dveh letih izkazano poslabšanje prilagodljivosti vladnih politik na spremembe v gospodarstvu ter pri implementaciji vladnih odločitev. Nekoliko drugačno sliko kažejo indikatorji Svetovne banke (World Bank Governance Indicators, 2010), ki so dostopni za obdobje med letoma 2005 in 2008. Po teh se je v Sloveniji izboljšala učinkovitost vlade, še posebej kakovost delovanja državne uprave, področje vladnih odločitev, implementacije in kredibilnosti dejanj vlade, poslabšalo pa se je stanje na področju kontrole korupcije. Raziskava tudi zaznava, da je bil dosežen napredek pri izboljšanju regulatornega okvira ter pri zaupanju v pravni okvir, kar spodbuja konkurenčnost podjetij.

Javno-zasebno partnerstvo pri infrastrukturnih naložbah in javnih službah še ni zaživelo. Kljub normativni ureditvi javno-zasebnega partnerstva, država in občine podeljujejo le koncesije za opravljanje storitev, kompleksnejših oblik, ki bi vključevale tudi gradnjo infrastrukturnih objektov, pa ni. Na občinski ravni je razlog predvsem v majhnosti projektov s premajhnimi ekonomskimi učinki, ki jih zasebni sektor pričakuje.

3.3. Učinkovitost pravosodja

Zmanjševanje sodnih zaostankov (brez prekrškov) se je nadaljevalo tudi v letu 2009, med posameznimi sodišči pa so se sodni zaostanki povečali predvsem na delovnih in na socialnem sodišču. Število nerešenih zadev na vseh sodiščih skupaj se je v letu 2009 znižalo za 7,9 %, med posameznimi sodišči pa se je povečalo na okrožnih, delovnih in na socialnem sodišču. Pri pomembnejših zadevah pa se število nerešenih zadev na vseh sodiščih znižuje počasneje (v letu 2009 za 3,2 %). Takšni rezultati so bili doseženi ob visokem povečanju pripada novih zadev v letu 2009 v primerjavi z letom prej, na kar je vplivala predvsem svetovna gospodarska kriza, po oceni Ministrstva za pravosodje pa tudi nove pristojnosti sodišč.

Projekt Lukenda se je pri vseh zadevah na sodiščih (brez prekrškov) skoraj uresničil, zaznane slabosti so še pri pomembnih zadevah in pri posameznih sodiščih. Izračun sodnih zaostankov¹⁰² kaže, da je projekt Lukenda v povprečju vseh sodišč že blizu realizacije (51,6 % letnega pripada¹⁰³), izstopajo le vrhovno sodišče, kjer se sodni zaostanki sicer znižujejo, vendar prepočasi, ter delovna

in socialno sodišče, kjer se zaostanki celo povečujejo. Pri pomembnejših zadevah, kjer se v povprečju vseh sodišč zaostanki sicer znižujejo, je cilj Lukende še oddaljen (80,2 % letnega pripada), na okrožnih, delovnih in na socialnem sodišču pa zaostanki pri pomembnejših zadevah celo naraščajo. Število nerešenih zadev je kljub velikemu povečanju pripada v letu 2009 padlo na najnižjo raven po letu 2006. Po oceni Ministrstva za pravosodje se ta trend nadaljuje tudi v letu 2010, tudi zato, ker je informatizacija vpisnikov zaključena, prenovljena in nadgrajena pa bo tudi aplikacija elektronske zemljiške knjige.

Zmanjševanje sodnih zaostankov se odraža tudi na mednarodnih ocenah učinkovitosti pravosodja. Ocene WEF kažejo na izboljšanje neodvisnosti sodstva in učinkovitosti pravnega sistema, kjer je Slovenija v letu 2009 precej izboljšala uvrstitvi¹⁰⁴, vendar je bila v primerjavi z državami EU-26 (Latvija ni bila ocenjevana) še vedno relativno slabo uvrščena (neodvisnost sodstva 16., učinkovitost pravnega sistema pa 15. mesto).

¹⁰² Definicija sodnih zaostankov v statističnem smislu, ki je zapisana v dokumentu »Projekt Lukenda, Sodni zaostanki, odprava 2010«, pravi, da so to nerešeni sodni spisi na posameznem sodišču, ki presegajo polovico povprečnega letnega pripada zadev na posameznem sodišču.

¹⁰³ Cilj projekta Lukenda je dosežen, ko posebni izračun kaže vrednost 50 in manj odstotkov letnega pripada.

¹⁰⁴ Pri neodvisnosti sodstva s 60. na 51. mesto; pri učinkovitosti pravnega sistema pa s 53. na 50. mesto med 133 ocenjevanimi državami.

4. Moderna socialna država in večja zaposlenost

Usmeritve SRS: SRS poudarja, da je ohranjanje in izboljšanje dosežene ravni socialne varnosti, kakovosti življenja in zdravja pomembna družbena vrednota. Prehod od države blaginje v družbo blaginje zahteva učinkovitejšo socialno državo, večjo lastno odgovornost in večje spodbujanje aktivnosti posameznikov, krepitev javnega in zasebnega partnerstva ter bolj raznoliko in delno konkurenčno ponudbo socialnih storitev, hkrati pa večjo družbeno kohezijo, izboljšano dostopnost storitev sistemov socialne zaščite, zdravstva, izobraževanja, kulture in stanovanj ter posebno skrb za najbolj ranljive skupine. Sisteme socialne zaščite bo treba prilagoditi potrebam dolgožive družbe ter zmanjšati socialna tveganja, revščino in socialno izključenost. K trajnostnemu povečanju blaginje in kakovosti življenja naj bi pomembno prispevala višja stopnja zaposlenosti. K njej bodo prispevali zlasti gospodarska rast in vlaganja v znanje.

4.1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela

V letu 2009 se je **stanje na trgu dela** zaradi gospodarske krize močno poslabšalo, kar se kaže v zmanjšanju števila delovno aktivnih in povečanju števila brezposelnih. Povprečno število delovno aktivnih po registru delovno aktivnega prebivalstva se je po visoki rasti (več kot 3 %) v letih 2007 in 2008 v letu 2009 zmanjšalo za 2,4 %, število delovno aktivnih po anketi o delovni sili pa je bilo v letu 2009 nižje za 1,6 %. Stopnja delovne aktivnosti se je tako v prvih devetih mesecih leta 2009 zmanjšala na 67,5 %¹⁰⁵ (1,3 o. t. manj kot leta 2008), s čimer je bilo prekinjeno približevanje cilju SRS glede doseganja 70-odstotne stopnje delovne aktivnosti v letu 2013. Zmanjšanje števila delovno aktivnih bi bilo še večje, če država ne bi sprejela dveh intervencijskih zakonov za ohranjanje delovnih mest¹⁰⁶, s katerima je bilo po naših ocenah v letu 2009 ohranjenih okoli 28 tisoč delovnih mest. Povprečno število registriranih brezposelnih je bilo leta 2009 za 36,6 % višje kot leta 2008. Stopnja registrirane brezposelnosti se je povečala s 6,7 % v letu 2008, ko je bila najnižja v obdobju po letu 2000, na 9,1 % v letu 2009. Povečala se je tudi mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti (po anketi o delovni sili) na 5,9 % (4,4 % v letu 2008), ki pa je še vedno pod povprečjem

EU. Velik priliv novih brezposelnih v letu 2009 je močno zmanjšal delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi, kar je prispevalo tudi k nadaljnjemu zmanjšanju stopnje dolgotrajne brezposelnosti. Vendar je število dolgotrajno brezposelnih v drugi polovici leta 2009 že začelo naraščati, kar kaže na resnost in prisotnost problema dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji in opozarja, da je treba še vedno veliko pozornosti nameniti oblikovanju programov aktivne politike zaposlovanja, ki so usmerjeni v zmanjševanje in preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti. Najbolj se je lani povečala stopnja brezposelnosti oseb z nizko izobrazbo in mladih, stopnja brezposelnosti žensk pa je postala nižja od stopnje brezposelnosti moških.

Delne inčasne zaposlitve so odigrale pomembno vlogo pri prilagajanju trga dela posledicam gospodarske krize. Skrajševanje delovnega časa je eden izmed možnih načinov prilagajanja podjetij padcu povpraševanja, ki so ga z različnimi oblikami subvencij podpirale številne države EU. Slovenija je že januarja 2009 sprejela intervencijski zakon¹⁰⁷, ki je po naših ocenah prispeval k povečanju deleža delnih zaposlitev. Drugi način prilagajanja je bil zmanjšanje začasnih zaposlitev. V krizi so se podjetja zaradi izogibanja stroškom odpuščanja najprej odločila za nepodaljševanje pogodb o zaposlitvi za določen čas (kar se je podoba kot v drugih državah tudi v Sloveniji pokazalo kot zmanjšanje razširjenosti začasnih zaposlitev) in v manjši meri za odpuščanje zaposlenih za nedoločen čas. To pomeni, da se je večji del prilagoditve zgodil v segmentu trga dela, ki je bolj fleksibilen, kar potrjuje teze o segmentaciji trga dela v Sloveniji na t. i. primarni in sekundarni trg dela¹⁰⁸. Kljub temu da imata omenjena indikatorja prilagodljivosti trga dela kot merili prilagodljivosti številne pomanjkljivosti, kažeta, da sta bila v Sloveniji glavni instrument prilagajanja trga dela. S subvencioniranjem krajšega delovnega časa je prilagodljivost podpirala tudi država.

Struktura zaposlenosti po dejavnostih se je v zadnjem desetletju sicer precej spremenila, vendar pa je bil zlasti v okviru predelovalnih dejavnosti proces prestrukturiranja v obdobju izvajanja SRS vse do leta 2008 skromen. V obdobju 2000–2008 se je v strukturi zaposlenih po dejavnostih zmanjšal delež zaposlenih v predelovalnih dejavnostih in povečal delež v storitvenih dejavnostih,

¹⁰⁵ Izračun UMAR na osnovi četrtletnih podatkov ankete o delovni sili.

¹⁰⁶ Zakon o subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem povračilu nadomestila plač.

¹⁰⁷ Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa predvideva subvencije ob morebitnem skrajšanju delovnega časa na 36 oz. 32 ur na teden. Podjetja lahko ob skrajšanju delovnega časa pridobijo subvencijo v višini 60–120 EUR na mesec za delavca, ki je vključen v shemo skrajšanega delovnega časa. Zakon ne opredeljuje pogojev, ki bi pridobitev subvencije povezali s krizo. Sredi julija 2009 je bila sprejeta dopolnitev tega zakona, s katero je bil podaljšán čas prejemanja subvencije za dodatnih šest mesecev (skupaj 12 mesecev) in skrajni rok za vlaganje prošnje za subvencijo s 30. 9. 2009 na 31. 3. 2010.

¹⁰⁸ Primarni trg dela zajema bolj stalna in varovana delovna mesta oz. zaposlitve (npr. zaposlitve za nedoločen čas), sekundarni trg pa zajema predvsemčasne zaposlitve (zaposlitve za določen čas, študentsko delo).

vendar pa Slovenija še vedno močno zaostaja za deležem zaposlenih v storitvah v bolj razvitih državah in v povprečju EU, kar je pogojeno predvsem s strukturo gospodarstva. Prestrukturiranje zaposlenosti v smeri visoko in srednje visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti znotraj predelovalne industrije pa je v obdobju izvajanja SRS pospešila šele gospodarska kriza. V letih od 2005 do 2007 se struktura zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih glede na tehnološko zahtevnost namreč ni bistveno spremenila, do večjih sprememb pa je prišlo v letih 2008 in 2009, ko so bila zaradi gospodarske krize najbolj prizadeta delovna mesta v tehnološko manj zahtevnih panogah. Število zaposlenih v nizko tehnološko zahtevnih dejavnostih je bilo leta 2007 sicer precej nižje kot v začetku tega desetletja, vendar je ostal delež zaposlenih v nizko in srednje nizko tehnološko zahtevnih dejavnostih še vedno visok.

Prioblikovanju varne prožnosti v letu 2009 ni bilo bistvenih sistemskih sprememb. V letu 2009 ni prišlo do sistemskih sprememb na področju prilagodljivih pogodbenih razmerij, saj ni bilo sprememb Zakona o delovnih razmerjih. V smeri omogočanja večje prilagodljivosti trga dela je bil sprejet protikrizni ukrep oz. Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, ki je podprl prilagodljivost delovnega časa. Izvajanje programov aktivne politike zaposlovanja (APZ) je bilo v letu 2009 bolj aktivno in obsežno kot v letu 2008, vendar se je močno okrepilo predvsem izvajanje programov spodbujanja zaposlovanja¹⁰⁹. Z vidika oblikovanja varne prožnosti in izhoda iz krize pa bi bilo v okviru APZ smiselno bolj okrepiti programe izobraževanja in usposabljanja. Na področju vseživljenjskega učenja, ki je pomemben element varne prožnosti, se je vključenost odraslih, starih 25–64 let, po nekajletnem upadanju v drugem četrtletju leta 2009 povečala in znašala 17,0 %¹¹⁰. Pomembna bi lahko bila tudi v letu 2009 uvedena shema za usposabljanje zaposlenih¹¹¹, vendar bi morala zagotoviti obsežnejše

vključitve. Na področju zgotavljanja dohodkovne varnosti brezposelnih v letu 2009 še ni prišlo do sprememb, čeprav se pripravljajo spremembe na področju zavarovanja za primer brezposelnosti, ki naj bi med drugim tudi povečale možnosti dostopa mladih s pogostimi začasnimi zaposlitvami do nadomestila za brezposelnost. Novih ukrepov za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja sicer ni bilo, vendar tudi v času gospodarske krize širjenje uporabe teh ukrepov med podjetji ni povsem zastalo¹¹².

4.2. Modernizacija sistemov socialne zaščite

Izdatki za socialno zaščito¹¹³ so se v Sloveniji tudi v letu 2007 (zadnji podatki) realno nekoliko povečali, izraženi v deležu BDP pa predvsem zaradi visoke gospodarske rasti znova upadli. Slovenija je leta 2007 za socialno zaščito namenila realno za dober odstotek več sredstev kot v letu 2006. Izraženo v deležu BDP so izdatki znašali 21,4 % BDP, kar je za 1,3 o. t. manj kot leto prej in 4,8 o. t. manj kot v povprečju EU. Od leta 2001 njihov delež stalno upada¹¹⁴, kar je posledica spleta različnih dejavnikov: hitre rasti BDP, sprememb v sistemih socialne zaščite (npr. pokojninska reforma) ter zmanjšanja brezposelnosti in višje ravni plač v obdobju visoke gospodarske rasti, kar je vplivalo na nižanje obsega socialnih transferjev. Po izdatkih na prebivalca, izraženih v SKM, je Slovenija v letu 2007 dosegla 70 % povprečnih izdatkov za socialno zaščito v EU-25, raven pa se od leta 2000 (69 %) ni bistveno spremenila. V strukturi virov sredstev za socialno zaščito predstavljajo največji delež prispevki zavarovancev (41 %, v povprečju EU-27 dvakrat manj), v EU pa prispevki delodajalcev (38,5 % in takoj za njimi davki države 38 %). Administrativni stroški pri izvajanju programov socialne zaščite so primerjalno z državami EU nizki.

Strokovne priprave na spremembe v sistemu pokojninskega zavarovanja, v zdravstvenem sistemu in na področju dolgotrajne oskrbe so bile v letu 2009 pospešene. Ti sistemi, ki kljub že dalj časa prisotni nujnosti prilagoditve še vedno ostajajo nespremenjeni, so bili

¹⁰⁹ V programe spodbujanja zaposlovanja je bilo v prvih enajstih mesecih 2009 vključenih okoli 3-krat več oseb kot v enakem obdobju 2008. Programi spodbujanja zaposlovanja zajemajo pomoč in subvencije za samozaposlitev, spodbujanje zaposlovanja starejših, mladih, prejemnikov denarnih socialnih pomoči, spodbujanje zaposlovanja za krajši delovni čas in program spodbujanja zaposlovanja težje zaposljivih oseb »Zaposli.me«.

¹¹⁰ Po anketi o delovni sili (ADS). Indikator meri vključenost prebivalstva, starega 25–64 let v izobraževanje in usposabljanje v obdobju štirih tednov pred izvajanjem ankete o delovni sili. Izračunan je na osnovi podatkov za drugo četrtletje v letu, ker v času priprave poročila letni podatki (letno povprečje) še niso bili dosegljivi. Strokovnjaki Evropske komisije opozarjajo, da je indikator metodološko pomanjkljiv. Problematično je predvsem merjenje udeležbe v izobraževanju in usposabljanju v zadnjih tednih pred izvajanjem ankete, saj tako čas anketiranja vpliva na rezultat. V letu 2003 je prišlo do spremembe metodologije izračunavanja indikatorja, zato so vrednosti za Slovenijo primerljive od tega leta.

¹¹¹ Pomemben ukrep države za spodbujanje vključevanja v srednješolsko izobraževanje je sofinanciranje šolnine z namenom zmanjševanja izobrazbenega primanjkljaja.

¹¹² V letu 2008 je bilo v okviru Programa pobude skupnosti Equal v Sloveniji in s podporo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve podeljenih 16 novih certifikatov Družini prijazno podjetje. Certifikati obenem podpirajo tudi načela družbene odgovornosti podjetij in upravljanje s človeškimi viri. V letih 2007 in 2008 je osnovni certifikat pridobilo 49 podjetij, kar pomeni, da je okrog 25.700 zaposlenih v podjetjih, kjer je staršem z ukrepi na ravni podjetja olajšano usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti.

¹¹³ Merjeni po metodologiji ESSPROS.

¹¹⁴ V EU-25 (za EU-27 skupaj so na voljo le podatki od vključno leta 2005 dalje) je povprečni delež izdatkov za socialno zaščito od leta 2000, ko je znašal 26,5 %, rasel do leta 2003; leta 2004 pa je prav tako pričel upadati.

v letu 2009 sicer v veliko pomoč pri blaženju posledic krize za prebivalstvo, istočasno pa so zaradi svojih pravil še bolj pokazali svoje napake in neprimerne rešitve za čase, ko se posamezni parametri makroekonomske stabilnosti bistveno poslabšujejo. Skoraj izključna navezanost na financiranje s prispevki iz aktivnosti ima za posledico upad prihodkov ob enakih ali še povečanih obveznostih socialnih sistemov. Ker se pravila, ki vplivajo na višino javnofinancijskih obveznosti, niso spremenila, so se povečali transferi iz državnega proračuna ali pa je bil za financiranje porabljen presežek iz preteklih let. Obsežnejše spremembe, ki naj bi omogočile dolgoročno javnofinancijsko in socialno vzdržnost teh sistemov, učinkovitejše upravljanje z javnimi viri ter izboljšano dostopnost in kakovost storitev, so v pripravi. Načrtovano je, da bo nova zakonodaja sprejeta do konca leta 2010. Izdelana in predstavljena so bila izhodišča za modernizacijo in reformo pokojninskega varstva. V zdravstvenem varstvu so pripravljene spremembe zakona o zdravstveni dejavnosti ter zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. V javni razpravi je predlog zakona o dolgotrajni oskrbi.

V letu 2009 so bili sprejeti le nekateri intervencijski ukrepi. Polovična uskladitev pokojnin in socialnih transferjev je ukrep, ki je namenjen predvsem javnofinancijski konsolidaciji in bo v prihodnjih dveh letih deloma zmanjševal obveznosti iz sistemov socialne zaščite. Pokojnine se za leto 2010 ne bodo valorizirale skladno z rastjo plač, kar bo ob danih predpostavkah rasti plač znova poslabšalo razmerje med čistimi pokojninami in plačami. To samo po sebi ni neustrezen ukrep, vendar bi moral biti vsebinsko in finančno preverjen tudi zaradi sprememb, ki bodo uvedene pri določanju višine minimalne plače. Neusklajeno obravnavanje najnižjih vrednosti pokojnin in plač bo v prihodnosti povzročilo pritisk na njihovo ponovno uskladitev – tokrat zaradi pokojnin. Intervencijske narave je bil tudi ukrep za enkratno pomoč socialno najbolj ogroženim v obdobju ekonomske krize. Na njegovi osnovi je v drugi polovici leta 2009 nekaj nad 100.000 prebivalcev z najnižjimi dohodki dobilo enkratno socialno pomoč.

Rezultati pokojninske reforme iz leta 2000 so še vedno pozitivni, vendar so razmere v letu 2009 dodatno utemeljile nujnost nadaljnjih prilagoditev in spremembe sistema. Poudarjamo naslednje:

- Povprečna starost novih upokojencev se ne povečuje več bistveno¹¹⁵, povprečna doba prejemanja pokojnine pa se povečuje hitreje kot starost ob upokojitvi¹¹⁶.

¹¹⁵ Od leta 2000 do leta 2009 se je povprečna starost prejemnikov pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do starostne pokojnine po splošnih predpisih, povišala za 2 leti in 4 mesece (za 2 leti in 7 mesecev za ženske in 1 leto in 7 mesecev za moške). Poleg osnovnega pravila, ki povišuje starostni pogoj za moške in ženske, se sedaj že kaže tudi učinkovanje dodatnih pogojev, ki zmanjšujejo zahtevani osnovni pogoj.

¹¹⁶ Od leta 2000 do leta 2009 se je povečala za 3 leta (za 4 leta in 5 mesecev za ženske in 1 leto in 10 mesecev za moške).

- Povprečna starost ob izhodu s trga dela je v Sloveniji 1,4 leta pod povprečjem EU. V pokojninski zakonodaji obstajajo spodbude za daljše ostajanje v aktivnosti¹¹⁷, v povezavi z veljavno davčno ureditvijo in ob neskladjih med delovnopravno in pokojninsko ureditvijo pa so očitno prenizke. Daljše ostajanje v aktivnosti mora biti finančno stimulirano, informacijsko pa zavarovancu pravilno, primerno in pravočasno predstavljeno. Ta pogoj ni izpolnjen, saj zavarovanci od nosilca zavarovanja o svojem pokojninskem stanju in perspektivah niso pravočasno in sprotito informirani.

- Delež vključenih v dodatna pokojninska zavarovanja, višina premij in njihova donosnost so še prenizki, da bi skupaj s pokojnino iz obveznega zavarovanja v prihodnje omogočali ohranjanje socialne vzdržnosti pokojninskega sistema. V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je bilo leta 2009 vključenih okoli 60 %¹¹⁸ zavarovancev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja¹¹⁹. Več kot ena tretjina med njimi je javnih uslužbencev, ki so vključeni v celoti, kar pomeni, da je delež vključenih v zasebnem sektorju relativno nizek. Vključeni imajo že vsa leta prenizke premije¹²⁰ za pridobitev tolikšne dodatne pokojnine, ki bi bila zadosti visoka za nadomestilo izpada, ki bo nastal zaradi relativnega zmanjševanja pokojnin iz obveznega pokojninskega zavarovanja¹²¹, v letu 2009 pa so se premije še znižale.

- Kapitalsko krita dodatna pokojninska zavarovanja so v letu 2008 občutila posledice finančne krize, v letu 2009 pa so lažje dosegala zajamčene donosnosti. Toda tudi po normalizaciji poslovanja na kapitalskih trgih bo nizka donosnost v skladih dodatnega zavarovanja¹²² nestimulativna in bo posameznike odvrčala od te oblike zagotavljanja socialne varnosti v starosti. Jamstvene sheme v kapitalsko kritih pokojninskih zavarovanjih morajo biti posodobljene, in diverzificirane glede na ročnost dospelja upokojitve, prevzeti morajo nekatere elemente jamčenja, ki jih država v sedanjih finančnih

¹¹⁷ Odlaganje upokojitve po dopolnjeni upokojitveni starosti za 1 leto poveča odmerjeno pokojnino za 5,5 %, za 5 let pa za 17,4 %. Več o tem glej v Ekonomski izzivi 2008 (Umar), 2008.

¹¹⁸ Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve za december 2009 je delež vključenih znašal 59,67 %, v decembru 2008 pa 56,78 %.

¹¹⁹ Po projekcijah razvoja dodatnega pokojninskega zavarovanja do leta 2060 naj bi se vključenost povečala do nekaj nad 70 %.

¹²⁰ Povprečna mesečna premija v letu 2009 je na zavarovanca v zavarovalnicah (bruto premija) v obdobju januar–december 2009 znašala 32,64 EUR, v pokojninskih družbah (bruto premija) 41,27 EUR, v vzajemnih skladih (čista premija) pa v decembru 2009 35,74 EUR.

¹²¹ Nadomestitveno razmerje izplačanih rent iz shem dodatnega pokojninskega zavarovanja bi bilo ob sedanjih povprečnih premijah in povprečnem letnem donosu na vplačana sredstva za 3 % na začetku izplačevanja okoli 1,9 % neto plače, do leta 2060 pa bi se dvignilo nekaj nad 3,5 % neto plače.

¹²² Glavni vzrok nizke donosnosti je toga in omejujoča ureditev jamčenja, zaradi katere so upravljavci skladov dodatnega zavarovanja, ki imajo z zakonom predpisano zelo nizko zajamčeno donosnost, usmerjeni k zelo konservativni naložbeni politiki, sočasno pa upravljavci z drugimi ukrepi niso stimulirani za doseganje večje donosnosti.

krizi namenja oz. uvaža za druge finančne dejavnosti in produkte.

- Zelo malo časa je še do začetka izplačevanj dodatnih pokojnin (leta 2011), zakonske podlage pa še niso pripravljene. Trg pokojninskih rent v Sloveniji (pa tudi v evropskem prostoru) ni zadosti razvit in dovolj pregleden, da bi bilo mogoče celotno izplačevanje prepustiti samo ponudbi zavarovalnic. Ker imajo dodatna zavarovanja značaj dopolnilnih zavarovanj (in s tem tudi socialno funkcijo), bo pretvorbo privarčevanega denarja treba urediti s posebnim zakonom¹²³.

Po večletnem zmanjševanju se je delež **izdatkov za pokojnine** v primerjavi z BDP leta 2008 začel dvigovati¹²⁴. K zmanjševanju deleža odhodkov za pokojnine v BDP je v obdobju do leta 2007 poleg omejevalnega pravila izenačevanja starih in novih pokojnin vplivala počasnejša rast plač od rasti produktivnosti¹²⁵. V primeru izenačene rasti plač in produktivnosti ter enake nominalne rasti pokojnin in plač bi izdatki za pokojnine že v tem obdobju dosegli okoli 14 % BDP, ker pa je veljalo restriktivno valorizacijsko pravilo¹²⁶, bi ob vseh drugih enakih parametrih izdatki dosegli okoli 12 % BDP. Že v letu 2008 se je zaradi spremembe valorizacijskega pravila¹²⁷ in zaradi hitrejšega povečevanja števila upokojencev od rasti števila aktivnih zavarovancev delež izdatkov za pokojnine začel povečevati, najbolj se je po oceni ZPIZ povečal v letu 2009 (Mesečni statistični pregled, december 2009). Za leto 2010 je sicer predvidena sprememba valorizacijskega pravila, glede na to, da bodo učinki te spremembe vidni šele v prihodnjem letu, pa bo v letu 2010 rast izdatkov za pokojnine še presegala rast BDP. Zaradi gibanj na trgu dela, ko se bo število prejemnikov plač še zmanjševalo, število upokojencev pa bo večje, bo treba povečati del izdatkov pokojninskega in invalidskega zavarovanja pokriti s transferji iz proračuna oz. iz splošnih davkov. Zato je v spremembah pokojninske ureditve treba predvideti tudi spremenjeni način financiranja pokojninskih izdatkov s transferji iz državnega proračuna. Delež in obseg transferencev proračunskih izdatkov za poravnavanje obveznosti iz pokojninskega zavarovanja bi moral biti vnaprej določljiv (ne pa kot pokrivanje razlike med ostalimi prihodki in odhodki). Tisti del izdatkov, ki bi skupaj s transfernimi prihodki iz proračuna zagotovil izplačilo pokojnin v višini, ki jo določa pokojninski zakon, pa bi moral biti pokrit s prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (obvezni socialni prispevki). Sedanja divergentna

gibanja rasti plač, produktivnosti, števila upokojencev in plačnikov prispevkov, povzročena z demografskimi spremembami oz. s staranjem prebivalstva in hkrati s posledicami gospodarske krize, bodo – prej kot je bilo ocenjeno z dolgoročnimi projekcijami – povzročila javnofinančno nevzdržnost sedanjega sistema. Zato je ohranjanje delovne aktivnosti in kasnejše upokojevanje tista politika, ki zmanjšuje fiskalne pritiske in povečuje ekonomsko in socialno varnost vseh prebivalcev. Premoženje, s katerim upravlja Kapitalska družba pokojninskega in invalidskega zavarovanja, bi moralo ostati v funkciji »demografskega rezervnega sklada«, saj lahko pomembno pripomore k obvladovanju prihodnjih izdatkov pokojninskega zavarovanja. Če bo to premoženje uporabljeno tudi za poplačilo obveznosti pokojninskega zavarovanja v sedanjem času, bo s tem vprašanje financiranja v dolgoročni persepektivi še bolj oteženo¹²⁸.

Zaradi gospodarske krize in hkrati visoke rasti plač v zdravstvu so bili v letu 2009 nujni ukrepi za racionalizacijo poslovanja javne zdravstvene službe in zagotovitev finančne vzdržnosti sistema obveznega zdravstvenega zavarovanja. Finančne težave ZZZS v letu 2009 so bile na eni strani posledica manjše realizacije prihodkov od prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje, po drugi strani pa visokega dviga plač zaposlenih v zdravstvu, povezanega z odpravljanjem plačnih nesorazmerij v javnem sektorju¹²⁹. Z ukrepi¹³⁰ za zagotovitev vzdržnosti sistema obveznega zdravstvenega zavarovanja, ki so bili sprejeti junija 2009, hkrati z rebalansom finančnega načrta, je bil realiziran

¹²⁸ Zato bi bilo smiselno premisliti o takšni ureditvi, ki bi to in še drugo državno premoženje z zakonom namenila za financiranje izdatkov po letu 2020, pred tem časom in za druge namene pa njihovo uporabo prepovedala. Takšno ureditev ima npr. Irska.

¹²⁹ Delež vkalkuliranih sredstev za plače v cenah zdravstvenih storitev v primerjavi z materialnimi stroški in amortizacijo se je v letu 2009 znatno povečal. Po Splošnem dogovoru za leto 2009 je delež za plače v povprečju vseh zdravstvenih dejavnosti znašal 62,4 % (61,5 % v letu 2008 oz. 60,1 % v letu 2007), povprečni delež materialnih stroškov in amortizacije pa 37,6 %. Po prvi oceni ZZZS so se transferji v javne zavode za izplačilo plač v letu 2009 povečali realno za 9,8 % (Finančni načrt za leto 2010, februar 2010).

¹³⁰ Na strani prihodkov so bili ukrepi usmerjeni v intenzivnejšo izterjavo prispevkov, spremembo pravil o vključevanju samostojnih podjetnikov in družbenikov v zavarovanje ter intenzivnejše vlaganje regresnih zahtevkov. Na strani odhodkov so tekoči ukrepi zajemali revizijo že razvrščenih zdravil na liste in znižanje cen teh zdravil, določanje najvišjih priznanih vrednosti za nekatera medsebojno zamenljiva zdravila, aktivnosti za pravilno rabo zdravil, zmanjšanje števila dni odsotnosti z dela, krepitev laičnega nadzora in zmanjšanje odhodkov za delo ZZZS. Med pomembnejšimi tekočimi ukrepi za racionalno izvedbo zdravstvenih storitev je bilo predvideno znižanje cen zdravstvenih storitev za 2,5 % in selektivno zmanjšanje materialnih stroškov v cenah. Dodatni ukrepi vključeni v rebalans finančnega načrta pa so bili še zmanjšanje amortizacije v cenah zdravstvenih storitev za 20 % in kalkulativnih plač za 5 %; znižanje cen dializ, zmanjšanje odhodkov za terciarno dejavnost za 5 % in dodatno zmanjšanje odhodkov za delovanje službe ZZZS.

¹²³ S posebno ureditvijo so izplačila dodatnih pokojnin urejena npr. na Švedskem in Poljskem.

¹²⁴ V obdobju 2000–2007 se je znižal z 11,08 % na 9,71 % BDP, v letu 2008 povečal na 9,91 % in v letu 2009 po oceni ZPIZ na 10,76 % BDP.

¹²⁵ V obdobju 2000–2006 je rast plač, z izjemo leta 2001, zaostajala za rastjo produktivnosti.

¹²⁶ Na osnovi tega pravila je bila nominalna rast pokojnin nižja od rasti plač.

¹²⁷ Načelo, da naj pokojnine rastejo z enako stopnjo rasti kot plače, je v valorizacijskem pravilu izvedeno nedosledno in v nekaterih določbah neprimerno.

primanjkljaj (po prvi oceni 75,7 mio EUR), ki ga je bilo še mogoče pokriti s sredstvi iz presežkov preteklih let. Tako se ZZSZ v letu 2009, kljub nespremenjenim prispevnim stopnjam, še ni bilo treba zadolžiti. Sočasno pa so se povečale obveznosti uporabnikov zdravstvenih storitev, saj so se povečali deleži doplačil za storitve iz obveznega programa javne zdravstvene službe (oz. zmanjšali deleži kritja obveznega zavarovanja). Zato so zdravstvene zavarovalnice povišale svoje premije.

Širitev zasebnosti v javni zdravstveni mreži se je v zadnjih letih umirila. Po podatkih ZZSZ se je število pogodb z zasebnimi izvajalci v letu 2009 povečalo za 13 (za 22 v letu 2008, za 115 v letu 2007 in za 124 v letu 2006). Počasnejša rast števila zasebnikov je bila tako na primarni ravni kot tudi v specialistični ambulantni dejavnosti. Delež zasebnih izvajalcev v finančnih sredstvih za zdravstvene programe je v letu 2009 znašal 12,9 % (v letu 2008 12,5 %; v letu 2007 13,1 %). Manjše podeljevanje koncesij v mreži javne zdravstvene službe je v zadnjih dveh letih povezano predvsem s pričakovanimi sistemskimi spremembami in dejstvom, da ima lahko podeljevanje koncesij, ob pomanjkljivi regulaciji in nejasni mreži izvajalcev javne zdravstvene službe, tudi negativne posledice za dostopnost do javnih zdravstvenih storitev tako na primarni kot na sekundarni ravni.

Relativno visoka rast izdatkov za zdravstvo¹³¹ je bila v letih 2008 in 2009 povezana predvsem z visoko rastjo plač zaposlenih v zdravstvu. Delež izdatkov za zdravstvo v BDP je po zadnjih podatkih za leto 2007 znašal 7,8 %, v letu 2008 pa po predhodni oceni ZZSZ 8,1 % in v letu 2009 8,9 % (Poslovno poročilo ZZSZ za leto 2009, 2010). V letu 2009 je k visokemu povečanju deleža izdatkov za zdravstvo, merjeno v BDP, prispevala po eni strani visoka rast javnih izdatkov (po prvi oceni realno za 6,4 %) po drugi strani pa tudi visok padec BDP. V letu 2008 so k rasti izdatkov prispevale tudi širitve nekaterih programov¹³², v letu 2009 pa je bila rast javnih izdatkov skoraj izključno posledica rasti plač zaposlenih zaradi odpravljanja plačnih nesorazmerij v javnem sektorju. V letu 2008 je sicer prišlo do pomembnejšega povečanja sredstev pri financiranju novih zmogljivosti socialno varstvenih zavodov pa tudi pri programih magnetne resonance, ambulantnega zdraviliškega zdravljenja, podaljšanega bolnišničnega zdravljenja in programa doječih mater, pri večini drugih programov zdravstvenih storitev pa je bila rast sredstev nižja kot v zadnjih dveh letih.

¹³¹ Izdatki so prikazani po mednarodno primerljivi metodologiji sistema zdravstvenih računov (SHA).

¹³² Dodatna sredstva so bila namenjena skrajševanju čakalnih dob v akutni bolnišnični obravnavi, program neakutne bolnišnične obravnave se je povečal za 20 %, zdravstvene nege za 6,9 %, pomembneje pa so se povečali tudi programi magnetne resonance.

Delež zasebnih izdatkov za zdravstvo v celotnih izdatkih se je v letu 2007 povečal na 28,4 % (2,3 % BDP), najbolj zaradi visoke rasti izdatkov za zdravstvo iz žepa. Povprečje EU je znašalo 27,6 %. Po prvih ocenah pa se je ob visoki rasti javnih izdatkov delež zasebnih izdatkov v letu 2008 znižal na 27,7 %, v letu 2009 pa na 26,8 % (Poslovno poročilo ZZSZ za leto 2009, 2010). Precej bolj kot izdatki iz prostovoljnih zavarovanj pa so se zlasti v letu 2007 povečali neposredni izdatki gospodinjstev (oziroma izdatki iz žepa; ang. out-of-pocket expenditure), katerih delež v celotnih izdatkih je dosegel že 13,8 % (v letu 2008 pa po oceni ZZSZ 13,4 %), delež izdatkov prostovoljnih zavarovanj pa 12,9 % (v letu 2008 po oceni ZZSZ 12,7 %). V strukturi izdatkov iz žepa je v obdobju 2003–2007 upadel delež za zdravila, najbolj so se povečali izdatki za ambulantno kurativno zdravljenje, visoko rast pa so zabeležili tudi izdatki za storitve rehabilitacije in storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe.

Zaradi hitro rastočih zdravstvenih potreb, povezanih z demografskimi spremembami, ter nujnosti uvanja novih medicinskih tehnologij in zdravil, so za zagotovitev vzdržnosti financiranja obveznega zdravstvenega zavarovanja potrebne čimprejše sistemske spremembe, zagotovitev dodatnih virov financiranja in nadaljnja racionalizacija v izvajanju javne zdravstvene službe. Višina deleža zasebnih sredstev, spremenjena notranja struktura in sočasno vedno večja ponudba zdravstvenih storitev zunaj mreže javne zdravstvene službe bodo v prihodnje zahtevale tudi sodobnejšo opredelitev obveznosti zdravstvenega varstva, ki ga mora z obveznim programom nuditi javna zdravstvena služba in ki ga kot svojo dejavnost lahko opravljajo izvajalci zdravstvene dejavnosti na profiten in neprofiten način, v zasebnih ali javnopravnih statusnih oblikah, temu primerno pa morajo razviti tudi druge oblike zavarovanja.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo so se po zadnjih podatkih v letu 2007 povečali predvsem iz zasebnih virov. Potem ko so v letih 2004 in 2005 hitro naraščali predvsem javni izdatki za dolgotrajno oskrbo, pa se je v letih 2006 in zlasti v 2007 okrepila rast izdatkov iz zasebnih virov. Močno so se povečali tako zasebni izdatki za storitve zdravstvene dolgotrajne oskrbe kot tudi zasebni izdatki za storitve socialne dolgotrajne oskrbe, slednje so v največji meri doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše, ki so se povečala zaradi večjih kapacitet in tudi zaradi možnosti izbire višjega (dražjega) standarda oskrbe v novih domovih. Padec rasti javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo je posledica spremembe v financiranju družinskega pomočnika oziroma znatnega zmanjšanja javnih izdatkov v ta namen. Tudi na tem področju se vse bolj kaže nujnost sistemskih sprememb, saj obstoječi sistem ne stimulira razvoja oskrbe na domu in zato tudi ne more ustrezno zadovoljiti potreb na tem področju.

V letu 2008 so se **spodbude za delo, ki izhajajo iz sistemov socialne zaščite in davčnega sistema**¹³³, nekoliko zmanjšale. Do leta 2007 so se sistemi spreminjali v smeri povečevanja spodbud za delo, v letu 2008 pa se je zmanjšala le davčna obremenitev stroškov dela (zaradi nadaljevanja procesa opuščanja davka na izplačane plače), prehodi iz brezposelnosti v zaposlenost in iz slabše na boljše plačano delovno mesto pa so bili manj spodbudni kot leto prej (zaradi višjih davčnih olajšav pri najnižjih plačah in nekoliko višjih socialnih transferjev). V primerjavi z EU je Slovenija pri davčnih obremenitvah stroškov dela, ki se merijo pri izračunavanju spodbud za delo (t. j. pri višini 67 % povprečne bruto plače) na ravni EU, ostali kazalniki pa kažejo manjše spodbude za delo kot leto prej. Sprejete spremembe v višini minimalne plače v kombinaciji s predvidenimi spremembami nekaterih socialnih transferjev bi bilo zato treba oceniti tudi z vidika vpliva na spodbujanje dela.

Tabela 6: **Kazalniki spodbud za delo, Slovenija, EU7, 2001 in 2005–2008, v %**

	Davčna obremenitev stroškov dela		Past nezaposlenosti		Past nizkih plač			
	SLO	EU	SLO	EU	Samska oseba brez otrok		Par, ena zaposlena oseba, dva otroka	
					SLO	EU	SLO	EU
2001	44,0	40,5	82,6	74,0	39,1	48,2	99,4	54,9
2005	41,6	40,4	82,6	75,5	50,8	47,0	76,4	61,4
2006	41,2	41,1	82,2	76,1	51,6	49,3	72,6	63,9
2007	40,9	40,9	80,7	74,9	51,0	49,7	67,4	63,1
2008	40,3	40,8*	83,4	73,2**	53,1	48,4	68,0	58,4***

Vir: Eurostat.

Opombe: Za leto 2000 podatki, razen za davčno obremenitev stroškov dela (v Sloveniji 41,0 %, v EU prav tako 41,0 %) niso na voljo. *Podatek za EU-15. **Podatek za nove članice EU (EU-12). ***Podatek za evrsko območje (EU-16).

¹³³ Kazalniki spodbud za delo so: davčna obremenitev stroškov dela, past nezaposlenosti in past nizkih plač. **Davčna obremenitev stroškov dela** prikazuje kombiniran učinek davkov, prispevkov za socialno varnost in socialnih transferjev na stroške dela, preračun je narejen za samsko osebo brez otrok, ki prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. **Past nezaposlenosti** prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki samske osebe brez otrok pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost, pri čemer se upošteva, da brezposelna oseba prejema nadomestilo za brezposelnost v višini 70 % bruto plače zaposlene osebe, katera prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. **Past nizkih plač** za samsko osebo prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene samske osebe pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % bruto plače povprečne zaposlene osebe na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe). **Past nizkih plač** za par z dvema otrokoma, pri čemer je le eden zaposlen, prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene osebe v štirčlanskem gospodinjstvu pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % bruto plače povprečne zaposlene osebe na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe).

4.3. Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti

Vrednosti vseh treh **kazalnikov človekovega razvoja**, ki jih spremlja UNDP, so se v letu 2009¹³⁴ znova nekoliko zvišale. Pri tem je potrebno opozoriti, da vrednosti, objavljene v letu 2009, temeljijo na podatkih iz leta 2007 in zato še ne odražajo posledic ekonomske krize. Stopnja človekovega razvoja je v Sloveniji visoka (indeks HDI se je povišal na 0,929, med 182 državami se je Slovenija v 2009 uvrstila na 29. mesto, v letu 2008 pa med 179 državami na 26. mesto), moški in ženske imajo skoraj enak dostop do zdravja, dohodka in izobrazbe (indeks GDI 0,927), porazdelitev družbene moči med spoloma (indeks GEM 0,641) pa je še vedno neenakomerna.

Tveganje revščine, ki se v zadnjih nekaj letih ni bistveno spreminjalo, se je leta 2008 nekoliko povečalo, prav tako **materialna prikrajšanost**, za katero so podatki na voljo le za zadnji dve leti. Leta 2008 je bila stopnja tveganja revščine¹³⁵ 12,3 %, kar je za 0,8 o. t. višje kot leta 2007 (11,5 %). Stopnja materialne prikrajšanosti pa je bila 16,9 % in se je v primerjavi s prejšnjim letom povečala za 2,6 o. t. Kljub rahlemu povečanju sta obe stopnji še vedno relativno nizki. Nižjo stopnjo tveganja revščine imajo le tri države EU, tri pa enako, po splošni stopnji materialne prikrajšanosti pa smo približno v sredini držav EU. Tudi nekateri drugi kazalniki neenakosti porazdelitve dohodka kažejo nizko dohodkovno neenakost v Sloveniji, kar nas uvršča med države z najnižjo dohodkovno neenakostjo v EU¹³⁶. Leta 2008 je Ginijev količnik za Slovenijo znašal 23,4 %, razmerje kvartilnih razredov (kvartilni količnik) pa je bilo 3,4, kar kaže, da je bil dohodek v Sloveniji dokaj enakomerno porazdeljen. Kljub temu zaskrbljuje povečanje tveganja revščine nekaterih že sicer bolj ogroženih skupin prebivalstva.

Povprečna stopnja zadovoljstva z življenjem je bila v Sloveniji v letu 2008 rahlo nižja, **zaupanje drugim ljudem in institucijam** pa višje kot ob predhodnem merjenju v letu 2006. Stopnja zadovoljstva je bila s 6,93 v letu 2008 nižja kot v letu 2006 (6,97), vendar še vedno nekoliko višja kot leta 2004 (6,90). V letu 2008 smo se Slovenci po zadovoljstvu uvrstili najvišje med vključenimi novimi članicami EU in višje kot Portugalska, Francija in Nemčija. Glede na mediano (v Sloveniji je 7) je bila Slovenija med državami s srednjim nivojem zadovoljstva. Nivo zaupanja se je s povprečne vrednosti 4,06 v letu 2006 povečal na 4,32¹³⁷ v letu 2008. Slovenija je tudi po tem kazalniku

¹³⁴ Merijo se z indeksi, ki zavzemajo vrednosti v razponu med 0 in 1.

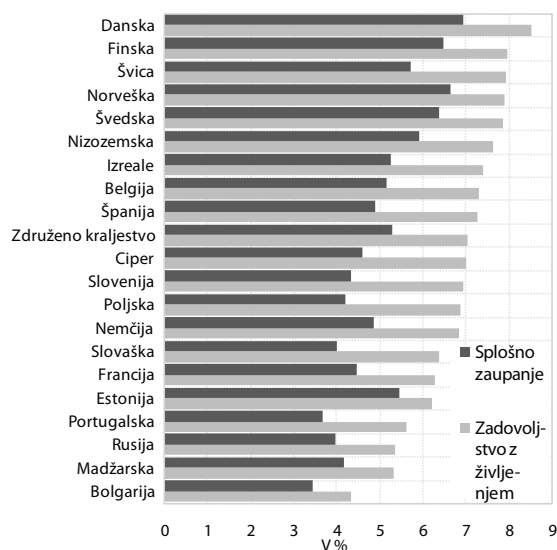
¹³⁵ Podatek temelji na izračunu razpoložljivih dohodkov brez dohodkov v naravi.

¹³⁶ Podatki za EU za leto 2008 kažejo: Ginijev količnik 31 % kvartilni količnik 5, stopnja tveganja revščine pa je bila 17-odstotna.

¹³⁷ Vir: Evropska družboslovna raziskava (ESS) 2008. Splošno zaupanje se meri z odgovorom na vprašanje: Ali bi rekli, da na

prehitela vse v raziskavo vključene nove članice EU, razen Estonije, in Portugalsko. Glede na mediano (5) pa se je uvrstila v skupino držav s srednjim nivojem zaupanja, med katerimi pa je bila glede na povprečno vrednost najslabša.

Slika 14: Zadovoljstvo z življenjem in splošno zaupanje, leto 2008

Vir: Evropska družboslovna raziskava (ESS) 2008*.

* Raziskava je bila leta 2008 izvedena četrtič (med septembrom in decembrom 2008). V raziskavo je bilo vključenih 22 držav (podatki so obdelani za 21 držav).

Opomba: Lestvici sta od 0 do 10. Splošno zaupanje merimo z odgovorom na vprašanje: »Ali bi rekli, da na splošno zaupate večini ljudi ali da človek ne more biti dovolj previden pri stikih z ljudmi? Lestvica od 0 (ne moreš biti dovolj previden) do 10 (ljudem lahko zaupamo). Zadovoljstvo z življenjem so merili z odgovorom na vprašanje: »V celoti gledano, kako zadovoljni ste s svojim življenjem? Lestvica od 0 (zelo slabo) do 10 (zelo dobro).

Rast **razpoložljivega dohodka gospodinjstev** se je z začetkom gospodarske krize v letu 2008 upočasnila. Razpoložljivi dohodek gospodinjstev se je leta 2008 realno povečal za 3,1 %, kar je nekoliko manj kot leto pred tem (4,8 %). Na nižjo rast je vplivala nižja rast plač in zmanjšanje podjetniškega dohodka gospodinjstev, ki ga lahko pripišemo začetku upadanja gospodarske aktivnosti. Razpoložljivi dohodek na prebivalca se je povečal za 2,7 % (leta 2007: 4,0 %), s tem pa je dosegel 71,6% razpoložljivega dohodka prebivalca EU¹³⁸ (leta 2000 49,6 %). V letu 2008 se je masa neto plač, ki predstavlja največji del razpoložljivega dohodka¹³⁹, povečala nominalno za 11,1 %, kar je bolj od razpoložljivega dohodka (9 %), saj se je ob 7,8-odstotni nominalni rasti neto plače na zaposlenega zaposlenost povečala kar

splošno zaupate večini ljudi ali da človek ne more biti dovolj previden pri stikih z ljudmi? Lestvica od 0 (ne moreš biti dovolj previden) do 10 (ljudem lahko zaupamo).

¹³⁸ Gre za preračun iz podatkov v tekočih cenah, saj podatki v SKM (standard kupne moči) za razpoložljivi dohodek niso na voljo.

¹³⁹ V strukturi razpoložljivega dohodka prebivalstva pomeni masa neto plač okoli 35 %, skupaj z drugimi prejemki od dela pa okoli 50 %. Ostalo so predvsem socialni transferi (okoli 25 %) in neto poslovni presežek in neto raznovrstni dohodek s.p.-jev in kmetov (okoli 25 %).

za 3,1 %. Realna rast neto plače na zaposlenega je bila v letu 2008 2-odstotna. Za leto 2009 pričakujemo rahel padec realnega razpoložljivega dohodka. Neto plača na zaposlenega se je namreč lani nominalno povečala za 3,4 % (realno za 2,5 %), število prejemnikov plač pa je zaradi gospodarske krize močno upadlo (za 2,8 %) in s tem upočasnilo nominalno rast mase neto plač na pol odstotka, realno pa se je masa neto plač skrčila za slabe pol odstotka.

Po visoki rasti v predhodnih dveh letih se je v letu 2008 umirila tudi **potrošnja gospodinjstev**. Po 6,7-odstotni realni rasti v letu 2007 se je leta 2008 povečala za 2,0 %. Največ je k temu prispevala manjša rast potrošnje za trajne dobrine¹⁴⁰ (predvsem gospodinjstvo opremo in avtomobile) ter storitve (gostinske, rekreacijske in kulturne). Predvsem potrošnja za trajne dobrine je od leta 2002 beležila razmeroma visoko rast, konec leta 2008 pa se je začela, tudi zaradi začetka gospodarske krize, umirjati. Največji delež izdatkov gospodinjstva namenjajo za stanovanje (najemnine, tudi pripisane; voda, energija), po letu 2004 pa zaradi zmanjševanja deleža izdatkov za hrano in brezalkoholne pijače (14,4 % leta 2008) sledi skupina transport (16,2 %).

Minimalna plača se je po nekaj letih zaostajanja za rastjo povprečne plače v letu 2009 povečala bolj kot povprečna plača. Realno se je minimalna plača v letu 2009 povečala za 2,8 %, nominalno pa za 3,7 %, kar je za 0,3 o. t. več kot povprečna bruto plača in za 1,9 o. t. več kot povprečna bruto plača v zasebnem sektorju¹⁴¹. Razmerje med minimalno in povprečno bruto plačo zasebnega sektorja se je v letu 2009 zato izboljšalo in doseglo 44,2 %. Zaradi precejšnjega znižanja v letih 2006 in 2007 (kot posledica zelo neugodnega usklajevalnega mehanizma¹⁴²) pa še vedno ni bilo doseženo razmerje iz leta 2005 (45,3 %). Neustrezni usklajevalni mehanizem in celo realno znižanje minimalne plače v preteklih letih sta povzročila potrebo po izrednih dvigih minimalne plače v letu 2008 in zahtevo po ponovnem občutnem zvišanju v letu 2009, ki je bila uresničena v začetku leta 2010 s sprejetjem Zakona o minimalni plači¹⁴³. V državah EU, ki

¹⁴⁰ Podatki o strukturi potrošnje so na voljo za domači trg, medtem ko je del bruto domačega proizvoda potrošnja rezidenčnih gospodinjstev (potrošnja gospodinjstev na domačem trgu + neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini – neposredni nakupi nerezidenčnih gospodinjstev v Sloveniji).

¹⁴¹ Tolikšna rast je posledica dvakratne uskladitve minimalne plače v letu 2008, ki je z doseženo ravno konec leta 2008 pripevala k povprečni rasti v letu 2009 kar 3,1 o. t., avgustovska uskladitev v letu 2009 pa ostale 0,6 o. t.

¹⁴² Do leta 2004 se je minimalna bruto plača usklajevala z inflacijo in dodatno z realno rastjo bruto domačega proizvoda, v letih 2004 in 2005 dodatne uskladitve z rastjo BDP ni bilo, vendar se je minimalna plača uskladila za več, kot je bila rast cen, od leta 2006 naprej pa se je usklajevala le za del inflacije.

¹⁴³ Z zakonom se minimalna plača povečuje s 597,43 EUR na 734,15 EUR, z možnostjo postopnega dviga v obdobju do 31. 12. 2011 pri delodajalcih, ki bi jim takojšen dvig povzročil velike izgube ali ogrozil obstoj podjetja.

imajo minimalno plačo urejeno z zakonom, je razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja med 29 % (Romunija) in 51 % (Luksemburg). Slovenija sodi v zgornjo polovico držav, kjer je razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja višje od 40 %. V Sloveniji je leta 2009 minimalno plačo prejelo 2,8 % zaposlenih, v navedenih državah EU pa se je delež prejemnikov glede na vse zaposlene gibal od 16,8 % v Franciji, do 0,8 % v Španiji. Polovica teh držav ima delež pod 4 % (Key figures on Europe, 2007/2008)¹⁴⁴. Z zvišanjem minimalne plače v letu 2010 se bo delež prejemnikov minimalne plače precej povečal tudi v Sloveniji.

Kazalniki neenakosti v plačah kažejo večinoma poslabšanje: povečuje se neenakost v porazdelitvi bruto plač v zasebnem sektorju pa tudi delež zaposlenih z nizkimi plačami¹⁴⁵. Neenakost v porazdelitvi plač v zasebnem sektorju, merjena z interdecilnim količnikom (9decil/1decil), se je od 3,44 v letu 2007 povečala na 3,55 v letu 2008. Najbolj se je povečala v zgornjem delu porazdelitve zaposlenih z visokimi plačami (9. decil/5. decil), v manjši meri pa v spodnji polovici porazdelitve, med zaposlenimi z nizkimi plačami (5. decil/1. decil). Ocenjujemo, da je v spodnji polovici na to v veliki meri vplivalo gibanje minimalne plače. V javnem sektorju je porazdelitev bolj enakomerna predvsem zaradi strukture izobrazbe¹⁴⁶. V letu 2008 se je neenakost v javnem sektorju zmanjšala, v zgornji polovici porazdelitve (9decil/5decil) se je razmerje zmanjšalo z 1,86 v letu 2007 na 1,76 v letu 2008, v spodnji polovici (5decil/1decil) pa z 1,83 v letu 2007 na 1,78 v letu 2008. Tako prestrukturiranje je bilo posledica uvedbe novega plačnega sistema. Leta 2008 se je delež zaposlenih z nizkimi plačami v zasebnem sektorju povečal na 16 %, kar je za 0,4 o. t. več kot leta 2007 in 3,3 o. t. več kot leta 2005 (12,7 %), ko je bil dosežen najnižji odstotek zaposlenih z najnižjimi plačami. Povprečna plača zaposlene ženske je bila v letu 2008 za 7,6 % nižja od povprečne plače zaposlenega moškega (v obdobju 2003–2006 okoli 7 %, v letu 2007 pa 7,8 %).

Razmere na trgu dela so v letu 2009 povzročile znatno povečanje števila **prejemnikov socialnih transferjev**. Proti koncu leta 2008 se je pričelo povečevati število prejemnikov denarnih nadomestil za brezposelnost in denarnih socialnih pomoči. Od septembra 2008, ko je bilo število prejemnikov denarnih nadomestil za brezposelnost in denarnih socialnih pomoči najnižje, se je do decembra 2009 povečalo že za 129 % (na 31.162), število prejemnikov socialnih pomoči pa za 41 % (na 53.252). Poleg tega je v drugi polovici leta 2009 103.638 socialno ogroženih prejemnikov dobilo enkratno socialno pomoč. Z namenom blažitve socialno ekonomske krize

prebivalstva Slovenije je bil sprejet poseben zakon¹⁴⁷, na podlagi katerega so se odvisno od višine prejemkov upravičenca izplačevali dodatki v višini od 80 do 200 evrov¹⁴⁸, do njih pa so bili upravičeni prejemniki denarne socialne pomoči, prejemniki pokojnin in dodatkov k pokojninam, prejemniki nadomestil za invalidnost¹⁴⁹ ter prejemniki starševskih nadomestil in starševskega dodatka.

4.3.1. Dostopnost storitev splošnega pomena¹⁵⁰

V zadnjem letu se je **vklučenost otrok v vrtce** povečala, kar je pomenilo nadaljevanje pozitivne tendence iz predhodnih let. V šolskem letu 2008/2009 je bilo v vrtce vključenih 49,2 % otrok v starosti 1–2 let in 84,1 % otrok v starosti 3–5 let, v obeh starostnih skupinah pa se vključenost otrok v vrtce hitro povečuje¹⁵¹. Povečanje v zadnjem letu je bilo tudi posledica zakonske spremembe¹⁵², ki od leta 2008 zagotavlja brezplačni vrtec za drugega otroka v vrtcu. Vključenost otrok v organizirane oblike predšolske vzgoje se povečuje tudi hitreje kot v povprečju EU. V letu 2007 (zadnji mednarodno primerljivi podatki) je delež otrok, starih 3–5 let, vključenih v organizirane oblike predšolske vzgoje v Sloveniji znašal 79,5 %, s čimer je Slovenija za 0,7 o. t. presegala povprečje EU. Javni izdatki za predšolsko vzgojo in izobraževanje so v letu 2007 znašali 0,56 % BDP in so se, izraženi glede na BDP, v obdobju 2000–2007 povečali. Zaradi povečanja števila rojstev v zadnjih letih in navedene zakonske spremembe, je prisoten problem zadostnega števila vpisnih mest v vrtcih. Glede na to, da se je število živorojenih otrok v letu 2008 močno povečalo (za 10,1 %), je v prihodnjih letih pričakovati ponovno povečanje povpraševanja staršev otrok po vrtcih in potrebo po nadaljnjem povečanju kapacitet.

Vključenost mladih v izobraževanje močno presega povprečje EU in se je v letu 2007 (zadnji podatek) še rahlo povečala. Slovenija se po vključenosti mladih, starih 15–24 let, v vse ravni¹⁵³ formalnega izobraževanja uvršča med vodilne države EU¹⁵⁴, v obdobju 2000–2007 pa se

¹⁴⁷ Zakon o posebnem dodatku za socialno ogrožene.

¹⁴⁸ V povprečju je vsak prejemnik dobil okrog 133 evrov.

¹⁴⁹ Na podlagi Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb.

¹⁵⁰ Več o Dostopnosti storitev glej v Socialni razgledi 2009 (UMAR), 2009.

¹⁵¹ V obdobju 2000/2001–2008/2009 se je vključenost v vrtce v prvi starostni skupini povečala za 20,0 o. t., v drugi za 16,2 o. t.

¹⁵² Po Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (ZVrt-D) (2008) starši, če je v vrtce vključen več kakor en otrok iz družine, za starejšega otroka plačujejo za en razred nižjo ceno, za mlajše otroke pa so plačila oproščeni.

¹⁵³ Nižje, sekundarno in terciarno izobraževanje.

¹⁵⁴ V letu 2007 (šolsko oziroma študijsko leto 2006/2007) je vključenost v vse ravni izobraževanja v Sloveniji znašala 70,1 % in je za 10,6 o. t. presegala povprečje EU, v obdobju 2000–2007 pa se je povečala za 10,8 o. t. (v EU za 4,5 o. t.).

¹⁴⁴ Podatki so za leto 2005.

¹⁴⁵ Po metodologiji OECD so to zaposleni, ki prejemajo plačo enako ali nižjo od dveh tretjin plače mediane.

¹⁴⁶ V zasebnem sektorju je okoli 15 % zaposlenih z visoko izobrazbo (v javnem 45 %), 60 % s srednjo izobrazbo (v javnem 45 %) in 25 % z nižjo izobrazbo (v javnem 10 %).

je vključenost mladih pri nas tudi bolj povečala kot v EU. Vključenost mladih, starih 15–19 let, v srednješolsko izobraževanje se je v letu 2007 rahlo zmanjšala, a je najvišja med državami EU, v obdobju 2000–2007 pa se je povečala bolj od povprečja EU. Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se je v obdobju 2000/2001–2008/2009 precej zmanjšalo, kar je povezano predvsem z upadanjem velikosti generacij. Visoka je tudi stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja¹⁵⁵, vendar se je v letu 2007 zmanjšala. Posledično je med najnižjimi v primerjavi z drugimi državami EU tudi delež mladih osipnikov¹⁵⁶, ki pa se je v letu 2008 povečal. V letu 2008/2009 se je povečal delež vpisanih v programe srednješolskega izobraževanja, ki omogočajo neposreden vpis v terciarno izobraževanje, v letu 2007/2008 pa delež mladih, ki so končali te programe. To je ob povečanju števila razpisanih vpisnih mest za vpis v visokošolski strokovni in univerzitetni dodiplomski študij v obdobju 2000/2001–2008/2009 povečalo dostopnost terciarnega izobraževanja. Število prijav na visokošolski strokovni in univerzitetni dodiplomski študij je bilo v letu 2009/2010 že drugo leto zapored manjše od števila razpisanih vpisnih mest, razkorak pa se je še povečal¹⁵⁷. Razmerje med številom vpisanih v terciarno izobraževanje in številom prebivalcev, starih 20–29 let, se je v letu 2008/2009 rahlo povečalo in je po podatkih za leto 2007 (zadnji mednarodni podatki) precej višje kot v povprečju v EU. Ocenjujemo, da na to vpliva tudi sistem različnih ugodnosti za študente, ki z vezavo pravic na status študenta povzroča, da je del vpisanih vpisan le fiktivno.

Vključenost odraslih v formalno izobraževanje se je v letu 2007 rahlo zmanjšala, bolj bi bilo treba spodbuditi predvsem vključenost nizko izobraženih v izobraževanje. V letu 2007 (zadnji dosegljivi podatki) se je vključenost odraslih, starih 25–64 let, v vse ravni formalnega izobraževanja, zmanjšala. Vključenost v terciarno izobraževanje presega vključenost v srednješolsko izobraževanje in se je v obdobju 2000–2007 tudi bolj povečala, medtem ko se je v študijskem letu 2008/2009¹⁵⁸ rahlo zmanjšala. Vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje se zadnja leta ohranja na približno enaki ravni. Vključenost odraslih v izobraževanje in pridobljena formalna izobrazba sta pomembna dejavnika socialne vključenosti. To še posebej velja za nizko izobražene, pri

katerih sta stopnja brezposelnosti in stopnja tveganja revščine v povprečju višji kot pri srednješolsko in terciarno izobraženih. Čeprav je bila v letu 2007 vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje višja od povprečja EU, pa velja opozoriti, da je bilo po podatkih Ankete o delovni sili (ADS) v drugem četrtletju 2009 v starostni skupini 25–64 let 16,9 % prebivalcev z nizko izobrazbo (največ končano osnovno šolo). Pri nizko izobraženih so po podatkih Ankete o izobraževanju odraslih za leto 2007 pogosta ovira pri izobraževanju visoki stroški izobraževanja oziroma si posameznik izobraževanja ne more privoščiti¹⁵⁹. Pomemben ukrep države za spodbujanje vključevanja v srednješolsko izobraževanje je sofinanciranje šolnine z namenom zmanjševanja izobrazbenega primanjkljaja¹⁶⁰. Vendar pa ukrep predvideva sofinanciranje šolnin na način povrnitve stroškov izobraževanja, to pa je lahko pomembna ovira pri vključitvi v izobraževanje. Odrasli, ki so brezposelni, se lahko v srednješolsko izobraževanje vključujejo tudi v okviru Programa izobraževanja za brezposelne osebe. Vendar pa je število brezposelnih, vpisanih v srednje šole, nizko in se v zadnjih letih zmanjšuje¹⁶¹.

Razlike v vključenosti odraslih v formalno ali neformalno izobraževanje glede na socio-ekonomske značilnosti prebivalstva so velike. Po podatkih mednarodne Ankete o izobraževanju odraslih¹⁶² je bilo v letu 2007¹⁶³ v Sloveniji v formalno ali neformalno izobraževanje vključenih 40,6 %¹⁶⁴ oseb, starih 25–64 let, s čimer je Slovenija presegala povprečje EU (36,0 %). Pri vključenosti se kažejo velike razlike glede na starost, doseženo formalno izobrazbo, status aktivnosti in poklic. Vključenost žensk je višja od vključenosti moških, vključenost starejših (50–64 let) pa močno zaostaja za vključenostjo mlajših (25–34 let) in tudi za vključenostjo starostne skupine 35–54 let. Vključenost nizko izobraženih močno zaostaja za vključenostjo srednješolsko in terciarno izobraženih, vključenost brezposelnih in neaktivnih pa

¹⁵⁵ Stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja je delež mladih, ki so končali srednješolsko izobraževanje, v primerjavi s populacijo v tipični starosti dokončanja srednješolskega izobraževanja. V Sloveniji je stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja v letu 2007 (zadnje leto) znašala 91 %, kar je za 6 o. t. več od povprečja držav EU-19, ki so obenem članice OECD, v primerjavi z letom 2006 pa se je zmanjšala za 6 o. t.

¹⁵⁶ Mladi, stari 18–24 let, s končano ali nedokončano osnovno šolo ali brez šolske izobrazbe, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

¹⁵⁷ V letu 2009/2010 je bilo število prijav za 15,5 % manjše od števila razpisanih vpisnih mest (v letu 2008/2009 za 7,8 %).

¹⁵⁸ Po podatkih SURS. Za terciarno izobraževanje so zadnji dosegljivi podatki za šolsko leto 2008/2009.

¹⁵⁹ To oviro je navedlo 68,1 % nizko izobraženih, ki se niso izobraževali, vendar so se hoteli izobraževati. Ta delež je pri srednješolsko in terciarno izobraženih precej manjši (srednješolsko izobraženi: 48,9 %; terciarno izobraženi: 33,2 %).

¹⁶⁰ Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije je v letu 2009 objavil Javno povabilo k prijavi za sofinanciranje šolnin za zmanjševanje izobrazbenega primanjkljaja v šolskih letih 2007/2008, 2008/2009 in 2009/2010.

¹⁶¹ V šolskem letu je bilo po podatkih SURS v srednje šole vpisanih 1.015 brezposelnih, kar je za 46,4 % manj kot v šolskem letu 2006/2007.

¹⁶² Anketa je bila izvedena prvič, izvajala naj bi se na vsakih 5 let. Anketiranci so poročali o izobraževalnih dejavnostih v obdobju v zadnjih 12 mesecih ali v zadnjem koledarskem letu. V Sloveniji so anketiranci poročali o izobraževalnih dejavnostih v obdobju zadnjih 12 mesecev pred anketiranjem. Zaradi drugačne metodologije se podatki, pridobljeni z Anketo o izobraževanju odraslih, močno razlikujejo od podatkov, pridobljenih z Anketo o delovni sili.

¹⁶³ Mednarodna Anketa o izobraževanju odraslih (Adult education survey) je pilotna anketa, podatki so na voljo le za leto 2007.

¹⁶⁴ Začasni podatek.

za vključenostjo zaposlenih. Vključenost posameznikov, ki opravljajo poklic 8–9¹⁶⁵ po standardni klasifikaciji poklicev, močno zaostaja za vključenostjo posameznikov, ki opravljajo poklic 1–3¹⁶⁶. Razlike v vključenosti v izobraževanje med posameznimi socio-ekonomskimi skupinami so v Sloveniji večje kot na ravni EU.

V sistemu zdravstvenega varstva se je izboljšala dostopnost do storitev v akutni bolnišnični obravnavi, obremenjenost gospodinjstev z izdatki za zdravstvo pa se je v zadnjih letih povečala. Na primarni ravni je v javni mreži še naprej problematična predvsem ustrezna regionalna pokritost s splošnimi zdravniki in zagotavljanje preventivne dejavnosti, čakalne dobe so še posebej dolge v zobozdravstvu za odrasle. Z dodatnimi vlaganji v skrajševanje čakalnih dob pa se je v obdobju 2003–2008 izboljšala dostopnost do storitev v akutni bolnišnični obravnavi (število akutnih obravnav se je povečalo za več kot 10 %, število čakajočih pa zmanjšalo za skoraj tretjino). Po več letih so bili v letu 2009 zaključeni nekateri večji investicijski projekti v zgradbe in opremo, kar bo vplivalo na izboljšanje kakovosti storitev, delno pa tudi povečalo kapacitete¹⁶⁷. Na področju izgradnje informacijske infrastrukture naj bi bili vsi izvajalci zdravstvene dejavnosti dokončno povezani v letu 2010, med pomembnejšimi aktivnostmi za izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev pa so tudi vzpostavitev nacionalne čakalne liste in centralnega zdravstvenega portala, ki bo omogočil izmenjavo podatkov v elektronskem zdravstvenem zapisu. V strukturi zasebnih izdatkov za zdravstvo je delež izdatkov gospodinjstev iz žepa že presegel izdatke iz naslova prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj. V letu 2007 se je zvišal na 2,1 % (1,9 % v letu 2006; v letih 2000–2006 pa je v povprečju znašal 1,8 %), kar v primerjavi z drugimi državami EU ni visoko (povprečje držav članic EU je v letu 2007 znašalo 2,6 %), vendar pa je kljub sistemu dopolnilnih zdravstvenih zavarovanj že blizu državam, ki takšne ureditve ne poznajo.

Na področju socialnega varstva se dostopnost storitev in programov izboljšuje. Najhitreje se tako kot vsa leta prej širijo kapacitete varstveno delovnih centrov za odrasle s posebnimi potrebami¹⁶⁸. Tudi kapacitete za izvajanje dolgotrajne oskrbe so se v letu 2008 povečale bolj kot v predhodnih letih¹⁶⁹, kar je kljub naraščanju deleža starejših in povečevanju potreb izboljšalo vključenost v izvajanje storitev (v izvajanje institucionalne oskrbe je

bilo v letu 2008 vključenih 4,6 % prebivalcev, starih 65 let ali več, v izvajanje oskrbe na domu pa okoli 1,7 %). V primerjavi z drugimi evropskimi državami in glede na obstoječe strateške cilje¹⁷⁰ zaostajamo zlasti pri razvoju oskrbe na domu, kar vpliva na pomanjkljive možnosti za zadovoljitev potreb in povečuje pritisk za sprejem v domove za starejše.

¹⁶⁵ Upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci (SKP 8) ter poklici za preprosta dela (SKP 9).

¹⁶⁶ Zakonodajalci, visoki uradniki in menedžerji (SKP 1), strokovnjaki (SKP 2), tehniki in drugi strokovni sodelavci (SKP 3).

¹⁶⁷ Nova pediatrična klinika, Nevrološka klinika, Onkološki inštitut – prizidek za radioterapijo, informatizacija v UKC Maribor; v zaključevanju pa so UKC ORL Klinika, Psihiatrična bolnica Ormož in Idrija.

¹⁶⁸ V letu 2008 so se povečale za 15 %, v primerjavi z letom 2000 pa so bile višje za 53 %.

¹⁶⁹ Za 10 % v primerjavi z letom 2007 in za 28 % v primerjavi z letom 2000.

¹⁷⁰ Glej Resolucijo o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010.

5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

Usmeritve SRS: Peta prioriteta združuje razvoj na področju okolja, trajnega obnavljanja prebivalstva, regij, prostora in kulture. Okoljevarstvene usmeritve SRS so zmanjševati energetska intenzivnost in povečevati uporabo obnovljivih virov energije ter zmanjšati snovno intenzivnost in spodbujati ponovno uporabo odpadkov. K temu bo prispevalo tudi spodbujanje razvoja in uporabe okoljskih tehnologij. Na področju prometa je cilj spodbujati trajnostne oblike mobilnosti in v potniškem prometu pospeševati rabo javnega prevoza. Cilj je tudi varovanje narave in zaustavitev upadanja biotske raznovrstnosti ter uveljavitev naravne kakovosti slovenskega prostora kot kakovosti celotne EU. Osnovni cilji za doseganje trajnega obnavljanja prebivalstva se nanašajo na izboljšanje pogojev za večjo vključenost delovno sposobnega prebivalstva, na ustvarjanje primernih delovnih in socialnih pogojev za starejše aktivne prebivalce ter na vzpostavlanje primernih pogojev za ustvarjanje družine. Skladnejši regionalni razvoj naj bi se uresničeval na širokem področju, to je od oblikovanja pokrajin, krepitve policentričnega sistema, regionalnega razvojnega programiranja do ohranjanja poseljenosti, prometne povezanosti in krepitve lokalnih gospodarstev. Predvideni ukrepi so usmerjeni predvsem v krepitev regionalnih gospodarstev, mreže visokega šolstva, okrepitev razvojne pomoči in nadgraditev lokalne samouprave, kar bi občinam in regijam omogočilo endogeni razvoj. Ključne prioritete na področju izboljšanja gospodarjenja s prostorom so skoncentrirane predvsem v izboljšanje prostorskega načrtovanja s poudarkom na zagotavljanju zazidljivih zemljišč in ustvarjanju pogojev za izboljšanje delovanja nepremičninskega trga. Razvoj nacionalne identitete in kulture zahteva uveljavitev kulture v njenih etičnih, socialnih, gospodarskih in političnih razsežnostih.

5.1. Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike

Energetska intenzivnost gospodarstva se je leta 2008 poslabšala. Po precejšnjem zmanjšanju energetske intenzivnosti v letih 2006 in 2007 se je poraba energije na enoto bruto domačega proizvoda leta 2008 povečala za 2,1 %¹⁷¹. Energetska intenzivnost se je v vsem obdobju po letu 1995 povečala edino še v letu 2001. Poslabšanje v letu 2008 je bilo v največji meri posledica izjemne

rasti rabe energije v prometu; ta je bila 17,3-odstotna, kar je najvišja rast po letu 1993. Prvič po tem letu pa se je zmanjšala raba električne energije (za 4 %), in sicer zaradi zmanjšanja porabe v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu kot posledica manjšega obsega proizvodnje zaradi gospodarske krize in ukinitve proizvodnje primarnega aluminija v elektrolizi B. Sicer se je energetska poraba na enoto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti v letu 2008 že drugo leto močno izboljšala, kar je bilo verjetno posledica naraščajočih cen energije do srede leta in manjše rabe energije zaradi gospodarske krize konec leta. V gospodinjstvih pa se je v letu 2008 po 4-letnem obdobju zmanjševanja rabe energije ta ponovno povečala¹⁷². To je bila posledica hladnejše zime leta 2008¹⁷³ in verjetno tudi zamika nakupa tekočih goriv v času visokih cen konec leta 2007 v leto 2008 ter nakupa zalog konec leta 2008, ko so bile cene nizke. V prometu se je raba energije po pospešeni rasti v letu 2007 še povečala¹⁷⁴. Takšna gibanja so bila predvsem posledica pospešenega blagovnega prometa tako domačega kot tranzitnega, spodbujenega z visoko gospodarsko rastjo do polovice leta. Tranzitni promet je bil še dodatno spodbujen z nizko ravno cestnin za motorna vozila v primerjavi s sosednjimi državami, visoka rast prodaje goriv pa je bila tudi posledica nižje ravni cen teh goriv v Sloveniji v primerjavi s sosednjimi državami vse obdobje od leta 2005 do konca leta 2008¹⁷⁵.

V letu 2008 se je prehitevanje rasti obsega proizvodnje emisijsko intenzivnih panog v primerjavi z ostalimi predelovalnimi dejavnostmi prekinilo, v največji meri zaradi močnega padca v proizvodnji kovin. Proizvodnja emisijsko intenzivnih dejavnosti¹⁷⁶ je vse obdobje 2000–2007 rastla hitreje kot ostale predelovalne dejavnosti. Po močnem prehitevanju v letih 2006 in 2007 pa se je v letu 2008 obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih panog zmanjšal, medtem ko se je v ostalih panogah proizvodnja še povečala. Padec v emisijsko intenzivnih industrijah je bil predvsem posledica zmanjšanja obsega proizvodnje aluminija. V letu 2009 je bil padec proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij podoben kot v ostalih predelovalnih dejavnostih, proizvodnja pa se je zmanjšala v vseh emisijsko intenzivnih panogah, najbolj v proizvodnji kovin (za 30 %). Sicer se je poraba energije na enoto dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih v letu 2008 ponovno močno izboljšala,

¹⁷² Povečala se je tudi raba električne energije, ki je sicer po letu 2000 z izjemo let 2005 in 2007 že stalno naraščala.

¹⁷³ Po ocenah IJS se je v letu 2008 energetska intenzivnost v gospodinjstvih zvišala le za 0,6 %, če izločimo vpliv različno mrzlih zim; sicer se je zvišala za 6,1 %.

¹⁷⁴ V obdobju 2000–2006 je bila povprečna letna rast 4,1 %, v letu 2007 12,8 % in v letu 2008 17,3 %.

¹⁷⁵ V letu 2009 pa je bila cena motornih goriv v Sloveniji višja kot v sosednjih državah razen v Italiji (Oil Bulletin, AMZS, 2009). Glej indikator *Implicitna davčna stopnja*.

¹⁷⁶ Celotna kemična in papirna industrija, od kovinske proizvodnje le proizvodnja kovin, od proizvodnje nekovinskih mineralnih izdekov pa proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov.

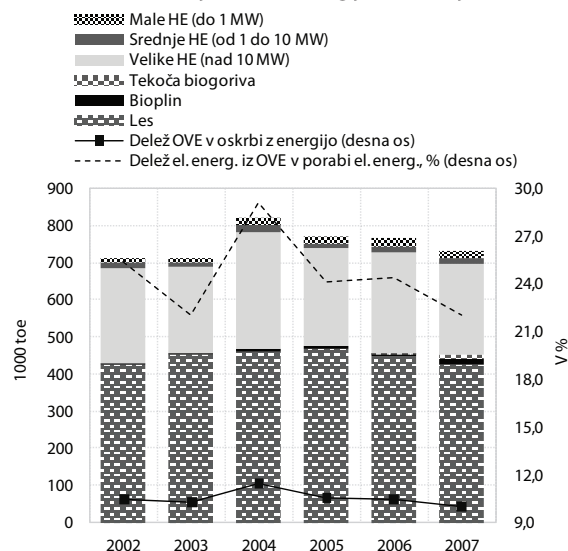
¹⁷¹ Po podatkih SURS (v indikatorju *Energetska intenzivnost* je podatek Eurostat).

izraziteje prav v proizvodnji kemikalij in in kemičnih izdelkov ter v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov. K temu je prispevala predvsem manjša raba električne energije, ki se je v predelovalnih dejavnostih zmanjšala prvič po letu 2001. To je bila posledica zaprtja obratov¹⁷⁷ pa tudi zmanjšane obsega proizvodnje v proizvodnji kovin in papirja. Z uveljavljanjem evropske direktive o celovitem preprečevanju in nadzoru onesnaževanja iz industrije (direktiva IPPC¹⁷⁸) je bilo treba do leta 2007 za gradnjo in obratovanje vseh naprav, ki imajo večji vpliv na okolje, pridobiti okoljevarstveno dovoljenje. Po opominu Evropske komisije se je upravni proces izdajanja dovoljenj okrepil, vendar jih še vedno manjka petina¹⁷⁹.

V letu 2008 se je delež rabe **obnovljivih virov energije** povečal predvsem zaradi ugodnih hidroloških razmer. Delež obnovljivih virov energije (OVE) v celotni rabi energije in tudi delež v proizvodnji električne energije nihata predvsem v odvisnosti od proizvodnje hidroenergije oz. od vodnatosti rek. V letu 2008 sta se povečala na 11,3 % in na 29,1 % (gl. Sliko 15), predvsem zaradi visokega povišanja proizvodnje hidroelektrarn in tudi rabe biomase v termoelektrarnah. Visoke rasti so bile dosežene še v rabi tekočih biogoriv in bioplina, pa tudi v vseh drugih rabah alternativnih virov energije razen vetrne, vendar so ti viri še vedno predstavljali le 7,7 % vse rabe obnovljivih virov energije¹⁸⁰. Pri rabi biogoriv, kljub povečanju energijskega deleža biogoriv v prodanih motornih gorivih (na 1,2 %), zastavljeni cilj za to leto (2 %) ni bil dosežen¹⁸¹. Za leto 2009 ocenjujemo, da se je ob znižanju rabe energije in ponovno ugodnih hidroloških razmerah delež OVE v celotni energiji ponovno povečal, prav tako delež OVE v rabi električne energije (na okrog 38 %). Tako se zaradi samih naravnih razmer in učinkov gospodarske krize sicer približujemo cilju 12 % obnovljivih virov v porabljeni celotni energiji in 33,3 % v električni energiji leta 2010 (Nacionalni energetski program, 2004). Za dolgoročno povečevanje rabe OVE pa bo potrebna aktivnejša politika na tem področju. V tem okviru je bila v letu 2009 vzpostavljena nova podpora shema za spodbujanje proizvodnje električne energije iz OVE in soproizvodnje toplote in električne energije z visokim izkoristkom. Po njej so podpore za obratovanje

v vseh tehnologijah občutno višje kot do sedaj razen pri fotonapetostnih napravah, podaljšalo pa se je tudi obdobje izvajanja podpor. Zato je bil v letu 2010 povišan prispevek, ki se za ta namen plačuje pri ceni električne energije, s katerim bo v letu 2010 zbranih dvakrat več sredstev kot prejšnje leto.

Slika 15: Raba obnovljivih virov energije v Sloveniji

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Energetika, 2010; preračuni UMAR.

V letu 2008 so se **emisije toplogrednih plinov** iz prometa ponovno povečale. Skupne emisije toplogrednih plinov (TGP) so se v letu 2008 povečale za 3,5 % in bile 5,2 % višje kot leta 1986 (bazno leto za Kjotski cilj). Rast je bila najvišja po letu 2001 in izključno posledica rasti emisij v prometu in iz gospodinjstev (gl. Sliko 16). Rast emisij iz prometa je bila s 17,8 % rekordna v vsem obdobju po letu 1986. Bila je posledica še vedno visoke rasti prometa¹⁸² in tudi nizke ravni cen motornih goriv v Sloveniji, ki so spodbujale nakup goriv v Sloveniji¹⁸³. Rast emisij iz rabe goriv v gospodinjstvih pa je bila ob dejstvu, da so se te že praktično vse obdobje po letu 2000 zniževale, posledica hladnejše zime in pa dinamike nakupa goriv gospodinjstev¹⁸⁴. Emisije TGP v ostalih sektorjih so se v letu 2008 zmanjšale, najbolj iz industrijskih procesov, zaradi upada proizvodnje konec leta. V letu 2009 je bil sprejet spremenjen in dopolnjen Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov do leta 2012 (OP TGP), ki vsebuje ukrepe, pristojnosti, roke in finančno konstrukcijo za njihovo izvedbo. Po naših ocenah pa bo zaradi spremenjene trošarinske politike pri motornih

¹⁷⁷ V proizvodnji aluminija zaprtje elektrolize B in tudi zaprtje kemične tovarne TDR Ruše.

¹⁷⁸ Integrated Pollution Prevention and Control.

¹⁷⁹ V letu 2008 je bilo izdanih 38, leta 2009 pa 59 integralnih okoljskih dovoljenj (IPPC). Do konca leta 2009 jih je bilo skupaj izdanih 125; v postopku je še 19 zahtevkov za industrijske naprave in 13 zahtevkov za komunalna odlagališča. Skupaj je v Sloveniji 157 naprav v obratovanju, ki potrebujejo IPPC dovoljenje za obratovanje.

¹⁸⁰ Geotermalna in solarna energija nista zajeti v statističnih podatkih.

¹⁸¹ Zaradi negativnega vpliva spodbujanja rabe biogoriv iz poljščin na cene hrane in nasploh na zagotavljanje hrane, na krčenje gozdov in na biotsko raznovrstnost, se globalni trend pri rabi biogoriv usmerja na proizvodnjo biogoriv druge generacije, to so goriva, proizvedena iz organskih ostankov, odpadkov kmetijstva in gozdarstva.

¹⁸² Povezan z gospodarsko konjunkturo do srede leta 2008 tako doma kot v mednarodnem okolju, ki je poleg povečanega domačega blagovnega prometa vplivala tudi na večji tranzitni promet (gl. tudi področje *energetske intenzivnosti* na začetku poglavja).

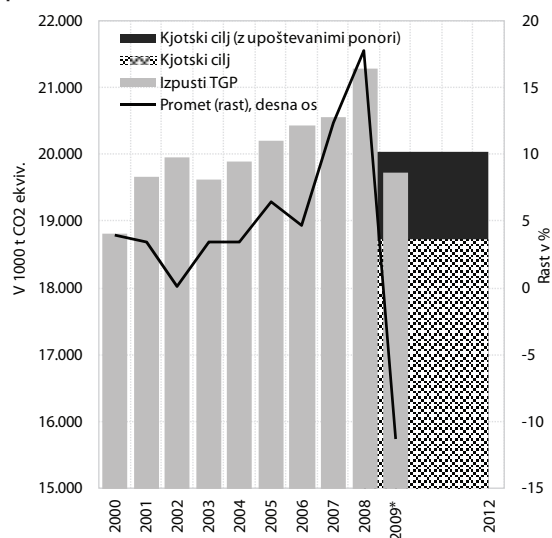
¹⁸³ Po metodologiji UNFCCC so v evidenco emisij TGP vključene emisije na podlagi prodanega goriva in ne na podlagi dejanskih izpustov na ozemlju Slovenije.

¹⁸⁴ Zamik nakup goriva zaradi visokih cen konec leta 2007 v leto 2008, ter nakup zaloga goriva ob nizkih cenah konec leta 2008.

gorivih v letu 2009¹⁸⁵ in zaradi učinkov gospodarske krize na znižanje porabe energije doseganje Kjotskega cilja manj problematično. V začetku leta 2010 je bila sprejeta tudi sprememba Zakona o davku na motorna vozila, s katero se davek obračunava glede na izpuste CO₂ in vrsto goriva, ki ga vozilo uporablja.

Spodbujanje projektov učinkovite rabe energije in rabe obnovljivih virov energije z javnofinančnimi sredstvi se je v letu 2009 nekoliko okrepilo, tudi zaradi začetka črpanja kohezijskih sredstev. V letu 2008 so bila zagotovljena sredstva v višini predvidenih po Nacionalnem akcijskem načrtu za energetske učinkovitost za obdobje 2008–2016, vendar je bila od tega porabljena oz. realizirana le dobra tretjina, saj ni bila izkoriščena možnost črpanja kohezijskih sredstev v okviru programa Trajnostna energija. V letu 2009 so razpoložljiva sredstva sicer dosegla le polovico predvidenih z Akcijskim načrtom, vendar še vedno niso bila vsa realizirana, prišlo pa je do črpanja kohezijskih sredstev. Tako že v prvih letih akcijskega načrta zaostajamo za cilji, ki bi jih bilo treba doseči glede prihrankov energije. Poleg tega se je izvajanje v letu 2008 sprejetega pravilnika o učinkoviti rabi energije v stavbah, na podlagi katerega naj bi nove stavbe po ocenah porabile do 60 % manj energije, zamaknilo v leto 2010, zaostanki pa so tudi pri uveljavljanju koncepta energetskih izkaznic. V okviru drugega vladnega paketa protikriznih ukrepov (Drugi paket protikriznih ukrepov, 19. 2. 2009) je bil vključen tudi program energetske sanacije objektov v javni lasti, ki bi se izvajal v okviru kohezijskih sredstev. Program je bil v začetku leta 2010 še vedno v pripravljalni fazi.

Slika 16: Emisije toplogrednih plinov in njihova rast v prometu

Vir: ARSO, 2010.

Z uvedbo dodatka pri ceni energije bodo sredstva za ukrepe učinkovite rabe energije in obnovljivih virov energije precej

¹⁸⁵ Glej indikator *Implicitna davčna stopnja*.

večja. V letu 2010 sta se ob rabi fosilne energije začela obračunavati prispevek za povečevanje učinkovitosti rabe električne energije in dodatek k ceni goriv¹⁸⁶. S tem se bodo zagotovila sredstva za izvajanje programov za doseganje prihrankov energije: v skladu z direktivo EU in nacionalnim akcijskim načrtom so z letošnjim letom k 1-odstotnemu letnem prihranku energije zavezani vsi dobavitelji energije. Tako se bodo razpoložljiva sredstva za programe učinkovitejše rabe energije močno povečala in tudi približala potrebnim za realizacijo ciljev na tem področju.

Povečujejo se tudi »eko« krediti, ki so pomemben inštrument okoljske politike, zlasti spodbujanja učinkovite rabe energije in obnovljivih virov energije. Kreditna aktivnost Eko sklada¹⁸⁷, ki spodbuja okoljske naložbe, se je v letu 2009 sicer rahlo zmanjšala, vendar naj bi se v naslednjih letih z dokapitalizacijo iz državnega proračuna precej okrepila. Aktivnosti na področju spodbujanja okoljskih projektov je v letu 2008 začela izvajati tudi Slovenska izvozna in razvojna banka. Večji del sredstev v letu 2009 je bil namenjen razvojnim projektom, ki zajemajo naložbe na področju raziskav, razvoja in inovacij s področja avtomobilske industrije ter so usmerjeni v izpolnjevanje zahtev EU o emisijah CO₂ in drugih emisijskih predpisov, zlasti v razvoj tehnologij nove generacije, ki si prizadevajo doseči zmanjšanje emisij in večjo učinkovitost.

Obseg blagovnega prometa se je v letu 2009 zaradi gospodarske krize znižal, najbolj na železnici, manj pa pri cestnih prevozi. Blagovni cestni promet, ki se je v letu 2008 še precej zviševal, se je v letu 2009 zmanjšal, po podatkih za prva tri četrtletja za desetino. Še bolj so se zniževali železniški blagovni prevozi, ki so nekoliko upadli že v letu 2008; v devetih mesecih leta 2009 pa je medletni upad presegel četrtino. V segmentu javnega potniškega prometa se je trend zmanjševanja cestnega prometa nadaljeval, v železniškem potniškem prometu pa se je nadaljevala stagnacija. Zračni in letalski promet potnikov sta se močno znižala, vendar zato, ker sta bila v letu 2008 visoka zaradi predsedovanja Slovenije Svetu EU. Podatkov o cestnem potniškem prometu z osebnimi vozili ni na voljo, na rahlo upočasnitev rasti v tem segmentu prometa pa lahko sklepamo na osnovi novo registriranih cestnih vozil, katerih število se je po triletni rasti v letu 2009 zmanjšalo za petino. Tudi podatki o prodaji motornih goriv za leto 2009 kažejo na več kot desetino nižjo prodajo motornih goriv. V tem je bilo večje znižanje pri prodaji plinskega olja, kar je bila posledica zmanjšanja tovarnega blagovnega prometa zaradi gospodarske krize, tako domačega kot tranzitnega, in pa višje ravni cen motornega goriva v primerjavi s sosednjimi državami¹⁸⁸. Sredi leta je bila kot eden od ukrepov za blažitev posledic gospodarske krize

¹⁸⁶ Uredba o zagotavljanju prihrankov energije pri končnih odjemalcih, 2010.

¹⁸⁷ Javni sklad za spodbujanje okoljskih naložb v Sloveniji.

¹⁸⁸ Glej odstavek o emisijah toplogrednih plinov in tudi indikator *Implicitna davčna stopnja na rabo energije*.

uvredena možnost vračila plačane trošarine na gorivo za komercialne namene do minimalne ravni trošarine. Z njim naj bi znižali stroške prevoza blaga in potnikov ter posledično okrepili konkurenčnost te panoge. S tem ukrepom naj bi se prekinilo tudi zmanjševanje prodaje motornih goriv predvsem tujcem, ki so zaradi visokih cen v Sloveniji kupovali gorivo v sosednjih državah, saj sicer ti ob enakem obremenjevanju okolja niso prispevali k dohodkom v naši državi. V letu 2008 se je po naši oceni ob sicer rahlem povečanju investicij v železniško infrastrukturo nadaljeval trend skromnega investiranja v železniško in visoko investiranje v cestno infrastrukturo¹⁸⁹.

Kakovost zraka je problematična še predvsem pri onesnaženosti zraka z delci PM_{10} in z ozonom. Raven onesnaženosti zunanjega zraka zaradi delcev (PM_{10}) se je v obdobju 2002–2008 zmanjšala. Kljub temu je bila v letu 2008 na enem merilnem mestu (Zagorje) še vedno presežena letna mejna vrednost PM_{10} , prekomerno število dni s preseženo dnevno mejno vrednostjo PM_{10} pa je bilo zabeleženo na vseh merilnih mestih, razen v Novi Gorici in Kopru. K onesnaženju z delci prispevajo predvsem promet, mala kurišča in industrija. Najslabše stanje zaradi onesnaženosti z delci je v urbanih središčih (najbolj Celje, Trbovlje). V primerjavi z državami EU je bila v Sloveniji koncentracija delcev v zraku precej nad povprečjem; večja kot v Sloveniji je bila le še v Španiji, na Poljskem, Italiji, Bolgariji in Romuniji¹⁹⁰. Povišana koncentracija predstavlja pomembno tveganje še posebej za zdravje otrok¹⁹¹. V letu 2009 je bil sprejet Operativni program¹⁹², s katerimi naj bi do leta 2011 dosegli predpisane mejne vrednosti te vrste onesnaženja. Program predstavlja ukrepe na nacionalni ravni, v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi pa bo treba pripraviti še programe ukrepov na regionalnih in lokalnih ravneh. S programom tudi še niso zagotovljena potrebna finančna sredstva za izvajanje ukrepov. Tudi glede ozona so vsa območja Slovenije v najslabšem kakovostnem razredu, saj koncentracije povsod, tudi na podeželju in v višjih legah, presegajo ciljne vrednosti, kar je v največji meri posledica prometa.

Neizvajanje ukrepov za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov ima negativne posledice tudi za doseganje ciljev kakovosti zunanjega zraka, zlasti zaradi neizvajanja ukrepov na področju prometa. Zaradi neučinkovitega javnega potniškega prometa, povečanja cestnega blagovnega prometa, prepočasne tehnološke prenove termoelektrarn in neizvajanja načrtovanih aktivnosti

spodbujanja učinkovite rabe energije in obnovljivih virov energije je ogroženo tudi doseganje ciljev kakovosti zunanjega zraka in nacionalnih zgornjih mej emisij NEC onesnaževal¹⁹³. To je še posebej problematično, saj pri zagotavljanju kakovosti zraka ni na voljo nadomestnega ukrepa, kot je pri izpolnjevanju kjotskih obveznosti (nakup pravice do izpustov toplogrednih plinov).

Na področju **odpadkov** je bil v segmentu komunalnih odpadkov, kjer zaostajamo za razvojnimi cilji, dosežen le rahel napredek. V letu 2008 se je nadaljeval počasen trend povečevanja ločeno zbranih komunalnih odpadkov (na 26 %), potreben pa je še velik napredek, saj ločeno zberemo še le slabotretjino nastale komunalne odpadne embalaže in le petino nastalih biološko razgradljivih komunalnih odpadkov. V letu 2008 je bil noveliran Operativni program odstranjevanja odpadkov, ki predvideva največ 15 regijskih centrov z odlagalnim prostorom, kamor naj bi se odlagali le preostanki odpadkov po obdelavi. Program predvideva, da bo v letu 2008 32 % vseh komunalnih odpadkov ločeno zbranih, do leta 2013 pa naj bi se njihova količina podvojila. Tako je bil že v prvem letu programa zaostanek glede na načrtovane količine; največji je bil pri bioloških odpadkih in plastiki. Nizek delež predelave odpadkov je tudi posledica infrastrukture za obdelavo komunalnih odpadkov, ki ni bila pravočasno zgrajena, čeprav je zanj možnost koriščenja sredstev kohezijskega sklada EU. Poleg tega tudi veliko občin še nima zgrajenih ustreznih zbirnih centrov, zbiralnic in sortirnic, ki so nujni za uspešno izvajanje Operativnega programa. Delež odloženih komunalnih odpadkov se je v letu 2008 sicer ponovno rahlo zmanjšal, vendar je še vedno izjemno visok. Tako ni bil dosežen tudi cilj glede zmanjšanja količine odloženih biorazgradljivih odpadkih; ti so se sicer zmanjšali s 44 % v letu 2006 na 39 %¹⁹⁴ v letu 2008, ciljni delež pa je bil 32 %. Zato je bilo treba v letu 2009 podaljšati obdobje za doseganje dolgoročnega cilja¹⁹⁵. Hkrati se je do operativnosti regijskih centrov vpeljala tudi možnost podaljšane obratovanja obstoječih odlagališč¹⁹⁶. Z namenom, da se bodo dosegali okoljski cilji in se bodo komunalni odpadki preusmerjali z odlagališč v druge postopke, je v pripravi Operativni program ravnanja z ločeno zbranimi frakcijami komunalnih odpadkov.

Ravnanje s posameznimi vrstami nekomunalnih odpadkov večinoma dosega zahtevane cilje. Predelava odpadkov nastalih v industriji se povečuje. Za nekatere vrste

¹⁹³ National Emission Ceilings Directive (2001/81/EC), 2001.

¹⁹⁴ Podatki sejalne analize MOP zbrani na podlagi Uredbe o odlaganju odpadkov na odlagališčih; zaradi majhnega vzorca in nizke frekvence meritev je ocena, da je bilo dejansko odloženih več biološko razgradljivih odpadkov.

¹⁹⁵ Slovenija bo uveljavila možnost podaljšanja pri izpolnitvi zadnjega cilja Direktive Sveta o odlaganju odpadkov na odlagališčih, t. j. zmanjšanja količin biološko razgradljivih sestavin v odloženih komunalnih odpadkih na 35 % glede na količine v letu 1995.

¹⁹⁶ Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o odlaganju odpadkov na odlagališčih, 2009.

¹⁸⁹ 0,4 % BDP (investicije, brez rednih vzdrževalnih del), v cestno infrastrukturo pa 2,1 % BDP (SURS, Poročila o izvrševanju letnega plana razvoja in obnavljanja avtocest).

¹⁹⁰ V 2007 Slovenija 32,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, povprečje EU 28,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (Eurostat).

¹⁹¹ V obdobju 2002–2007 je bilo največ otrok v starostni skupini 0–15 let, ki so bili sprejeti v bolnišnico zaradi bolezni dihal, ravno v Zasavju.

¹⁹² Operativni program varstva zunanjega zraka pred onesnaževanjem s PM_{10} (MOP), 2009.

odpadkov (odpadno embalažo, izrabljene gume, odpadne baterije in akumulatorje, odpadno električno in elektronsko opremo, odpadne sveče, odpadna zdravila) je vzpostavljen sistem, ki uveljavlja načelo razširjene proizvajalčeve odgovornosti. To pomeni, da morajo proizvajalci ali pa tisti, ki daje izdelek prvi na trg, tudi poskrbeti za izdelek, ko postane odpadek. Cilji teh sistemov so bili večinoma doseženi. Na področju ravnanja z odpadno embalažo so bili v letu 2007 ciljni deleži predelave in reciklaže sicer doseženi, vendar bo treba za doseganje ciljev v naslednjih letih povečati tudi predelavo in reciklažo odpadne embalaže, ki nastaja med komunalnimi odpadki.

Uvajanje sistemov za ravnanje z okoljem v proizvodnji je v Sloveniji skromno. Vključevanje podjetij v prostovoljne sheme ravnanja z okoljem, ki zagotavlja vse pomembne vidike okoljevarstvenega ravnanja (od izrabe surovin in energije, vodenja tehnoloških procesov, do zahtev glede uporabe proizvodov) ter vodi k odpravljanju in zmanjševanju negativnih vplivov na okolje, predstavlja za podjetja mednarodno priznan pristop k poslovanju. V shemo EMAS (ECO - Management and Audit Scheme) sta v Sloveniji vključeni le dve podjetji¹⁹⁷, tri podjetja pa so pridobila znak za okolje Evropske unije – okoljska marjetica (eco-label flower).

Na področju obremenjevanja okolja s kmetovanjem (merjeno s porabo gnojil in pesticidov, povprečnimi pridelki poljščin, intenzivnostjo živinoreje in deležem sonaravne pridelave) je bilo v letu 2008 izboljšanje pri rabi mineralnih gnojil, na področju sonaravnega kmetovanja pa ni bilo bistvenega napredka. Izboljševanje je predvsem posledica vključevanja politike varstva okolja v kmetijsko politiko, saj morajo pridelovalci za svojo upravičenost do finančnih podpor upoštevati široko paleto predpisanih standardov. V letu 2008 se je poraba NPK gnojil na enoto kmetijske zemlje v uporabi znižala in bila najnižja po letu 1995. Prodaja pesticidov je porasla, a je bila kljub temu za šetino nižja kakor v letu 2000. Sprememba intenzivnosti kmetijske pridelave, ki jo spremljamo pri dveh najpomembnejših poljščinah, je bila različna: pri pšenici, kjer je relativno nizka, se je zvišala, pri koruzi, kjer je že relativno visoka, pa se je znižala. Obremenjenost okolja z živinorejo je v Sloveniji relativno velika, ker ima ta dejavnost v strukturi kmetijstva razmeroma velik delež, vendar se dolgoročno znižuje. Rast sonaravnega kmetovanja (ekološka in integrirana pridelava) pa se je v letu 2008 močno upočasnila, zato postaja doseganje strateških ciljev na tem področju kljub velikim možnostim za hitrejši razvoj vse bolj vprašljivo.

Gospodarska izkoriščenost gozdov, ki so izjemno pomemben vir ekološko sprejemljive surovine in energije, je kljub povečevanju še vedno razmeroma nizka. Posek lesa in z njim proizvodnja gozdnih sortimentov se dolgoročno sicer povečujeta, vendar je intenzivnost poseka zaradi

hitrejšega prirastka lesa razmeroma nizka. Kljub temu, da se je posek v letu 2008 povečal za 5,7 %, je bil še vedno na višini le 70 % od možnega. Posebej problematični sta dejstvi, da se dolgoročno bolj povečuje sanitarni kot negovalni posek in da se zaostaja pri sečnji drobnega lesa, ki predstavlja največji vir lesa za energetske namene. Boljšo gospodarsko izkoriščenost gozdov ovirajo velika razdrobljenost gozdnih posesti, slaba tehnološka opremljenost in nizka usposobljenost zasebnih lastnikov, pa tudi njihova nepovezanost in netržna usmerjenost. Da bi povečali porabo lesa za energetske namene, so se lani začeli izvajati programi spodbujanja ogrevanja na lesno biomaso¹⁹⁸, ki predstavljajo prvo koriščenje kohezijskih sredstev v okviru programa Trajnostna energija. Za doseganje višje dodane vrednosti pri rabi lesa pa bi bilo treba izboljšati povezavo v celotni gozdarsko lesni verigi, vse od pridelave, predelave do trženja lesa in izdelkov iz njega.

V okviru varstva narave se izvajajo predvsem ukrepi za varstvo posebnih varstvenih območij - območij Natura 2000. V okviru Operativnega programa – programa upravljanja območij Natura 2000 so bili izvedeni nadaljnji ukrepi varovanja narave (med zahtevnejšimi ukrepi je bilo eno novo zavarovanje in priprava dveh upravljalških načrtov zavarovanih območij), pripravljena je bila tretjina gozdno-gospodarskih načrtov, ki vključujejo cilje in ukrepe Nature 2000, na dveh območjih (Škocjanski zatok in Triglavski narodni park) so se pričeli postopki za izvedbo investicij, potrebnih za razvoj parkovne in obiskovalske infrastrukture, in nadaljevalo se je vzpostavljanje monitoringa vrst in habitatnih tipov. V devet tipov kmetijsko okoljskih ukrepov v okviru ciljev Nature 2000 je bilo v začetku leta 2009 vključenih 20.188 ha, kar predstavlja 85 % cilja 2010. Večje vključevanje se pričakuje v letu 2010, ker se dvigujejo višine nekaterih plačil in odpira možnost za obsežnejše vključevanje novih površin v te ukrepe. Realizacija črpanja sredstev iz strukturnih skladov za izvajanje teh programov je manjša od predvidenega v segmentu turistične, parkovne in obiskovalske infrastrukture, predvsem v tistem delu programa, kjer so nosilci občine.

5.2. Trajno obnavljanje prebivalstva

Število prebivalcev Slovenije se je v zadnjih letih pospešeno povečevalo, predvsem zaradi visokega selitvenega prirasta, ki pa se je v letu 2009 umiril. Število prebivalcev Slovenije je leta 2005 preseglo dva milijona, do junija 2009 pa se je povečalo na 2,042.335. Osnovni vzrok tega povečevanja v obdobju 2005 do 2008 je bil visok selitveni

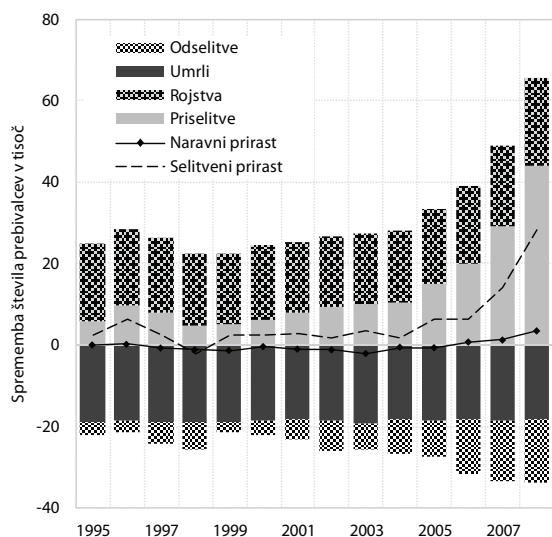
¹⁹⁷ npr. Latvija 8, Slovaška 5, Madžarska 13 v 2007 (Eurostat).

¹⁹⁸ Javni razpis za sofinanciranje daljinskega ogrevanja na lesno biomaso za lokalno energetske oskrbo in Javni razpis za sofinanciranje individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso za lokalno energetske oskrbo, 2009.

prirast, predvsem tujcev (glej Sliko 17), ki je bil vsako leto višji. Povezan je bil z visoko gospodarsko rastjo po vstopu Slovenije v EU v letu 2004, in še bolj v letu 2007, ko je začelo primanjkovati določenih domačih poklicnih profilov, zlasti gradbenih, in so podjetja vse pogostejše najemala tuje delavce, tako da se je njihovo število v tem času podvojilo. Samo v letu 2008 se je v Slovenijo priselilo iz tujine 30.693 novih stalnih prebivalcev, odselilo pa le 12.109, tako da je selitveni prirast v tem letu dosegel že 9,2 na 1.000 prebivalcev in je bil med najvišjimi v EU. Vzrok povečanega priseljevanja v letu 2008 pa je bil tudi pristop Slovenije k Schengenskem sporazumu, ko je prihajalo tudi do zlorab, da so tujci s pridobljenim dovoljenjem za prebivanje v Republiki Sloveniji iskali delo ali možnost bivanja v drugih državah pogodbenicah tega sporazuma (Informacija o stanju in potrebnih ukrepih na področju migracijske politike, 2009). Začasni podatki za prvi dve četrtletji 2009 kažejo, da se je po nadaljnji rasti v prvem četrtletju selitveni prirast prebivalstva Slovenije v drugem četrtletju 2009 začel zmanjševati.

Od leta 2006 je **število prebivalcev naraščalo tudi zaradi pozitivne naravne rasti**. Rast zaposlovanja, ki je omogočila, da se je v obdobju 2004–2008 število registriranih brezposelnih znižalo za tretjino, je bila poleg odlaganja rojstev v preteklosti zaradi študija, brezposelnosti, pomanjkanja stanovanj ipd. verjetno tudi eden od vzrokov za prelom v dinamiki števila rojstev. To je bilo leta 2006 prvič po desetih letih spet višje od števila umrlih. Število rojstev se povečuje od leta 2004, potem ko je po več kot dvajsetletnem upadanju leta 2003 doseglo do sedaj najnižjo raven – 17.321, stopnja celotne rodnosti pa 1,20. V letu 2008 se je v Sloveniji rodilo že 21.213 otrok, stopnja celotne rodnosti pa je znašala 1,53. Ob tem postaja starost žensk ob rojstvu otrok vse višja. Hkrati se še naprej podaljšuje tudi pričakovano trajanje življenja, umrljivost dojenčkov pa ostaja med najnižjimi v Evropi.

Slika 17: Komponente rasti števila prebivalcev, Slovenija, 1995–2008

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje, 2010.

Število prebivalcev Slovenije se bo po projekcijah znižalo, povečal pa se bo delež starega prebivalstva. Delež starega prebivalstva se s podaljševanjem pričakovanega trajanja življenja še naprej povečuje, je pa še vedno nižji kot v povprečju v EU. Po projekcijah pa se bo glede na preteklo dinamiko rojstev začel že v kratkem hitro povečevati. Po demografskih projekcijah Eurostata se bo število prebivalstva čez slabih deset let začelo zmanjševati, pospešil pa se bo tudi proces staranja prebivalstva. Pričakovane demografske spremembe zato zahtevajo sistematične ukrepe na področju prebivalstvene in zaposlitvene politike ter politike javnih financ.

5.3. Skladnejši regionalni razvoj

Regionalne razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca so se po zadnjih podatkih za leto 2007 malenkost povečale, vendar so že od leta 2003 dokaj stabilne. Razpršenost regij na NUTS 3 ravni se je v letu 2007 povečala za 0,1 o. t., v primerjavi z letom 2000 pa je bila večja za 2,8 o. t. V primerjavi z državami članicami EU so te razlike med regijami še vedno zmerne. V letu 2007 se je nadaljevalo tudi povečevanje koncentracije gospodarskih aktivnosti v osrednjeslovenski regiji.

Regionalne razlike v brezposelnosti so se v letu 2009 zmanjšale, saj je gospodarska kriza prizadela tudi regije z nižjo stopnjo brezposelnosti. Po večletnem zmanjševanju se je stopnja registrirane brezposelnosti v letu 2009 povečala v vseh regijah. Ker se je močno povečala tudi v regijah s podpovprečno stopnjo, so se regionalne razlike zmanjšale. Razpršenost regij v stopnji registrirane brezposelnosti je bila tako leta 2009 za 4 o. t. nižja kot leta 2008 in obenem najnižja po letu 2000. Brezposelnost je pomemben dejavnik, ki pogloblja revščino prebivalstva. Ker podatkov o revščini na regionalni ravni ni, o njej sklepamo iz podatkov o prejemnikih denarne socialne pomoči. Njihovo število se je z gospodarsko krizo po regijah močno povečalo: najbolj v goriški, koroški, jugovzhodni Sloveniji in gorenjski regiji, največje število prejemnikov na prebivalca pa je še vedno v pomurski regiji. Različne raziskave, tako v svetu kot doma, ugotavljajo, da ima tudi socioekonomski položaj prebivalstva močan vpliv na njihovo zdravje. Zdravje posameznika je sicer odvisno od vrste dejavnikov, vendar je podrobnejša analiza (Hanžek, Pečar, 2009) na ravni statističnih regij potrdila predpostavko, da tudi v Sloveniji na razlike v umrljivosti prebivalstva statistično pomembno vpliva tudi socio-ekonomski položaj posameznika. Glede na zaostrene razmere v regijah kot posledice gospodarske krize lahko v prihodnje pričakujemo, da se bo zdravje prebivalstva še poslabšalo prav v tistih regijah, ki so bile tako po socio-ekonomskih kazalnikih kot po pričakovanem trajanju življenja že pred krizo v slabšem položaju; predvsem v regijah vzhodnega dela Slovenije.

Gospodarska kriza je z visoko brezposelnostjo še dodatno prizadela pomursko regijo, ki je bila že prej na repu razvitosti slovenskih regij, zaradi česar je vlada sprejela poseben zakon o razvojni podpori pomurski regiji. Zakon naj bi ustvaril pogoje za prestrukturiranje regije ob zagotovitvi finančnih sredstev iz novih in že obstoječih programov. S tem bi se v regiji ustvarili pogoji za razvojno dohitevanje drugih slovenskih regij¹⁹⁹. Ker se lahko podobno kritična situacija pojavi še v kakšni regiji, bo treba v Zakonu o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja čimprej učinkovitejše urediti sistemsko zagotavljanje skladnega razvoja na območju celotne Slovenije.

V zaostrenih gospodarskih in socialnih razmerah v regijah ima pomembno vlogo kohezijska politika, na področju katere je bila v letu 2009 sprejeta vrsta ukrepov za pospešeno **črpanje kohezijskih sredstev**. V okviru kohezijske politike novega programskega obdobja 2007–2013 je v spodbujanje skladnega regionalnega razvoja usmerjen operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR), znotraj tega pa razvojna prioriteta razvoj regij. Na začetku je bilo črpanje kohezijskih sredstev slabo, zato so bili v letu 2009 sprejeti ukrepi za njegovo poenostavitev, ki so pripomogli, da je bil konec leta 2009 prvič v tem programskega obdobja dosežen neto proračunski presežek do proračuna EU. Kljub temu so prejeta sredstva v okviru kohezijske politike še vedno predstavljala le okoli 60 % predvidene realizacije v drugem rebalansu proračuna 2009 in le dobro polovico predvidenega črpanja iz strukturnih skladov²⁰⁰. Kohezijska politika je v letu 2009 s svojimi ukrepi podpirala predvsem aktivnosti podjetij za uspešno soočanje s krizo, kot so čim manjša zmanjšanja vlaganj v raziskave in razvoj ter različni ukrepi na področju zaposlovanja.

Z vidika usklajenega regionalnega razvoja je pomembna **vklučenost prebivalstva v terciarno izobraževanje**, kjer se **regionalne razlike zmanjšujejo**. Stopnja vključenosti prebivalstva v starosti 20–29 let v terciarno izobraževanje se je v letu 2008 v večini regij nekoliko zmanjšala, najbolj v osrednjeslovenski regiji (za 2 o. t.), najbolj pa se je povečala v pomurski regiji (za 1,1 o. t.). Regionalne razlike po tem kazalniku niso velike in se med leti zmanjšujejo, kar je tudi posledica širjenja mreže višjih in visokih šol in s tem večje dostopnosti terciarnega izobraževanja. Tudi glede števila diplomantov na 1.000 prebivalcev se medregionalne razlike zmanjšujejo. Število teh se je v letu 2008 najbolj povečalo v koroški in notranjsko-kraški

regiji, najbolj pa se je zmanjšalo v osrednjeslovenski regiji. Za zmanjšanje razlik v stopnji razvitosti med regijami je nadalje pomembna še usklajenost ponudbe delovnih mest za terciarno izobražene s številom diplomantov na terciarni ravni, o čemer pa ni ustreznih podatkov.

Na področju poseljenosti se nadaljujejo neugodni procesi iz preteklih let: koncentracija prebivalstva in delovnih mest v osrednjeslovenski regiji in nadaljevanje procesa suburbanizacije in dezurbanizacije, ki slabi regionalna središča. Prebivalstvo Slovenije se koncentrira v osrednjeslovenski regiji (dobra četrtina) in prav tako delovna mesta, kar povečuje delovno mobilnost tako na kratke kot na dolge razdalje. To pospešuje promet in s tem večje obremenitve okolja. K večji dnevni mobilnosti prispeva še proces suburbanizacije, ki je še vedno v tesni povezavi z neurejenim trgom nepremičnin in prostorskim načrtovanjem. Suburbanizacija povzroča težave v funkcioniranju mest in vzdrževanju obstoječega stanovanjskega fonda, poleg tega pa pritiska na kmetijska zemljišča in obstoječo komunalno in družbeno infrastrukturo v naseljih priseljevanja, ki običajno ni prilagojena povečanemu številu prebivalstva.

5.4. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom

Aktivnosti na področju pravne in upravne podlage urejanja prostora so bile v letu 2009 intenzivne, njihova smotrnost pa se bo pokazala šele v prihodnje. V letu 2009 so bile sprejete spremembe zakona o prostorskem načrtovanju, ki sicer niso posegale v izboljšanje instrumentarija upravnih prostorskih ukrepov, kot so razlastitev in zlozba zemljišč, poskušajo pa rešiti nekatere druge probleme. Tako je bil rok, do katerega lahko občine še parcialno dopolnjujejo doslej veljavne prostorske akte, ne da bi dokončale nove celovite občinske prostorske načrte, podaljšan za eno leto (do konca leta 2010). Zakon poskuša zmanjšati togost sistema prostorskega načrtovanja, tako da za sprejem občinskega prostorskega načrta ni več potreben sklep vlade, namesto tega pa bodo ministrstva lahko naknadno preverjala, ali je v teh načrtih upoštevana sektorska zakonodaja in smernice ter jih tudi naknadno uveljavljala. Vendar se bo šele izkazalo, ali bo tak mehkejši regulatorni pristop uspešen. Najpomembnejši in najkompleksnejši občinski prostorski načrt v državi pripravlja Mestna občina Ljubljana (Osutek izvedbenega prostorskega načrta MOL, 2009), ki določeno rezervo za kasnejše lastne konkretnije odločitve o prioritetah, komunalnem opremljanju zemljišč in načinih zazidave išče v velikem obsegu območij, za katere so šele predvideni podrobni prostorski načrti. Vendar to lahko pomeni tveganje, da bo razvoj na teh območjih za daljše obdobje blokiran, saj bodo do izdelave teh načrtov posegi na takih območjih zelo omejeni. V letu 2009 so se začele tudi aktivnosti za spremembo druge zakonodaje, ki se nanaša na

¹⁹⁹ Stopnja registrirane brezposelnosti se je s 13,2 % decembra 2008 povečala na 20,4 % decembra 2009.

²⁰⁰ Po podatkih do konca leta 2009 je bilo potrjenih operacij za 1,8 mlrd EUR evropskih sredstev (42,8 % vseh pravic porabe programskega obdobja), od tega 55,8 % v okviru Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR), ki med drugim zasleduje cilj skladnega razvoja regij. Ta OP sicer predstavlja dobrih 40 % pravice porabe vseh OP-jev v celotnem programskega obdobja. Do konca leta 2009 je bilo skupaj certificiranih zahtevkov za povračilo na EK le 5 % pravic porabe za celotno programskega obdobje, od tega več kot tretjina (38,7 %) vseh iz OP RR, vsi pa so bili certificirani v letu 2009.

zemljišča; sprememba zakona o kmetijskih zemljiščih je še v postopku sprejemanja, sprememba zakona o Skladu kmetijskih zemljišč pa je bila v začetku leta 2010 že sprejeta. Z njo se nezazidana stavbna zemljišča, s katerimi je razpolagal Sklad, prenašajo na občine. V procesu sprejemanja je tudi zakon o infrastrukturi za prostorske informacije, s katerim sicer sledimo zahtevam tovrstne direktive EU, vendar ta zakon ureja le pravno podlago, ne pa še tudi drugih pogojev za uveljavljanje evropske direktive pri nas. Ostaja torej problem, da je sedanji sistem prostorskega načrtovanja nepregleden, ves čas v spreminjanju in še zmeraj razvojno neprijazen oziroma tvegan zlasti za male naložbenike (Prelovšek, 2009).

Prostorska regulativa se kaže kot ozko grlo razvoja zlasti pri umeščanju infrastrukture v prostor. Prostorska regulativa je omogočila širši razmah zasebnih projektov, kot jih je bilo možno realizirati pri zoženem povpraševanju v razmerah gospodarske krize. Hkrati pa se regulativa kaže kot ozko grlo razvoja pri državnih posegih v prostor, saj ni pripravljenih prostorskih načrtov za intenzivnejšo aktivnost zlasti na področju cestne in železniške infrastrukture. Poleg tega so pripravljenci prostorskih aktov omejeni z večkrat prepoznanimi odločitvami prometne politike in s slabo delujočim instrumentarijem prostorskih ukrepov v pogojih obstoječega pravosodnega sistema. Zato je v pripravi zakon, ki bi omogočil lažje umeščanje infrastrukture v prostor.

Gospodarska kriza je močno znižala obseg trgovanja z nepremičninami, vpliv na cene nepremičnin pa je bil manjši. Po podatkih GURS o evidentiranih transakcijah²⁰¹ (pretežno) rabljenih stanovanj je število prodanih stanovanj v letu 2009 še nadalje padlo (za 18 %), glede na leto 2007, ko je bilo število prodaj največje, pa je bilo nižje za polovico. Povečana ponudba v konjunkturi začetih novozgrajenih stanovanj se je večinoma nakopičila v zalogah neprodanih stanovanj. Do zmanjšanja obsega trgovanja je prišlo tudi zato, ker se ponudba stanovanj s cenami ni zadosti prilagodila v krizi zmanjšanim povpraševanju. V primerjavi z letom 2007 so bile cene novozgrajenih stanovanj v letu 2009 nižje samo za 4,3 %²⁰², cene rabljenih pa za 5,3 %²⁰³. Padec povpraševanja po stanovanjih je zlasti odraz povečanega tveganja nezaposlenosti, padec povpraševanja po poslovnih nepremičninah pa splošni odraz krize. Na nadaljevanje takega trenda kažejo tudi podatki o izdanih gradbenih dovoljenjih, katerih število se je po velikem padcu v letu 2008 v lanskem letu še nadalje zmanjšalo. Ob tem pa obstaja močna potreba po neprofitnem najemu stanovanj, vendar država ni oblikovala nove stanovanjske politike za spremenjene razmere, ki bi nadomestila Nacionalni stanovanjski program, ki se je iztekel v letu 2009.

Pripravlja se množično vrednotenje nepremičnin. V letu 2009 so se intenzivirale priprave za izvedbo množičnega vrednotenja nepremičnin, ki je predvideno za leto 2010. S tem bi se odprla možnost za uvedbo davka na nepremičnine v letu 2011, ki bi zlasti nadomestil sedanje nadomestilo za uporabo stavbnega zemljišča, vendar odločitev v uvedbi davka še ni sprejeta. Te priprave pa bistveno izboljšujejo sedanje nepremičninske evidence, kar bo imelo tudi dolgoročni pozitivni učinek na boljše delovanje nepremičninskega trga in in s tem tudi na gospodarsko rast.

5.5. Kultura

Kultura je pomemben dejavnik pri oblikovanju vrednostnega sistema družbe, zato vpliva na razvojne cilje in doseganje družbene blaginje. V tem poglavju predstavljamo gibanja na področju posameznih segmentov kulture: knjig, kulturnih prireditev in filma ter v skladu z razpoložljivostjo podatkov tudi izdatke gospodinjstev za kulturo in zaposlenost v kulturnih dejavnostih. Gibanja na področju kulturnih dejavnosti so bila v letu 2008 večinoma ugodna, vendar pa posamezni segmenti nakazujejo upad obiska oz. potrošnje teh dejavnosti.

Gibanja na področju knjige in splošnih knjižnic so večinoma ugodna. Povečanje števila izdanih knjig in brošur je bilo v letu 2008 največje v celotnem obdobju po letu 2000. V knjižnicah se tudi vse bolj povečuje letni prirast knjižničnega gradiva, k čemur je prispevala tudi uvedba knjižničnega nadomestila²⁰⁴ v letu 2004. Število prejemnikov knjižničnega nadomestila se je tudi v letu 2008 povečalo. Povečalo se je tudi število podeljenih delovnih štipendij iz naslova knjižničnega nadomestila. Vključenost prebivalstva v splošne knjižnice pa se je v letu 2007 zmanjšala²⁰⁵, vendar se je število izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca, podobno kot v zadnjih nekaj letih, povečalo. Pomembno dopolnitev klasičnim knjižnicam predstavlja digitalna knjižnica Slovenije (D-LIB.SI)²⁰⁶, ki povečuje dostopnost do

²⁰⁴ Izvajanje knjižničnega nadomestila je bilo uvedeno v letu 2004 in se izvaja v obliki izplačila avtorjem glede na izposajo njihovih del v splošnih knjižnicah in v obliki delovnih štipendij, ki jih podeljujejo stanovska društva na področju literature, prevajanja, glasbe, filma in ilustracije. Sistem knjižničnega nadomestila je izoblikovan kot konkreten instrument politike kulture za podporo avtorjem s tistih področij ustvarjanja, na katerih nastaja knjižnično gradivo.

²⁰⁵ Znašala je 26,0 % in se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšala za 0,8 o. t.

²⁰⁶ Digitalna knjižnica Slovenije je knjižnica na spletu, ki je na voljo vsem, kadarkoli in kjerkoli, prek računalnika ali mobilnega telefona. Dostop je prost, brez omejitev. V ponudbo digitalne knjižnice so zajeti besedila (časopisje, knjige, poročila ARRS, visokošolska dela), slike (artoteka, fotografije, notno gradivo, plakati, razglednice, rokopisi, zemljevidi) in multimedija (virtualne razstave, zvočni posnetki).

²⁰¹ GURS, preračun UMAR.

²⁰² Četrtni indeksi cen novozgrajenih stanovanj, Slovenija (SURS), 2010.

²⁰³ Indeks cen stanovanj in družinskih hiš (SURS), 2010.

informacijskih virov in omogoča doseganje večjega števila uporabnikov kot klasične knjižnice. Digitalna knjižnica predstavlja tudi način trajnega ohranjanja zbirk kulturne dediščine in omogoča njihovo dostopnost najširši javnosti. Število obiskovalcev digitalne knjižnice se je v letu 2008 močno povečalo.

Število muzejskih predmetov, zbirk, razstav, seminarjev in delavnic se je v letu 2008 povečalo, število obiskovalcev razstav pa se je zmanjšalo. V letu 2008 se je število muzejskih predmetov²⁰⁷ precej povečalo, med njimi najbolj število arheoloških predmetov. Povečanje števila muzejskih predmetov je bilo predvsem posledica sprejetja Zakona o varstvu kulturne dediščine²⁰⁸, povečanje števila arheoloških predmetov pa tudi posledica povečanega obsega arheoloških izkopavanj. V letu 2008 se je povečalo tudi število zbirk in razstav. Kljub večji ponudbi muzejev in razstavišč se je število obiskovalcev razstav zmanjšalo in je bilo manjše kot leta 2004²⁰⁹. Upad števila obiskovalcev v primerjavi z letom 2004 je verjetno posledica tudi precejšnjega zmanjšanja števila razstav v obdobju 2004–2008. Poleg razstav pomemben vidik ponudbe muzejev in razstavišč in način spodbujanja udeležbe v kulturnih dejavnosti ter sestavni del kulturne vzgoje predstavljajo seminarji in delavnice za otroke in mladino, odrasle in dodatni programi za namen promocije muzeja ali razstavišča. V letu 2008 se je število programov precej povečalo, čemur je sledilo tudi povečanje števila obiskovalcev. Rast je bila značilna tudi za obdobje 2004–2008. Poleg velikosti, kakovosti in raznolikosti ponudbe muzejev in razstavišč je z vidika dostopnosti muzejev in razstavišč pomemben tudi čas odprtja. Muzeji in razstavišča so v obdobju 2005–2008 povečali število dni, odprtih za javnost, kar je prispevalo k večji dostopnosti teh ustanov.

Gledališka in filmska produkcija se je v letu 2008 povečala. Povečalo se je število gledaliških predstav in tudi število predstav gostujočih skupin v gledališčih²¹⁰. V obdobju 2004–2008 pa se je število gledaliških predstav precej zmanjšalo, zmanjšuje pa se tudi število novoizvedenih del v gledališčih. Število obiskovalcev gledaliških predstav v gledališčih pa se povečuje, k čemur je verjetno prispevalo tudi močno povečanje števila sedežev v gledališčih, kar predstavlja tudi boljšo dostopnost teh predstav. V segmentu filmske produkcije se je v letu 2008 število proizvedenih, prvič javno

predvajanih kinematografskih filmov močno povečalo²¹¹, v tem predvsem kratkometražnih filmov. Enako velja za obdobje 2004–2008. Število gledalcev slovenskih dolgometražnih filmov pa se je v obdobju 2004–2008 le rahlo povečalo. V letu 2008 je precej poraslo tudi število slovenskih celovečernih filmov, ki so sodelovali na mednarodnih festivalih²¹².

V letu 2007 (zadnji podatki) so se **izdatki za kulturo** na člana gospodinjstva povečali manj kot v prejšnjih letih. Rast izdatkov je bila leta 2007 nižja od povprečne rasti v obdobju po letu 2001. Že tretje leto zapored so se vidno zmanjšali izdatki gospodinjstev za knjige, kar pa ne kaže nujno manjšega zanimanja za knjige, saj se knjižnična izposoja povečuje. Tudi izdatki za obisk kina, gledališča in koncertov so se po skromni rasti v letu prej ponovno zmanjšali (skoraj za četrtino). Že od leta 2003 pa gospodinjstva najbolj povečujejo izdatke za nakup tehnične opreme (TV sprejemnikov, videorekorderjev, fotografske in kinematografske opreme). Po mednarodno primerljivih podatkih o izdatkih gospodinjstev za rekreacijo in kulturo²¹³ se je njihov delež v Sloveniji delež v letu 2008 zmanjšal bolj od povprečja EU, vendar je ostal višji kot v EU.

Število delovno aktivnih v kulturi²¹⁴ se že nekaj let zapored povečuje. Razmeroma ugodno gibanje na področju kulture se odraža tudi v gibanju števila delovno aktivnih v kulturi. V letu 2008 je bilo delovno aktivnih v kulturi 33.329 oseb, kar je 4,7 % več kot leto prej. Število delovno aktivnih v kulturi se povečuje od leta 2004 dalje, v obdobju 2000–2008 pa se je povečalo skoraj za desetino.

²⁰⁷ Muzejski predmeti so vizualni/likovni, umetnostno zgodovinski, arheološki, zgodovinski, prirodoslovni, tehniški in znanstveni predmeti ter etnološki predmeti.

²⁰⁸ Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008) med drugim določa vpis premične dediščine v register; za osebe, ki na dan uveljavitve zakona hranijo arheološko najdbo brez potrdila o izvoru uveljavlja abolicijo (se jih ne kaznuje za predhodna kazniva dejanja in prekrške v zvezi s to arheološko najdbo), če oseba v enem letu od uveljavitve zakona o tem obvesti državni ali pooblaščen muzej.

²⁰⁹ Zaradi spremembe metodologije je primerjava možna od leta 2004 dalje.

²¹⁰ V matični hiši gledališča.

²¹¹ V letu 2008 je znašalo 45 (2007: 12).

²¹² Po podatkih Ministrstva za kulturo je bilo na mednarodnih filmskih festivalih udeleženi 11 celovečernih filmov (leta 2007: 6).

²¹³ Po metodologiji nacionalnih računov. Po tej metodologiji so na voljo podatki za skupino kultura in rekreacija.

²¹⁴ Dejavnost kulture po SRDAP (Statistični register delovno aktivnega prebivalstva).

II. kazalniki razvoja Slovenije

PRVA PRIORITETA:

Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

- Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- Realna rast bruto domačega proizvoda
- Inflacija
- Dolg sektorja država
- Primanjkljaj sektorja država
- Plačilnobilančno ravnoesje
- Bruto zunanji dolg
- Produktivnost dela
- Tržni delež
- Stroški dela na enoto proizvoda
- Faktorska struktura izvoza blaga
- Delež izvoza in uvoza v BDP
- Neposredne tuje investicije
- Podjetniška aktivnost
- Delež nefinančnih tržnih storitev
- Bilančna vsota bank
- Zavarovalne premije
- Tržna kapitalizacija delnic

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

V letu 2008 se je približevanje Slovenije povprečni razvitosti EU nadaljevalo, ocene Eurostata pa kažejo, da se je z gospodarsko krizo leta 2009 razvojni zaostanek Slovenije za EU povečal. Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči je po zadnjih podatkih Eurostata¹ v Sloveniji leta 2008 dosegel 22.800 SKM² oziroma 91 % povprečja EU, kar je bilo za 2 o. t. bliže evropskemu povprečju kot leto prej. Slovenija je leta 2008 kljub upočasnitvi gospodarske rasti podobno kot v obdobju visoke konjunktore (2004–2007) beležila še precej višjo rast BDP od povprečja držav EU (za 2,7 o. t.). S poglobitvijo svetovne finančne in gospodarske krize se je v letu 2008 rast BDP v večini držav EU namreč že prepolovila, v šestih državah pa se je BDP realno zmanjšal. Takšna gibanja so se odrazila tudi v višini BDP v standardih kupne moči (SKM), ki se je v obdobju 2004–2007 v vseh državah EU povečevala, v letu 2008 pa je v šestih državah že prišlo do znižanja, od tega v petih starih³ in v eni novi članici EU (Estonija). Slovenija je bila tako v skupini dvanajstih držav, ki so v letu 2008 izboljšale svoj položaj glede na povprečje EU. Šest držav je zgolj ohranilo relativno raven razvitosti iz predhodnega leta, ostale države pa so svoj položaj poslabšale, najbolj Irska, za 13 o. t. Vse države, ki so glede na povprečje EU v letu 2008 zabeležile večje izboljšanje kot Slovenija, imajo nižji BDP na prebivalca od Slovenije (Romunija, Slovaška, Bolgarija in Litva). Sloveniji sta po ravni BDP na prebivalca po kupni moči že od leta 2004 najbližje Grčija in Ciper, Portugalska, ki je bila na podobni ravni razvitosti kot Slovenija v začetku tega desetletja, pa je do leta 2008 za Slovenijo precej zaostala (v letu 2000 za 2 o. t., v letu 2008 za 15 o. t.). Podobno kot v večini držav z relativno večjimi spremembami obsega BDP na prebivalca v SKM se je v preteklih letih v Sloveniji zviševala tudi splošna raven cen (s 73 % v letu 2005 na 81 % povprečne ravni cen EU v letu 2008), zato je bilo približevanje povprečju EU počasnejše od tistega, ki bi ga pričakovali zgolj na osnovi razmerja med realnimi stopnjami rasti BDP med Slovenijo in povprečjem EU. Po napovedih Eurostata se je v letu 2009 vrednost BDP na

prebivalca v SKM v vseh državah EU znižala, v Sloveniji nominalno za 7 %. Po naših preračunih je Slovenija tako dosegla 89 % povprečja EU. S tem je bil izničen napredek dosežen v letu 2008, saj smo se vrnil na raven razvitosti leta 2007. Nazadovanje v ravni BDP na prebivalca po kupni moči relativno glede na EU je bilo pričakovano glede na to da je Slovenija v letu 2009 zabeležila enega največjih padcev gospodarske aktivnosti⁴ med državami EU.

Z zastojem realne konvergence v času gospodarske krize smo se oddaljili od uresničevanja osrednjega gospodarskega cilja SRS na tem področju, ki do leta 2013 ne bo dosegljiv. V primerjavi s 25 državami, ki so bile članice EU v času sprejetja Strategije razvoja Slovenije (2005), je Slovenija v letu 2008 dosegla 88 % njihovega povprečnega BDP na prebivalca po kupni moči⁵. Od leta 2003, ki je bilo ob pripravi razvojnih scenarijev SRS upoštevano kot izhodiščno leto, se je povprečju EU-25 približala za 8 o. t. V tem obdobju je Slovenija v primerjavi z državami, ki so bile leta 2003 na podobni razvojni stopnji (Malta, Ciper, Portugalska in Grčija), napredovala najbolj. Kljub razmeroma hitremu napredku v preteklih konjunktorno ugodnih letih je Slovenija v prvi polovici desetletnega obdobja (2003–2013), v katerem naj bi glede na osrednji gospodarski cilj SRS dosegla povprečno razvitost EU (ob sprejetju SRS EU-25), svoj zaostanek zmanjšala za manj kot polovico. To pomeni, da bi za uresničitev cilja v letih od vključno 2009 do 2013 morala razkorak do EU zmanjšati še za 12 o. t., kar ob zastoju procesa realne konvergence v letu 2009, ki ga nakazujejo prve ocene Eurostat, in strukturnih slabostih slovenskega gospodarstva (predvsem neugodna tehnološka sestava⁶) ne bo dosegljivo.

¹ V decembru 2009 je Eurostat objavil podatke o bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči (BDP v SKM) za leta 2006–2008. Podatki temeljijo na revidiranih paritetah kupne moči za omenjena leta in na zadnjih revidiranih podatkih posameznih držav za BDP v nacionalnih valutah in število prebivalcev. Naslednja objava Eurostat je napovedana za junij 2010.

² Standard kupne moči (SKM) – izbor valute za izražanje rezultatov je dogovor (konvencija). V Eurostatovi primerjavi se rezultati izražajo v »valuti«, imenovani SKM. SKM je umetna, fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav EU enaka enemu evru. SKM ali »EU-27 evro« je »valuta«, ki odraža povprečno raven cen v EU-27.

³ Danska, Irska, Španija, Italija in Švedska.

⁴ Glej tudi indikator *Realna rast bruto domačega proizvoda*.

⁵ Preračun UMAR.

⁶ Glej indikatorja *Faktorska struktura blagovnega izvoza*, *Tržni delež*.

Tabela: BDP na prebivalca po kupni moči v SKM, indeksi obsega, 1995–2008, EU-27=100

	1995	2000	2003	2005	2006	2007	2008
EU-25	105	105	104	104	104	104	103
EU-15	116	115	114	113	112	112	111
Avstrija	135	131	127	124	124	123	123
Belgija	129	126	123	120	118	116	115
Bolgarija	32	28	32	34	36	38	41
Ciper	89	89	89	91	91	94	96
Češka	73	68	73	76	77	80	80
Danska	132	132	124	124	124	121	120
Estonija	36	45	55	62	65	69	67
Finska	108	117	113	114	115	118	117
Francija	116	115	112	111	109	108	108
Grčija	84	84	93	92	93	93	94
Irska	103	131	141	144	145	148	135
Italija	121	117	111	105	104	103	102
Latvija	31	37	43	49	52	56	57
Litva	36	39	49	53	55	59	62
Luksemburg	223	244	248	255	272	275	276
Madžarska	52	55	63	63	63	63	64
Malta	87	84	78	78	77	76	76
Nemčija	129	118	117	117	116	116	116
Nizozemska	124	134	129	131	131	132	134
Poljska	43	48	49	51	52	54	56
Portugalska	75	78	77	77	76	76	76
Romunija	np	26	31	35	38	42	47
Slovaška	48	50	55	60	63	68	72
Slovenija	74	80	83	88	88	89	91
Španija	92	97	101	102	105	105	103
Švedska	125	127	123	120	121	123	120
Združeno kraljestvo	113	119	122	122	120	117	116

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2010.

Opomba: np – ni podatka.

Realna rast bruto domačega proizvoda

Upadanje bruto domačega proizvoda, ki se je začelo v zadnjem četrtletju leta 2008, se je v letu 2009 še poglobilo. Bruto domači proizvod Slovenije se je pod vplivom mednarodne krize znižal že v zadnjem četrtletju 2008, in sicer za 0,8 % (medletno), v letu 2009 pa je bil padec kar 7,8-odstoten. K upadanju gospodarske aktivnosti ob koncu leta 2008 sta največ prispevala padca izvoznega povpraševanja in investicij v osnovna sredstva, ki sta se v letu 2009 še poglobila, z zamikom pa je zaradi zaostrovanja razmer na trgu dela sledil tudi upad potrošnje gospodinjstev. Pozitiven prispevek k rasti je ohranila le državna potrošnja, čeprav se je tudi njena rast v primerjavi z letom 2008 prepolovila. Po večletni rasti obsega zalog so se te lani znižale, kar je k padcu BDP prispevalo tretjino.

Mednarodna gospodarska kriza, ki jo je zaznamoval velik in hiter upad trgovinskih tokov, je močno znižala obseg slovenske menjave. Realna raven izvoza je bila po 15,6-odstotnem znižanju v letu 2009 približno na ravni iz leta 2006. Na velik prispevek padca izvoza k padcu BDP je vplivala visoka vpetost Slovenije v mednarodne trgovinske tokove, struktura padca BDP v državah EU kot glavnem izvoznem trgu, v okviru katerega je prav tako prišlo do visokega znižanja menjave¹, deloma pa tudi struktura slovenskega izvoza, ki temelji pretežno na izvozu nizko in srednje tehnološko intenzivnih proizvodov. Med relativno manj prizadetimi izvoznimi dejavnostmi sta bili proizvodnja vozil² in farmacevtskih izdelkov, ki sta od drugega četrtletja leta 2009 na najpomembnejših slovenskih izvoznih trgih že povečevala tržne deleže. Regionalni podatki o menjavi kažejo, da je bil padec izvoza na trge nekdanje Jugoslavije še nekoliko višji kot padec izvoza na trge EU. Ob visokem padcu izvoznega in domačega, zlasti investicijskega povpraševanja je lani blagovni uvoz upadel še bolj kot izvoz, in sicer za 19,1 %. Velik je bil tudi padec storitvene menjave (izvoz se je realno znižal za 16,9 %, uvoz pa za 10,2 %), v okviru katere so bile močnejše prizadete zlasti tiste storitve, ki so povezane s padcem menjave blaga in gradbene aktivnosti.

Glede na upad naročil in spremenjene razmere v dostopnosti do virov financiranja so se spremenile tudi odločitve podjetij

¹ Povprečen padec izvoza v državah EU je bil v letu 2009 13-odstoten, padec uvoza pa 12,7-odstoten.

² Avtomobilski sektor je bil v nekaterih državah med relativno bolj prizadetimi, slovenski proizvajalec vozil pa je v času krize celo uspel povečati proizvodnjo, kar lahko pripišemo spodbudam za nakupe novih vozil v Franciji in Nemčiji, ki sta med glavnimi izvoznimi trgi slovenskega proizvajalca, pa tudi relativno večji privlačnosti nakupa manjših avtomobilov v času znižane kupne moči potrošnikov. Nominalna vrednost izvoza pa je kljub realnemu povečanju proizvodnje upadla, saj je moral proizvajalec cene vozil zniževati.

glede njihove investicijske dejavnosti. Močan padec proizvodne aktivnosti, povezan predvsem s padcem izvoza, je znižal izkoriščenost proizvodnih kapacitet in vplival na padec investicij v stroje in opremo (še posebej v transportno opremo) v višini 26,7 %. Pomemben dejavnik padca investicij je bilo tudi umirjanje investicijskega cikla v gradbeništvu, zaradi zaključevanja gradnje avtocestne infrastrukture in umirjanja gradnje stanovanjskih in poslovnih objektov (-19,9 %). Umirjanje v gradbeništvu je bilo v določeni meri pričakovano, vendar ga je kriza še poglobila. Na to je vplivala tudi poslabšana dostopnost do virov financiranja, ki je močno otežila oz. odložila realizacijo gradbenih in ostalih poslovnih investicijskih načrtov podjetij.

Poslabšanje razmer na trgu dela je vplivalo na padec zasebne potrošnje prvič po devetih letih, potrošnja države pa se je krepila tudi lani. Ob upadanju zaposlenosti in močno upočasnjeni rasti plač glede na leto 2008 se je zasebna potrošnja lani realno znižala za 1,4 %. Gospodinjstva so v teh razmerah omejila nakupe vseh dobrin, tudi trajnih, ki so bili v povezavi s povečanimi nakupi nepremičnin močan dejavnik rasti njihove potrošnje v preteklih letih. Izdatki za končno potrošnjo države so se tudi lani povečali, in sicer za 3,1 %, kar pa je za polovico manj kot v predhodnem letu. Na povečanje državne potrošnje je najbolj vplivala rast sredstev za zaposlene in rast izdatkov za nekatere oblike podpor socialne varnosti v naravi, ki so se uveljavile v letu 2009³, pravice do teh podpor pa so bile uzakonjene že pred začetkom krize.

Padec dodane vrednosti je bil najbolj izrazit v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu in trgovini. Vse tri dejavnosti, ki jih je kriza najbolj prizadela, so beležile dvoštevilične padce dodane vrednosti, v povprečju pa je bil padec dodane vrednosti gospodarstva 7,9-odstoten. Padec dodane vrednosti v dejavnostih tržnih storitev je bil, z izjemo trgovine, precej manjši. V javnih storitvah pa se je rast dodane vrednosti ohranila, v javni upravi in izobraževanju je celo presegla rast iz predhodnega leta, v zdravstvu in socialnem skrbstvu pa se je umirila.

Padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji v letu 2009 je bil večji od povprečnega padca evrskega območja. Posamezne države EU je kriza zelo različno prizadela. Na to so vplivale zlasti razlike v izpostavljenosti slabim finančnim naložbam bančnega sektorja, v izvozni odprtosti gospodarstva, velikosti proizvodnega sektorja v primerjavi s storitvenim in razlike v velikosti makroekonomskih nesorazmerij v obdobju pred krizo, zlasti na tekočem računu in na trgih nepremičnin (European Economy, 10/2009). V okviru držav evrskega območja so bile glede na padec gospodarske aktivnosti najbolj prizadete Slovenija, Irska, Finska in Slovaška. Padci v državah EU izven evrskega območja so bili na splošno še večji, v baltskih državah

³ Med te ukrepe spada na novo uvedena prehrana dijakov, povečani otroški dodatki, sofinanciranje plačila vrtcev staršem, ki imajo hkrati v vrtec vključenih več otrok.

pa so dosegli celo dvoštevilkne vrednosti. V povprečju se je bruto domači proizvod v evrskem območju realno skrčil za 4,1 %, nadpovprečno pri izvozu in investicijski dejavnosti. V Sloveniji pa je bil padec izvoza in investicij še precej večji in tako glavni razlog za to, da je bil padec skupne gospodarske aktivnosti še za 3,7 o. t. večji kot v povprečju evrskega območja. K relativno večjemu padcu izvoza so prispevale večja izvozna odprtost slovenskega gospodarstva in njegove strukturne pomanjkljivosti, padec investicij pa je bil bolj poglobljen tudi zaradi sovpadanja krize z zaključevanjem gradbenega cikla. V gradnji inženirskih objektov, kjer je v Sloveniji zaradi

zaključevanja avtocestne gradnje prišlo do močnega znižanja, je v kar precejšnjem številu članic EU prišlo do zvišanja aktivnosti, kar je najverjetneje povezano s proticiklično fiskalno politiko. K nadpovprečnemu padcu Slovenije je precej manj prispeval padec zasebne potrošnje. Ta se je po posameznih državah tudi zelo razlikoval. Države, ki so poleg ukrepov za ohranjanje delovnih mest znatna sredstva namenile direktnim spodbudam potrošnje gospodinjstev, pa so se njenemu padcu celo izognile (Češka, Francija, Avstrija, Poljska, Nemčija).

Tabela: Prispevek posameznih komponent izdatkovne strukture k rasti bruto domačega proizvoda v Sloveniji v letih 1996, 2000 in 2005-2009, v odstotnih točkah

	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Realna rast BDP, v %	3,6	4,4	4,6	5,8	6,8	3,5	-7,8
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz – uvoz)	0,3	2,5	2,2	0,2	-1,8	-0,1	2,1
- Izvoz proizvodov in storitev	1,4	6,2	6,1	7,8	9,1	2,0	-10,5
- Uvoz proizvodov in storitev	1,1	3,7	3,9	7,6	10,9	2,1	-12,6
Domača potrošnja skupaj	3,3	1,8	2,3	5,6	8,6	3,6	-9,9
- Zasebna potrošnja	1,9	0,7	1,5	1,6	3,5	1,1	-0,7
- Državna potrošnja	0,5	0,6	0,6	0,8	0,1	1,1	0,6
- Investicije v osnovna sredstva	1,8	0,6	0,9	2,5	3,1	2,1	-6,3
- Spremembe zalog	-1,0	0,0	-0,7	0,7	1,9	-0,7	-3,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi. Bruto domači proizvod, letni podatki, Bruto domači proizvod po četrtletjih, 2010; preračuni UMAR.

Inflacija

V letu 2009 se je rast cen življenjskih potrebščin nadalje znižala. Relativno visoka inflacija iz leta 2007 (5,6 %) se je že v letu 2008 umirila na 2,1 %, v letu 2009 pa se je še zniževala in ob koncu leta dosegla 1,8 %. Inflacija se je z najvišje ravni po letu 2003, ki jo je dosegla junija 2008 (7,0 %), neprekinjeno umirjala do julija 2009, ko je bila negativna in na najnižji ravni v letu 2009. Okoli ničelne stopnje se je gibala vse do novembra, ko je zaradi delovanja učinka osnove pri cenah tekočih goriv prišlo do dviga inflacije. Povprečna inflacija, ki gibanju medletne inflacije sledi z odlogom, je lani znašala 0,9 % in je bila najnižja doslej.

Čeprav se rast cen ob koncu leta 2009 ni bistveno razlikovala glede na konec leta 2008, pa je precejšnja razlika v dejavnih, ki so vplivali na inflacijo. Šibka gospodarska aktivnost je močno zaznamovala tudi cenovna gibanja, saj se je rast cen upočasnila pri sedmih od dvanajstih skupin indeksa cen življenjskih potrebščin. Skromnejše povpraševanje se kaže zlasti v padcu cen neenergetskega industrijskega blaga¹. Višjo rast cen kot v letu 2008 pa so dosegli predvsem proizvodi, na katere so bile lani povišane trošarine, tj. na alkohol, tobak in tekoča goriva za prevoz in ogrevanje, kjer je poleg dviga trošarin na rast vplivala tudi rast svetovnih cen nafte. Cene tekočih goriv za prevoz in ogrevanje so k 1,8-odstotni inflaciji v lanskem letu prispevale približno 1,2 o. t., od tega višje trošarine okoli 0,7 o. t. Dvig trošarin na alkoholne pijače in tobak je k inflaciji prispeval 0,3 o. t. Prispevek davčnih sprememb k inflaciji je tako lani dosegel 1,0 o. t., kar je največ po letu 2002. Relativno visoko rast so lani dosegle tudi cene električne energije (16,6 %), kar je k inflaciji prispevalo 0,5 o. t. Cene ostalih energentov, zemeljskega plina in daljinske energije za ogrevanje so inflacijo skupaj znižale za 0,2 o. t. Cene hrane, ki so bile v letu 2008 pomemben dejavnik inflacije, so se znižale za 1,1 %. Močno se je umirila tudi rast cen storitev (s 3,8 % na 1,6 %), med katerimi so se najbolj povišale gostinske in nastanitvene storitve (2,6 %).

Cene, ki so pod različnimi oblikami regulacije, so se v letu 2009 zvišale bolj, kot je bilo načrtovano, delež, ki ga zavzemajo v indeksu cen življenjskih potrebščin, pa se je nadalje znižal. Regulirane cene so se po naši oceni povišale za 12,0 %, kar je v največji meri povezano z 22-odstotno rastjo cen tekočih goriv, pri tem pa je bila več kot polovica rasti cen tekočih goriv posledica višjih trošarin. Cene zemeljskega plina in daljinske energije za ogrevanje, ki se podobno kot cene tekočih goriv oblikujejo modelsko, so se lani znižale, ostale regulirane cene pa so se povišale za 4,0 %, kar je bilo nekoliko nad načrtovano rastjo². Relativno visoko, 9,8-odstotno

rast³ so dosegle cene komunalnih storitev, na kar je vplival spremenjen način določanja teh cen. Avgusta lani je namreč vlada pristojnost izdajanja soglasja k predlogom spreminjanja cen komunalnih storitev prenesla z državne na lokalno raven, kar je privedlo do znižanja ravni nadzora nad oblikovanjem teh cen in zvišanja cen komunalnih storitev v več občinah po Sloveniji. Zaradi prenosa pristojnosti določanja komunalnih cen je bil delež reguliranih cen v indeksu cen življenjskih potrebščin ob koncu leta 2009 nižji (9,0 %) kot konec leta 2008, ko je po naši oceni znašal 13,1 %. Poleg zniževanja deleža se z leti spreminja tudi način nadzora. Po letu 2000 sta neposredni nadzor vlade začela nadomeščati nadzor s strani neodvisnih regulatornih agencij in modelsko uravnavanje cen, ki se je v letu 2009 uporabljalo že pri treh četrtinah vseh reguliranih cen.

Inflacija v Sloveniji je bila v letu 2009 med najvišjimi v evrskem območju. Podobno kot v Sloveniji se je tudi v celotnem evrskem območju inflacija z najvišje ravni, ki jo je dosegla v juniju 2008 (4 %), umirjala vse do poletja lani, proti koncu leta pa zaradi enakih dejavnikov kot v Sloveniji povišala na 0,9 %. Da je bila inflacija v Sloveniji lani med najvišjimi med državami evrskega območja in še enkrat višja od povprečja, je v veliki meri posledica prispevka davčnih sprememb, ki je bil v Sloveniji lani med vsemi državami najvišji. Ob ohranitvi višine trošarin na ravni iz leta 2008 bi bila inflacija v Sloveniji ob koncu leta 2009 na ravni povprečja evrskega območja.

Splošna raven cen v Sloveniji je bila v letu 2008 približno 20 % nižja kot v povprečju EU-27, pri tem še vedno najbolj zastajajo cene storitev, do preseganja povprečne ravni pa je prišlo pri cenah poltrajnih proizvodov. V primerjavi s sosednjimi državami je imela Slovenija leta 2008 še vedno nižjo splošno raven cen od Avstrije in Italije, višjo pa od Hrvaške in Madžarske. Pri cenah poltrajnih proizvodov široke potrošnje so se cene že v letu 2007 izenačile s povprečjem EU, v letu 2008 pa so že presegle povprečno raven v EU za 5 %. Pričakovano pa se kljub postopnemu zblizjevanju največja razlika do povprečja EU in med posameznimi državami ohranja pri cenah storitev, kar je povezano z ravniyo gospodarske razvitosti. Raven cen storitev je bila v Sloveniji predlani za 25 % nižja kot v EU. Oblikovanje cen storitev je namreč v pretežni meri povezano s ceno dela, ki je v manj razvitih državah praviloma nižja kot v bolj razvitih, spreminja pa se skladno z rastjo produktivnosti dela v menjalnem sektorju. V Sloveniji tako lahko pričakujemo nižjo raven cen storitev kot v bolj razvitih državah, dokler bo produktivnost dela menjalnega sektorja pri nas nižja kot v razvitejših državah.

³ Vpliv dejanskih povišanj cen komunalnih storitev na inflacijo je omejen, ker zaradi metodologije spremljanja cenovnih gibanj niso zajete spremembe cen v vseh občinah. Ker SURS zbira podatke le v nekaj občinah, ocenjujemo, da je učinek povišanja cen komunalnih storitev podcenjen.

¹ Izstopa znižanje cen osebnih avtomobilov (-11 %) ter cen obleke in obutve (-3,4 %).

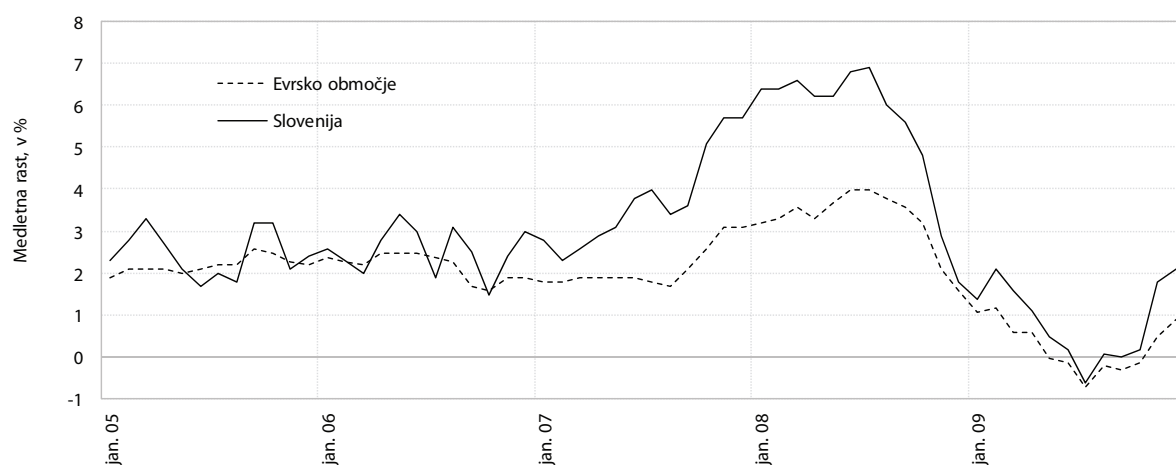
² Načrt reguliranih cen je predvidel 0,34-odstotno rast teh cen.

Tabela: Medletna rast cen v Sloveniji in v evrskem območju, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Cene življenjskih potrebščin	9,0	8,9	2,3	2,8	5,6	2,1	1,8
Blago	7,1	8,8	2,0	2,1	6,0	1,3	1,9
Storitve	15,9	9,2	3,0	4,3	4,8	3,8	1,6
Regularirane cene	10,0	16,0	7,7	2,1	7,2	-7,8	12,6
Energija	8,2	18,9	9,8	3,7	9,6	-11,9	14,7
Drugo	11,4	12,0	3,0	-2,1	1,5	0,4	4,0
Cene življenjskih potrebščin v evrskem območju	2,5	2,5	2,2	1,9	3,1	1,6	0,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin, letni podatki, 2010, preračuni UMAR. Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2010.

Slika: Medletna rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in evrskem območju (HICP), v %

Vir: Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2010.

Dolg sektorja država

Po prvi objavi SURS je dolg sektorja država konec leta 2009, izražen v deležu BDP, znašal 35,9 % BDP. Po obdobju postopnega zniževanja se je dolg države v letu 2009 močno povečal. Po obdobju postopnega zniževanja se je dolg države v letu 2009 močno povečal. Največji del dolga v celotni strukturi dolga države predstavlja dolg centralne ravni države (97,4 % konec leta 2009). Zadolženost lokalnih skupnosti, ki se je vrsto let ohranjala pod 1 % BDP, se je v letu 2009 povečala, vendar je ostala na še relativno nizki ravni¹ (1,5 % BDP konec leta 2009). Sektor skladov socialnega zavarovanja je ponovno izkazoval minimalen primanjkljaj (2,5 mio EUR).

Dolg sektorja država se je v letu 2009 močno povečal, glavna razloga za povečanje pa sta bila visok primanjkljaj in dodatno zadolževanje zakladnice za potrebe financiranja primanjkljaja v letu 2010. V letu 2009 je k povečanju celotnega dolga države (za 13,3 o. t.) največ prispevalo povečanje dolga na centralni ravni (za 12,5 o. t.). Prvi razlog za povečanje je bil visok primanjkljaj državnega proračuna, ki je znašal 4,6 % BDP in je posledica nižjih davčnih prilivov in povečanih odhodkov, povezanih z delovanjem avtomatskih stabilizatorjev, ter v manjši meri sprejetja protikriznih ukrepov. Drug pomemben razlog za lansko rast dolga je vnaprejšnje zadolževanje za potrebe financiranja primanjkljaja za leto 2010, kar je bilo omogočeno s spremembo Zakona o javnih finančah jeseni 2008². Ta sredstva so bila namenjena za povečanje likvidnosti bančnega sistema. Povečanje dolga lokalnih skupnosti in skladov socialnega zavarovanja je k lanskemu povečanju dolga države skupaj prispevalo 0,5 o. t.

Država se v zadnjih letih zadolžuje predvsem z dolgoročnimi vrednostnimi papirji, v zaostrenih pogojih zadolževanja na mednarodnih finančnih trgih je leta 2009 izdala tri referenčne obveznice v skupni višini 4 mrd EUR. Po stanju ob koncu leta 2009 so med instrumenti zadolževanja vrednostni papirji, med njimi večina dolgoročnih, predstavljali okoli 90 % celotnega dolga. Zadolževanje države je tako predvsem dolgoročno, po pretežno fiksni obrestni meri, pri čemer je od vstopa

v EMU večina dolga nominiranega v evrih. Slovenija si je z integracijo v evropski trg vrednostnih papirjev³ oblikovala investitorsko zaledje, kar ji je omogočilo, da je v letu 2009 v zaostrenih pogojih na mednarodnih finančnih trgih⁴ izdala tri nove referenčne obveznice, prvo v višini 1 mrd EUR in drugi dve v višini po 1,5 mrd EUR (s povprečno obrestno mero 4,42 %). Pri tem so interes za slovenske državne obveznice izkazali predvsem dosednji investitorji. Primerjava donosnosti 10-letnih državnih obveznic nekaterih držav evrskega območja kaže, da se Slovenija uvršča med države z nadpovprečno donosnostjo, razlika pa se je po visoki ravni v obdobju od novembra 2008 do julija 2009 v drugi polovici leta ponovno znižala približno na raven pred poglobitvijo finančne krize.

Slovenija je glede na višino dolga in obresti, izraženih v deležu BDP, še vedno med najmanj zadolženimi državami v EU. Po obsegu dolga sektorja država je imela po ocenah Evropske komisije⁵ leta 2009 bistveno nižjo zadolženost od povprečne v evrskem območju (78,2 %).

¹ Zadolževanje lokalnih skupnosti je omejeno z Zakonom o financiranju občin, ki določa, da obseg posamezne lokalne skupnosti v posameznem letu ne sme preseči 20 % prihodkov preteklega leta, izdatki za servisiranje dolga (obresti in glavnica) pa ne smejo preseči 5 % realiziranih prihodkov preteklega leta. Izjemoma lahko dosežejo največ 8 % realiziranih prihodkov preteklega leta za investiranje investicijskih projektov s področja šolstva, stanovanjske dejavnosti, ravnanja z odpadki, vodovodne oskrbe ali za projekte sofinanciranja s sredstvi EU. V tem primeru tudi 20 % omejitev obsega zadolževanja ne velja.

² Sprememba Zakona o javnih finančah iz leta 2008 omogoča, da se državna zakladnica v tekočem letu zadolži ne samo za financiranje primanjkljaja državnega proračuna in primanjkljaja računa finančnih terjatev in naložb tekočega leta, temveč tudi v višini odplačila glavnice v prihodnjem proračunskem letu.

³ Slovenija je v letu 2007 izdala prvo referenčno obveznico v višini 1 mrd EUR, v začetku leta 2008 pa drugo referenčno državno obveznico v enakem obsegu in se tako uspešno umestila v evropski trg državnih obveznic.

⁴ Po dokaj izenačenih cenah državnih obveznic znotraj EMU je s finančno krizo prišlo do večjih razkorakov v cenah državnih obveznic znotraj EMU.

⁵ EC interim forecast – autumn 2009.

Tabela 1: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po podsektorjih v Sloveniji, 2000–2009

	v mio EUR	2000 ¹	2005	2006	2007	2008	2009
1	Sektor država skupaj	4.946,90	7.754,7	8.288,7	8.084,9	8.388,8	12.518,9
1.1	Centralna raven države	4.790,40	7.653,0	8.208,6	8.008,5	8.299,8	12.182,4
1.2	Lokalna raven države	59,6	210,5	235,7	255,1	353,6	519,6
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	97	20,3	3,1	2,8	2,7	2,5
1.4	Konsolidirani dolg med podsektorji	0	129,1	158,7	181,5	267,3	185,6
	v % BDP						
1	Sektor država skupaj	26,8	27,0	26,7	23,4	22,6	35,9
1.1	Centralna raven države	25,9	26,7	26,5	23,2	22,4	34,9
1.2	Lokalna raven države	0,3	0,7	0,8	0,7	1,0	1,5
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
1.4	Konsolidirani dolg med podsektorji	0	0,4	0,5	0,5	0,7	0,5

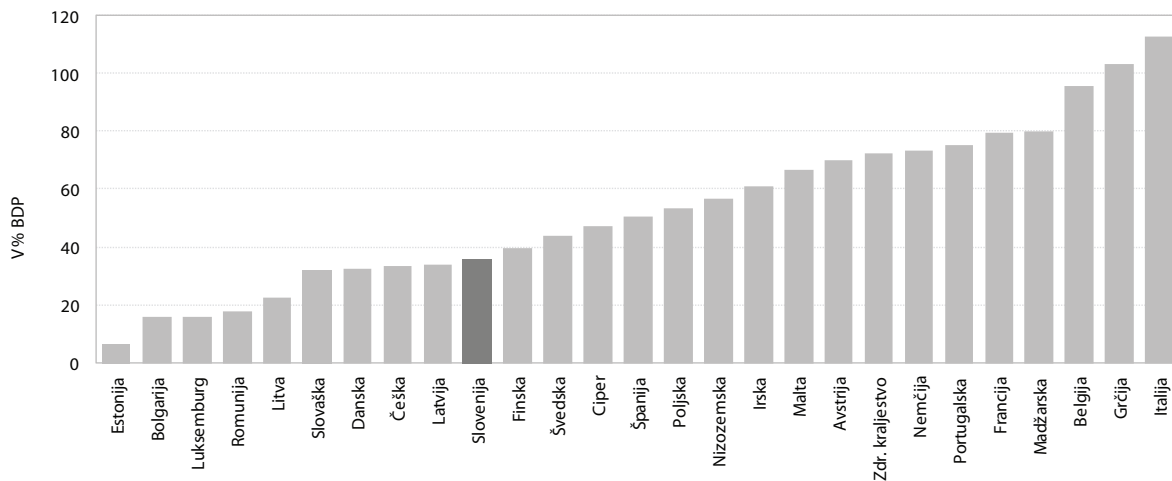
Vir: Za leto 2009 interni podatki MF, za leto 2008 Temeljni agregati sektorja država (SURS), 2009; za leta 2005 – 2007 Poročilo o dolgu in primanjkljaju sektorja država (Ministrstvo za finance in SURS), 2008; za leto 2000 interno gradivo SURS; preračuni MF; pred letom 2007 preračunano po nepreklicnem tečaju zamenjave 239,64 SIT za 1 EUR.
Opomba: ¹ Dolg za leto 2000 ni konsolidiran.

Tabela 2: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po instrumentih in ročnosti v Sloveniji, 2000–2009

	v mio EUR	2000 ¹	2005	2006	2007	2008	2009
	Konsolidiran dolg sektorja države	4.946,90	7.754,7	8.288,7	8.084,9	8.388,8	12.518,9
1	Gotovina in vloge	3,3	14,5	15,0	39,7	41,9	39,8
2	Vrednostni papirji, razen delnic	3.816,60	6.601,1	7.270,3	7.100,9	7.482,8	11.398,6
2.1	Kratkoročni	144,5	259,1	295,8	133,5	88,4	739,0
2.2	Dolgoročni	3.672,10	6.342,0	6.974,5	6.967,3	7.394,5	10.659,6
3	Posojila	1.127,00	1.139,1	1.003,4	944,4	864,0	1.080,5
3.1	Kratkoročna	100	91,4	120,3	137,5	104,7	68,3
3.2	Dolgoročna	1.027,10	1.047,8	883,0	806,9	759,3	1.012,2

Vir: Poročilo o dolgu in primanjkljaju sektorja država (Ministrstvo za finance in SURS), oktober 2009, za leto 2000 interno gradivo SURS, za leto 2009 interno gradivo MF; preračuni MF; pred letom 2007 preračunano po nepreklicnem tečaju zamenjave 239,64 SIT za 1 EUR.
Opomba: ¹ Dolg za leto 2000 ni konsolidiran.

Slika: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država v državah EU v letu 2009 (napoved), v % BDP

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance, 2010.

Ravnovesje sektorja država

Primanjkljaj sektorja država se je v letu 2009 močno povečal. Ocenjen je na 5,5 % BDP¹ in se je glede na leto 2008, ko je znašal 1,7 % BDP, povečal za 3,8 o. t. V letu 2009 so se relativno izraženi prihodki države povečali za 1,8, izdatki države pa za 5,6 o. t.² Poslabšanje makroekonomskega okolja ob gospodarski in finančni krizi in učinki sprejetih davčnih sprememb iz zadnjih let so povzročili upad javnofinančnih prihodkov. Hkrati se je ohranjala visoka raven tekočega trošenja države, ki je bila dodatno spodbujena z delovanjem avtomatskih stabilizatorjev, sprejeto plačno reformo in učinki protikriznih ukrepov.

Stanje javnih financ se je v letu 2009 močno poslabšalo predvsem zaradi posledic finančne in gospodarske krize. Po letu 2001, ko je bil dosežen primanjkljaj sektorja država v višini 4 % BDP, se je neravnovesje javnih financ zmanjševalo. Relativno izraženi odhodki so upadali, relativno izraženi prihodki pa do leta 2005 naraščali, nato pa upadali počasneje kot odhodki. Najboljši javnofinančni položaj z minimalnim pozitivnim saldonom (7,5 mio EUR) je država izkazala v letu 2007, predvsem zaradi ugodnega vpliva cikličnih dejavnikov. Javnofinančni položaj se je začel slabšati v drugi polovici leta 2008, še bolj pa se je poslabšal v prvi polovici leta 2009, ko je prišlo do upada javnofinančnih prihodkov ob ohranjanju javnofinančnih odhodkov na visoki ravni. Rast javnofinančnih odhodkov se je nekoliko upočasnila šele v drugi polovici leta 2009, ko se je primanjkljaj s 6,5 % BDP v prvi polovici leta zmanjšal na 4,5 % BDP v drugi.

V letu 2009 se je delež prihodkov sektorja država v primerjavi z BDP povečal za 1,8 o. t.³ Kljub upadu javnofinančnih prihodkov se je zaradi še večjega upada BDP v letu 2009 relativna obremenitev z davki in prispevki povečala za 1,3 o. t. BDP. Od pomembnejših kategorij so se medletno povečali prihodki od obračunanih prispevkov za socialno varnost za 1,1 o. t. BDP. Zaradi upočasnjene gospodarske aktivnosti in ukinitve davka na izplačane plače so se, kljub povečanju obračunanih trošarin pri povečanih trošarinskih dajatvah, zmanjšali davki na proizvodnjo in uvoz, njihov delež se je povečal za 0,2 o. t. BDP. Ob nespremenjenem deležu v BDP so se zmanjšali tudi tekoči davki na dohodke in premoženje, med katerimi so se zmanjšali tako prihodki od obračunane dohodnine kot tudi prihodki od obračunanega davka od dohodka pravnih oseb. Poleg slabših rezultatov poslovanja so na obračun davka od dohodka vplivale spremembe zakona z nižjo davčno stopnjo in povečanimi davčnimi olajšavami, na obračun dohodnine pa dodatne splošne

olajšave v nižjih dohodkovnih razredih. Drugi (nedavčni) prihodki so se povečali za 0,5 o. t. BDP.

Delež izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP se je v letu 2009 izrazil povečal (za 5,6 o. t.). V letu 2009 se je najbolj povečal delež socialnih nadomestil in podpor v denarju in naravi (za 2,3 o. t.) zaradi delovanja avtomatskih stabilizatorjev kot posledica poslabšanja razmer na trgu dela. K povečanju deleža odhodkov so 1,5 o. t. prispevala še sredstva za zaposlene zaradi plačne reforme javnega sektorja in rasti števila zaposlenih. Kot posledica izvajanja protikriznih ukrepov se je za 0,6 o. t. BDP povečal delež izdatkov za subvencije, deleža sredstev za vmesno potrošnjo ter za investicije pa vsak za 0,5 o. t. Zaradi povečanega zadolževanja države in naraščajočih obresti se je za 0,3 o. t. povečal še delež izdatkov za obresti. Deleži vseh ostalih izdatkov pa se glede na leto prej niso bistveno spremenili.

Primanjkljaj sektorja država se je tudi v letu 2009 v veliki meri generiral na centralni ravni države, v primerjavi s preteklim srednjeročnim obdobjem pa sta bila relativno visoka tudi primanjkljaja lokalne države in skladov socialnega zavarovanja. V celotnem obdobju 2000–2009 je v povprečju več kot 90 % skupnega primanjkljaja odpadlo na centralno raven. Primanjkljaj lokalne ravni države se je občutneje povečal leta 2008 in je tudi leta 2009, kljub relativnemu upadu (za 0,1 o. t.), ostal na višji ravni kot v obdobju 2000–2007. V letu 2009 je bil primanjkljaj prvič po letu 2004 zabeležen tudi v skladih socialnega zavarovanja (0,4 %).

V letu 2008⁴ je tudi v drugih državah EU prišlo do poslabšanja javnofinančnega položaja, vendar je bilo v Sloveniji malo večje kot v povprečju evropskih držav. Primanjkljaj sektorja država se je na ravni EU v letu 2008 povečal za 1,5 o. t. in je znašal 2,3 % BDP, na ravni držav EMU pa za 1,4 o. t., na 2,0 % BDP. Na takšno poslabšanje položaja je v razmerah upadanja konjunktore vplivalo zmanjšanje deleža prihodkov države (za 0,3 o. t. BDP v povprečju držav EU oz. za 0,6 o. t. BDP v povprečju držav EMU) in predvsem povečanje odhodkov države za 1,1 o. t. BDP v povprečju držav EU oz. za 0,8 o. t. BDP v povprečju držav EMU. Primanjkljaj je v letu 2008 beležilo devetnajst članic EU, dovoljeno višino 3 % BDP⁵ pa je preseglo kar enajst držav. Osem držav je izkazovalo presežek, med njimi najvišjega Finska in Danska.

¹ Metodologija ESA-95.

² Na povečanje deležev agregatov je v letu 2009 vplivalo tudi zmanjšanje bruto domačega proizvoda.

³ Ob nominalnem znižanju prihodkov je na rast deleža v primerjavi z BDP vplival še večji nominalni padec BDP v letu 2009.

⁴ Za držav EU so zadnji podatki na voljo za leto 2008.

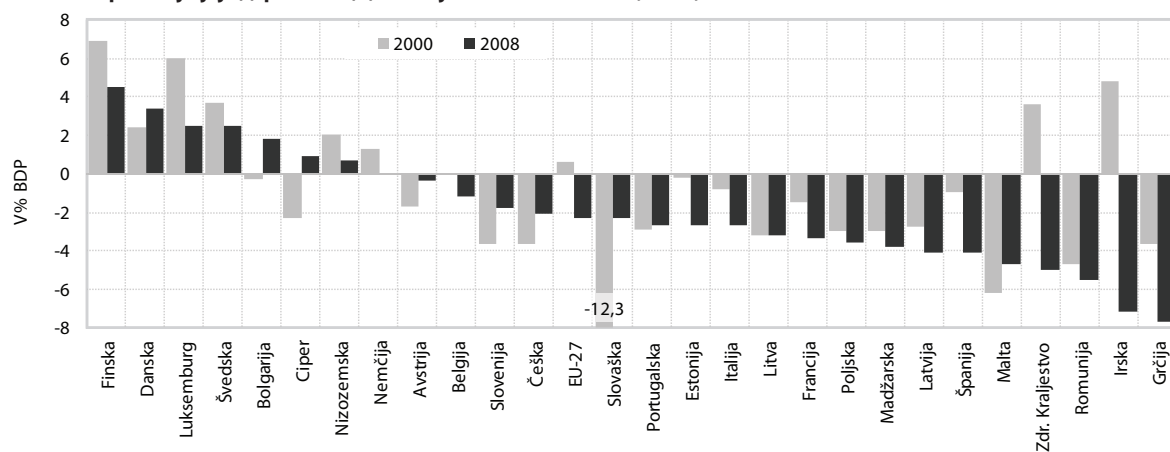
⁵ Po določilih Pakta stabilnosti in rasti, ki velja za vse članice EU, delež primanjkljaja sektorja država v primerjavi z BDP ne sme presegati 3 %.

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država po metodologiji ESA-95, v % BDP, Slovenija 1995–2009

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Prihodki sektorja država	44,8	43,0	43,8	43,2	42,4	42,6	44,4
Odhodki sektorja država	53,3	46,7	45,2	44,5	42,4	44,3	49,9
Primanjkljaj sektorja država	-8,5	-3,7	-1,4	-1,3	0,0	-1,7	-5,5
Centralna država	-7,9	-3,2	-2,2	-1,3	-0,1	-1,1	-4,6
Lokalna država	0,2	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,6	-0,5
Skladi socialnega zavarovanja	-0,8	-0,5	0,8	0,1	0,2	0,0	-0,4

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Temeljni agregati sektorja država, 2010, Prva objava (SUR5), 31. marec 2010 (za 2006–2009). Nefinančni računi: S-13 država, preračuni UMAR (za leta 1995, 2000, 2005).

Slika: Delež primanjkljaja(-)/presežka(+) sektorja država v BDP 2000, 2008, v % od BDP

Vir: Eurostat Portal Page – General Government Deficit (-) surplus(+), EDP, januar 2010.

Plačilnobilančno ravnovesje

Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance, ki se je v obdobju konjunkturalne krepitve, se je v letu 2009 močno skrčil. V letu 2008 je dosegel najvišjo vrednost doslej, in sicer v višini 2.286,6 mio EUR oz. 6,2 % BDP, lani pa je znašal le še 340,4 mio EUR oz. 1,0 % BDP. Krčenje primanjkljaja tekočih transakcij je bilo večinoma posledica znižanja blagovnega primanjkljaja, v manjši meri pa tudi znižanja primanjkljajev v bilanci faktorskih dohodkov in v bilanci tekočih transferjev. Presežek v menjavi storitev, ki se je od 2004 do 2008 več kot podvojil, se je lani prav tako znižal. Prišlo je tudi do spremembe v kreiranju primanjkljaja z vidika sektorske delitve. Medtem ko je bila rast primanjkljaja tekočih transakcij po vstopu Slovenije v EU do leta 2008 pretežno posledica primanjkljaja zasebnega sektorja zaradi visoke rasti investicij, je na primanjkljaj v lanskem letu vplival primanjkljaj državnega sektorja, saldo transakcij zasebnega sektorja pa je bil pozitiven.

Na znižanje blagovnega primanjkljaja so pomembno vplivali količinski in cenovni dejavniki. Na zniževanje blagovnega primanjkljaja, ki je lani znašal 621,2 mio EUR, kar je 2.028,9 mio manj kot v letu 2008, je vplivalo tako večje znižanje količinskega uvoza od izvoza kot močno izboljšanje pogojev menjave. Nominalno je bil blagovni izvoz nižji za 19,0 %, uvoz pa za 25,9 %. Pogoji menjave so se neprekinjeno izboljševali od novembra leta 2008, ko so se začele zniževati uvozne cene energentov in surovin, sledil pa je tudi padec izvoznih cen industrijskih proizvodov, ki jih slovenski proizvajalci prodajajo na evrskem in neevrskem območju, ki pa je bil manj izrazit.

Storitvena menjava se je v povprečju znižala manj od blagovne, v okviru storitvene menjave pa izvoz bolj kot uvoz, zaradi česar se je presežek storitvene bilance zmanjšal. Gospodarska kriza se je v storitvenem sektorju odražala nekoliko manj intenzivno kot v predelovalnih dejavnostih in v menjavi blaga. Za razliko od menjave blaga, kjer se je uvoz znižal bolj, se je pri storitvah bolj znižal njihov izvoz. Nominalno se je izvoz storitev znižal za 14,3 %, uvoz pa za 3,9 %. Posledično se je presežek v storitveni bilanci znižal za 586,9 na 1.022,2 mio EUR, večinoma zaradi manjšega presežka v menjavi potovanj in presežka v menjavi storitev cestnega transporta. V menjavi ostalih storitev sta se najbolj znižala presežka v menjavi gradbenih storitev in posredovanj, povečal pa primanjkljaj v menjavi licenc, patentov in avtorskih pravic.

Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov so večinoma znižale neto plačane obresti tujini. Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov je znašal 651,0 mio EUR, kar je za 388,0 mio EUR manj kot leta 2008. Ob nižjih obrestnih merah in visokem razdolževanju domačega zasebnega sektorja so se neto odplačila obresti na zunanji dolg precej znižala. Najbolj so se znižala neto plačila obresti

poslovnih bank, ki so se v preteklih letih v tujini močno zadolževale, v letu 2009 pa so tujini odplačale 3,0 mrd EUR posojil. Znižala so se tudi neto plačila obresti BS na obveznosti do Evrosistema (zaradi zmanjšanja obveznosti in obrestne mere) in ostalih sektorjev, med katerimi prevladujejo podjetja. Nižje pa so bile tudi neto prejete obresti na vrednostne papirje. Pri dohodkih od dela je bil v letu 2008 zabeležen skromen neto odliv sredstev, v letu 2009 pa neto priliv. Na to je vplivalo zmanjšanje števila zaposlenih tujih delavcev, ki delajo v slovenskih podjetjih, in njihovih plač, kar je znižalo odliv njihovih dohodkov od dela v tujino.

Znižanje primanjkljaja v bilanci tekočih transferjev je bilo večinoma posledica boljšega neto črpanja sredstev iz proračuna EU. Primanjkljaj v bilanci tekočih transferjev je znašal 90,3 mio EUR, kar je za 116,1 mio manj kot leta 2008. Državni proračun RS je do proračuna EU v letu 2009 realiziral neto presežek v višini 155,7 mio EUR, po tem ko je bil v predhodnih dveh letih neto proračunski položaj negativen¹. Od 814,1 mio EUR prihodkov iz evropskega proračuna, predvidenih v državnem proračunu po drugem rebalansu, je bilo dejansko realiziranih 73,1 % sredstev. Od predvidenih 452,1 mio EUR vplačil v proračun EU pa je Slovenija prispevala 97,2 %. Pri preostalih transferjih državnega sektorja se je primanjkljaj povišal zaradi višjih neto plačil davkov in prispevkov tujini. Zaradi nižjih neto ostalih transferjev se je nekoliko znižal tudi primanjkljaj transferjev zasebnega sektorja.

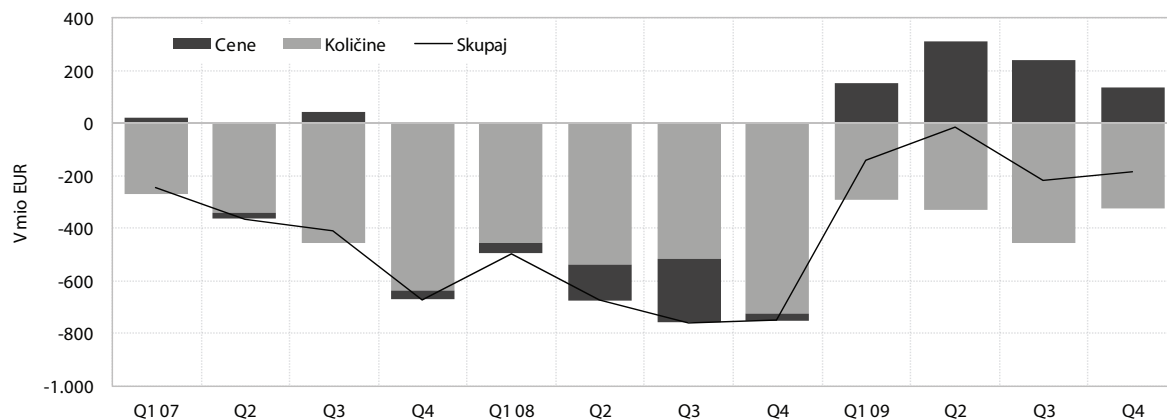
¹ V letu 2008 v višini 64,7 mio EUR, v letu 2007 pa 8,7 mio EUR.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave, Slovenija, 1995–2009

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Tekoči račun, v % BDP	-0,3	-2,7	-1,7	-2,5	-4,8	-6,2	-1,0
Trgovinska bilanca	-4,7	-5,7	-3,6	-3,7	-4,8	-7,1	-1,8
Storitvena bilanca	2,9	2,3	3,2	3,2	3,0	4,3	2,9
Bilanca dohodkov od dela in kapitala	1,0	0,1	-1,0	-1,4	-2,3	-2,8	-1,9
Bilanca tekočih transferjev	0,5	0,6	-0,3	-0,6	-0,7	-0,6	-0,3
Realne stopnje rasti menjave blaga in storitev, v %							
Izvoz blaga in storitev	1,1	13,1	10,6	12,5	13,7	2,9	-15,6
Uvoz blaga in storitev	11,3	7,1	6,6	12,2	16,3	2,9	-17,9
Pogoji menjave, indeksi							
Blago	103,1	96,2	97,6	99,6	100,2	98,2	104,6
Storitve	100,6	102,1	100,0	99,5	102,8	96,4	100,0

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Nacionalni računi, 2010; Finančni računi, Ekonomski odnosi s tujino (Banka Slovenije), 2010; preračuni UMAR.

Slika: Prispevek količin in cen k oblikovanju salda blagovne menjave, v mio EUR, 2007–2009

Vir: SI – STAT, Nacionalni računi, 2010.

Bruto zunanji dolg

V letu 2009 se je rast bruto zunanjega dolga zaradi razdolževanja zasebnega sektorja močno upočasnila, v ročnostni strukturi dolga pa je pridobil delež dolgoročnega dolga. Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2009 znašal 40,1 mrd EUR in je bil v primerjavi z decembrom 2008 višji za 0,9 mrd EUR, kar je močna upočasnitev rasti dolga, po tem ko se v letu 2007 povečal za 10,7 mrd in v letu 2008 za slabih 5 mrd. Pri tem se je v preteklih letih najbolj okrepilo zadolževanje domačih poslovnih bank. Večino zadolževanja v tujini so predstavljala prejeta posojila ter gotovina in vloge nerezidentov, s katerimi so banke financirale realne in finančne naložbe podjetij in gospodinjstev. Poglobljanje finančne krize je v zadnjem četrtletju leta 2008 močno omejilo dostop do tujih virov financiranja, ki so začeli postopoma usihati. Zasebni sektor, zlasti domače poslovne banke, je tako v preteklih letih povečan dolg lani odplačeval. Zaradi izdaje obveznic pa se je izrazito povečal dolg državnega sektorja. Spremenilo se tudi razmerje v ročnosti dolga. Delež dolgoročnega dolga se je povečal, znižal pa delež kratkoročnega dolga.

K skupnemu povečanju bruto zunanjega dolga ob koncu leta 2009 je prispeval le državni sektor, znižal pa se je zunanji dolg vseh drugih sektorjev (poslovne banke, BS, ostali sektorji, kapitalsko povezane osebe). Zaradi zagotavljanja sredstev za financiranje javnofinančnega primanjkljaja, odplačila zapadlih obveznosti in sprejetih protikriznih ukrepov se je bruto zunanji dolg državnega sektorja povečal za 2,9 mrd EUR, na 6,6 mrd EUR. Država je že februarja in aprila 2009 izdala 3 in 5-letni referenčni obveznici v višini 1 mrd EUR in 1,5 mrd EUR in z obrestnima mera 4,25 % in 4,375 %. Septembra 2009 je izdala še 15-letno referenčno obveznico v vrednosti 1,5 mrd EUR, s 4,625-odstotno obrestno mero. Delež zunanjega dolga državnega sektorja je tako konec leta 2009 predstavljal 16,4 % celotnega bruto zunanjega dolga, ta delež pa je bil še konec leta 2008 precej manjši (9,5 %). Dolg Banke Slovenije je znašal 3,6 mrd EUR in se je medletno znižal za 36 mio EUR, na kar je vplival prenos dela finančnih naložb BS iz računov v tujini na račun pozicije do Evrosistema. Med letom pa je stanje dolga zelo nihalo, saj je BS z operacijami denarne politike uravnavala nihanja likvidnosti poslovnih bank. Večino zunanjega dolga BS je predstavljal kratkoročni dolg ali t. i. neto pozicija BS do Evrosistema v vrednosti 3,4 mrd EUR, prvič pa se je BS tudi dolgoročno zadolžila z ostalimi dolžniškimi obveznostmi v vrednosti 235 mio EUR. Zunanji dolg poslovnih bank je znašal 16,4 mrd EUR in se je v primerjavi s koncem leta 2008 znižal za 1,5 mrd EUR. Poslovne banke so v letu 2009 odplačevale posojila, znižale so se tudi vloge nerezidentov. Banke so se v tujini razdolžile v višini 3,0 mrd EUR, posojila iz tujine pa so deloma nadomeščale z dolgoročnim zadolževanjem prek izdaje vrednostnih papirjev. Dolg poslovnih bank je tako konec lanskega leta predstavljal 40,9 % celotnega bruto zunanjega dolga (konec leta 2008 45,6 %). Spremembe v zadolževanju

ostalih sektorjev, ki ga večinoma predstavljajo podjetja in NFI, so bile precej manjše kot pri bankah in državi. Pri tem se je obseg kratkoročnih komercialnih kreditov, ki predstavlja najpomembnejši instrument zadolževanja podjetij, v povezavi s padcem blagovnega uvoza znižal. Stanje obveznosti iz kratkoročnih kreditov je znašalo 3,2 mrd EUR (kar je za 854 mio EUR manj kot leto prej). Tri četrtine teh obveznosti je bilo odprtih do držav EU (skoraj polovica do najpomembnejših trgovinskih partneric), več kot desetina pa do držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Prek posojil pa se je zadolževanje ostalih sektorjev v tujini povečalo za 69,4 mio EUR. Dolg kapitalsko povezanih oseb je bil nekoliko nižji kot leto prej. Večinoma je pripadal nebančnim finančnim družbam, ki se ukvarjajo z dejavnostjo finančnega zakupa, ostalo pa dolgujejo nefinančne družbe (podjetja).

V strukturi zunanjega dolga glede na jamstvo se je javni in javno garantirani dolg precej okrepil, negarantirani zasebni dolg pa znižal. Javni¹ in javno garantirani dolg² se je skupaj povečal za 4,8 mrd EUR, na 14,0 mrd EUR. Javni dolg se je povečal za 3,0 mrd EUR, javno garantirani dolg pa za 1,8 mrd EUR. Zadolževanje bank z državnim poroštvom je bilo edini način pridobivanja finančnih sredstev poslovnih bank, saj se je dostop do sredstev na mednarodnem medbančnem trgu po nastopu krize močno zmanjšal. 3-letni obveznici s poroštvom države sta na mednarodnih kapitalskih trgih izdali dve banki, v skupni višini 2,0 mrd EUR. Javno garantirani dolg je tako dosegel 7,2 mrd EUR in se je v primerjavi z BDP povečal za 5 o. t., na 20,0 % BDP. Zasebni negarantirani dolg se je, večinoma zaradi razdolževanja bančnega sektorja, znižal za 4,0 mrd EUR, in sicer na 26,1 mrd EUR. Konec leta 2009 je, ob neupoštevanju obveznosti do povezanih oseb, za katere ročnost ni objavljena, dolgoročni dolg predstavljal 74,1 % celotnega dolga, kar je za 7,9 o. t. več kot leto prej. Povečanje dolgoročnega dolga je izključno posledica povečanja javnega in javnogarantiranega dolga, saj se je dolgoročni negarantirani zasebni dolg znižal.

Slovenija kljub visokemu zadolževanju v preteklih letih ostaja najmanj zadolžena država evrskega območja. Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2009 predstavljal 115,0 % BDP in se je v primerjavi z letom prej povečal za 5,9 o. t., kar je precej nižje od povprečnega dolga evroobmočja, ki je v letu 2008 znašal 199,8 % BDP.

¹ Zunanji javni dolg nastane z zadolževanjem institucionalnega državnega sektorja (po ESA 95) na tujih finančnih trgih. Država se lahko zadolži pri mednarodnih finančnih institucijah, tujih vladah ali vladnih agencijah, tujih poslovnih bankah in tudi pri zasebnih posojilodajalcih, če gre za izdajo prenosnih vrednostnih papirjev na tujem finančnem trgu.

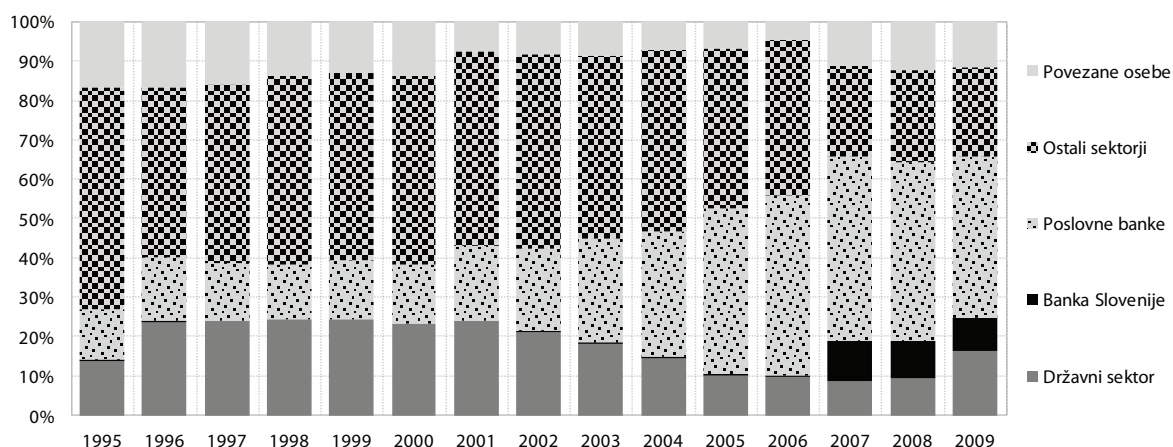
² Javno garantirani dolg je obveznost zasebno pravnega subjekta, pri čemer za odplačilo obveznosti jamči država. Med javno garantirani dolg spadajo tudi obveznosti BS do Evrosistema, nastale s prenosom monetarne politike BS na ECB.

Tabela: Stanje bruto zunanjega dolga Slovenije, v mio EUR, 1995–2009

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Skupaj bruto zunanji dolg	4.275	9.491	20.496	24.067	34.783	39.238	40.112
Kratkoročni dolg	1.470	2.283	4.573	5.239	10.733	11.624	9.159
Javni in javno garantirani dolg	0	0	70	77	3.588	3.631	3.360
Negarantirani zasebni dolg	1.470	2.283	4.503	5.162	7.145	7.993	5.799
Dolgoročni dolg	2.083	5.895	14.509	17.710	20.058	22.789	26.260
Javni in javno garantirani dolg	1.178	2.883	3.729	4.275	4.508	5.501	10.610
Negarantirani zasebni dolg	905	3.012	10.780	13.435	15.550	17.288	15.650
Obveznosti do povezanih oseb	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.825	4.692
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.825	4.692

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2010.

Slika: Sprememba v strukturi bruto zunanjega dolga po sektorjih, 2000–2009

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2010.

Opomba: Večje strukturne spremembe v dolgu v letu 2007 glede na leto 2006 so posledica dveh dejavnikov. Z vstopom v evrsko območje in s tem povezanimi spremembami v denarni politiki in denarnimi instrumenti je prišlo do nastanka dolga Banke Slovenije. Zaradi metodološke prekvalifikacije dela posojil ostalih sektorjev med posojila kapitalsko povezanih družb pa se je spremenil tudi delež teh dveh sektorjev v strukturi skupnega bruto zunanjega dolga.

Produktivnost dela

Z nastopom gospodarske krize je produktivnost dela¹ v Sloveniji začela upadati, saj se je zaposlenost zniževala počasneje od gospodarske aktivnosti. Po več kot desetletni relativno visoki rasti (v povprečju več kot 4 % letno) se je rast produktivnosti dela zaradi takrat še relativno visoke rasti zaposlenosti močno znižala že v zadnjem četrletju 2007, v zadnjem četrletju 2008 pa je postala negativna, tako da je bila v letu 2008 komaj 0,7-odstotna. Padec produktivnosti se je v letu 2009 še poglobil in dosegel 5,8 %. Naročila in možnosti za doseganje dohodka na trgu so se zaradi upada tujega povpraševanja kot posledice poglobitve mednarodne gospodarske krize močno znižala, kar je vodilo v strm upad gospodarske aktivnosti. Ta je bil precej globlji od padca zaposlenosti, ki umirjanju konjunktura običajno sledi z zamikom. Upadanje zaposlenosti pa so ublažili tudi ukrepi aktivne politike zaposlovanja in dva interventna zakona na trgu dela². Zaradi močnega padca gospodarske aktivnosti je produktivnost dela najmočneje upadla v prvem četrletju 2009. Ker se je na letni ravni upadanje gospodarske aktivnosti proti koncu leta umirjalo, zniževanje zaposlenosti pa stopnjevalo, je postajal tudi medletni padec produktivnosti iz četrletja v četrletje manjši³, a je ostal še vedno visok. Pri tem pa je treba opozoriti, da bi bilo za merjenje rasti produktivnosti bolj ustrezno uporabiti urno produktivnost, ki pa je SURS zaradi začasnega značaja statistike opravljenih delovnih ur še ne objavlja. Začasni statistični podatki kažejo, da je bil padec števila opravljenih delovnih ur v letu 2009 večji od padca zaposlenosti, na kar je po naši oceni vplivalo sprejetje interventnih zakonov za ohranjanje delovnih mest. To pomeni, da bi bil padec urne produktivnosti, če bi jo izračunavali, nižji od padca dodane vrednosti na zaposlenega.

V letu 2009 se je produktivnost dela zmanjšala v vseh tržnih dejavnostih razen v finančnem posredništvu. Najbolj se je zmanjšala v gradbeništvu, trgovini, predelovalnih dejavnostih in oskrbi z elektriko, plinom in vodo. V predelovalnih dejavnostih, ki jih je kot najbolj izvozno usmerjeni del slovenskega gospodarstva upad tujega povpraševanja prizadel že v letu 2008, se je zmanjšala za 7,8 %. Močan padec aktivnosti in posledično produktivnosti v gradbeništvu (za 14,5 %) je ciklične narave, z gospodarsko in finančno krizo pa se je še poglobil. V trgovini, ki je predvsem v segmentu prodaje avtomobilov močno izpostavljena gospodarski krizi, v nekaterih delih pa je tesno povezana z gibanji v industriji in gradbeništvu (trgovina na debelo, prodaja pohištva ipd.), pa se je dodana vrednost na zaposlenega znižala

za 12,8 %⁴. Sorazmerno visok upad produktivnosti je bil značilen tudi za večino storitvenih dejavnosti, vendar manjši kot v industriji in gradbeništvu, saj gospodarska recesija storitve praviloma zajame z zamikom pa tudi v manjšem obsegu. Finančno posredništvo pa je celo ohranilo rast dodane vrednosti in s tem tudi produktivnosti (3,8 %).

V letu 2009 se je zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo držav evrskega območja in EU povečalo. Leta 2008 (za katero so na voljo zadnji mednarodno primerljivi letni podatki) je povprečna produktivnost dela v Sloveniji dosegla 37.544 EUR na delovno aktivnega, kar je bilo po kupni moči 84,4 % (v letu 2007 84,0 %) povprečja EU (76,9 % povprečja evrskega območja). Ob nižji rasti produktivnosti dela v večini razvitejših držav članic EU je v letu 2008 produktivnost dela v Sloveniji torej še naraščala hitreje kot v povprečju v EU. V letu 2009 se je produktivnost dela tako kot v Sloveniji zmanjšala tudi v večini evropskih držav, vendar je bil padec v Sloveniji zaradi globljega upada gospodarske aktivnosti⁵ precej višji kot v povprečju v EU (5,8-odstoten, v povprečju EU pa 2,5-odstoten). Tako se je zaostanek Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji prvič po daljšem obdobju približevanja ravni produktivnosti razvitejših držav povečal. Po ocenah Eurostat je bila produktivnost dela v Sloveniji, izražena v standardih kupne moči, leta 2009 na ravni 81,8 % povprečja EU, kar je za 2,6 o. t. nižje kot v letu prej.

¹ Merjena kot razmerje med bruto domačim proizvodom v stalnih cenah in številom delovno aktivnih po metodologiji statistike nacionalnih računov.

² Zakon o subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem povračilu nadomestila plač.

³ Od 8,6 % v prvem se je zmanjšal na 1,6 % v četrtem četrletju.

⁴ Po oceni UMAR.

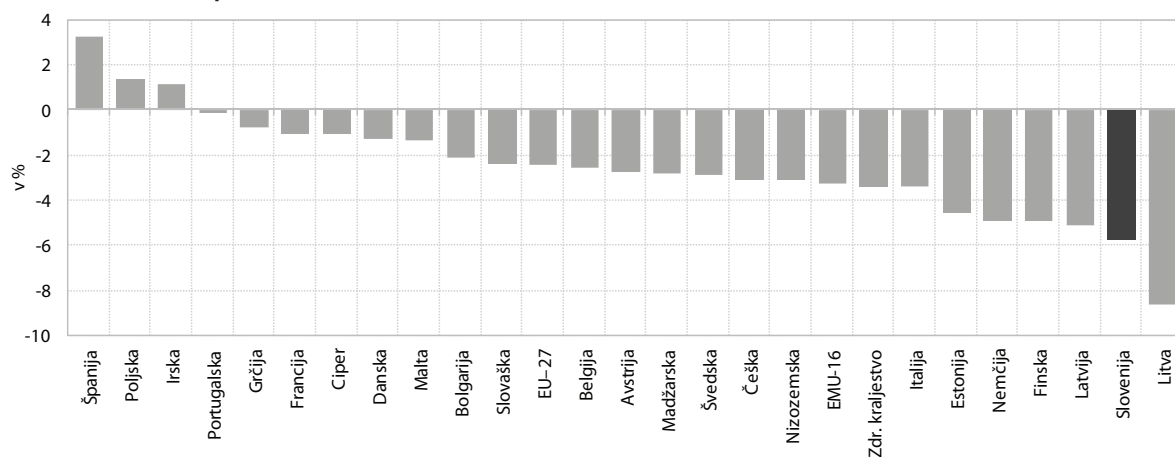
⁵ Glej tudi poglavje 1.1. Makroekonomska stabilnost in indikator Realna rast BDP.

Tabela: Produktivnost dela po kupni moči v Sloveniji in EU v obdobju 1997–2008, v %, EU-27=100

	1997	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Avstrija	119,9	120,7	115,1	115,6	114,0	113,6
Belgija	137,4	136,6	129,8	128,5	126,8	125,5
Bolgarija	26,3	30,4	33,6	34,6	35,1	37,2
Ciper	80,7	85,0	82,9	83,8	86,2	87,3
Češka	60,5	61,8	68,6	69,3	71,5	72,0
Danska	110,0	110,5	106,7	106,7	103,2	102,5
Estonija	40,0	46,9	60,5	61,4	65,1	63,8
Finska	110,9	114,7	110,1	110,7	113,1	111,6
Francija	125,7	125,1	122,2	121,2	121,6	121,6
Grčija	93,2	93,7	98,8	99,7	99,8	102,2
Irska	125,3	127,4	134,5	135,1	137,9	130,2
Italija	128,9	126,0	111,0	110,1	110,2	109,8
Latvija	35,5	40,1	48,0	49,1	51,5	52,6
Litva	38,5	42,7	54,5	56,3	59,2	62,0
Luksemburg	166,3	175,9	169,5	179,9	179,2	175,8
Madžarska	63,5	63,8	67,3	67,8	68,1	71,1
Malta	np	96,8	90,8	90,4	88,8	87,4
Nemčija	114,2	108,0	109,4	109,2	108,3	107,0
Nizozemska	110,2	114,4	114,0	113,9	113,6	114,5
Poljska	49,5	55,2	61,4	60,8	61,8	62,0
Portugalska	68,1	68,9	70,2	70,4	70,7	71,2
Romunija	np	23,6	36,0	39,6	43,3	50,0
Slovaška	54,4	58,0	68,6	71,5	75,8	79,3
Slovenija	73,3	76,2	83,9	84,0	84,0	84,4
Španija	108,3	103,7	101,3	102,7	103,3	103,6
Švedska	113,3	113,5	110,1	110,9	112,4	110,7
Združeno kraljestvo	109,0	110,8	112,5	112,0	110,0	110,0

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2010.
Opombi: np – ni podatka.

Slika: Letna realna rast produktivnosti v državah članicah EU v letu 2009, v %

Vir: Eurostat Portal Page - Economy and finance – National accounts, 2010, preračuni UMAR.

Tržni delež

V letu 2009 se je slovenski agregatni tržni delež blaga povečal, potem ko je v letu 2008 po sedemletni rasti padel. Ponovna rast tržnega deleža (na 0,609 % z 0,593 % v letu 2008¹) je bila spodbujena predvsem z rastjo tržnih deležev v Franciji, Nemčiji in na Hrvaškem, v precej manjši meri pa tudi v Avstriji. Med pomembnejšimi trgi, kjer so se v letu 2008 naši tržni deleži brez izjeme zmanjšali, se je padanje tržnega deleža v Italiji in Rusiji umirjeno nadaljevalo.

Med posameznimi sektorji Standardne mednarodne trgovinske klasifikacije (SMTK) so na ponovno rast deleža na trgu EU v letu 2009 v največji meri vplivali kemični proizvodi in stroji ter transportne naprave. Po enoletnem padcu² se je rast tržnega deleža v EU v letu 2009 nadaljevala (3,9 %, v letu 2008 -4,5 %). Pospešena rast tržnega deleža kemičnih proizvodov je bila predvsem posledica izrazitejše rasti izvoza medicinskih in farmacevtskih proizvodov, ki za razliko od večine drugih podsektorjev v času mednarodne gospodarske krize niso bili soočeni s krčenjem povpraševanja v EU. Na višjo rast tržnega deleža strojev in transportnih naprav pa je vplival zlasti izvoz cestnih vozil zaradi dodatnih spodbud prodaje avtomobilov v nekaterih državah EU, kar se kaže tudi v rasti tržnega deleža na francoskem in nemškem trgu. Opazneje se je povečal tudi tržni delež električnih strojev in naprav. Stagnacija tržnega deleža izdelkov, razvrščenih po materialu³, ki je sledila padcu v letu 2008, je bila predvsem posledica izrazitejšega padca izvoza železa in jekla pa tudi barvnih kovin. Padanje tržnega deleža raznih izdelkov⁴, kamor se uvrščajo večinoma delovno intenzivni proizvodi, se je v letu 2009 še poglobilo, predvsem zaradi padca izvoza pohištva⁵. Med preostalimi relativno manj pomembnimi sektorji, ki v strukturi izvoza blaga pomenijo le slabo desetino, sta, po padcu v letu 2008, porastla tržna deleža hrane in pijač ter surovin.

Tržni deleži v EU po faktorski strukturi kažejo, da se je v letih 2008 in 2009 izraziteje poslabšal položaj delovno intenzivnih proizvodov, krepitev konkurenčnosti visokotehnoloških

proizvodov se je pospešeno, srednje tehnoloških proizvodov pa upočasnjeno nadaljevala. Slovenija, kjer so bili procesi prestrukturiranja v smeri povečevanja deležev visokotehnoloških proizvodov v obdobju 2000–2007 manj intenzivni kot v EU-12, posledično pa je bilo manjše tudi zmanjšanje razlik v primerjavi z razvitimi državami, je v letu 2008 in po začasnih podatkih za prvih sedem mesecev leta 2009 dosegla nadpovprečno visoko rast tržnega deleža visokotehnoloških proizvodov na trgu EU⁶. Hkrati je bil višji tudi padec tržnih deležev delovno intenzivnih proizvodov, kar kaže na notranje slabosti tega sektorja, ki jih je mednarodna gospodarska kriza le še poglobila. Znižanje tržnih deležev proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov in nizkotehnoloških proizvodov je bilo v Sloveniji, podobno kot v EU-12, od leta 2008 manj izrazito. Ne glede na to ostaja velikost tržnega deleža visoko tehnološko intenzivnih proizvodov v primerjavi z velikostjo tržnega deleža celotnega blaga, ki ga Slovenija dosega na trgu EU, bistveno manjša kot v večini držav (oz. njihovih skupin), zajetih v analizo, relativna velikost tržnega deleža delovno intenzivnih proizvodov pa še vedno večja. V primerjavi z analiziranimi državami pa ima Slovenija bistveno višji relativni delež srednje tehnoloških proizvodov, ki se je v zadnjih desetih letih bolj ali manj neprekinjeno povečeval, predvsem zaradi izredno hitre rasti izvoza cestnih vozil. V primeru dalj časa trajajoče mednarodne gospodarske krize in prenehanja spodbud prodaje avtomobilov pomeni njegov bistveno višji relativni delež za prihodnjo rast našega izvoza tudi precejšnje tveganje.

S ponovnim povečanjem agregatnega tržnega deleža v letu 2009 se je po precejšnjem poslabšanju v predhodnem letu položaj Slovenije med članicami EU izboljšal. V relativno večji skupini članic EU s padcem tržnega deleža na svetovnem trgu (19) je bil padec tržnega deleža Slovenije v letu 2008 med nižjimi (-1,4 %, enajsto mesto v EU). Poslabšanje relativnega položaja Slovenije v primerjavi s predhodnimi leti pa je bilo kljub temu precejšnje (v letu 2007 12,2-odstotna rast, tretje mesto, v povprečju let 2004–2006 4,5 %, osmo mesto). Rast tržnega deleža Slovenije na trgu EU v letu 2009 (4,3 %) kaže na ponovno izboljšanje konkurenčnosti Slovenije in relativno ugodnejši položaj med članicami (osmo mesto – po konceptu skupnosti).

¹ Pri izračunu agregatnega tržnega deleža Slovenije in tržnih deležev v EU po SMTK smo uporabili podatke o izvozu blaga po t. i. »nacionalnem konceptu«, pri mednarodnih primerjavah rasti tržnih deležev, tudi po faktorski strukturi, pa podatke o izvozu blaga po t. i. »konceptu skupnosti«. Slednji vključuje tudi podatke o blagovni menjavi poslovnih subjektov s tujo (neslovensko) davčno številko.

² Poleg zmanjšanja izvozne konkurenčnosti so na padec tržnega deleža v letu 2008 vplivale tudi visoke cene energentov v prvi polovici leta, ki so vplivale na visoko vrednost uvoza EU, k padcu tržnega deleža pa je prispevalo tudi nihanje izvoza vozil, ki je po visoki rasti v letu 2007 leta 2008 upadel.

³ Sektor 6 po SMTK: kože, kavčuk, papir, les, tekstil in kovine.

⁴ Sektor 8 po SMTK: montažne stavbe, pohištvo, obleka, obutev, drugi gotovi izdelki.

⁵ Razen pohištva pa tudi raznih gotovih izdelkov, montažnih stavb in oblek.

⁶ Povprečna letna rast tržnega deleža visoko tehnoloških proizvodov Slovenije na trgu EU je bila v obdobju 2000–2007 6,2 %, v letu 2008 20 %, v prvih sedmih mesecih leta 2009 pa 19 %. V EU27 je v vsem obdobju prevladovala zelo šibka rast (med 2000–2007 0,2 %, 2008: 0,6 %, v 2009: -0,3 %), v EU15 pa je bil zabeležen padec (2000–2007: -0,5 %, 2008: -1 %, 2009: -0,6 %). Močno rast je bilo zabeležiti v celotnem obdobju v EU12 (predvsem CZ, HU, PL, SK), kljub temu pa je bila rast v Sloveniji v letu 2008 in prvih sedmih mesecih 2009 višja.

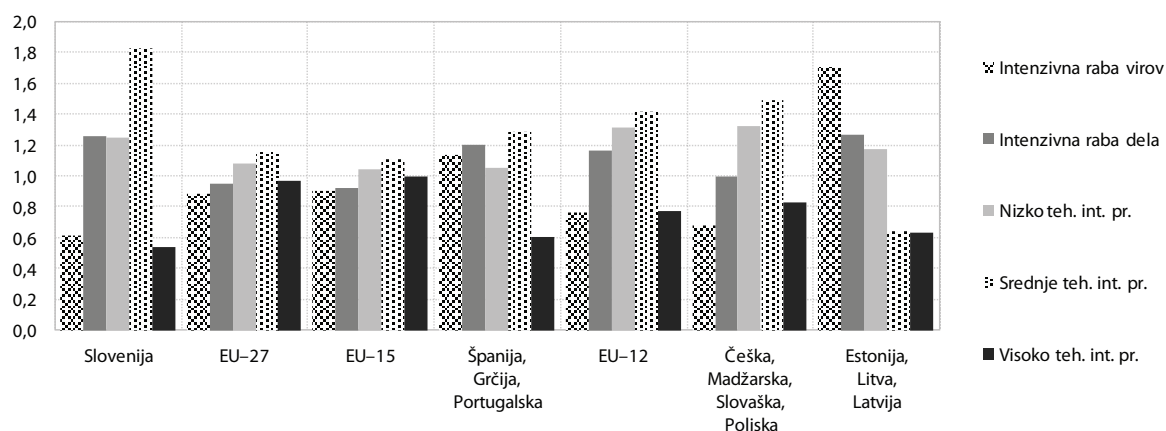
Tabela: Tržni delež¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah, 1996–2009, v %

SKUPAJ 15 držav	0,583	0,528	0,542	0,561	0,586	0,611	0,593	0,609
Avstrija	0,816	0,940	0,991	1,133	1,328	1,272	1,241	1,248
Belgija	0,046	0,045	0,061	0,062	0,066	0,061	0,064	0,071
Češka	0,536	0,448	0,435	0,521	0,526	0,568	0,504	0,516
Francija	0,206	0,181	0,217	0,292	0,263	0,283	0,270	0,345
Hrvaška	10,980	8,049	8,736	8,724	8,561	8,400	8,159	8,429
Italija	0,537	0,562	0,583	0,588	0,612	0,687	0,635	0,631
Madžarska	0,665	0,527	0,511	0,531	0,618	0,928	0,832	0,825
Nemčija	0,562	0,488	0,480	0,458	0,456	0,474	0,465	0,474
Nizozemska	0,067	0,084	0,074	0,071	0,071	0,088	0,087	0,080
Poljska	0,386	0,515	0,477	0,446	0,482	0,510	0,489	0,445
Rusija	0,443	0,517	0,536	0,464	0,546	0,475	0,441	0,433
Slovaška	0,621	0,812	0,724	0,766	0,762	0,708	0,718	0,696
Španija	0,037	0,089	0,094	0,111	0,123	0,125	0,094	0,091
ZDA	0,031	0,037	0,034	0,022	0,026	0,023	0,019	0,019
Združeno kraljestvo	0,057	0,071	0,076	0,087	0,098	0,116	0,110	0,110

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje, 2010; Eurostat Portal Page — External trade, 2010, The Vienna Institute Monthly Reports (WIIW), 2009; Foreign Trade Statistics (U.S. Census Bureau), 2010.

Opomba: ¹Tržni delež je izračunan kot tehtano povprečje deležev blagovnega izvoza Slovenije v uvozu njenih pomembnejših trgovinskih partneric, določenih z velikostjo njihovega deleža v izvozu Slovenije. Deleži posamezne trgovinske partnerice v blagovnem izvozu Slovenije so tudi uteži za preračun tehtanega povprečja (po Fisherjevem obrazcu).

Slika: Relativni tržni deleži po faktorski strukturi na trgu EU v letu 2008, skupni tržni delež blaga = 1

Vir: Eurostat Portal Page — External trade, 2010.

Opomba: Relativni tržni deleži držav so izračunani tako, da je tržni delež posamezne skupine proizvodov po faktorski intenzivnosti deljen s tržnim deležem celotnega blaga države na EU trgu.

Stroški dela na enoto proizvoda

Po večletnem izboljševanju se je v letu 2008 razmerje med stroški dela na zaposlenega in bruto domačim proizvodom na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu poslabšalo. Realni stroški dela na enoto proizvoda so v letu 2008 porastli (2,3 %) zaradi močno upočasnjene rasti produktivnosti dela ob hkratnem izrazitejšem povečanju sredstev za zaposlene na zaposlenega. Upočasnjena rast produktivnosti dela je bila posledica postopnega umirjanja gospodarske aktivnosti, ob tem ko se je razmeroma visoka rast zaposlenosti še nadaljevala. Pospešena rast sredstev za zaposlene na zaposlenega je bila v letu 2008 deloma posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo, zlasti v zasebnem sektorju, deloma pa začetka odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju.

V predelovalnih dejavnostih se je razmerje med stroški dela na zaposlenega in dodano vrednostjo na zaposlenega v letu 2008 poslabšalo še izraziteje kot v celotnem gospodarstvu. Predelovalne dejavnosti, ki so med vsemi dejavnostmi najbolj izvozno naravnane, so bile zaradi upočasnjenega tujega povpraševanja in poslabšanja pogojev menjave že v letu 2008 izraziteje prizadete. Rast dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti je bila zato v letu 2008 bistveno nižja kot v celotnem gospodarstvu¹. Zaposlenost, ki je v drugih dejavnostih še naraščala po razmeroma visokih stopnjah rasti, je v predelovalnih dejavnostih leta 2008 že padla, kar pa je negativne učinke takorekoč zaustavljene rasti dodane vrednosti na gibanje produktivnosti dela le deloma ublažilo². Rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda je bila posledično v predelovalnih dejavnostih višja (3,6 %) kot v celotnem gospodarstvu (2,3 %), kljub skromnejši rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega.

V primerjavi s povprečjem držav evrskega območja in EU se je stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva, ki je bila od konca devetdesetih let razmeroma stabilna, v letu 2008 poslabšala. Zaradi višje rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega v Sloveniji kot v evrskem območju in EU je bila rast realnih stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda slovenskega gospodarstva v letu 2008 precej višja kot v evrskem območju in EU (gl.

tabelo). Rast produktivnosti dela se je hkrati v Sloveniji močno upočasnila, v evro območju in EU pa že rahlo padla. V osmih članicah EU je bilo poslabšanje stroškovne konkurenčnosti višje kot v Sloveniji, v vseh preostalih pa nižje. Od konca devetdesetih let je bilo to tretje večje poslabšanje stroškovne konkurenčnosti Slovenije, podobno kot v letih 2000 in 2004. V daljšem časovnem obdobju 2000–2008 se je tako stroškovna konkurenčnost Slovenije v primerjavi z evrskim območjem in EU nekoliko poslabšala, po izrazitem izboljšanju v drugi polovici devetdesetih let³.

Četrtni podatki kažejo, da se je slabšanje razmerja med stroški dela na zaposlenega in bruto domačim proizvodom na zaposlenega v letu 2009 pospešeno nadaljevalo, konkurenčnost slovenskega gospodarstva pa se je poslabšala še izraziteje kot leta 2008. Kljub precejšnjemu umirjanju rasti realnih stroškov dela na enoto proizvoda od drugega četrtnega 2009 je bila njihova povprečna rast v letu 2009 še vedno izredno visoka (7,3-odstotna). Poslabšanje je izhajalo iz močnega padca produktivnosti dela, ki se je predvsem na račun pospešenega krčenja zaposlenosti sicer postopno umirjal⁴. Padec gospodarske aktivnosti pa je bil, z izjemo zadnjega četrtnega (zaradi učinka osnove), izrazit celo leto 2009. Ker je bila zaradi precej nižjega padca produktivnosti dela rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda v evrskem območju in EU bistveno manjša (2,7 %), se je še izraziteje kot v letu 2008 poslabšala tudi konkurenčnost slovenskega gospodarstva, pri čemer so se odstopanja od povprečja evrskega območja in EU od drugega četrtnega manjšala. Rast sredstev za zaposlene na zaposlenega je bila v letu 2009 v Sloveniji podobna kot v evrskem območju in EU.

¹ Realna rast dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti je bila za 3,1 odstotne točke nižja kot v gospodarstvu (0,1 % glede na 3,2 %), nominalna celo za 6,1 odstotne točke nižja (1,4 % glede na 7,5 %).

² Umirjanje realne rasti produktivnosti dela je bilo zaradi krčenja zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih podobno kot v gospodarstvu (0,6 % gledano 0,5 %), medtem ko je bila nominalna rast produktivnosti dela predelovalnih dejavnosti (1,9 %) precej nižja kot v gospodarstvu (4,6 %). Učinki poslabšanih pogojev menjave (nižje rasti izvoznih cen v primerjavi z uvoznimi) na nižjo nominalno rast dodane vrednosti in višjo rast stroškov vmesne porabe so bili v predelovalnih dejavnostih zaradi njene večje izvozne naravnosti izrazitejši kot v gospodarstvu.

³ Povprečni letni padec realnih stroškov dela na enoto proizvoda v obdobju 2000–2008 je bil v Sloveniji 0,1-odstoten, v evrskem območju in EU 0,4-odstoten; v drugi polovici devetdesetih let je bil povprečni letni padec v Sloveniji 2,6-odstoten, v evrskem območju 0,8-odstoten, v EU 0,6-odstoten.

⁴ V predelovalnih dejavnostih, kjer je bil padec produktivnosti dela v prvih treh četrtnih precej višji kot v celotnem gospodarstvu, je v zadnjem četrtnem produktivnost dela že močno porasla (8,5 % medletno), saj so se predelovalne dejavnosti občutno višjemu padcu aktivnosti z zamikom prilagodile z občutno višjim krčenjem zaposlenosti. Posledično so v zadnjem četrtnem realni stroški dela na enoto proizvoda v predelovalnih dejavnostih medletno že padli (za 1,4 %, v gospodarstvu 4,2-odstotna rast).

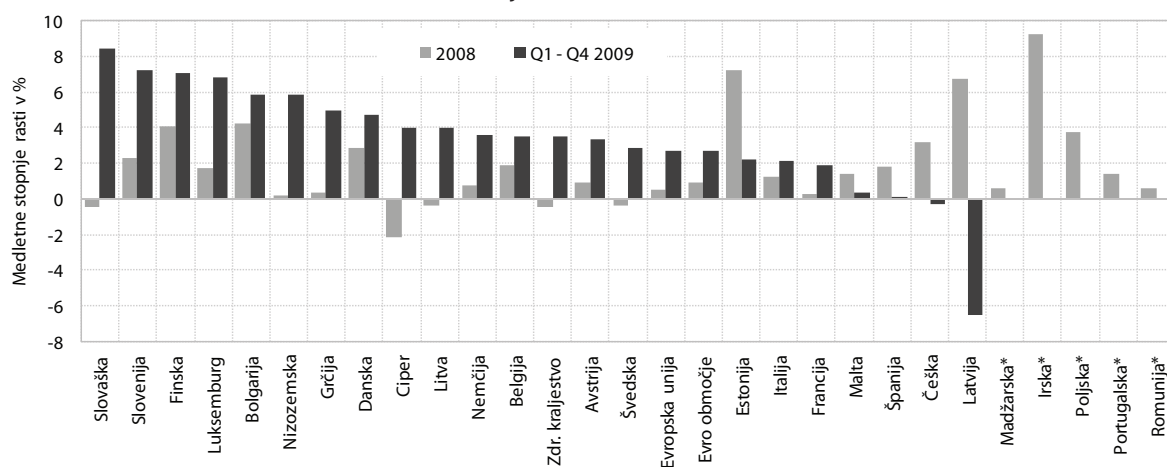
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Realne letne stopnje rasti v %	1996–2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stroški dela na enoto BDP¹						
Slovenija	-1,2	-0,7	-1,0	-1,5	2,3	7,3
EU-27	-0,5	-0,6	-1,3	-0,6	0,5	2,7
EMU-16	-0,6	-0,7	-0,9	-0,8	0,9	2,7
Stroški dela na enoto dodane vrednosti² – Slovenija						
Skupaj	-1,4	-0,9	-1,1	-1,6	2,3	8,1
Predelovalne dejavnosti	-2,5	2,0	-2,6	-2,2	3,6	8,1

Vir: SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2010; Eurostat Portal Page – Economy and finance, 2010.

Opombe: ¹sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ²sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah.

Slika: Realna rast stroškov dela na enoto BDP v Sloveniji in državah EU v letih 2008 in 2009

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and finance, 2010.

Opomba: *četrletni podatki niso na voljo.

Faktorska struktura izvoza blaga

Struktura blagovnega izvoza se je z vidika deleža tehnološko najzahtevnejših proizvodov¹ v zadnjih treh letih (2006–2008) nekoliko izboljšala, vendar tehnološka zahtevnost izvoza ostaja še naprej precej nižja kot v EU. Po dveh letih upadanja se je v letu 2006 delež visokotehnološko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu zvišal za 1,1 o. t., v letu 2007 za 0,3 o. t. in v letu 2008 za 1,4 o. t. Pri tem je šele v zadnjem letu (2008) z 18,8 % presegel raven iz leta 2003 (17,9 %), ki je bila pred tem najvišja. Delež visokotehnološko intenzivnih proizvodov v blagovnem izvozu pa je bil v letu 2008 še vedno precej (za 7 o. t.) nižji od povprečja EU, pa tudi od povprečja držav novih članic EU (EU-12). V letu 2008 se je sicer zaostanek za EU in tudi za EU-12 nekoliko zmanjšal, na kar pa je vplivalo tudi znižanje deleža visokotehnoloških proizvodov v EU². Glavni razlog povečanja deleža visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu v letu 2008 je bilo nadaljnje naraščanje izvoza farmacevtskih proizvodov. K porastu je poleg tega prispeval tudi večji izvoz pisarniške opreme. Delež srednje visokotehnološko intenzivnih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v letu 2008 znižal (za 1,6 o. t.), vendar ostaja višji kot v povprečju EU. Gibanje je povezano s padcem izvoza proizvodov, po katerih se je povpraševanje ob začetku krize močno zmanjšalo (osebni avtomobili, deli in pribor za vozila, avtomobilске gume, gospodinjstva oprema). Srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi skupaj so leta 2008 zajemali 58,2 % slovenskega blagovnega izvoza, kar je 3,5 o. t. več kot v povprečju EU-12 in 3,0 o. t. več kot v povprečju EU-15.

Delež proizvodov z nizko dodano vrednostjo na zaposlenega v blagovnem izvozu se že vrsto let znižuje predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov³, delež nizkotehnološko zahtevnih proizvodov, ki se že vrsto let ohranja na relativno visoki ravni, pa se je leta 2008 drugo leto zapored celo nekoliko povečal. Skupni delež delovno in nizkotehnološko intenzivnih proizvodov v blagovnem izvozu se od leta 2000 naprej stalno zmanjšuje predvsem zaradi nižjega deleža izvoza tekstilnih izdelkov, pohištva ter papirja in kartona. V letu 2008 so ti proizvodi

predstavljali 22,8 % slovenskega blagovnega izvoza (15,7 % v EU-15, 21,3 % v EU-12), njihov delež pa se je od leta 2000 naprej zmanjšal za 8,7 o. t., od tega v letih po vstopu v EU za 5,8 o. t. Podatki za leto 2008 kažejo, da se je proces upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov nadaljeval. Njihov delež je v tem letu upadel za 0,9 o. t., s tem pa se je ponovno znižal tudi koeficient primerjalnih izvoznih prednosti⁴, ki pa še naprej ostaja najvišji pri tej skupini proizvodov. Z vidika alokacijske učinkovitosti⁵ pa so strukturno manj ugodna gibanja pri nizkotehnološko intenzivnih proizvodih, katerih delež po letu 2000 niha okoli 10 %, v letu 2008 pa se je drugo leto zapored povečal in dosegel najvišjo raven v tem desetletju (11,1 %). K rasti pomena te skupine proizvodov v blagovnem izvozu so največ prispevali razni kovinski proizvodi⁶.

Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov se je po letu 2005 nekoliko povečal, s čimer je bil prekinjen trend upadanja v obdobju 1995–2004. Po rahlem padcu v letu 2007 podatki za leto 2008 kažejo ponovno povečanje deleža izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov⁷ na raven povprečja v letih 2005 in 2006. Večji del povečanja izvoza v tej skupini predstavljajo lokalno obnovljivi oz. proizvedljivi naravni viri: les in kmetijski pridelki, tako da višja vsebnost naravnih virov v izvozu z vidika trajnosti ni problematična. Manj ugodna pa so takšna gibanja z vidika prispevka k ekonomskemu razvoju, saj gre za povečanje izvoza skupine proizvodov, za katere je značilna relativno nizka dodana vrednost na izdelek.

¹ Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002).

² Po štirih letih visoke ekspanzije se je izvoz informacijsko-komunikacijskih proizvodov v letih 2007 in 2008 upočasnil v večini držav EU, kar povezujemo s slabitvijo povpraševanja razvitih držav po teh proizvodih in zaostrovanjem konkurence proizvajalcev omenjenih proizvodov iz hitro rastočih gospodarstev (Indija, Kitajska). V večini držav EU je izvoz teh proizvodov stagniral oz. padal.

³ Skupini nizkotehnološko intenzivnih proizvodov in delovno intenzivnih proizvodov vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

⁴ Relative Export Advantage Index –RXA Balassa indeks oziroma koeficient primerja delež slovenskega izvoza določene skupine proizvodov z deležem izvoza te skupine proizvodov v izvozu skupine držav, ki služi kot merilo primerjave (v našem primeru EU-27).

⁵ Gre za neučinkovito alokacijo virov tako z vidika ekonomskega razvoja (proizvodi z nizko dodano vrednostjo na zaposlenega) kot z vidika okoljskega oz. trajnostnega razvoja (proizvodnja kovin je energetsko intenzivna).

⁶ Ploščati in valjani izdelki iz železa, profili iz železa in jekla, drugi kovinski proizvodi ter konstrukcije in deli konstrukcij.

⁷ Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

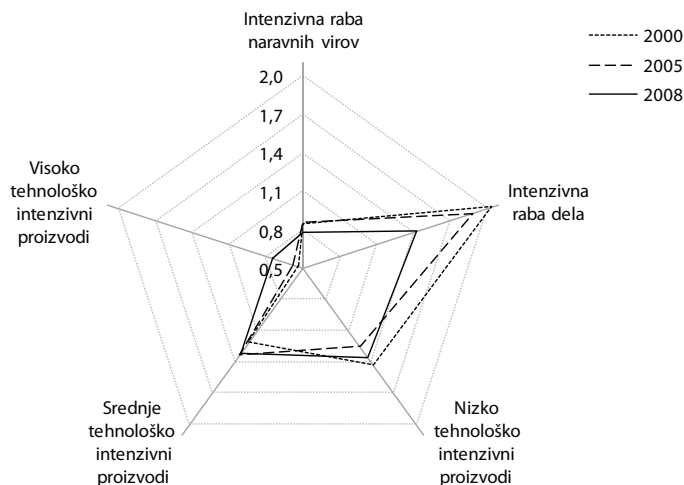
Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku¹ v Sloveniji in EU v obdobju 2000–2008

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Intenzivna raba naravnih virov	EU-27	18,2	17,7	17,7	17,7	18,2	17,9	19,4	19,2	20,3
	EU-15	18,0	17,5	17,7	17,6	18,2	17,8	19,4	19,3	20,5
	EU-12	20,7	19,7	18,8	18,2	18,8	19,2	19,0	18,5	19,5
	Slovenija	15,3	15,1	14,6	14,6	14,0	15,4	16,1	15,5	15,8
Intenzivna raba dela	EU-27	10,6	10,7	10,7	10,4	9,8	9,0	8,6	8,5	8,2
	EU-15	10,1	10,1	10,1	9,8	9,3	8,6	8,2	8,1	7,9
	EU-12	18,5	18,9	18,8	17,7	15,8	14,0	12,3	11,4	10,2
	Slovenija	21,6	21,3	20,0	18,7	17,8	17,0	14,2	12,6	11,7
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	6,9	7,0	7,0	7,2	7,7	7,0	7,4	7,9	8,2
	EU-15	6,6	6,7	6,7	6,9	7,4	6,6	7,1	7,6	7,8
	EU-12	10,5	10,9	11,0	11,0	11,5	10,6	10,8	11,1	11,0
	Slovenija	9,9	9,9	9,9	10,1	10,8	8,8	10,2	10,4	11,1
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	29,8	30,4	30,5	30,9	31,0	30,1	29,9	30,8	30,0
	EU-15	29,8	30,3	30,5	30,7	30,8	29,8	29,5	30,2	29,5
	EU-12	30,1	30,6	31,5	33,1	33,3	33,3	34,3	35,5	34,1
	Slovenija	36,2	36,2	37,3	37,3	38,3	40,2	39,1	40,9	39,3
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	28,7	28,7	28,7	27,6	27,1	27,7	27,7	25,8	25,2
	EU-15	29,4	29,4	29,5	28,3	27,9	28,5	28,6	26,5	25,8
	EU-12	18,1	17,3	17,9	18,0	18,8	18,2	19,2	19,7	20,6
	Slovenija	15,5	16,0	16,7	17,9	17,2	16,0	17,1	17,4	18,8

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2008; lastni preračuni.

Opomba: ¹ Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002). Klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Slika: Koeficient primerjalnih prednosti slovenskega blagovnega izvoza glede na faktorsko intenzivnost proizvodov

Vir: Handbook of Statistics 2007-08 (United Nations); United Nations Statistics Division: Comtrade; lastni preračuni.

Delež izvoza in uvoza v BDP

Stopnja mednarodne trgovinske integracije Slovenije, merjena z deležem menjave s tujino v BDP, se je zaradi gospodarske in finančne krize v letu 2009 močno znižala. Hitro povečevanje zunanjetrgovinske odprtosti slovenskega gospodarstva, značilno v obdobju gospodarske konjunktore, je bilo prekinjeno že v letu 2008, saj se je delež zunanjetrgovinske menjave zaradi nastopa mednarodne gospodarske krize močno znižal že v zadnjem četrtletju tega leta. Z nadaljnjim upadanjem tujega povpraševanja in domače gospodarske aktivnosti se je v letu 2009 povprečni delež slovenske menjave blaga in storitev znižal kar za 11 o. t. na 58,2 % bruto domačega proizvoda. Delež blagovnega izvoza je bil nižji za 7,6 o. t., delež blagovnega uvoza pa je upadel za 13,2 o. t. Precej večji padec vrednosti uvoza je posledica dejstva, da je na padec uvoza poleg krčenja tujega povpraševanja (nižji uvoz proizvodov za vmesno porabo), ki je bilo glavni dejavnik znižanja blagovnega izvoza, vplival tudi upad domače investicijske aktivnosti, in sicer tako investicij v opremo in stroje kot gradbenih investicij (nižji uvoz proizvodov za investicije). Poleg tega pa je na nižjo vrednost uvoza vplival tudi padec cen energentov in surovin, zaradi česar so se uvozne cene znižale precej bolj od izvoznih, tako da so se pogoji menjave v letu 2009 močno izboljšali (za 4,6 o. t.) Stopnja mednarodne menjave storitev je upadla precej manj kot blagovna, kar potrjuje izkušnje, da je vpliv gospodarskih kriz na storitveno menjavo manjši kot na blagovno. Delež izvoza storitev je bil v primerjavi z letom prej nižji za 1,2 o. t., delež uvoza storitev v BDP pa za 0,1 o. t.

Do leta 2007 se je stopnja mednarodne trgovinske integracije Slovenije povečevala hitreje kot v EU, pa tudi hitreje kot v večini manjših držav EU, v preteklih dveh letih (2008 in 2009) pa se je razlika med Slovenijo in EU znižala. V EU se je v obdobju 2003–2008 ob krepitvi mednarodne konjunktore stopnja trgovinske integracije povečala, v letu 2009 pa se je delež menjave s tujino v primerjavi z BDP v povprečju EU po ocenah Eurostata znižal. Delež zunanjetrgovinske menjave glede na BDP se je do leta 2007 v povprečju v EU krepil počasneje (povečanje od 35,8 % na 39,9 % v obdobju 2000–2007) kot v Sloveniji (povečanje od 55,7 % na 70,4 %). V letu 2008 se je ob rahlem znižanju zunanjetrgovinske odprtosti v Sloveniji razlika med odprtostjo Slovenije in povprečjem držav EU že nekoliko znižala, še bolj pa se je ob izrazitejšem padcu deleža povprečne menjave v BDP v Sloveniji kot v EU znižala v letu 2009. Tako je razlika med zunanjetrgovinsko odprtostjo Slovenije in povprečjem držav EU s 30,5 o. t. v letu 2007, ko je bila najvišja, padla v letu 2009 na 22,2 o. t. Zunanjetrgovinska odprtost Slovenije se je v obdobju 2000–2007 povečala tudi bistveno bolj kot v malih državah EU. Tako se je v 11 državah EU, ki se po demografskem kriteriju uvrščajo

med male države¹, delež mednarodne menjave v primerjavi z bruto domačim proizvodom v povprečju povečal z 59,1 % v letu 2000 na 64,7 % v letu 2007. Potem ko se je odprtost gospodarstva Slovenije v letu 2008 že začela zniževati, se je v skupini majhnih držav v povprečju še povečala, vendar je bila v polovici držav že nižja kot v predhodnem letu. V letu 2009 pa je padec svetovne trgovinske menjave prizadel tudi večino malih odprtih ekonomij, v katerih se je prav tako kot v Sloveniji večinoma uvoz znižal bolj od izvoza. Znižanje zunanjetrgovinske odprtosti je bilo v Danski, Estoniji, Cipru, Latviji in Finski nekoliko manjše kot v Sloveniji. Bolj kot v Sloveniji pa se je stopnja zunanjetrgovinske odprtosti znižala v Luksemburgu, Slovaški, Litvi in Malti. Na Irskem se je stopnja zunanjetrgovinske odprtosti celo nekoliko povečala.

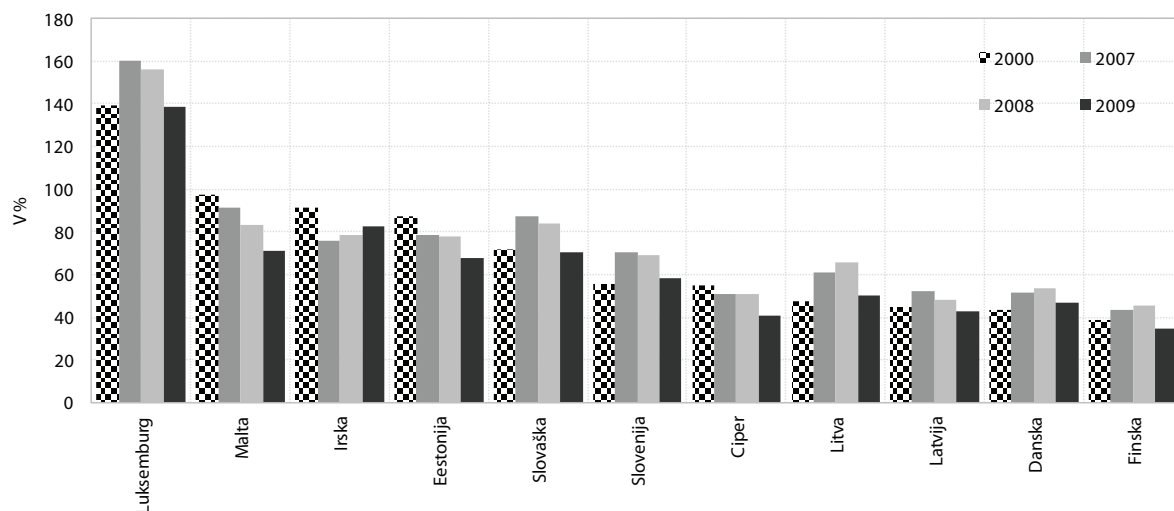
¹ Kot merilo velikosti posamezne države je uporabljen demografski kriterij (absolutno število prebivalcev). Med državami EU je po tem merilu 11 držav, ki imajo manj kot 10 mio prebivalcev: Ciper, Danska, Estonija, Finska, Irska, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Slovaška in Slovenija.

Tabela: Povprečni delež menjave s tujino (izvoz in uvoz)¹ v BDP v Sloveniji in v EU, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Delež izvoza in uvoza v BDP – SLO	51,5	55,7	62,3	66,8	70,4	69,2	58,2
Proizvodi	42,9	47,3	52,6	56,7	59,7	57,6	47,2
Storitve	8,6	8,4	9,7	10,1	10,7	11,6	11,0
Izvoz proizvodov in storitev	50,5	53,9	62,1	66,5	69,5	67,7	58,9
Proizvodi	40,5	44,4	50,8	54,8	57,3	54,0	46,4
Storitve	10,0	9,6	11,3	11,7	12,3	13,7	12,5
Uvoz proizvodov in storitev	52,5	57,4	62,5	67,0	71,3	70,7	57,4
Proizvodi	45,2	50,2	54,4	58,6	62,2	61,2	48,0
Storitve	7,3	7,3	8,1	8,4	9,1	9,5	9,4
Delež izvoza in uvoza v BDP – EU-27	28,8	35,8	36,9	39,4	39,9	41,0	36,0
Proizvodi	22,9	28,0	28,5	30,7	30,8	31,7	27,0
Storitve	5,9	7,9	8,4	8,8	9,1	9,4	9,0

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2009; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2010; preračuni UMAR.
Opomba: ¹Razmerje med povprečno vrednostjo skupnega izvoza in uvoza po plačilnobilanci statistiki in BDP v tekočih cenah.

Slika: Povprečni delež menjave s tujino (izvoz in uvoz) v BDP v Sloveniji in nekaterih manjših državah EU, v %, 2000, 2007–2009

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2010; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2010; preračuni UMAR.

Neposredne tuje investicije

Leta 2008 na področju NTI v Sloveniji gospodarska recesija še ni bila opazna, saj se je precej povečalo tako stanje vhodnih kot izhodnih NTI. Stanje vhodnih NTI se je v letu 2008 povečalo na 10.996 mio EUR oziroma za 12,6 %, stanje izhodnih NTI pa na 5.660,5 mio EUR, oziroma za 15,1 %. Tokovi NTI kažejo nekoliko drugačno sliko. Leta 2008 so se prilivi NTI povečali na 1.313,4 mio EUR oziroma za 18,7 %, odlivi NTI pa so se leta 2008 zmanjšali na 923,3 mio EUR oziroma za 29,2 %. Prilivi v letu 2008 so bili tako največji po do takrat rekordnem letu 2002. Leta 2008 je tako Slovenija zabeležila neto prilive NTI v višini 381,1 mio EUR. Če povečanje stanja NTI razdelimo na tisto, ki izhaja iz povečanja lastniškega kapitala in reinvestiranih dobičkov, ter na povečanje neto terjatev oziroma obveznosti iz medsebojnega kreditiranja kapitalsko povezanih podjetij, lahko v letu 2008 opazimo različno obnašanje tujih investorjev pri nas in naših v tujini. Tuji investitorji pri nas so stanje NTI precej bolj povečevali s povečevanjem neto obveznosti slovenskih podjetij (povečanje za 26,0 %) kot pa lastniškega kapitala in reinvestiranih dobičkov (povečanje za 6,7 %). Slovenski investitorji v tujini pa so nasprotno stanje svojih NTI bolj povečevali z lastniškim kapitalom in reinvestiranimi dobički (povečanje za 17,6 %) kot pa s povečevanjem svojih neto terjatev do povezanih podjetij v tujini (povečanje za 9,9 %).

Kljub povečanju pomena vhodnih in izhodnih NTI za slovensko gospodarstvo je bil njihov relativni delež leta 2008 še vedno nižji kot v večini držav EU. Stanje vhodnih NTI kot delež v BDP se je v obdobju 2000–2007 povečalo s 14,8 % na 28,2 % BDP, v letu 2008 pa na 29,6 % BDP, stanje izhodnih NTI pa s 3,9 % na 14,2 % BDP v obdobju 2000–2007 in na 15,2 % v letu 2008. V veliki večini držav EU se je kot posledica pretresov na kapitalskih trgih stanje vhodnih NTI kot delež v BDP v letu 2008 že zmanjšalo, v EU kot celoti s 40,9 % na 35,1 %¹. Kljub temu Slovenija še vedno ostaja med državami EU z najnižjim stanjem vhodnih NTI v primerjavi z BDP; nižje deleže od Slovenije imajo le Grčija, Italija, Nemčija in Litva. Pri izhodnih NTI pa Slovenija po deležu stanja v BDP med novimi državami članicami EU zaostaja le za Ciprom, Estonijo in Malto.

Tokovi in spremembe stanj NTI v letu 2009 pa kažejo na močno negativen vpliv gospodarske recesije in na poslabšanje učinka NTI na plačilno bilanco. V letu 2009 so bili prilivi NTI v Slovenijo negativni, in sicer v višini 79,5 mio EUR. Odlivi slovenskih NTI v tujino pa so se zmanjšali precej manj, na 609,7 mio EUR. Na neto odliv NTI v letu

2009 kaže dezinvestiranje tujih podjetij v Sloveniji v obliki zmanjševanja neto obveznosti slovenskih podjetij do povezanih podjetij in tudi odlivi dobičkov tujih investorjev iz Slovenije. V prvih devetih mesecih leta 2009 se je stanje neto kreditiranja slovenskih podjetij s strani njihovih povezanih podjetij zmanjšalo za 413,4 mio EUR². Lastniški kapital in reinvestirani dobički v tujih podjetjih v Sloveniji pa so se po oceni Banke Slovenije v istem obdobju povečali za 258,1 mio EUR. Skupaj je v prvih devetih mesecih leta 2009 prišlo do neto dezinvestiranja tujih podjetij v Sloveniji v višini 155,4 mio EUR. V istem obdobju so se lastniški kapital in reinvestirani dobički podjetij slovenskih podjetij v tujini povečali za 323,1 mio EUR, medtem ko je bilo dezinvestiranje v obliki zmanjševanja terjatev slovenskih investorjev do njihovih povezanih podjetij le za 82,3 mio EUR. To pomeni, da se je skupno stanje slovenskih izhodnih NTI v prvih devetih mesecih leta 2009 povečalo za 270,8 mio EUR. V zadnjih letih se je povečal tudi odliv dobičkov tujih investorjev iz Slovenije. Če so še leta 2005 repatriirani dobički tujih investorjev v Sloveniji znašali vsega 134,4 mio EUR, so se leta 2006 povečali na 366,1 mio EUR, leta 2008 na 764,8 mio EUR, leta 2009 pa so znašali 556,9 mio EUR. Razmerje med repatriiranimi dobički in stanjem vhodnih NTI se je povečalo z 2,2 % v letu 2005 na 7,0 % v letu 2008, v letu 2009 pa se je zmanjšalo na 5,1 %. Čeprav se po drugi strani povečujejo prilivi iz naslova repatriiranih dobičkov slovenskih investorjev v tujini, so ti zneski absolutno in relativno precej manjši. Povečali so se z 28,9 mio EUR v letu 2005 na 208,6 mio EUR v letu 2008, v letu 2009 pa spet padli na 177,2 mio EUR; razmerje med repatriiranimi dobički in stanjem izhodnih NTI pa se je hkrati povečalo z 1,0 % v letu 2005 na 3,7 % v letu 2008 in potem padlo na 3,0 % v letu 2009. Precej večji odliv vhodnih NTI iz Slovenije od zmanjšanja izhodnih NTI ter zlasti povečevanje odliva dobičkov tujih investorjev po letu 2006 torej kaže, da tuji investitorji dojemajo Slovenijo kot vedno bolj neprijazno poslovno okolje.

¹ Prilivi na svetovni ravni pa so padli s 1.978,8 mio EUR v letu 2007 na 1.697,4 mio EUR v letu 2008. Za leto 2009 pa EBRD (2009) ocenjuje, da so prilivi NTI v srednjeevropske in baltske države v letu 2009 padli na manj kot eno tretjino ravni iz leta 2008.

² Konec leta 2008 so neto obveznosti slovenskih podjetij do povezanih podjetij znašale 3.765,9 mio EUR, konec septembra 2009 pa samo še 3.343,5 mio EUR.

Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 1995–2009² v mio EUR

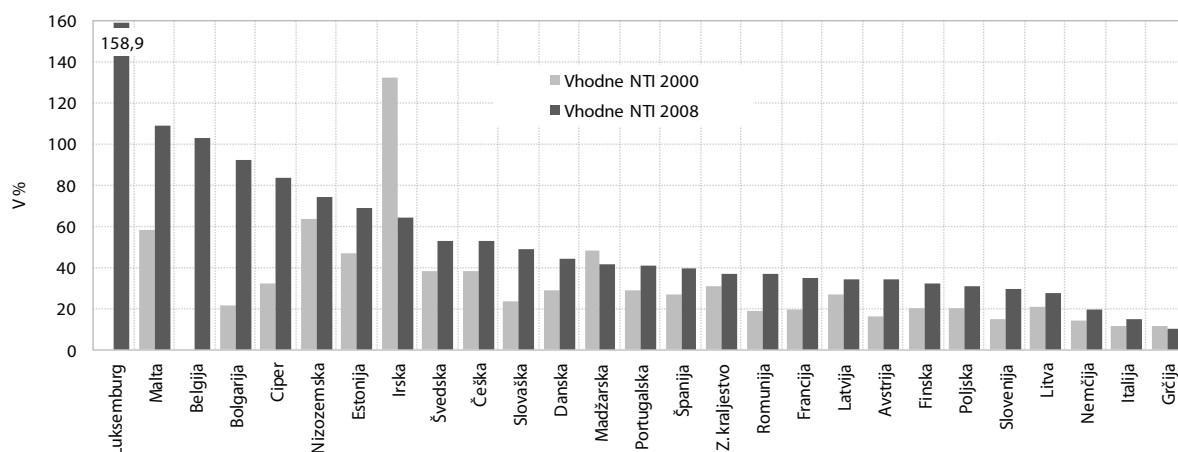
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
VHODNE NTI							
Stanje konec leta	1.376,0	3.109,8	6.133,6	6.822,3	9.765,1	10.996,4	np
Priliv	117,4	149,1	472,5	513,3	1.106,4	1.313,4	-79,5
Stanje kot % BDP	9,5	14,8	21,7	22,0	28,2	29,6	np
IZHODNE NTI							
Stanje konec leta	382,3	825,3	2.788,7	3.452,2	4.916,6	5.660,5	np
Odliv	7,8	-71,7	-515,6	-687,0	-1.316,6	-932,3	-609,7
Stanje kot % BDP	2,6	3,9	9,9	11,1	14,2	15,2	

Vir: www.bsi.si; SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2009, 2008.

Opombe: ¹ Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ² Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 2007 se štejejo med kapitalsko povezane terjatve in obveznosti vse terjatve in obveznosti, ki jih ima podjetje z neposrednim tujim lastnikom kot tudi z vsemi nerezidentnimi podjetji, ki spadajo v skupino podjetij tujega lastnika (gl. Ekonomski odnosi Slovenije s tujino – Banka Slovenije, marec 2007, str. 11-13).

³ Negativni predznak pomeni odliv; np – ni podatka.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI v primerjavi z BDP v EU v letih 2000 in 2008

Vir: UNCTAD World Investment Report, 2004, 2006, 2007, 2008 in 2009 (za EU); www.bsi.si (za Slovenijo). Opomba: ¹ EU-25 za 2000, 2005 in 2006 ter EU-27 za 2007 in 2008.

Podjetniška aktivnost

Po podatkih *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)* se je stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti v Sloveniji po štirih letih krepitve leta 2009 zmanjšala, s tem pa je upadla tudi stopnja celotne podjetniške aktivnosti. Delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo (stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti oz. TEA indeks¹), je leta 2009² znašal 5,4 % in je bil za 1,0 o. t. nižji kot v predhodnem letu. V času močno poslabšanih gospodarskih razmer se je leta 2009 znižala tudi stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti v povprečju držav EU (povprečje 14-ih držav, ki so zajete v raziskavo³), vendar manj kot v Sloveniji. Razlika med Slovenijo in povprečjem 14-ih držav EU iz leta 2008, ko je imela Slovenija prvič višjo stopnjo zgodnje podjetniške aktivnosti od povprečja teh držav, se je tako znižala na 0,5 o. t.⁴ Zaradi znižanja deleža prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo, je leta 2009 upadla tudi stopnja celotne podjetniške aktivnosti, in sicer na 10,8 %, kar je 1,2 o. t. manj, kot je znašala v letu prej. Delež prebivalstva, ki se ukvarja s podjetništvom (celotna podjetniška aktivnost), poleg tistih, ki se v podjetništvo šele vključujejo (zgodnja aktivnost), vključuje tudi ustaljene podjetnike, katerih delež pa se je leta 2009 ohranil na ravni predhodnega leta in tudi nad povprečjem 14-ih držav EU (10,3 %).

Ob poslabšanju gospodarskih razmer se je pričakovano najbolj znižal delež prebivalcev, ki se vključujejo v podjetniško aktivnost zaradi zaznane poslovne priložnosti. Delež vključenih v zgodnjo podjetniško aktivnost zaradi poslovne priložnosti je v obdobju gospodarske konjunktore močno narasel (za 1,8 o. t. v letih od 2005 do 2008) in bil do leta 2008 tudi glavni razlog krepitve zgodnje podjetniške aktivnosti pri nas. S finančno in gospodarsko krizo ter posledičnim upadom gospodarske aktivnosti pa se je leta 2009 znižal za 0,9 o. t. na 4,7 %. Stopnja vključenih v zgodnje podjetništvo zaradi nuje je precej nižja (0,5 % v letu 2009) in je bila v preteklih letih dokaj stabilna. Kljub zaostrovanju razmer na trgu dela od konca leta 2008 in okrepljenim ukrepom aktivne politike zaposlovanja na področju samozaposlitev⁵ pa je leta 2009 nekoliko upadel (za 0,3 o. t.) tudi delež vključenih v zgodnje podjetništvo zaradi nuje. Pri tem je treba opozoriti, da zaradi časa izvajanja raziskave (prva polovica leta), podatki ne odražajo gibanj v celem letu 2009 in tako vključujejo le razmeroma kratko obdobje poslabševanja razmer na trgu dela. Tudi v večini evropskih držav, ki so bile vključene v raziskavo,

se je stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti zaradi nuje zmanjšala ali ohranila na ravni predhodnega leta (izjema je Latvija), padec aktivnosti zaradi zaznane poslovne priložnosti pa je bil izrazitejši (v povprečju 14-ih držav za 0,5 o. t. na 3,7 %).

Stopnja smrtnosti nastajajočih podjetij se je v letu 2009 nekoliko zmanjšala, a še vedno ostaja višja od povprečja EU. V letu 2009 se je stopnja smrtnosti, merjena z razmerjem med nastajajočimi in novimi podjetji, zmanjšala za 0,2 o. t., nižja pa je bila tudi v večini držav članic EU (v povprečju za 0,1 o. t., na 1,1 %). Razmerje med nastajajočimi in novimi podjetji je v povprečju držav članic tako ostalo ugodnejše kot v Sloveniji, a se je ta razlika leta 2009 močno zmanjšala. Kljub temu pa je Slovenija po stopnji smrtnosti podjetij v letu 2009 zasedla drugo mesto (za Francijo) med 14-imi državami EU.

Tudi v letu 2009 so podjetniki kot največjo oviro pri poslovanju navajali plačilno nedisciplino. Problem plačilne nediscipline se je z začetkom gospodarske krize povečal v letu 2008 in se je v letu 2009 še poglobil. Po podatkih Interstata⁶ se je s to težavo v drugi polovici leta 2009 soočalo 74,6 % anketiranih podjetnikov oz. 9,8 o. t. več kot v prvi polovici leta. Kot večji problem se je izpostavil tudi upad prodaje (34,2 % podjetnikov), saj je število anketiranih podjetnikov, ki kot težavo navajajo upad prodaje v drugi polovici leta, skoraj enkrat večje kot v zadnjem četrtletju 2008 (z 49 na 89 podjetnikov), ko se je njihov delež močno povečal. Pomembnejši zaviralni dejavniki poslovanja ostajajo birokracija, davčna politika in pridobivanje ustreznih kadrov, a v manjši meri kot v preteklih letih.

¹ Za metodološko razlago mer podjetniške aktivnosti glej opombe pod tabelo.

² Podatki izhajajo iz raziskave, ki se izvaja v prvi polovici leta.

³ Leta 2009 je v raziskavi GEM sodelovalo 14 držav članic EU, leto prej 15 držav (iste kot leta 2009 in Irska).

⁴ V letu 2008 je bil TEA indeks v Sloveniji za 1,1 o. t. višji od povprečja 15 držav EU, ki so bile takrat zajete v raziskavo (gl. predhodno opombo).

⁵ V prvih desetih mesecih leta 2009 je subvencije za samozaposlitev prejelo 4.101 brezposelnih (v celem letu 2008 1.599 in v letu 2007 417) (UMAR, EO, november 2009).

⁶ Interstat izvaja raziskavo o podjetniški klimi v Sloveniji.

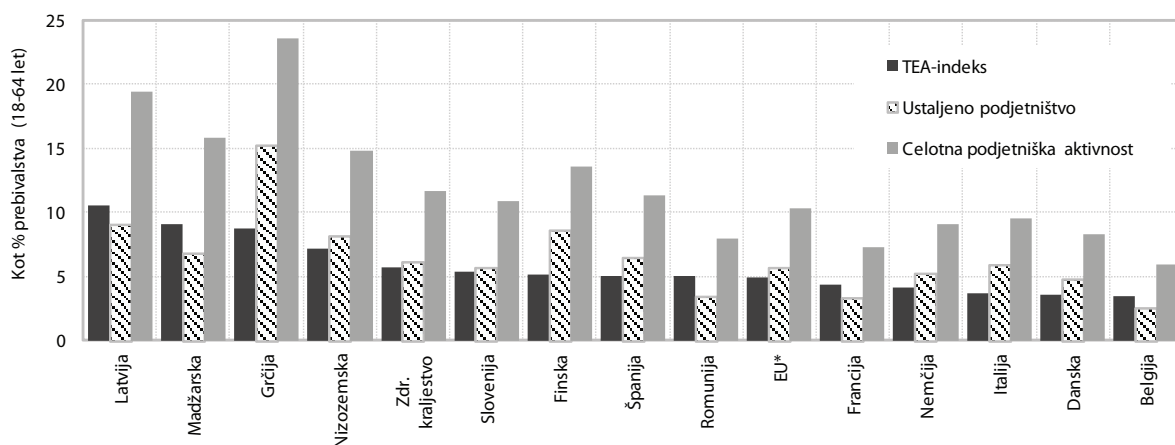
Tabela: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji v obdobju 2002–2009

V % prebivalstva (18–64 let)	2002	2005	2006	2007	2008	2009
TEA-indeks ¹	4,6	4,4	4,6	4,8	6,4	5,4
TEA-nastajajoči ²	3,3	3,0	2,9	3,0	4,1	3,2
TEA-novi ³	1,5	1,4	1,8	1,8	2,4	2,1
TEA-priložnost ⁴	3,3	3,8	4,0	4,2	5,6	4,7
TEA-nuja ⁵	1,4	0,5	0,5	0,5	0,8	0,5
Ustaljeno podjetništvo ⁶	-	6,3	4,4	4,6	5,6	5,7
Stopnja celotne podjetniške aktivnosti ⁷	-	10,1	9,0	9,3	11,8	10,8

Viri: Rebernik et al., 2002; Rebernik et al., 2004; Rebernik et al., 2005; Rebernik et al., 2006; Rebernik et al., 2007; Rebernik et al., 2008; Bosma et al., 2009; Rebernik et al. 2010.

Opombe: ¹ TEA-indeks je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti in meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev (² TEA-nastajajoči podjetniki, ki niso izplačevali plač dlje kot tri mesece). Poleg njih vključuje tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/managerji novih podjetij, ki ne izplačujejo plač dlje kot 42 mesecev (³ TEA-novi). ⁴ TEA-priložnost meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi zaznane poslovne priložnosti. ⁵ TEA-nuja meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi pomanjkanja drugih možnosti na trgu dela. ⁶ Ustaljeno podjetništvo predstavlja delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev. ⁷ Celotna podjetniška aktivnost zajema TEA-indeks in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji in 14 članicah EU, vključenih v projekt GEM v letu 2009

Vir: Rebernik et al., 2010.

Opombe: *Tehtano povprečje 14 držav članic EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM 2009, preračuni UMAR.

Delež nefinančnih tržnih storitev

V letu 2008 se je delež nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti slovenskega gospodarstva že drugo leto zapored občutneje povečal, okrepil se je tudi delež na znanju temelječih storitev. Nefinančne tržne storitve¹ so po zadnjih razpoložljivih podatkih v letu 2008 ustvarile 40,4 % dodane vrednosti slovenskega gospodarstva, kar je 0,8 o. t. več kot leto pred tem in 3,6 o. t. več kot leta 2000. Zaposlovale so 33,8 % vseh zaposlenih, to je 0,6 o. t. več kot leta 2007 in 4,9 o. t. več kot leta 2000. Povečanje v zadnjem letu je bilo predvsem posledica večjega deleža (za 0,5 o. t.) dejavnosti trgovine s popravili motornih vozil (trgovina – SKD G) (za 0,4 o. t.) ter dejavnosti nepremičnine, najem in poslovne storitve (poslovne storitve – SKD K), medtem ko sta deleža dejavnosti gostinstva (SKD H) in dejavnosti prometa, skladiščenja in zvez (promet – SKD I) ostala približno na ravni izpred enega leta. Pomen poslovnih storitev in trgovine v skupni dodani vrednosti gospodarstva se je med nefinančnimi tržnimi storitvami najbolj okrepil tudi gledano v daljšem časovnem obdobju (od leta 2000). Glede na to, da poslovne storitve z izjemo poslovanja z nepremičninami (SKD K70)² pomenijo pomemben del na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev³ (81 %, preostali del predstavlja poštna in telekomunikacijska dejavnost⁴), smo po stagniranju v obdobju 2004–2006 v letu 2008 že drugo leto zapored zabeležili tudi rast deleža na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v slovenskem gospodarstvu (z 12,4 % v letu 2007 na 12,6 % v letu 2008). Med njimi so se najbolj okrepile t. i. druge poslovne dejavnosti (predvsem različne svetovalne in raziskovalne storitve) in nekoliko tudi računalniške storitve. To pomeni nadaljnji pozitivni premik v smeri uresničevanja Strategije razvoja Slovenije, katere cilj na tem področju je do leta 2013 povečati delež poslovnih

storitev, ki temeljijo na znanju, na raven okoli 12 % dodane vrednosti gospodarstva (v letu 2008 je dosegel 10,2 %).

V letu 2008 se je tudi razkorak med Slovenijo in povprečjem EU po deležu nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti že drugo leto občutno zmanjšal, pri čemer kljub pozitivnemu premiku v zadnjih dveh letih največji razvojni potencial ostaja v na znanju temelječih storitvah. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem po deležu nefinančnih tržnih storitev v strukturi gospodarstva (3,4 o. t.) je bil v letu 2008 najmanjši, odkar so na voljo primerljivi podatki (od leta 1995). Zmanjšanje zaostanka pa je bilo podobno kot v daljšem časovnem obdobju (po letu 2000) tudi v letu 2008 predvsem rezultat povečanja razkoraka na področju trgovine, ki ima v strukturi dodane vrednosti slovenskega gospodarstva že vrsto let večji delež kot v EU, v manjši meri pa tudi približanja deleža poslovnih storitev evropskemu povprečju. Premik pri poslovnih storitvah je pozitiven, vendar počasen, saj slovensko gospodarstvo v celotnem opazovanem obdobju za povprečjem EU najbolj zaostaja ravno glede deleža poslovnih storitev. Razkorak na tem področju, ki se je v letih od 2004 do 2006 celo nekoliko povečal, je v letu 2008 drugo leto zapored nekoliko upadel (za 0,4 o. t.), a še vedno znaša 4,8 o. t., kar je več kot leta 2004, ko je bil najnižji (4,6 o. t.). Ob pomanjkanju ustreznih mednarodno primerljivih podatkov⁵ lahko glede na velik delež poslovnih storitev v skupini na znanju temelječe storitve sklepamo, da so bila podobna gibanja značilna tudi za celotno skupino, kjer ima torej Slovenija še vedno največji potencial za nadaljnji razvoj.

¹ Dejavnosti SKD: trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe (G), gostinstvo (H), promet, skladiščenje in zveze (I) in poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve (K).

² Delež poslovanja z nepremičninami v skupni dodani vrednosti se je od leta 2000, ko je predstavljal 8,0 %, znižal na 7,6 % v letu 2008. Večino poslovanja z nepremičninami zavzema ocenjena stanovanjska dejavnost gospodinjstev, za katero so značilne relativno nizke in konstantne stopnje rasti dodane vrednosti. Stanovanjska dejavnost gospodinjstev je v letu 2000 predstavljala 94,1 % dodane vrednosti oddelka poslovanje z nepremičninami oz. 48,2 % dodane vrednosti dejavnosti K, v letu 2008 pa 81,5 % oz. 34,8 % dodane vrednosti dejavnosti K.

³ V skupino na znanju temelječe storitve se po metodologiji OECD uvrščajo poslovne storitve (dajanje strojev in opreme v najem – oddelek 71, obdelava podatkov in povezane storitve – oddelek 72, raziskave in razvoj – oddelek 73 ter druge poslovne storitve – oddelek 74) ter poštne in telekomunikacijske storitve (oddelek 64).

⁴ Delež poštne in telekomunikacijske dejavnosti, ki je že nekaj let na ravni okoli povprečja EU, se je v letu 2008 znižal za 0,1 odstotne točke.

⁵ Zadnji razpoložljivi podatki za države EU na podrobnejši ravni sektorjev, ki omogoča izračun deleža skupine na znanju temelječih storitev, so na voljo le do leta 2006 (OECD STAN Database), zato lahko o gibanjih v naslednjih letih sklepamo le na osnovi gibanj širših agregatov (v tem primeru celotne dejavnosti poslovnih storitev – SKD K).

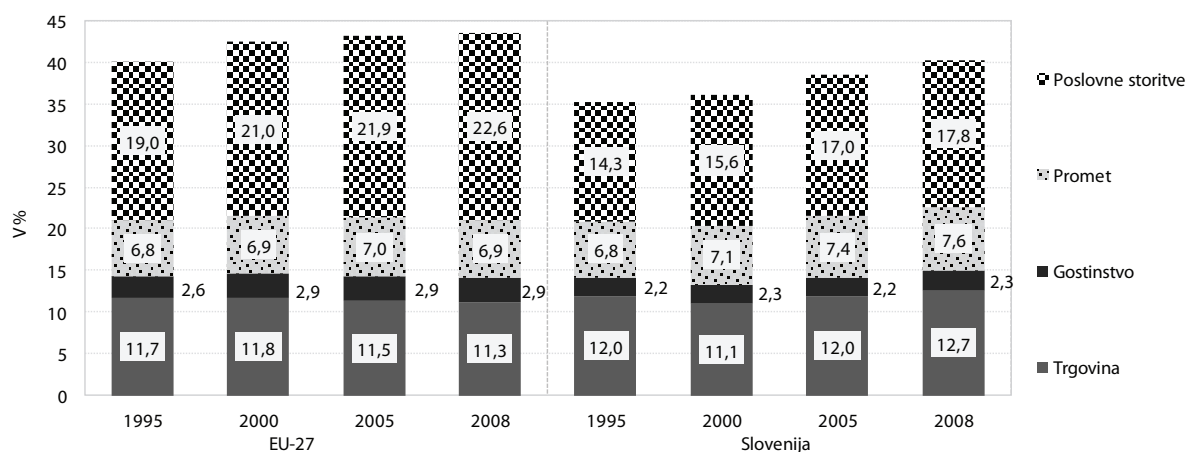
Tabela: Delež nefinančnih tržnih storitev v skupni dodani vrednosti, 1995, 2000, 2005–2008

v %	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Nefinančne tržne storitve - NFTS	35,4	36,1	38,5	38,5	39,6	40,4
Trgovina (G)	12,0	11,1	12,0	11,8	12,2	12,7
Gostinstvo (H)	2,2	2,3	2,2	2,2	2,3	2,3
Promet (I)	6,8	7,1	7,4	7,5	7,7	7,6
Poslovne storitve (K)	14,3	15,6	17,0	17,0	17,4	17,8
brez K 70 ²	6,3	7,6	9,3	9,5	9,9	10,2
Na znanju temelječe NFTS ¹	8,3	9,7	11,9	12,1	12,4	12,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2010; izračuni UMAR.

Opomba: ¹ Poštna in telekomunikacijske storitve - oddelek 64, dajanje strojev in opreme v najem – oddelek 71, obdelava podatkov in povezane storitve – oddelek 72, raziskave in razvoj – oddelek 73, druge poslovne storitve – oddelek 74. ² Poslovanje z nepremičninami.

Slika: Delež nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti v Sloveniji in v EU, 1995, 2000, 2005, 2008

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2010; izračuni UMAR.

Bilančna vsota bank

Vrednost kazalnika bilančne vsote bank v primerjavi z BDP se je v letu 2009 okrepila in dosegla 147,4 %. Vendar pa je bil tokrat pomemben dejavnik rasti padec bruto domačega proizvoda, saj je v tem letu nominalna vrednost BDP upadla za 6,0 %, bilančna vsota pa se je okrepila le za 8,3 %, kar je najmanj v zadnjih 5-letih. Upočasnitev rasti bilančne vsote je bila na aktivni strani povezana s šibko kreditno rastjo, na pasivni strani pa z manjšo razpoložljivostjo novih virov financiranja. Potem ko je bilo neposredno financiranje tujine¹ v preteklih letih glavni vir rasti bančnega sektorja, je bila lani vloga tujih virov bolj posredna in podprta z državnimi jamstvi. Banke so neto odplačevale kredite in vloge tujine v višini 3,0 mrd EUR, vendar je na drugi strani neto priliv vlog države dosegel 2,1 mrd EUR, ta sredstva pa je država pridobila s tremi izdajami obveznic v skupni višini 4,0 mrd EUR². V drugi polovici leta je pomemben vir sredstev postalo tudi izdajanje bančnih obveznic z državnim jamstvom, ki je bilo na ravni 2,0 mrd EUR. Precej manj pomemben vir sredstev so lani predstavljali depoziti prebivalstva, ki so dosegli le 624,0 mio EUR neto prilivov, kar je za skoraj polovico manj kot leta 2008. Rast kreditov bank domačim nebančnim sektorjem se je v letu 2009 že drugo leto zapored izraziteje umirila in je dosegla le 2,8 %, kar je najmanj, odkar imamo primerljive podatke³. Potem ko se je v preteklih letih delež kreditov v bilančni vsoti bank neprestano krepil, je letos upadel, in sicer za 1,4-odstotne točke, na 76,7 %. K rasti bilančne vsote so največ prispevale naložbe v dolžniške vrednostne papirje domačih nedenarnih sektorjev, kar je v veliki meri posledica naložb v državne vrednostne papirje v začetku leta, okrepilo pa se je tudi kreditiranje domačih in tujih bank⁴. Razmeroma visoko rast pa so leta 2009 beležile tudi naložbe v delnice in druge lastniške deleže, kar pa je predvsem posledica unovčevanja zavarovanj za dane kredite. Potem ko so banke že v letu 2008 močno okrepile naložbe pri centralnih bankah, se je njihovo stanje konec leta 2009 še okrepilo za skoraj četrtno, kar je po naši oceni v veliki meri posledica decembra izvedene operacije dolgoročnega financiranja pri ECB, banke pa so ta sredstva naložile pri centralni banki.

Tudi leta 2008 se je nadaljevalo zmanjševanje relativnega zaostanka Slovenije za povprečjem EU, podatki o kreditni aktivnosti za leto 2009 pa nakazujejo, da bi se lahko proces približevanja evropskemu povprečju v tem letu ponovno nekoliko okrepil. V letu 2008 je kazalnik bilančne vsote bank glede na BDP dosegel 38,8 % povprečja EU (v letu 2007 37,5 %). Rast bilančne vsote bank v BDP se je sicer v letu 2008 v Sloveniji upočasnila, vendar je bila

v povprečju držav EU umiritev rasti precej izrazitejša (bilančna vsota bank glede na BDP se je povečala le za 1,3 %), tako da se je proces zmanjševanja zaostanka v tem letu nadaljeval, a je razkorak v razvitosti na tem področju ostal zelo velik. Povprečna vrednost kazalnika bilančne vsote glede na BDP za države članice EU je namreč v letu 2008 dosegla vrednost 330,5 %, tako da se je Slovenija tudi tokrat uvrstila v zadnjo tretjino držav članic EU. Poleg vseh starih članic so imele višjo vrednost kazalnika od Slovenije tudi Malta (736,5 %), Ciper (672,7 %), Latvija (141,7 %) in Estonija (135,6 %). Ker je bila tudi v EU v letu 2009 rast obsega kreditov nebančnim sektorjem precej skromna (0,7 %), ocenjujemo, da je rast bilančne vsote bank v EU zaostala za rastjo v Sloveniji. Hkrati je bil padec bruto domačega proizvoda v EU manj izrazit kot pri nas, zato pričakujemo, da se je razlika med Slovenijo in povprečjem EU po vrednosti tega kazalnika zmanjšala tudi v letu 2009.

¹ Zadolževanje v obliki kreditov in priliv tujih vlog.

² Država se je dodatno v višini 1,5 mrd evrov zadolžila tudi januarja 2010, prilivi državnih vlog v banke pa so v tem mesecu dosegli 1,0 mrd evrov.

³ Od leta 2005.

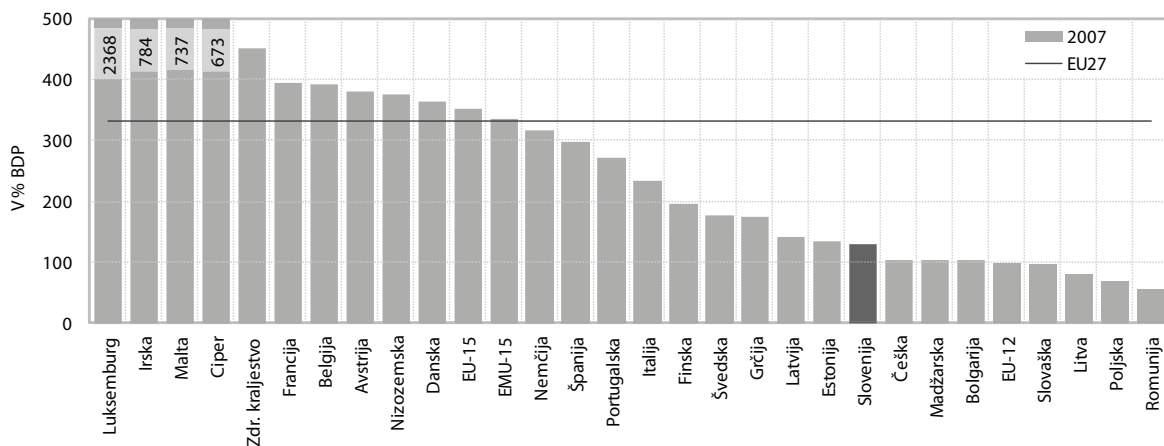
⁴ Kreditiranje tujih bank povezujemo predvsem z oblikovanjem rezerv za poplačilo zapadlih obveznosti.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank v obdobju 1995–2009, v mio EUR

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Aktiva	9.137,8	14.776,3	29.134,5	33.717,1	42.343,3	47.498,4	51.441,1
v % BDP	61,8	73,1	103,7	110,7	122,5	127,9	147,4
Kreditni bančnemu sektorju	1.570,5	1.722,8	2.848,8	3.057,6	4.072,4	4.022,6	5.694,0
Kreditni nebančnim sektorjem	3.764,4	7.731,4	15.909,4	20.088,5	28.301,8	33.312,7	33.741,8
Druška aktiva	3.802,9	5.322,1	10.376,4	10.596,0	9.969,1	10.163,1	12.005,3

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije (različni letniki).

Slika: Bilančna vsota bank v nekaterih državah članicah EU v letu 2008, kot % BDP

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije, 2009; European Banking Federation, 2009; Nacionalni računi (SURS), 2010, Eurostat, 2010.

Zavarovalne premije

Vrednost zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je v letu 2008 že drugič zapored znižala in tako padla na raven 5,4 % BDP. Poleg razmeroma visoke nominalne rasti bruto domačega proizvoda v tem letu je bil upad tudi posledica nadaljnega umirjanja rasti obsega zavarovalnih premij, ki je bila s 6,6-odstotno ravno najnižja v zadnjih treh letih. Prišlo pa je tudi do preobrata v strukturi zavarovalnih premij, saj je bila rast obsega življenjskih zavarovanj s 5,5 % prvič v zadnjih desetih letih nižja od rasti obsega neživljenjskih zavarovanj in tako dosegla najnižjo raven po letu 1994, odkar imamo primerljive podatke. Takšno gibanje je bilo v veliki meri posledica negativnih gibanj na kapitalskih trgih, povezanih z zaostrovanjem mednarodne finančne krize v tem letu. V primerjavi s predhodnim letom se je namreč močno znižala rast tistih življenjskih zavarovanj, ki so vezana na točke investicijskih skladov. Vrednost vseh premij življenjskih zavarovanj v primerjavi z BDP je tako v letu 2008 upadla za 0,1 o. t. na 1,7 %. Precej bolj stabilno pa se povečujejo premije neživljenjskih zavarovanj, in sicer se njihova rast že več let giblje med 5 in 10 %, v letu 2008 pa je s 7,1 % le nekoliko zaostala za desetletnim povprečjem. Obseg premij neživljenjskih zavarovanj v primerjavi z BDP pa je ostal na isti ravni kot leto pred tem (3,7 %).

Precej bolj kot v Sloveniji pa je v letu 2008 v povprečju upadel obseg zavarovalnih premij glede na BDP v EU, in sicer za 1,1 o. t. na 8,0 % oziroma na raven leta 2001. Potem ko se je v preteklih treh letih obseg premij letno v povprečju okrepil za slabo desetino, se je v letu 2008 znižal za dobro desetino. Skoraj ves upad je bil posledica za slabo petino nižjega obsega premij življenjskih zavarovanj, ki predstavljajo več kot 60 % vseh premij, medtem ko je bil upad neživljenjskih zavarovanj le 0,5-odstoten. Geografsko gledano je bilo znižanje obsega zavarovalnih premij glede na BDP predvsem posledica nižje vrednosti kazalnika za EU-15 (za 1,2 o. t. na 8,4 %), pomemben del k tako velikemu upadu pa je prispevala za 4,3 odstotne točke nižja vrednost kazalnika za Združeno kraljestvo, ki predstavlja slabo četrtno vseh premij držav članic EU. Vrednost kazalnika za EU-12 pa se je v letu 2008 še okrepila, in sicer za 0,3 o. t., na 3,7 %.

V letu 2008 se je tako zaradi večjega upada vrednosti kazalnika v EU razvojni zaostanek Slovenije za EU glede relativnega obsega zavarovalnih premij zmanjšal. Slovenija je leta 2008 dosegla slabi dve tretjini evropskega povprečja, obseg zavarovalnih premij glede na BDP pa je bil v Sloveniji višji kot v drugih novih državah članicah pa tudi višji kot v Španiji, Grčiji in Luksemburgu. Kljub temu pa se Slovenija od večine držav močno razlikuje glede na strukturo zavarovanj, čeprav se je zaostanek glede deleža življenjskih zavarovanj v letu 2008 nekoliko zmanjšal. Tako le dobrih 30 % vseh premij predstavljajo premije življenjskih zavarovanj (v povprečju EU 61 %), njihov delež pa se je v letu 2008 prvič celo rahlo znižal,

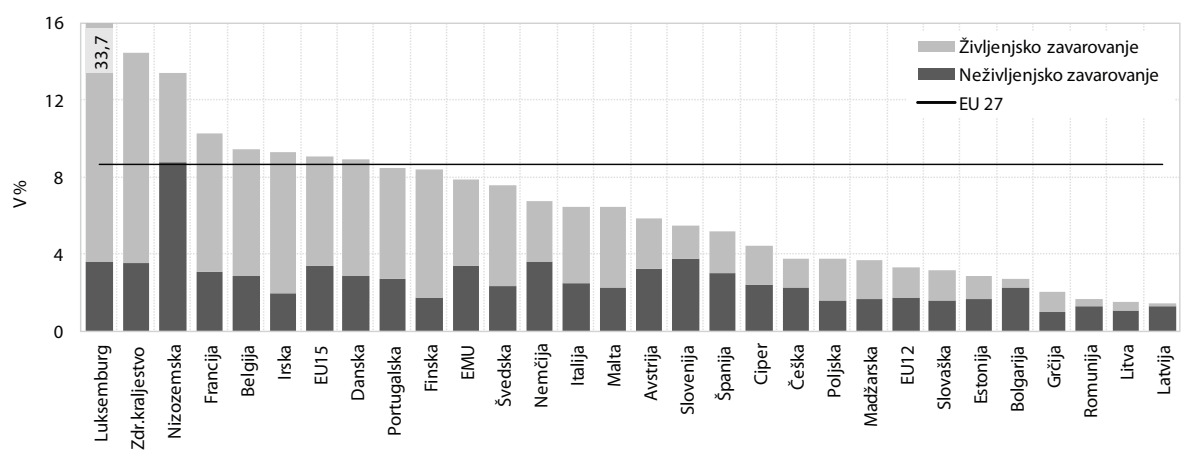
vendar pa je bil upad v strukturi precej manjši kot v EU. Še naprej ima Slovenija višjo vrednost kazalnika za neživljenjska zavarovanja, razlika do povprečja EU pa se je v letu 2008 še okrepila, na 0,6 o. t.

Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
V primerjavi z BDP, v %						
Zavarovalne premije skupaj	4,3	4,5	5,4	5,6	5,5	5,4
Življenjsko zavarovanje	0,6	0,9	1,6	1,7	1,8	1,7
Neživljenjsko zavarovanje	3,6	3,6	3,8	3,8	3,7	3,7
Struktura, v %						
Zavarovalne premije skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Življenjsko zavarovanje	14,8	19,4	30,0	31,3	32,2	31,8
Neživljenjsko zavarovanje	85,2	80,6	70,0	68,7	67,8	68,2
Medletne nominalne stopnje rasti, v%						
Zavarovalne premije skupaj	61,8	6,3	6,3	11,4	9,8	6,6
Življenjsko zavarovanje	66,9	14,2	8,3	16,3	12,7	5,5
Neživljenjsko zavarovanje	60,9	4,5	5,5	9,3	8,4	7,1

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2009 (Slovensko zavarovalno združenje), 2009; <http://www.zav-zdruzenje.si/>.

Slika: Obseg zavarovalnih premij, življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v državah EU v letu 2008, v % BDP

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2009 (Slovensko zavarovalno združenje), 2009; CEA: European Insurance in Figures, 2009; Nacionalni računi (SURS), 2010; Eurostat, 2010.

Tržna kapitalizacija delnic

Potem ko se je vrednost kazalnika tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z BDP v letu 2008 več kot prepolovila, se je v letu 2009 rahlo okrepila in dosegla 24,3 %. Vrednost delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, je bila sicer (kljub več kot 10-odstotni rasti indeksa SBI20) za 0,1 % nižja kot leto pred tem¹, vendar je hkrati precej bolj upadel bruto domači proizvod, tako da se je vrednost kazalnika zvišala. Rast tržne kapitalizacije so beležile le delnice iz prve kotacije (26,4 %), kar pa je poleg rasti vrednosti delnic tudi posledica razširitve prve kotacije z novo delnico. Tržni kapitalizaciji delnic iz standardne in tudi vstopne kotacije pa sta beležili upad v višini 14,8 % in 41,7 %. Močno znižanje tržne kapitalizacije delnic vstopne kotacije je v veliki meri posledica upada vrednosti vrednostnih papirjev, v manjši meri pa tudi umika nekaterih delnic iz borze. Tudi v letu 2009 se je nadaljevalo upadanje prometa z delnicami na Ljubljanski borzi (-24,4 %), vendar pa tokrat ni bilo enakomerno razporejeno po vseh vrstah kotacije, najmanjši upad je tako beležil promet z delnicami standardne kotacije, in sicer v višini 3,0 %², trgovanje z delnicami iz vstopne kotacije pa je upadlo kar za 54,5 %. Likvidnost Ljubljanske borze se je tako še poslabšala. Tržnost delnic, merjena kot razmerje med prometom in obsegom tržne kapitalizacije, je v letu 2009 upadla na 0,08, kar je precej nižja vrednost kot na razvitejših kapitalskih trgih, kjer presega 0,5.

Razvojni zaostanek Slovenije za povprečjem EU³ se je po vrednosti kazalnika tržne kapitalizacije povečal že drugo leto zapored, Slovenija pa je tako dosegala le še slabih 40 % vrednosti povprečja v EU. Povečanje zaostanka je posledica precej močnejše rasti tržne kapitalizacije delnic v EU, ki je bila kar 30,9-odstotna in je dosegla najvišjo raven v zadnjih petih letih. Vrednost kazalnika za EU je tako dosegla 61,1 % BDP in je za 16,8 odstotne točke presegla vrednost iz leta 2008. S tem ko je Slovenija beležila eno izmed nižjih stopenj rasti tržne kapitalizacije delnic med državami EU, se je njena uvrstitev v evropski sedemindvajseterici v primerjavi z letom 2008 nekoliko poslabšala. Tako je bil obseg tržne kapitalizacije glede na BDP med novimi članicami v letu 2009 višji na Poljskem (34,1 %), Malti (50,0 %) in Cipru (40,8 %).

¹ Indeks SBI20 v preteklem letu ni bil najbolj reprezentativen pokazatelj gibanja na Ljubljanski borzi. Med tem ko so vrednosti delnic 15 družb, ki sestavljajo indeks pretežno beležile rast, pa je pomemben del družb, ki niso vključene v izračun indeksa beležil upad. Po upadu vrednosti delnic so bili v ospredju predvsem holdingi in investicijske družbe.

² Tako majhen upad je predvsem posledica prenosa pomembnega vrednostnih papirjev, ki so bili zastavljeni za managerske prevzeme na banke.

³ Podatki za EU vključujejo tudi Islandijo.

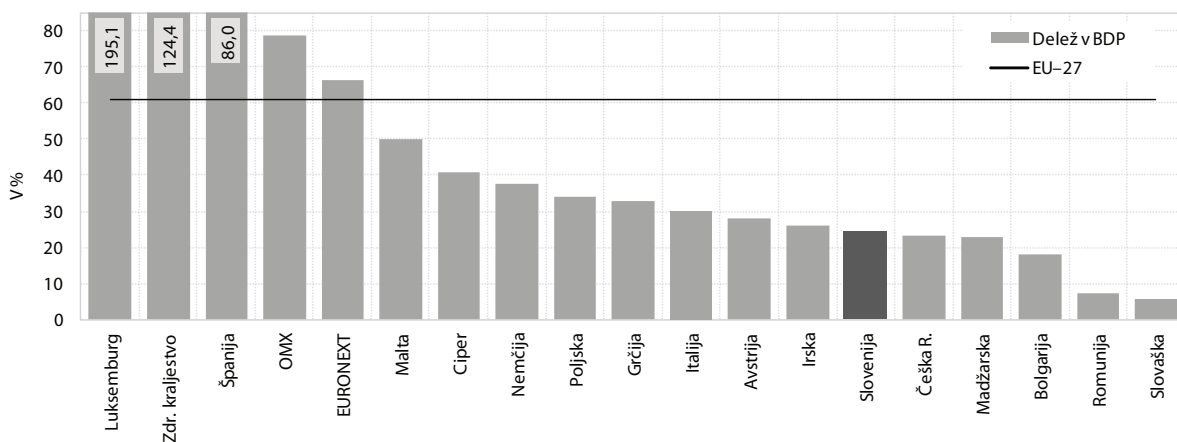
Tabela: Nekateri kazalniki razvitosti kapitalskega trga v Sloveniji, v obdobju 1995–2008

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Tržna kapitalizacija delnic brez IS, mio EUR ¹	250,7	3.333,7	6.696,6	11.513,1	19.740,1	8.468,4	8.462,2
Tržna kapitalizacija delnic brez IS, % BDP	1,6	15,4	23,3	37,1	57,3	22,8	24,3
SBI20	1.448	1.808	4.630	6.383	11.370	3.696	4.079
Število vrednostnih papirjev	49	267	227	202	185	187	174
Delnice	27	197	128	109	96	96	89
od tega IS	0	44	10	7	10	11	11
Obveznice	22	68	99	93	89	90	85

Viri: Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza), 2010; Nacionalni računi (SURS), 2010; preračuni UMAR.

Opombe: IS – investicijski sklad, SBI – slovenski borzni indeks, ¹ Preračun UMAR v evre z upoštevanjem deviznega tečaja na zadnji dan tekočega leta.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU v letu 2009, kot % BDP

Vir: Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza), 2010; Prva statistična objava – nacionalni računi (SURS), 2010; Stock market capitalisation (Eurostat), 2010; preračuni UMAR.

Opomba: Euronext od januarja leta 2001 predstavljajo borze v Parizu, Amsterdamu in Bruslju, februarja leta 2002 pa se jim je pridružila še Lizbonska borza. OMX vključuje skandinavske (Danska, Finska, Švedska), baltske borze (Estonija, Latvija, Litva) in islandsko borzo.

2. PRIORITETA:

Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

- Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva
- Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja
- Javni izdatki za izobraževanje
- Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca
- Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
- Diplomanti naravoslovja in tehnike
- Patenti in raziskovalci
- Uporaba in dostop do interneta

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo je v zadnjih treh letih (2007–2009) nihal med 22 % in 23 %, s čimer se je zaostanek za povprečjem EU precej povečal. Po podatkih Ankete o delovni sili (ADS) je v drugem četrtletju leta 2009 delež prebivalstva, starega 25–64 let, s terciarno izobrazbo znašal 22,5 %, kar je bilo sicer 0,6 o. t. več kot v letu prej, vendar nižje kot leta 2007, ko je bil najvišji doslej. Slovenija po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo zaostaja za večino gospodarsko razvitejših držav. V obdobju 2000–2009 se je delež prebivalstva s terciarno izobrazbo povečal za 6,7 o. t., kljub temu pa Slovenija zaostanka za povprečjem EU ni bistveno zmanjšala (leta 2000 je znašal 3,1 o. t., v letu 2009 pa 2,5 o. t.). S stagnacijo v letih od 2007 do 2009 se je namreč razkorak do evropskega povprečja začel povečevati, in sicer je z 0,5 o. t. leta 2007 narasel na 2,5 o. t. leta 2009.

Število vpisanih v terciarno izobraževanje na 1000 prebivalcev, starih 20–29 let, močno presega povprečje EU, vendar pa Slovenija zaostaja po številu diplomantov na 1000 prebivalcev v tej starosti. Povečanje deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo v obdobju 2000–2009 je posledica povečanja vključenosti v terciarno izobraževanje in rasti števila diplomantov. Število vpisanih v terciarno izobraževanje na 1000 prebivalcev, starih 20–29 let, je v letu 2007 znašalo 40,1 in je bilo precej višje kot v povprečju EU (28,6), v obdobju 2000–2007 pa se je pri nas tudi precej hitreje povečevalo kot v povprečju EU (v Sloveniji za 11,8, v EU za 4,9). Kljub nadpovprečnemu vpisu v terciarno izobraževanje pa je Slovenija (po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih za leto 2007) za povprečjem EU zaostajala po številu diplomantov terciarnega izobraževanja na 1000 prebivalcev, starih 20–29 let (Slovenija: 57,7; EU: 59,9), zaostanka za evropskim povprečjem pa v obdobju 2000–2007 ni bistveno zmanjšala. Zaradi nizke učinkovitosti študija in skromne vključenosti odraslih v terciarno izobraževanje se delež terciarno izobraženih v Sloveniji povečuje zelo počasi.

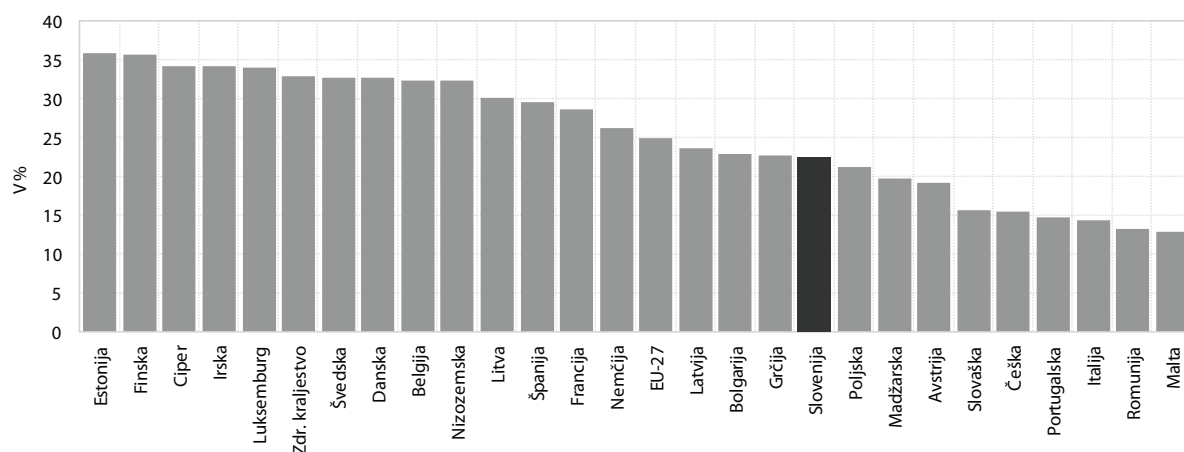
Delež žensk s terciarno izobrazbo močno presega delež moških in se je v obdobju 2000–2009 tudi bolj povečal. V obdobju 2000–2009 se je delež žensk s terciarno izobrazbo povečal precej bolj od deleža moških (ženske: za 9,8 o. t.; moški: za 3,9 o. t.). Tako smo imeli v letu 2009 27,1 % žensk in 18,0 % moških, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo. V starostni skupini 25–34 let je ta razlika še večja (ženske: 39,0 %; moški: 20,8 %). Višji delež žensk s terciarno izobrazbo je predvsem posledica večjega deleža žensk med vpisanimi v terciarno izobraževanje (58,0 % v letu 2008/2009) in med diplomanti terciarnega izobraževanja (62,8 % v letu 2008). Pri tem se je delež žensk med vpisanimi od leta 2000 povečal za 1,9 o. t., delež žensk med diplomanti pa za 5,6 o. t.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo, EU, 1995–2009 (2. četrtletje), v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU	np	18,9	22,2	22,8	23,4	24,1	25,0
Avstrija	np	14,5	17,6	17,7	17,7	18,1	19,1
Belgija	23,3	27,1	30,7	31,0	31,4	31,9	32,4
Bolgarija	np	18,4	21,4	21,7	22,1	22,8	22,9
Ciper	np	25,1	27,8	29,9	33,0	34,6	34,3
Češka	np	11,5	13,1	13,5	13,7	14,3	15,4
Danska	27,2	25,2	32,9	34,8	30,5	34,3	32,7
Estonija	np	28,9	33,6	32,9	34,0	33,5	35,9
Finska	21,0	32,3	34,5	34,9	36,4	36,5	35,7
Francija	np	np	25,0	25,9	26,8	27,1	28,7
Grčija	14,3	16,9	20,5	21,3	21,9	22,5	22,7
Irska	19,9	21,2	28,3	29,9	31,1	32,7	34,2
Italija	7,4	9,4	11,9	12,7	13,5	14,3	14,4
Latvija	np	18,0	21,5	21,4	23,6	24,2	23,7
Litva	np	41,8	26,5	27,2	29,8	30,5	30,2
Luksemburg	15,4	17,9	26,5	24,0	28,6	28,3	34,0
Madžarska	np	14,0	17,0	17,8	17,9	19,1	19,8
Malta	np	5,4	12,1	12,4	12,4	13,3	12,8
Nemčija	21,1	22,5	24,5	24,2	24,3	25,1	26,3
Nizozemska	np	24,0	29,9	29,8	30,3	32,0	32,3
Poljska	np	11,4	16,5	17,8	18,8	19,6	21,2
Portugalska	11,3	9,0	12,7	13,4	13,6	14,2	14,7
Romunija	np	9,2	11,0	11,8	12,0	12,9	13,2
Slovaška	np	10,2	13,9	14,4	14,4	14,6	15,6
Slovenija	14,2	15,7	20,0	21,5	22,9	21,9	22,5
Španija	16,4	22,5	28,2	28,4	28,9	29,3	29,5
Švedska	26,1	29,5	29,3	30,3	31,2	31,9	32,8
Zdr. kraljestvo	21,0	24,4	28,3	29,3	30,4	31,6	32,9

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, Slovenija in države EU, 2009 (drugo četrtletje), v %

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2010.

Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva

Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva se v letu 2008 ni povečalo in je še naprej nižje kot v najbolj razvitih državah. Po podatkih ankete o delovni sili je imelo leta 2008 prebivalstvo v starosti 25–64 let 11,8 leta zaključenega šolanja¹ (enako kot leto prej oziroma 1,1 leta več kot leta 1995). Povprečno število let šolanja ima sicer tendenco povečevanja predvsem zaradi naraščajočega deleža generacij, ki končajo terciarno izobraževanje. Na nespremenjeno število v letu 2008 pa je vplivalo dejstvo, da je srednje šole zaključilo manj odraslih kot leto prej, pa tudi visok selitveni prirast v tem letu². Za priseljene v Slovenijo je namreč značilno, da ima med njimi več kot polovica zgolj nižjo izobrazbo. Ker so to v veliki večini moški, nizka izobrazba vedno večjega števila priseljenih moških vpliva tudi na relativno počasnejše povečevanje povprečne izobrazbene ravni v Sloveniji živečih moških v primerjavi z ženskami (glej sliko), katerih povprečna izobrazbena raven je leta 2003 postala že višja od moške tudi zaradi višje vključenosti žensk v terciarno izobraževanje. Slovenija se po kazalniku povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva le počasi približuje najbolj razvitim državam, kjer je že v letu 2004 (zadnji razpoložljivi podatki) povprečno število let zaključenega šolanja presevalo 13 let (npr. Danska, Nemčija, Nizozemska).

Upad zaposlenosti³ v letu 2009 je imel za posledico izboljšanje izobrazbene sestave in s tem povečanje povprečnega števila let šolanja delovno aktivnega prebivalstva. Ob upadu gospodarske aktivnosti v letu 2009 so bile najbolj prizadete dejavnosti, ki zaposlujejo manj izobraženo delovno silo (gradbeništvo, delovno intenzivne predelovalne dejavnosti). Zmanjšalo se je predvsem število delovno aktivnih z nižjo izobrazbo in srednjo poklicno šolo, število delovno aktivnega prebivalstva s splošno srednjo in visoko izobrazbo pa se je celo povečalo. To kaže primerjava podatkov statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva za marec 2009 s podatki za september 2008, ko se je povprečno število let šolanja po tem registru povečalo za 0,08, potem ko se je v obdobju 2006–2008 iz strukturnih razlogov spreminjalo zelo počasi (po okrog 0,04 leta šolanja na koledarsko leto)⁴. Ker je z junijem 2009

SURS prešel na novo tehnologijo zajemanja in predvsem kontrole podatkov o delovno aktivnih⁵, podatki od takrat naprej niso več primerljivi s podatki za pretekla leta. Po novi metodologiji je imelo delovno aktivno prebivalstvo po statističnem registru decembra 2009 povprečno 12,0⁶ leta šolanja.

¹ Po preračunih Umar z upoštevanjem naslednjih predpostavk o povprečnih normativnih dolžinah šolanja: brez končane osnovne šole 5,5 leta, s končano osnovno šolo 8,0 leta, z nižjo poklicno izobrazbo 9,5 leta, s srednjo poklicno izobrazbo 11,0 leta, s končano strokovno ali splošno srednjo šolo 12,2 leta, z višjo izobrazbo 14,0 leta, z visoko izobrazbo 16,2 leta in s podiplomsko izobrazbo 19,0 leta šolanja.

² Glej indikator *Selitveni koeficient*.

³ Glej indikator *Stopnja delovne aktivnosti*.

⁴ Počasna rast povprečnega števila let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v letih 2006–2008 (na ravni 11,7, izražena z enim decimalnim mestom) je bilo posledica sestave gospodarske

rasti, ki je med drugim v precejšnji meri temeljila na povečanih investicijah v gradbeništvo, kar se je odrazilo v relativno visoki rasti števila zaposlenih v tej dejavnosti, ki zaposluje pretežno nizko kvalificirano delovno silo.

⁵ S to tehnologijo so hkrati popravili in izboljšali tudi podatek o najvišji doseženi stopnji strokovne izobrazbe, saj v preteklih letih ta ni bil vedno sproti ažuriran. Ta popravek je pokazal, da je delovno aktivnih z nižjo izobrazbo in srednjo poklicno šolo manj, delovno aktivnih s splošno srednjo in visoko izobrazbo pa več, kot so kazali nezadostno ažurirani podatki pred spremembo metodologije.

⁶ S tem se je izračun povprečnega števila let šolanja po registru močno približal izračunu po anketi o delovni sili, po kateri je imelo odraslo prebivalstvo zaključenih 12,1 leta šolanja. Število pa je še vedno precej nižje od edinih razpoložljivih podatkov, ki jih imamo za razvite države (glej indikator Povprečno število let šolanja v Poročilu o razvoju 2007).

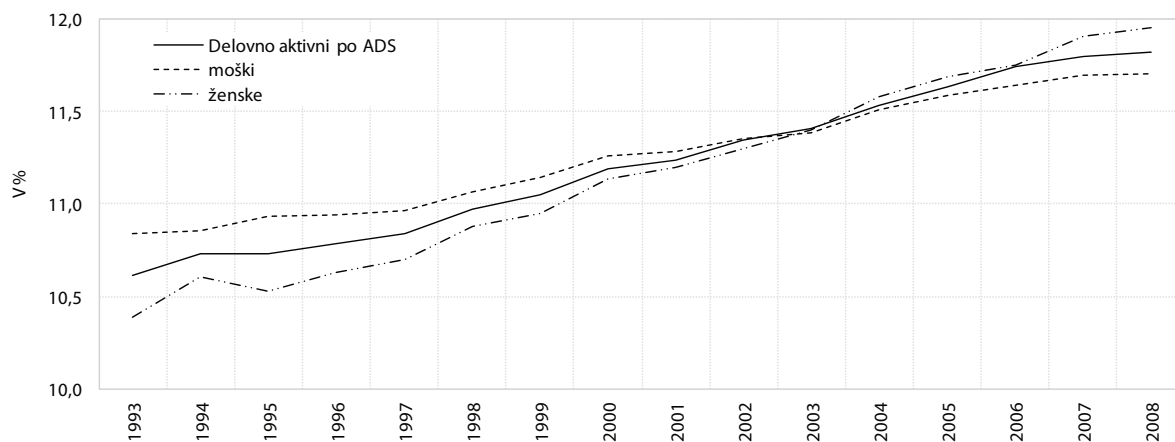
Tabela: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2009

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009 ¹
Delovno aktivni po ADS	11,1	11,5	11,9	12,0	12,0	12,1	
Delovno aktivni po registru SURS	11,0	11,3	11,6	11,7	11,7	11,7	12,0
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo	10,3	10,7	10,6	10,5	10,62	10,6	10,8
Rudarstvo	10,3	10,6	11,1	11,1	11,2	11,2	11,5
Predelovalne dejavnosti	10,1	10,3	10,6	10,6	10,7	10,8	11,0
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	11,2	11,6	11,9	12,0	12,1	12,1	11,8
Gradbeništvo	10,2	9,9	10,0	10,0	10,0	9,9	10,2
Trgovina; popravila motornih vozil	11,2	11,4	11,6	11,7	11,7	11,7	12,0
Gostinstvo	10,2	10,4	10,5	10,6	10,6	10,6	10,8
Promet, skladiščenje, zveze	10,9	11,1	11,3	11,4	11,4	11,4	11,4
Finančno posredništvo	12,7	12,9	13,3	13,4	13,5	13,6	13,7
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	12,0	12,2	12,4	12,4	12,5	12,6	12,9
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	12,9	13,3	13,6	13,7	13,8	13,9	14,0
Izobraževanje	13,0	13,4	13,9	14,0	14,1	14,1	14,2
Zdravstvo, socialno varstvo	11,9	11,8	12,7	12,8	12,9	12,9	13,0
Druge javne, skupne in osebne storitve	11,8	11,9	12,3	12,3	12,3	12,4	12,6

Vir: Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov) po stopnji strokovne izobrazbe, dejavnosti in spolu na dan 31.12. (za leto 2009: 30.9.), SURS; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Izračuni za leto 2009 zaradi izboljšanja metodologije zajemanja in kontrole podatkov o najvišji doseženi stopnji izobrazbe in zaradi spremenjene klasifikacije dejavnosti niso primerljivi s podatki za pretekla leta. ADS – anketa o delovni sili.

Slika: Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva po spolu, 1993–2008

Vir: SI-STAT podatkovni portal - Trg dela, 2010; preračuni UMAR.

Opomba: ADS – anketa o delovni sili.

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja

Razmerje med številom študentov¹ in številom pedagoškega osebja² se pogosto uporablja kot približno merilo za merjenje kakovosti v terciarnem izobraževanju³. Z vidika gospodarskega razvoja je poleg vključenosti v terciarno izobraževanje, števila diplomantov in deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo pomembna tudi kakovost med študijem pridobljenega znanja, kompetenc in veščin. Na mednarodni ravni se kot približno merilo kakovosti pogosto uporablja razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja. Predvideva se, da nižje razmerje (manjše število študentov na pedagoškega delavca) omogoča večjo uporabo aktivnejših oblik poučevanja in več neposredne komunikacije med študenti in učitelji ter tako povečuje možnosti za kakovosten pedagoški proces.

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja se v Sloveniji izboljšuje, vendar je zaostanek Slovenije za drugimi evropskimi državami še vedno velik. Slovenija je v letu 2007 (študijsko leto 2006/2007), za katerega so na mednarodni ravni zadnji razpoložljivi podatki, z 21,0 študenta na pedagoškega delavca močno zaostajala za povprečjem devetnajstih držav EU (to so tiste članice EU, ki so obenem tudi članice OECD), kjer je to razmerje znašalo 16,0. Slovenija je tega leta po vrednosti obravnavanega kazalnika močno zaostajala za gospodarsko razvitejšimi severnoevropskimi državami Švedsko, Norveško in Islandijo, kjer je to razmerje najnižje, in bila boljša le od Grčije. Omenjeno razmerje v Sloveniji poslabšuje tudi formalna vključenost v terciarno izobraževanje, ki ne izhaja iz interesa po pridobivanju izobrazbe. V letu 2007 se je razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja izboljšalo bolj kot v večini drugih evropskih držav, zaostanek za povprečjem EU-19 pa se je zmanjšal. Izboljševanje razmerja med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju se je nadaljevalo tudi v študijskih letih 2007/2008 in 2008/2009 in je v letu 2008/2009 znašalo 20,1. Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja

se izboljšuje zaradi povečevanja števila pedagoškega osebja, kar je povezano tudi z uvajanjem bolonjskega procesa, pa tudi zaradi zmanjševanja števila vpisanih v letih 2007/2008 in 2008/2009. V obdobju 2000–2007 se je v Sloveniji navedeno razmerje izboljšalo bolj kot v večini drugih evropskih držav.

¹ Zajeti so vsi študenti v terciarnem izobraževanju v ekvivalentu rednega študija = redni študenti + 1/3 (izredni + absolventi + podiplomski študenti) (SURS, Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, 2006).

² Pri pedagoškem osebju so zajeti strokovni delavci v višjem strokovnem izobraževanju (predavatelji višjih strokovnih šol, inštruktorji pri vajah, laboranti) in visokošolski učitelji (docenti, izredni profesorji, redni profesorji, lektorji, predavatelji in višji predavatelji), niso pa zajeti znanstveni delavci in visokošolski sodelavci (asistenti, bibliotekarji, strokovni svetniki, višji strokovni delavci, strokovni sodelavci in učitelji veščin).

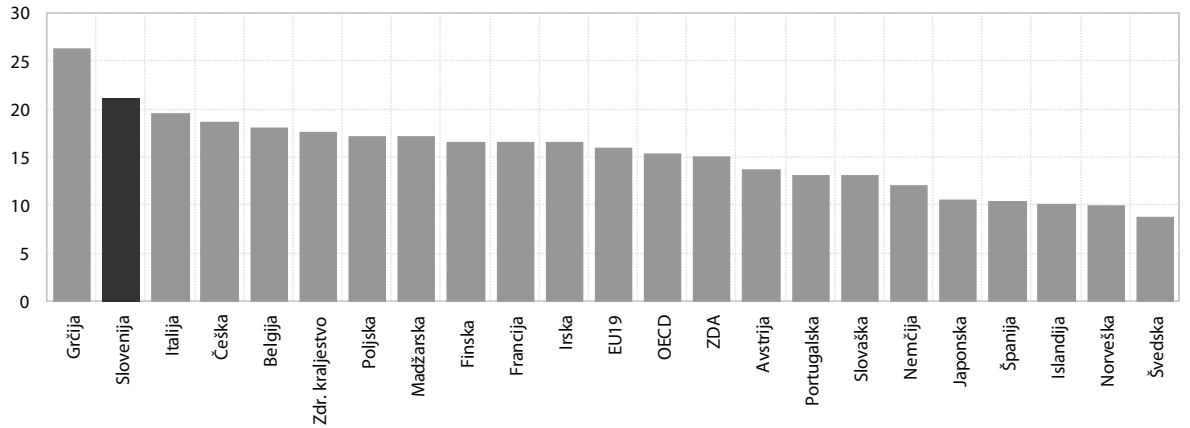
³ Terciarno izobraževanje zajema redno in izredno vpisane na višje strokovne šole, visokošolski dodiplomski študij in visokošolski podiplomski študij.

Tabela: Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju, Slovenija in države OECD, 1998–2007

	1998	2000	2005	2006	2007
OECD	14,8	14,7	15,8	15,3	15,3
EU-19	np	np	16,4	16,0	16,0
Avstrija	np	np	15,3	13,0	13,7
Belgija	np	19,9	19,6	18,7	18,1
Češka	13,5	13,5	19,0	18,5	18,6
Finska	np	np	12,5	15,8	16,6
Francija	np	18,3	17,3	17,0	16,6
Grčija	26,3	26,8	30,2	27,8	26,3
Irska	16,6	17,4	17,4	17,9	16,5
Italija	np	22,8	21,4	20,4	19,5
Madžarska	11,8	13,1	15,9	16,5	17,1
Nemčija	12,4	12,1	12,2	12,4	12,1
Poljska	np	14,7	18,2	17,3	17,2
Portugalska	np	np	np	12,7	13,2
Slovaška	np	10,2	11,7	12,4	13,2
Slovenija	np	23,8	22,7	21,4	21,0
Španija	17,2	15,9	10,6	10,8	10,4
Švedska	9,0	9,3	8,9	9,0	8,8
Združeno kraljestvo	17,7	17,6	18,2	16,4	17,6
Islandija	9,3	7,9	11,0	10,7	10,2
Japonska	11,8	11,4	11,0	10,8	10,6
Norveška	13,0	12,7	np	10,5	10,0
ZDA	14,6	13,5	15,7	np	15,1

Vir: Education at a Glance, (OECD), številke 2002–2009; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2007; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2007; Statistične informacije št. 5; Pedagoško in strokovno osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, (SURS), 2001; Statistične informacije št. 37 – Vpis študentov v terciarno izobraževanje (SURS), 2007, SI-STAT – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje, 2009.
Opomba: ¹ Podatki so na voljo le za države EU, ki so članice OECD; np – ni podatka.

Slika: Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju, Slovenija in države OECD, 2007 (študijsko leto 2006/2007)

Vir: Education at a Glance (2009); Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah (Prva objava), 2007; SURS; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje, 2009, preračuni UMAR.

Javni izdatki za izobraževanje

Celotni javni izdatki za izobraževanje¹, izraženi kot odstotek BDP², so razmeroma visoki. V letu 2007 (zadnji podatek) so znašali 5,19 % BDP, v letu 2006, za katerega so na mednarodni ravni na voljo zadnji podatki, pa je Slovenija presegala povprečje EU za 0,63 o. t. Razmeroma visoki izdatki glede na BDP so povezani predvsem z visoko vključenostjo v izobraževanje³. V obdobju 2000–2006 so se pri nas javni izdatki za izobraževanje zmanjšali (za 0,11 o. t.), kar je nasprotno od povprečja EU, ki se je izboljšalo (Slovenija: EU: za 0,16 o. t.).

Med javnimi izdatki za izobraževanje povprečje EU presegajo predvsem izdatki, namenjeni za transfere. V letu 2007 so znašali 8,0 % celotnih javnih izdatkov za izobraževanje (za 0,5 o. t. manj kot leta 2006), Slovenija pa je po višini teh izdatkov v obdobju 2000–2006 presegala povprečje EU. Delež javnih izdatkov, namenjenih za transfere, se povečuje z višanjem ravni izobraževanja. Na ravni predšolskega in osnovnošolskega izobraževanja so transferi minimalni. Na ravni srednješolskega izobraževanja je delež transferov v letu 2007 znašal 12,1 %, najvišji pa je bil na ravni terciarnega izobraževanja (2007: 22,8 %). Slovenija tako precej odstopa od povprečja EU po celotnih javnih izdatkih, namenjenih za transfere v terciarnem izobraževanju (2006: Slovenija: 23,4 %; EU: 16,6 %) in se po njihovi višini uvršča v zgornjo tretjino držav EU. Za razliko od nekaterih držav EU Slovenija ni uvedla šolnin za redno vpisane v terciarno izobraževanje, kar zmanjšuje motivacijo za študij in vpliva na nizko učinkovitost študija (dolgo povprečno trajanje).

V letu 2007 (zadnji podatki) so se javni izdatki za izobraževanje glede na BDP zmanjšali na vseh ravneh izobraževanja. Celotni javni izdatki za izobraževanje, izraženi v odstotku BDP, so se leta 2007 v primerjavi s predhodnim letom zmanjšali za 0,47 o. t. Največji upad je bil na ravni srednješolskega izobraževanja. Na tej ravni izobraževanja se je delež javnih izdatkov glede na BDP najbolj zmanjšal tudi v obdobju 2000–2007, kar je povezano predvsem z demografskimi spremembami (upadanjem velikosti generacij za vpis v srednje šole). Po upadu deleža javnih izdatkov za izobraževanje glede na BDP je v letu 2007 srednješolskemu izobraževanju sledilo

osnovnošolsko izobraževanje. Na primarni in sekundarni ravni izobraževanja je bilo v obdobju 2001–2006 v več državah EU prisotno zmanjšanje relativno izraženih javnih izdatkov, kar je podobno kot pri nas povezano predvsem z demografskimi spremembami (upadanjem števila generacij za vpis). V obdobju 2000–2007 so se javni izdatki glede na BDP povečali edino na ravni predšolskega izobraževanja, predvsem kot posledica povečanja vključenosti otrok v organizirane oblike predšolske vzgoje. V obdobju 2001–2006 so se ti izdatki povečali tudi v približno dveh tretjinah držav EU. Na terciarni ravni se delež javnih izdatkov za izobraževanje v primerjavi z BDP od leta 2005 dalje zmanjšuje. V letu 2006 je bil višji od povprečja EU, kar je povezano predvsem z visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje pri nas.

¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno-stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd). Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik Unesco, OECD, Eurostat).

² Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje v BDP je izračunan glede na revizijo BDP, objava SURS 16. 10. 2009.

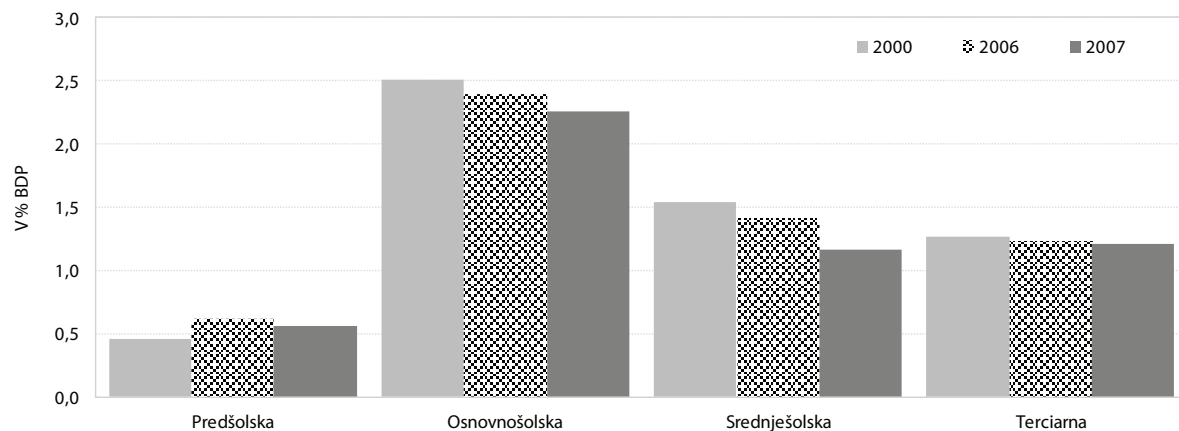
³ Glej poglavji 2 in 4 o vključenosti v izobraževanje.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje, EU-27, 1995–2006

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU-27	np	4,88	4,99	5,10	5,14	5,06	5,04	5,04
Avstrija	6,04	5,74	5,79	5,72	5,57	5,52	5,46	5,44
Belgija	np	np	6,00	6,11	6,05	5,99	5,95	6,00
Bolgarija	3,39	3,97	3,78	4,03	4,23	4,51	4,51	4,24
Ciper	4,63	5,35	5,93	6,55	7,29	6,70	6,92	7,02
Češka	np	3,97	4,09	4,32	4,51	4,37	4,26	4,61
Danska	7,67	8,29	8,44	8,44	8,33	8,43	8,30	7,98
Estonija	5,88	6,10	5,28	5,48	5,31	4,94	4,92	4,80
Finska	6,85	5,89	6,04	6,21	6,42	6,42	6,32	6,14
Francija	6,04	6,03	5,94	5,88	5,90	5,79	5,65	5,58
Grčija	2,87	3,39	3,50	3,57	3,58	3,82	4,00	np
Irska	5,07	4,28	4,27	4,29	4,39	4,70	4,75	4,74
Italija	4,85	4,55	4,86	4,62	4,74	4,58	4,43	4,73
Latvija	6,19	5,64	5,64	5,71	5,32	5,07	5,06	5,07
Litva	5,12	5,90	5,89	5,84	5,16	5,19	4,90	4,84
Luksemburg	4,26	np	3,74	3,79	3,77	3,86	3,78	3,41
Madžarska	5,39	4,42	5,01	5,38	5,86	5,43	5,46	5,41
Malta	np	4,49	4,46	4,38	4,70	4,82	6,76	np
Nemčija	4,62	4,46	4,49	4,70	4,70	4,59	4,53	4,40
Nizozemska	5,06	4,96	5,06	5,15	5,42	5,46	5,48	5,46
Poljska	5,10	4,89	5,42	5,41	5,35	5,41	5,47	5,25
Portugalska	5,37	5,42	5,61	5,54	5,57	5,29	5,39	5,25
Romunija	np	2,86	3,25	3,51	3,45	3,28	3,48	np
Slovaška	5,01	3,93	4,00	4,30	4,30	4,19	3,85	3,79
Slovenija	5,72	5,78	5,89	5,78	5,82	5,76	5,67	5,67
Španija	4,66	4,28	4,23	4,25	4,28	4,25	4,23	4,28
Švedska	7,22	7,21	7,12	7,43	7,30	7,18	6,97	6,85
Zdr. kraljestvo	5,02	4,46	4,57	5,11	5,24	5,16	5,37	5,48

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2009; Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 - 2007 – SURS (2009); Izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, 2004 – SURS (2007); Izdatki za formalno izobraževanje, (2006) – SURS; Statistični letopis 2008 – SURS (2008).
Opomba: Za Slovenijo so kazalniki izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (oktober 2009); np – ni podatka.

Slika: Celotni javni izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, po ravneh izobraževanja, v % BDP, Slovenija, 2000–2007

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2009; Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 - 2007 – SURS (2009).
Opomba: Kazalniki za Slovenijo so izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (oktober 2009).

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v Sloveniji presegajo evropsko povprečje in so se po zadnjih podatkih v letu 2006, merjeni v EUR SKM¹, okrepili. Višina letnih izdatkov na udeleženca v izobraževanju je pomemben dejavnik in (posredni) kazalnik kakovosti izobraževanja. Višji letni izdatki na udeleženca omogočajo boljše pogoje za pedagoški proces (nižje razmerje med učenci oziroma študenti in pedagoškim osebjem, boljšo opremljenost izobraževalnih ustanov z didaktično in drugo opremo, večje možnosti za profesionalni razvoj učiteljev ipd). V zadnjem letu (2006), za katerega so na voljo podatki, so letni izdatki za izobraževalne ustanove na vseh ravneh formalnega izobraževanja na udeleženca znašali 6.323,4 EUR SKM, s čimer je Slovenija presegala povprečje EU za 382,5 EUR SKM, vendar pa je zaostajala za večino gospodarsko razvitejših evropskih držav. V primerjavi s predhodnim letom (2005) so se izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v Sloveniji povečali za 307,6 EUR SKM, kar je pomenilo nadaljevanje rasti iz preteklih let, povečanje v letu 2006 pa je bilo večje od povprečja EU (za 265,1 EUR SKM).

Tudi po izdatkih za izobraževalne ustanove v primerjavi z BDP na prebivalca se Slovenija v mednarodni primerjavi uvršča visoko. Po višini izdatkov za izobraževalne ustanove v primerjavi z BDP na prebivalca, ki upošteva tudi raven gospodarske razvitosti države, se je Slovenija v letu 2006 s 30,5 % BDP na prebivalca uvrstila med vodilne evropske države in je precej presegala evropsko povprečje, ki je znašalo 25,2 %. V primerjavi z letom 2005 so se relativno izraženi izdatki za izobraževalne ustanove (glede na BDP na prebivalca) rahlo zmanjšali (za 0,1 o.t.), kar je enako zmanjšanju v povprečju držav EU. Gledano v daljšem časovnem obdobju (od leta 2001) pa so se povečali bolj kot v povprečju EU.

V letu 2006 so se okrepili izdatki na udeleženca v osnovnem in srednješolskem izobraževanju, v terciarnem izobraževanju, kjer so nizki, pa so se še zmanjšali. Letni izdatki na udeleženca za izobraževalne ustanove so leta 2006 na ravni osnovnošolskega izobraževanja znašali 6.965,4 EUR SKM, na ravni srednješolskega izobraževanja pa 5.292,7 EUR SKM. Na obeh ravneh so se v letu 2006 povečali, najbolj na ravni srednješolskega izobraževanja, to povečanje pa je bilo verjetno povezano tudi z demografskimi spremembami (upadanjem števila generacij za vpis v obe ravni izobraževanja in števila vpisanih). Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca naraščajo tudi v daljšem časovnem obdobju (2001–2006), v primerjavi z letom 2001 so najbolj

porasli v osnovnošolskem izobraževanju. V terciarnem izobraževanju so izdatki na udeleženca v letu 2006 znašali 6.516 EUR SKM, kar je precej manj od evropskega povprečja, ki je tega leta znašalo 8.601,2 EUR SKM. V primerjavi s predhodnim letom so se v nasprotju z večino drugih evropskih držav in povprečjem EU zmanjšali, podoba pa velja tudi za daljše časovno obdobje (2001–2006). Čeprav v Sloveniji letni izdatki za izobraževalne ustanove v terciarnem izobraževanju z 1,2 % BDP dosegajo raven povprečja EU, pa Slovenija po višini teh izdatkov na udeleženca, merjenih z deležem BDP na prebivalca, zaostaja za povprečjem EU (Slovenija: 31,5 %; EU: 36,5 %). V letu 2006 so se letni izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v terciarnem izobraževanju v deležu BDP na prebivalca znižali močneje od povprečja EU (Slovenija: za 4,3 o. t.; povprečje EU: za 0,6 o. t.), enako pa velja tudi za obdobje 2001–2006. Razlog za takšno razhajanje med Slovenijo in EU je predvsem v visoki vključenosti v terciarno izobraževanje pri nas, ki močno presega povprečje EU. Razmeroma nizki izdatki na udeleženca pri nas zmanjšujejo možnosti za izboljšanje razmerja med številom študentov in številom pedagoškega osebja in s tem za izboljšanje kakovosti pedagoškega procesa in kakovosti študija.

¹ Standard kupne moči.

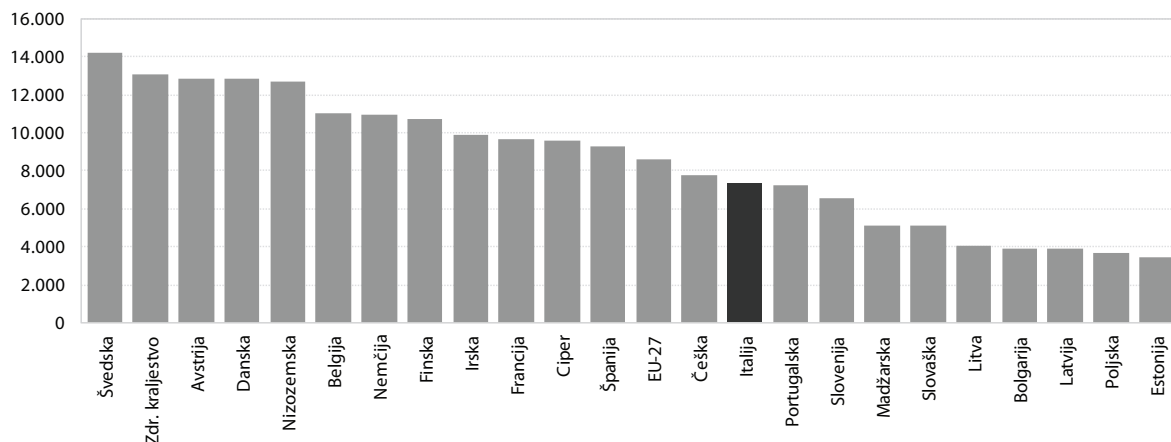
Tabela: Letni izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca izobraževanja, v standardih kupne moči (EUR SKM) in v primerjavi z BDP na prebivalca, 2001–2006

	V EUR SKM				Izdatki na udeleženca v primerjavi z BDP na prebivalca, v %			
	2001	2004	2005	2006	2001	2004	2005	2006
EU-27	5081,1	5490	5675,8	5940,9	24,6	24,7	25,3	25,2
Avstrija	7001,9	7807,5	8092,1	8583,1	28,3	28,5	28,8	29,2
Belgija	6322	6253,8	6431,2	7012,9	25,9	23,9	23,9	25
Bolgarija	1326,2	1810,7	1952,7	2138,9	22,9	24,8	25,2	24,8
Ciper	4953,1	5960,7	6584,2	7100,9	27,6	30,5	32,2	33,3
Češka	2786,5	3665,5	3792,3	4441,9	20,1	22,5	22,2	24,3
Danska	7305,7	7648,9	8092,5	8329,5	28,9	28,1	29,1	28,7
Estonija	np	np	2824,9	3216,6	np	np	20,6	20,9
Finska	5285,8	6244,8	6201,9	6388,9	23,1	24,8	24,2	23,5
Francija	5931,3	6124,2	6295,4	6509,9	25,9	25,7	25,3	25,2
Grčija	3237,7	4149,1	4484,8	np	18,9	20,4	21,5	np
Irska	4636,5	5725,3	6025,9	6578,1	17,7	18,6	18,6	18,9
Italija	6384,6	5919,1	5906,1	6464,7	27,4	25,6	25,1	26,3
Latvija	1995,1	2403,8	2682,6	3126,1	26	24,3	24,6	25,2
Litva	1860,3	2356	2447,3	2761,4	22,7	21,6	20,6	21
Luksemburg	np	np	np	np	np	np	np	np
Madžarska	np	3643,6	3801,6	4008,1	np	26,7	26,8	26,7
Malta	3306,7	4078	5914,1	np	21,5	24,4	33,6	np
Nemčija	5815,2	6187,9	6620	6461,6	25,2	24,6	25,2	23,6
Nizozemska	6265,8	7019,8	7317	7477,2	23,7	25,1	24,9	24,2
Poljska	2183,8	2724	3068,1	3061,7	23,2	24,8	26,6	24,8
Portugalska	4037,2	4234,9	4813,8	5006,7	26,4	26,2	27,8	27,8
Romunija	np	np	1437,9	np	np	np	18,3	np
Slovaška	1845,6	2595	2694,9	2940	17,8	21	19,9	19,6
Slovenija	4647,5	5529,5	6015,8	6323,4	29,5	29,6	30,6	30,5
Španija	4526,5	5260,2	5681,5	6141,3	23,3	24,1	24,8	25
Švedska	6095,6	7133,7	7029,6	7411	25,4	26,4	26	25,8
Zdr. kraljestvo	5152,4	6051,4	7151,3	7937,4	22,1	23,2	26,1	28,2

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2010.

Opomba: SKM – standard kupne moči; np – ni podatka.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v EUR SKM, terciarno izobraževanje, 2006

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2010.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost, izražen kot odstotek BDP, se je po enoletnem znižanju v letu 2008 znova zvišal. V primerjavi z letom 2007 se je delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) v BDP zvišal za 0,21 o. t., na 1,66 % BDP¹, k čemur je prispevalo tudi povečanje števila poročevalskih enot poslovnega sektorja v Sloveniji v letu 2008². Realno se je obseg BIRR povečal za 16,6 % in je v letu 2008 znašal 616,9 mio EUR. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem se je leta 2008 zmanjšal na 0,24 o. t. in je bil najmanjši doslej. Slovenija je tako prehitela nekatere države, ki so bile leta 2007 uvrščene višje (Luksemburg, Nizozemska in Češka), ter ohranila mesto najvišje uvrščene nove članice.

Delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR se je po znižanju leta 2007 v letu 2008 povečal, k čemur je prispevalo tudi večje število poročevalskih enot. Naložbe poslovnega sektorja v RRD so se leta 2008 realno zvišale za 25,7 %. Tudi delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR se je povečal za 4,5 o. t. na 62,8 %. Zaradi precej počasnejše realne rasti izdatkov državnega sektorja v financiranju raziskovalno-razvojne dejavnosti (2,5 %) se je njihov delež znižal, deleža virov iz tujine in visokošolskega sektorja pa se le malenkostno spreminjata. V letu 2009 pa je prišlo v okviru protikriznih ukrepov do velikega povečanja državnih proračunskih sredstev za RRD (nominalno za 46 %) ³. Izdatki poslovnega sektorja za naložbe v RRD v razmerju do BDP so se leta 2008 povečali in predstavljali 1,04 % BDP, kar je največ v obdobju od leta 2000. S tem je poslovni sektor dosegel polovično uresničitev barcelonskega cilja (2 % BDP do leta 2013). Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem se je zmanjšal, saj se je delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR v EU ohranil na podobni ravni kot preteklo leto.

Število davčnih zavezancev, ki so uveljavili davčno olajšavo iz naslova vlaganj v RRD, se je leta 2008 povečalo. Olajšavo za vlaganje v raziskave in razvoj je uveljavilo 483 davčnih zavezancev (461 v letu 2007), obseg davčnih olajšav pa se je povečal le malo (za 3,1 % na 62,6 mio EUR). Večino olajšav je uveljavilo 32 davčnih zavezancev iz proizvodnje farmacevtskih preparatov (35,4 %), električnih naprav (8,5 %) in proizvodnje motornih vozil, prikolic in polprikolic (8,3 %). Regijsko olajšavo za raziskave in razvoj je uveljavljalo 195 davčnih zavezancev (164 v letu 2007), njen obseg pa se je podvojil glede na leto prej (13,4 mio EUR). Tudi pri teh olajšavah je značilna koncentracija na majhno število podjetij iz proizvodnje farmacevtskih preparatov (32,9 %) in električnih naprav (16,1 %).

Tudi leta 2008 je bilo največ sredstev za raziskave in razvoj namenjenih tehniškim in tehnološkim vedam, slaba desetina sredstev pa družboslovnim vedam in humanizmu. Tehniške in tehnološke vede, katerih delež se od leta 2003 ohranja na podobni ravni (45,7 % leta 2008), skupaj z naravoslovnimi vedami predstavljajo večino sredstev, ki se namenijo za raziskave in razvoj⁴. Delež družboslovnih in humanističnih ved se od leta 2005 pomembneje ne spreminja (9,2 % leta 2008).

¹ Prva objava, končni podatki, 6. november 2009, SURS.

² Podatki o BIRR so leta 2008 zajeli širši obseg poročevalskih enot (iz poslovnega sektorja), zaradi česar je delež izdatkov v BDP narasel močnejše, kot če se število poročevalskih enot ne bi povečalo. Vzorec, na podlagi katerega je SURS oblikoval oceno o deležu BIRR v BDP, je leta 2008 zajel 100 podjetij več kot leto prej. Leta 2007 je 289 podjetij v povprečju za raziskovalno razvojno dejavnost namenilo 1,036 milijona €, leta 2008 pa 392 podjetij v povprečju 1,016 milijona €. Povprečni znesek na podjetje se je v letu 2008 zmanjšal, kar je verjetno posledica vključitve večjega števila manjših podjetij. Izboljševanje in bolj popolno zajemanje poročevalskih enot za oceno raziskovalno razvojne dejavnosti je v skladu z Eurostatovimi smernicami, vendar zahteva interpretacija tako dobljenih podatkov, ki vključujejo večje število poročevalskih enot, določeno mero previdnosti, zlasti kar zadeva primerjave med leti in med državami.

³ Prva objava, 25. februar 2010, SURS.

⁴ V letu 2008 se je močno povečal delež naravoslovnih ved v sredstvih za raziskave in razvoj (iz 17,5 % v letu 2007 na 40,4 % v letu 2008). To povečanje je bilo predvsem posledica spremembe v poročanju nekaterih enot poslovnega sektorja, ki so v prejšnjih letih svoje izdatke za RRD uvrščale v medicinske vede, v letu 2008 pa v naravoslovne vede (zato se je delež medicinskih ved s 25,4 % v letu 2007 zmanjšal na 3,3 % v letu 2008), posledično pa povečal delež naravoslovnih ved.

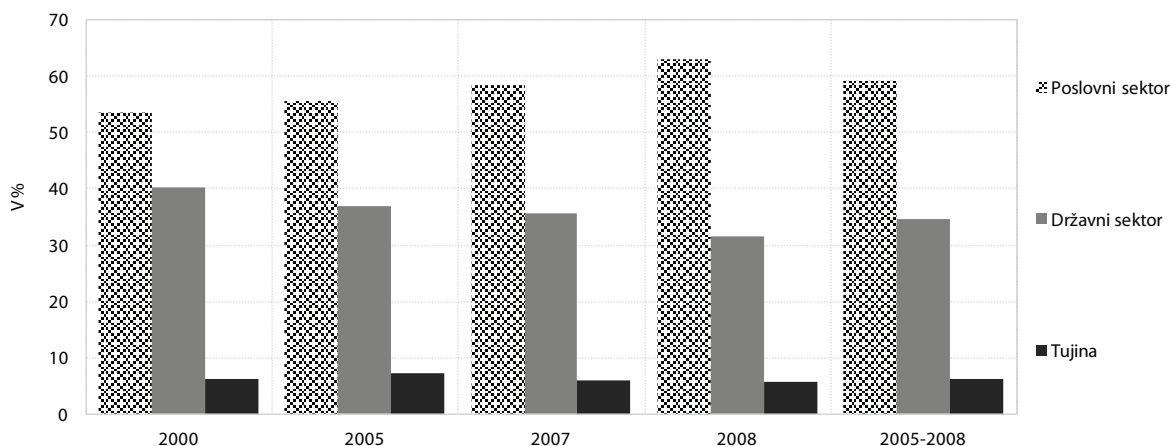
Tabela: Bruto domači izdatki za RRD v Sloveniji in državah članicah EU, v % BDP

	1996	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	1,75	1,85	1,82	1,85	1,85	1,90
Avstrija	1,60	1,94	2,45	2,47	2,54	2,67
Belgija	1,77	1,97	1,83	1,86	1,90	1,92
Bolgarija	0,52	0,52	0,49	0,48	0,48	0,49
Ciper	np	0,24	0,40	0,43	0,45	0,47
Češka	0,97	1,21	1,41	1,55	1,54	1,47
Danska	1,84	2,24	2,46	2,48	2,56	2,73
Estonija	np	0,60	0,93	1,14	1,11	1,29
Finska	2,52	3,35	3,48	3,45	3,47	3,72
Francija	2,27	2,15	2,10	2,10	2,04	2,02
Irska	1,30	1,12	1,25	1,25	1,28	1,43
Italija	0,99	1,05	1,09	1,13	1,18	1,18
Latvija	0,42	0,44	0,56	0,70	0,59	0,61
Litva	0,50	0,59	0,75	0,79	0,81	0,80
Luksemburg	np	1,65	1,56	1,65	1,58	1,62
Madžarska	0,65	0,79	0,94	1,00	0,97	1,00
Malta	np	np	0,57	0,61	0,58	0,54
Nemčija	2,19	2,45	2,49	2,53	2,53	2,63
Nizozemska	1,98	1,82	1,79	1,78	1,71	1,63
Poljska	0,65	0,64	0,57	0,56	0,57	0,61
Portugalska	0,57	0,76	0,81	1,02	1,21	1,51
Romunija	np	0,37	0,41	0,45	0,52	0,59
Slovaška	0,91	0,65	0,51	0,49	0,46	0,47
Slovenija	1,29	1,39	1,44	1,56	1,45	1,66
Španija	0,81	0,91	1,12	1,20	1,27	1,35
Švedska	np	np	3,60	3,74	3,61	3,75
Združeno kraljestvo	1,83	1,81	1,73	1,75	1,82	1,88

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2010.

Opombe: Podatki za leto 2008 za Belgijo, Bolgarijo, Estonijo, Irsko, Francijo, Italijo, Ciper, Luksemburg, Malto, Nizozemsko, Avstrijo, Poljsko, Portugalsko, Dansko, Švedsko, Združeno kraljestvo in Nemčijo niso končni, podatek za EU-27 za leti 2007 in 2008 je ocena Eurostata. np – ni podatka.

Slika: Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD, Slovenija, 2000–2008, v %¹

Vir: Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2000–2008 (SUR5), 2009.

Opomba: ¹ Zaradi majhnega deleža v strukturi financiranja visokošolski in zasebni nepridobitni sektor nista prikazana (v letih 2005 do 2008 sta skupaj predstavljala povprečno 0,5 % bruto domačih izdatkov za RRD).

Diplomanti na področju naravoslovja in tehnike

Število diplomantov na področju naravoslovja in tehnike¹ se je v letu 2008² drugo leto zapored povečalo. Glede na predhodno leto je bilo višje za 7,1 % in je znašalo 3.037. Kljub temu je Slovenija v letu 2007³ po rasti števila diplomantov na področju naravoslovja in tehnike rahlo zaostajala za povprečjem EU, še bolj pa v obdobju 2000–2007, ko je bila njihova rast z 8,3 % med najnižjimi v EU (povprečje 28,8 %). Znotraj področja naravoslovje in tehnika je bilo v zadnjem letu gibanje števila diplomantov ugodnejše na podpodročju tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije ter gradbeništvo, kjer se je povečalo za dobro desetino (11,0 %), na podpodročju znanost, matematika in računalništvo pa se je zmanjšalo (za 4,2 %). V daljšem obdobju (2000–2008), v katerem se je skupno število povečalo za 16,0 %, pa je bila rast diplomantov najvišja na podpodročju znanost, matematika in računalništvo.

Slovenija po številu diplomantov na področju naravoslovja in tehnike na 1000 prebivalcev precej zaostaja za povprečjem EU, zaostanek pa se je po zadnjih podatkih še povečal. V letu 2008 smo imeli v Sloveniji 10,4 diplomanta s tega področja na 1000 prebivalcev (20–29 let), kar je 0,6 več kot v predhodnem letu. Vendar pa je Slovenija v letu 2007 z 9,8 diplomanta na 1000 prebivalcev starih 20–29 let, precej zaostajala za povprečjem EU (13,4) in za večino gospodarsko razvitejših držav EU, njen položaj v primerjavi z drugimi državami pa se je v obdobju 2000–2007 še poslabšal, saj je bilo povečanje njihovega števila na 1000 prebivalcev v obdobju 2000–2007 precej manjše kot v povprečju v EU (Slovenija: 0,9; EU: 3,3).

Delež diplomantov na področju naravoslovja in tehnike v celotnem številu diplomantov se je v zadnjem letu (2008) rahlo okrepil, vendar vidno zaostaja za ravno iz leta 2000. Znašal je 17,6 % (2007: 17,0 %) in se je povečal drugo leto zapored. Še vedno pa močno (za 5,2 o. t.) zaostaja za ravno iz leta 2000. Skladno z gibanjem števila diplomantov se je v tem obdobju močno zmanjšal delež

diplomantov na podpodročju tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništvo, delež diplomantov na podpodročju znanost, matematika in računalništvo pa se je povečal. V zadnjem letu pa je bilo gibanje ravno nasprotno. Slovenija je v letu 2007 po deležu diplomantov na področju naravoslovja in tehnike močno zaostajala za povprečjem EU (za 5,3 o. t.). Čeprav se je zaostanek v primerjavi z letom 2006 zmanjšal, je bil še vedno veliko večji kot leta 2000.

Rast števila vpisanih na področje naravoslovja in tehnike se je v letu 2008/2009 upočasnila. Število vpisanih na področju naravoslovja in tehnike se je v zadnjem letu povečalo (za 3,9 %), rast pa se je v primerjavi s predhodnima letoma (2006 in 2007) upočasnila. V letu 2008 se je povečalo število vpisanih na obeh podpodročjih izobraževanja, najbolj na podpodročju tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije ter gradbeništvo. Tako kot pri diplomantih je bilo tudi glede števila vpisanih v obdobju 2000–2008 gibanje ravno nasprotno, saj se je bolj povečal vpis na znanost, matematiko in računalništvo. V letu 2007 se je skupno število vpisanih na naravoslovje in tehniko povečalo bolj od povprečja EU (Slovenija: 6,7 %; EU: 2,7 %), v obdobju 2000–2007 pa je bila rast enaka kot v povprečju EU. V letu 2008/2009 se je povečal tudi delež vpisanih na naravoslovje in tehniko. Znašal je 25,2 %, kar je za 1,2 o. t. več kot leto prej. Tudi delež vpisanih zaostaja za povprečjem EU, v letu 2007 pa je bil zaostanek z 2,6 o. t. najmanjši v obdobju 2000–2007.

¹ Indikatorji za področje naravoslovja in tehnike (ang. Science and technology, Statistični urad RS to področje imenuje znanost in tehnologija) zajemajo dve širši področji po ISCED 97, in sicer področje »znanost, matematika in računalništvo« (ISC 42, 44, 46 in 48) in področje »tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo« (ISC 52, 54 in 58). Pri tem je upoštevana Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja ISCED 97 in Eurostatov priročnik področij izobraževanja in usposabljanja 1999 (Fields of Education and Training Manual, 1999). Indikatorji zajemajo število vseh diplomantov terciarnega izobraževanja na področju naravoslovje in tehnika, ki so v opazovanem koledarskem letu končali študij.

² Za diplomante so podatki za koledarsko leto (zadnji za 2008), glede vpisa pa za obdobje 2000/2001–2008/2009.

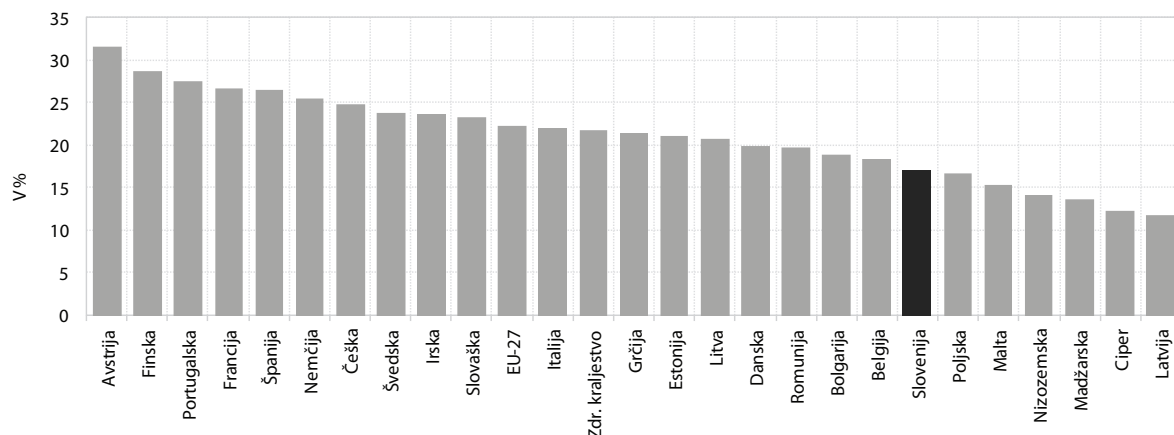
³ Za to leto so na voljo zadnji podatki za države EU.

Tabela: Število diplomantov naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev v starosti 20–29 let, 1998–2007

	1998	2000	2005	2006	2007
EU	8,8	10,1	13,2	13,0	13,4
Avstrija	7,9	7,2	9,8	10,8	11,0
Belgija	np	9,7	10,9	10,6	14,0
Bolgarija	5,5	6,6	8,6	8,5	8,4
Ciper	np	3,4	3,6	4,3	4,2
Češka	4,6	5,5	8,2	10,0	12,0
Danska	8,1	11,7	14,7	13,8	16,4
Estonija	3,3	7,8	12,1	11,2	13,3
Finska	15,9	16,0	18,1	17,9	18,8
Francija	18,5	19,6	22,5	20,7	20,5
Grčija	np	np	10,1	np	8,5
Irsko	22,9	24,2	24,5	21,4	18,7
Italija	5,1	5,7	12,4	13,0	8,2
Latvija	6,1	7,4	9,8	8,9	9,2
Litva	9,3	13,5	18,9	19,5	18,1
Luksemburg	1,4	1,8	np	np	np
Madžarska	5,0	4,5	5,1	5,8	6,4
Malta	1,3	3,4	3,4	5,0	7,1
Nemčija	8,8	8,2	9,7	10,7	11,4
Nizozemska	6,0	5,8	8,6	9,0	8,9
Poljska	4,9	6,6	11,1	13,3	13,9
Portugalska	5,2	6,3	12,0	12,6	18,1
Romunija	4,2	4,5	10,3	10,5	11,9
Slovaška	4,3	5,3	10,2	10,3	11,9
Slovenija	8,0	8,9	9,8	9,5	9,8
Španija	8,0	9,9	11,8	11,5	11,2
Švedska	7,9	11,6	14,4	15,1	13,6
Zdr. kraljestvo	15,5	18,5	18,4	17,9	17,5

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social Conditions – Education and training, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež diplomantov na področju naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov, Slovenija in države EU, 2007, v %

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions – Education and training, 2010.

Patenti in raziskovalci

Slovenija zmanjšuje sicer visok zaostanek za evropskim povprečjem po številu patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu (EPO). Število patentnih prijav se je v primerjavi s preteklim obdobjem (2000–2004) povečalo, še vedno pa je Slovenija v obdobju 2005–2008 glede na povprečje EU vložila pol manj patentnih prijav pri EPO. Po razpoložljivih podatkih so slovenski prijavitelji leta 2008 pri EPO vložili 63,7 patentne prijave na milijon prebivalcev v primerjavi s 131,1 v EU¹. Slovenija zavzema 14. mesto med vsemi članicami EU in prekaša skoraj vse nove članice (z izjemo Malte in Cipra) ter nekatere članice južne Evrope (Španija, Portugalska in Grčija). Ostale nove članice zaostanek za evropskim povprečjem zmanjšujejo mnogo počasneje in so daleč za evropskim povprečjem. Čeprav na število patentov v posamezni državi vplivajo različni dejavniki, se kaže močna povezanost med številom patentov in izdatki poslovnega sektorja za raziskovalno razvojno dejavnost². Največ patentnih prijav, ki jih Slovenija vložijo pri EPO, se po mednarodni patentni klasifikaciji (IPC) uvršča v tri kategorije: človekove potrebe³, obdelava⁴ in transport ter kemija in metalurgija. Število patentnih prijav v teh kategorijah skupaj zavzema dve tretjini vseh patentnih prijav (v evropskem povprečju manj kot polovico)⁵.

Število raziskovalcev⁶ se je v Sloveniji tudi leta 2008 povečalo, struktura glede na sektor zaposlitve pa se je znova izboljšala. Leta 2008 je bilo raziskovalcev 12,5 % več kot leto prej, najbolj (za 18,9 %) je naraslo njihovo število v poslovnem sektorju⁷. Njihov delež se je drugo leto zapored okrepil in predstavljal 43,5 % vseh raziskovalcev, kar je največ v opazovanem obdobju. Ker se delež raziskovalcev poslovnega sektorja v EU ni povečal (predstavljali so 45,9 % vseh raziskovalcev), je Slovenija zaostanek za EU znova nekoliko zmanjšala. Bolj kot v EU (za 0,4 o. t. na 54,1 %) se je v Sloveniji povečal tudi delež raziskovalcev med vsemi zaposlenimi v sektorju raziskav in razvoja znotraj poslovnega sektorja (za 0,8 o. t. na 49,3 %). Državni in visokošolski sektor skupaj v Sloveniji predstavljata več kot polovico raziskovalcev (56,2 % v letu 2008)⁸. Njihov delež se zadnja tri leta zmanjšuje (z 62,6 % v 2005), a ostaja višji od evropskega povprečja (53,0 % v 2008).

¹ Slovenski prijavitelji so pri EPO leta 2008 skupaj vložili 129 evropskih patentnih prijav oz. 12,2 % več kot leto prej, ko so jih vložili 115 (Letno poročilo EPO 2008, 2009).

² Ekonomsko ogledalo (UMAR), februar 2009.

³ Med človekove potrebe se uvrščajo kmetijstvo, hrana in tobak, osebne stvari in stvari za dom, zdravje in zabava.

⁴ Obdelava zajema ločevanje in mešanje materialov, oblikovanje materialov, kopiranje.

⁵ Zadnji razpoložljivi podatki se nanašajo na leto 2005.

⁶ Izraženo v enoti polnega časa (FTE – full time equivalent).

⁷ Podobno kot pri izdatkih za RRD je rast števila raziskovalcev v poslovnem sektorju deloma tudi posledica širšega zajetja poročevalskih enot. Glej indikator *Bruto izdatki za RRD*.

⁸ Od tega jih je bilo 30,7 % v državnem sektorju in 25,5 % v visokošolskem sektorju.

Število raziskovalcev poslovnega sektorja se v večini držav EU pozitivno odraža na številu patentnih prijav pri EPO. Povezanost med obema se je po letu 2003 okrepila in je večja, kot če primerjamo vse raziskovalce in patentne prijave⁹. Korelacija med obema je ostala močna tudi v obdobju 2005 do 2008. Države članice EU, ki imajo večje število raziskovalcev v poslovnem sektorju, imajo praviloma tudi večje število patentnih prijav. Ta povezava je nekoliko šibkejša pri novih članicah¹⁰, kjer je tudi institucionalno okolje v podporo patentom šibkejše kot v razvitih članicah.

⁹ Izračun korelacije je temeljil na podatkih za število raziskovalcev poslovnega sektorja in številu patentnih prijav. Oba smo preračunali na enotni imenovalci, to je na število prebivalcev v milijonih. Leta 2005 je bila v državah EU korelacija med številom raziskovalcev poslovnega sektorja in številom patentnih prijav (oboje na milijon prebivalcev) 0,878, med številom vseh raziskovalcev in patentnih prijav pa 0,803. Leta 2008 sta bili korelaciji v obeh primerih nižji, in sicer 0,810 (raziskovalci poslovnega sektorja) in 0,668 (vsi raziskovalci).

¹⁰ Leta 2005 je bila korelacija v novih članicah med obema kazalnikoma 0,613 (leta 2008, 0,307).

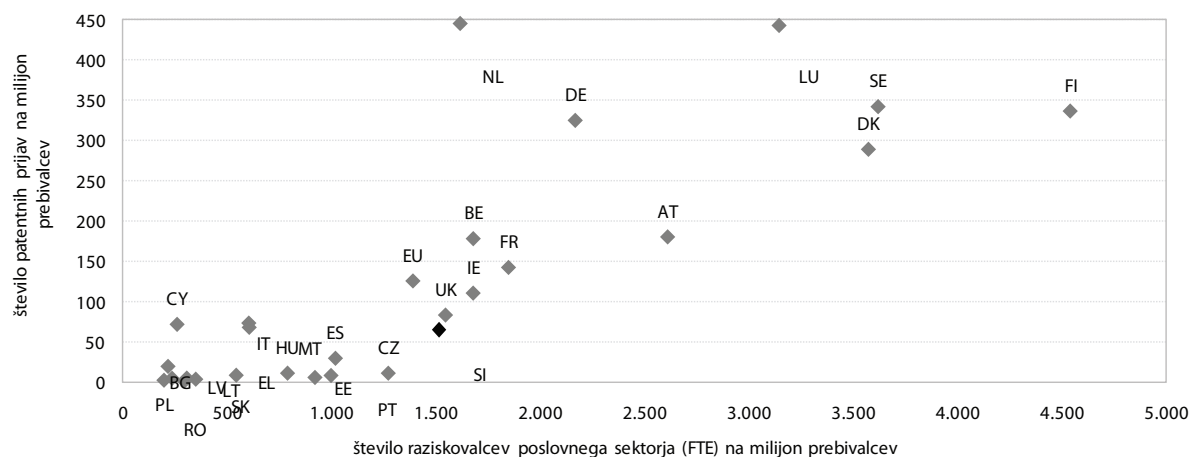
Tabela: Število patentnih prijav pri EPO, na milijon prebivalcev

	1995–1999	2000–2004	2005	2006 ¹	2007 ²	2008 ²
EU	84,2	106,5	112,2	114,9	125,1	131,1
Belgija	104,9	127,0	134,8	137,9	179,5	178,1
Bolgarija	0,9	2,0	3,1	3,5	2,1	2,0
Češka	4,3	8,9	10,3	10,8	9,3	10,7
Danska	127,9	179,2	199,3	207,8	258,5	289,6
Nemčija	212,2	266,8	283,2	290,9	305,8	324,2
Estonija	3,9	5,9	4,7	7,1	9,7	5,2
Irska	41,1	58,8	63,6	65,3	96,2	110,0
Grčija	4,3	6,4	9,9	10,9	7,3	8,1
Španija	13,9	23,0	30,9	33,4	28,8	29,2
Francija	103,7	123,6	130,8	134,7	131,4	142,0
Italija	54,9	73,4	82,1	85,2	74,3	72,8
Ciper	5,2	11,5	21,4	25,0	48,8	72,2
Latvija	1,2	3,1	8,0	9,8	8,8	19,4
Litva	0,5	2,2	2,6	3,2	2,7	3,3
Luksemburg	125,6	186,8	209,7	231,8	527,1	456,8
Madžarska	7,1	12,2	13,2	13,7	9,6	10,7
Malta	8,3	12,2	27,9	33,8	56,4	65,8
Nizozemska	151,2	220,8	207,2	205,8	427,9	444,3
Avstrija	111,5	158,4	178,9	185,7	166,2	179,1
Poljska	0,7	2,2	3,1	3,4	2,8	4,4
Portugalska	2,4	4,6	10,9	13,2	6,7	7,8
Romunija	0,3	0,6	1,3	1,6	0,7	0,8
Slovenija	13,4	36,5	52,9	57,6	57,2	63,7
Slovaška	2,1	3,7	5,7	6,1	3,3	4,6
Finska	201,5	256,6	245,9	247,3	387,5	335,8
Švedska	218,5	236,3	258,3	269,6	299,9	341,9
Združeno kraljestvo	80,7	127,0	87,6	85,9	81,8	82,8

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology, 2009; Letno poročilo EPO 2008, 2009.

Opomba: ¹ podatki za leto 2006 so ocene objavljene na Eurostatu, ² podatki za 2007 in 2008 so iz Letnega poročila EPO 2008, EU je ocena UMAR na podlagi preračuna podatkov za članice.

Slika: Število raziskovalcev poslovnega sektorja in patentnih prijav pri EPO v članicah EU, 2008

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2010; Letno poročilo EPO 2008, 2009.

Opomba: AT-Avstrija, BE-Belgija, BG-Bolgarija, CY-Ciper, CZ-Češka, DE-Nemčija, DK-Danska, EE-Estonija, EL-Grčija, ES-Španija, EU-Evropska unija, FI-Francija, HU-Madžarska, IT-Italija, LT-Latvija, LV-Litva, LU-Luksemburg, MT-Malta, NL-Nizozemska, PL-Poljska, PT-Portugalska, RO-Romunija, SE-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, UK-Združeno kraljestvo.

Uporaba in dostop do interneta

Rast števila uporabnikov interneta se je v letu 2009 nekoliko pospešila, premik pa je bil tudi strukturno ugoden. Po nekoliko upočasnitvi širitvi rabe interneta v letih 2007 in 2008, ko se je povečal tudi zaostanek Slovenije za povprečjem EU, se je delež uporabnikov interneta¹ v starosti 16–74 let v letu 2009 ponovno izrazil povzpel, in sicer za 6 odstotnih točk na 62 %. S tem se je znižal tudi razkorak do EU, kjer je bil delež uporabnikov interneta leta 2009 65-odstoten. Med novimi članicami ima največji delež uporabnikov interneta Estonija, ki presega 70 %, pred Slovenijo pa sta uvrščeni še Slovaška in Latvija. Napredek v Sloveniji v zadnjem letu je bil tudi strukturno ugoden. Najbolj se je povečal delež uporabnikov interneta z nizko izobrazbo, gledano po starosti pa delež uporabnikov v populaciji srednjih let (35–54 let), izraziteje pa tudi v starejši populaciji (55–74 let). Ravno pri teh skupinah prebivalstva, zlasti pri nižje izobraženih in starejših, ima Slovenija premalo izkoriščen potencial za širitev uporabe interneta, razkorak do EU pa se je v letih 2007–2008 še povečal. S premikom v letu 2009 so se razlike na teh področjih zmanjšale, najbolj glede deleža manj izobraženih uporabnikov interneta. Tako kot v EU je tudi v Sloveniji največji delež uporabnikov interneta med mladimi, pri čemer je delež mladih (16–24) pri nas v celotnem obdobju od 2004 višji kot v povprečju EU, razlika v prid Slovenije pa se z leti še povečuje. Razlika med spoloma pri uporabi interneta je bila v Sloveniji že v preteklih letih relativno majhna, v zadnjem letu (2009) pa je takorekoč izginila (moški 65 %, ženske 64 %).

V letu 2009 se je po enoletni upočasnitvi okrepila tudi rast deleža gospodinjstev z dostopom do interneta, ki se podobno kot v EU v zadnjih letih krepi zaradi povečevanja širokopasovnega dostopa. Delež gospodinjstev, ki imajo dostop do interneta, je v letu 2009 dosegel 64 %, kar je 5 o. t. več kot v predhodnem letu. Dostop do interneta se hitro povečuje od leta 2005 (takrat je znašal 48 %), do leta 2007 je bil tudi nekoliko nad povprečjem EU, v zadnjih dveh letih (2008 in 2009) pa je za njim rahlo (za 1 o. t.) zaostal. Spodbudno je, da se hitro krepi dostop do interneta prek širokopasovnih povezav, ki omogočajo poleg zanesljivejšega in učinkovitejšega dostopa tudi uporabo vrste novih storitev (predvsem na področju prenosa zvoka in slike). Delež gospodinjstev s širokopasovno povezavo² je v letu 2009 dosegel že 56 %, kar je skoraj trikrat več kot v letu 2005. Hitro rast širokopasovnih povezav je spodbudila predvsem razvezava zanke ISDN–ADSL v letu 2005, s čimer se je povečalo število ponudnikov xDSL storitev. V zadnjih treh letih (po letu 2007), ko se je rast deleža gospodinjstev z

xDSL povezavo že precej upočasnila, pa na pomenu hitro pridobiva kabelski dostop in cenovno vse ugodnejši dostop preko UMTS. S postopno izgradnjo tehnološko naprednejšega optičnega omrežja se je v zadnjem letu občutno povečal tudi zaenkrat še skromen delež uporabnikov drugih širokopasovnih povezav (z 2 % v letu 2008 na 6 % v letu 2009). Slovenija je imela v letih od 2006 do 2008 nekoliko višji delež gospodinjstev s širokopasovno povezavo kot v povprečju EU, vendar se je prednost iz leta v leto zmanjševala, v letu 2009 pa se je slovenski delež izenačil s povprečnim v EU. Manj ugodna je slika za Slovenijo, če upoštevamo hitrosti prenosa podatkov, saj je razširjenost širokopasovnega interneta s prenosom podatkov nad 2 Mbit/s v primerjavi z EU še za polovico nižja.

Kljub relativno visoki dostopnosti in razširjenosti uporabe se internet v Sloveniji relativno manj uporablja za storitve, ki so zahtevnejše za uporabo. V Sloveniji internet uporablja za nakupovanje blaga in storitev prek spleta precej manjši delež prebivalstva kot v povprečju v EU, prav tako za elektronsko bančništvo, za pošiljanje elektronske pošte ter za naprednejše oblike komuniciranja (npr. telefoniranje preko interneta), razlike pa se z leti ohranjajo ali ne zmanjšujejo bistveno. Nasprotno je delež prebivalstva, ki s pomočjo interneta zgolj pridobiva različne informacije, glasbo ali filme, na zelo podobni ravni kot v povprečju v EU, na področju spremljanja medijev (časopisov, televizije in radia) pa precej višji. Zelo podobna slika je tudi pri elektronskem poslovanju prebivalstva z javno upravo, kjer je delež prebivalstva, ki s spletnih strani javne uprave pridobiva informacije in obrazce, nad evropskim povprečjem. Hkrati je delež tistih, ki z javno upravo v celoti poslujejo elektronsko (elektronsko vračanje izpolnjenih obrazcev), nižji kot v EU, z rahlo tendenco zmanjševanja zaostanka za EU. Na probleme, povezane z obvladovanjem uporabe zahtevnejših e-storitev, nakazujejo tudi podatki o razlogih za nedostopanje do interneta. Slovenija od evropskega povprečja izrazito odstopa ravno glede deleža gospodinjstev, ki navaja, da nima dostopa do interneta zaradi pomanjkanja ustreznih znanj oz. sposobnosti (za 7 o. t. v letu 2008). Večji razkorak do povprečja EU (10 o. t.) je samo še pri deležu gospodinjstev, ki kot razlog, da interneta nimajo, navajajo, da ga ne potrebujejo.

¹ Zajete so osebe, ki so internet uporabljale v zadnjih treh mesecih.

² Oblike širokopasovnih povezav: xDSL, kabelski dostop, UMTS, druga širokopasovna povezava (npr. optično omrežje).

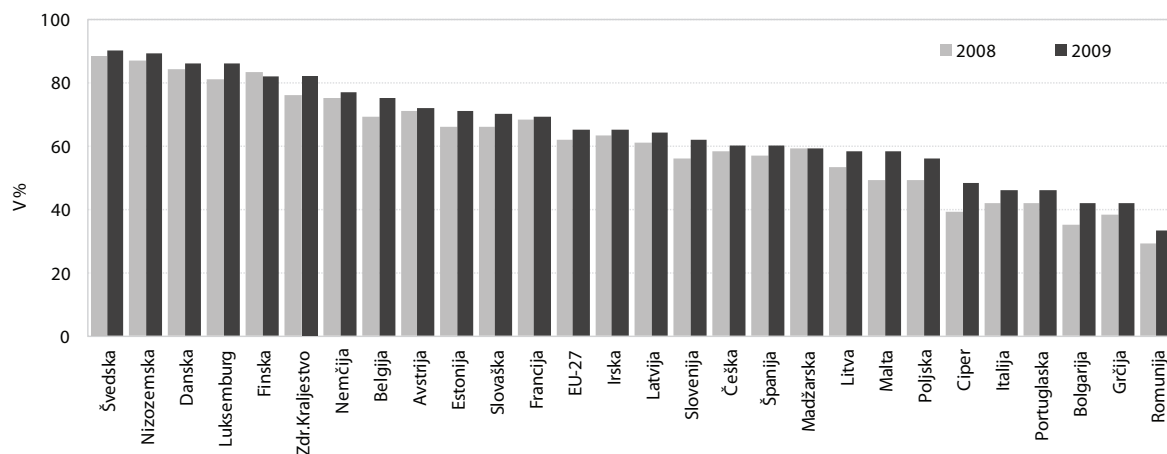
Tabela: Uporaba in dostop do interneta, Slovenija, 2004–2009¹, v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gospodinjstva z dostopom do interneta, v %	47	48	54	58	59	64
Gospodinjstva s širokopasovno povezavo, v %	10	19	34	44	50	56
Uporabniki interneta ² , skupaj:						
16–74 let	37	47	51	53	56	62
Glede na starost:						
16–34 let	62	77	81	84	88	91
35–54 let	33	45	50	53	56	66
55–74 let	8 ³	11 ⁴	14	14	17	22

Vir: SURS, 2010.

Opombi: ¹ Podatki za vsa leta se nanašajo na prvo četrtletje leta. ² Tisti, ki so internet uporabljali v zadnjih treh mesecih. ³ Nenatančna ocena. ⁴ Manj natančna ocena.

Slika: Uporabniki¹ interneta v Sloveniji in EU

Vir: Eurostat Portal Page – Information Society, 2010.

Opomba: ¹ Tisti, ki so internet uporabljali v zadnjih treh mesecih (podatki se nanašajo na prvo četrtletje leta).

3. PRIORITETA:

Učinkovita in cenejša država

- Izdatki institucionalnega sektorja država
- Izdatki sektorja država po namenih (COFOG)
- Ekonomska struktura davkov in prispevkov
- Subvencije
- Državne pomoči

Izdatki institucionalnega sektorja država

Delež skupnih izdatkov sektorja država v BDP je v letu 2009 znašal 49,9 % in se je glede na leto 2008 povečal za 5,6 o. t.; nekoliko se je spremenila tudi struktura izdatkov. Povečali so se deleži vseh pomembnih izdatkov¹, najbolj socialnih nadomestil in podpor v denarju in naravi (za 2,3 o. t. BDP) kot posledica delovanja avtomatskih stabilizatorjev s povečevanjem izdatkov za nadomestila brezposelnim in naraščanjem števila upravičencev ter sredstev za zaposlene (za 1,5 o. t. BDP) zaradi plačne reforme in povečanja števila zaposlenih v javnem sektorju. Zaradi izvajanja protikriznih ukrepov se je delež sredstev za subvencije povečal za 0,6 o. t. BDP, deleža sredstev za vmesno potrošnjo in sredstev za investicije pa sta se povečala vsak za 0,5 o. t. BDP. Delež izdatkov za obresti, ki naraščajo zaradi povečanega zadolževanja države, je bil višji za 0,3 o. t. BDP. Deleži ostalih izdatkov pa se glede na leto prej niso bistveno spremenili.

V obdobju 2000–2009 se je delež izdatkov sektorja država povečal za 3,2 o. t. BDP; najbolj delež izdatkov za investicije (2000: 3,2 %; 2009: 4,9 % BDP). Delež sredstev za zaposlene je bil leta 2009 za 1,3 o. t. BDP višji kot v začetku desetletja (2000: 11,3 %; 2009: 12,6 % BDP). Nekoliko se je povečal v letih do 2004, od takrat pa je zaradi restriktivne plačne politike pred vstopom v EU upadal ter se v letih 2008 in 2009, ko je bila uvedena plačna reforma in se je povečala tudi rast števila zaposlenih v javnem sektorju, zopet okrepil. Povečal se je tudi delež socialnih nadomestil in podpor v denarju in naravi (2000: 18,0 %; 2009: 19,0 % BDP). Po letu 2000 se je z uveljavitvijo pokojninske reforme delež izdatkov za pokojnine letno zmanjševal za 0,1 do 0,2 o. t. BDP, delež izdatkov za druge transferje posameznikom in gospodinjstvom (brez pokojnin) se je najprej povečeval, po letu 2004 pa je začel upadati, najbolj v letu 2007, ko je bil uveljavljen mehanizem usklajevanja transferjev samo z inflacijo. V letu 2008 se je delež povečal z uvedbo valorizacije transferjev dvakrat letno, z valorizacijo pokojnin in z izplačilom enkratnega pokojninskega dodatka, v letu 2009 pa z delovanjem avtomatskih stabilizatorjev zaradi poslabšanja razmer na trgu dela v času gospodarske krize. Delež izdatkov za subvencije se je v obdobju 2000–2009 povečal za 0,3 o. t. Po znižanju v obdobju 2000–2004 (za 0,3 o. t. BDP) je bil delež subvencij v strukturi BDP v letih 2004–2008 stabilen, v letu 2009 pa se je povečal zaradi učinkov protikriznih ukrepov. Zaradi varčevanja pri izdatkih za blago in storitve se je delež vmesne potrošnje v obdobju 2000–2007 zmanjševal, v letih 2008 in 2009 pa zopet povečal na raven iz leta 2000. Relativno izraženi izdatki za kapitalne transferje (2000: 1,6 %; 2009: 1,2 % BDP) so

bili večji predvsem v začetku obdobja, ko so bili mednje, poleg drugih investicijskih podpor, vključeni tudi nekateri drugi izdatki. Reprogramiranje dolgov, nižje obresti in nižja inflacija so postopoma zmanjševali tudi relativno izražene izdatke za plačilo obresti (2000: 2,4 %; 2009: 1,4 % BDP), ki pa so zaradi povečanega zadolževanja v letu 2009 zopet narasli.

Relativno izraženi izdatki sektorja država so se po zadnjih mednarodno razpoložljivih podatkih leta 2008 v Sloveniji povečali bolj kot v povprečju EU, bili pa so na precej nižji ravni kot v povprečju EU. Delež skupnih izdatkov sektorja država² v primerjavi z BDP je bil v letu 2008³ za 2,6 o. t. BDP pod povprečjem držav članic EU (Slovenija: 44,2 % BDP; EU: 46,8 % BDP). Trinajst držav je imelo v tem letu višje deleže izdatkov v BDP od Slovenije. Leta 2008 se je delež izdatkov sektorja država v povprečju EU povečal za 1,1 o. t., v Sloveniji pa za 1,8 o. t. BDP. Povečale so jih vse države, razen Bolgarije in Madžarske, ki sta jih zmanjšali, in Nemčije, ki je ohranila enak delež.

¹ Na povečanje deležev posameznih agregatov vpliva tudi skrčenje bruto domačega proizvoda v letu 2009.

² Izdatki institucionalnega sektorja država po metodologiji ESR-95 za Slovenijo vključujejo izdatke štirih javnofinančnih blagajn (državni proračun, občinski proračuni, pokojninska in zdravstvena blagajna), javnih skladov (tudi KAD, SOD), javnih zavodov in javnih agencij.

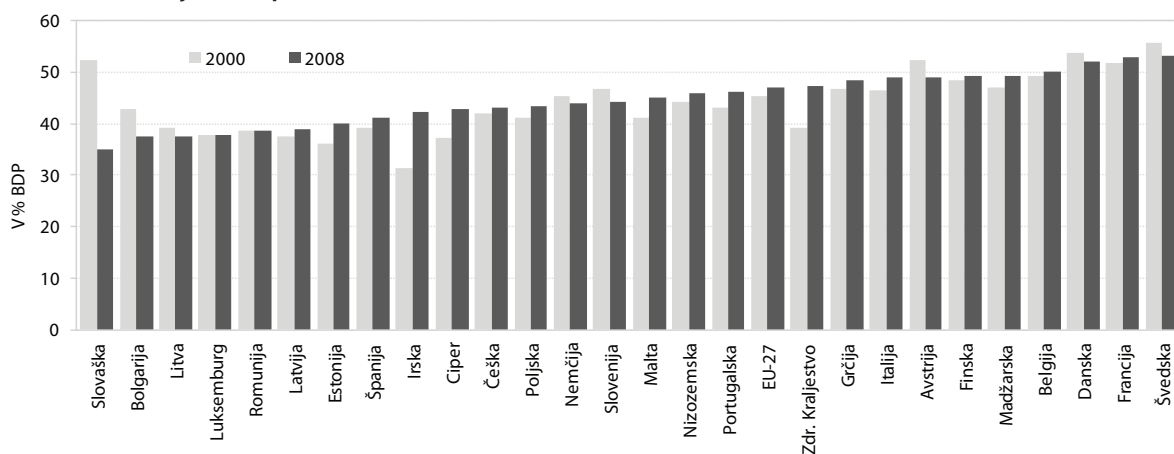
³ Za države EU so podatki za leto 2008 zadnji podatki.

Tabela: Delež izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP v obdobju 2000–2009, v % od BDP

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Skupaj izdatki sektorja država	46,7	45,2	44,5	42,4	44,3	49,9
Vmesna potrošnja	6,6	6,2	6,2	5,6	6,0	6,5
Sredstva za zaposlene	11,3	11,5	11,2	10,5	11,1	12,6
Drugi davki na proizvodnjo, odhodki	0,5	0,5	0,4	0,3	0,2	0,0
Socialna nadomestila in podpore	18,0	17,7	17,3	16,3	16,7	19,0
Drugi tekoči transferji, odhodki	1,3	2,1	2,0	1,6	1,9	2,0
Subvencije, odhodki	1,9	1,6	1,6	1,6	1,6	2,2
Odhodki od lastnine	2,4	1,6	1,4	1,3	1,1	1,4
Kapitalski transferji, odhodki	1,6	1,0	0,8	0,9	1,2	1,2
Bruto investicije in nabave minus prodaje neproizvedenih nefinančnih sredstev	3,2	3,1	3,5	4,3	4,5	5,0
Skupaj prihodki sektorja država	43,0	43,8	43,2	42,4	42,6	44,4

Vir: SURS, Temeljni agregati sektorja država, Slovenija 2006–2009, 31. marec 2010, Nefinančni računi: S 13 država, preračuni UMAR (2000 in 2005).

Slika: Izdatki sektorja država po državah EU, 2000 in 2008, v % od BDP

Vir: Eurostat Portal Page — Government Finance Statistics, 2010.

Izdatki sektorja država po namenih (COFOG)

Izdatki sektorja država¹ za prvo razvojno prioriteto SRS, to je za ekonomske dejavnosti², ki v največji meri podpirajo tudi črpanje sredstev Evropske unije, so razmeroma majhni (2008: 4,7 % BDP), vendar se povečujejo. Po drastičnem znižanju izdatkov v obdobju 2000–2005, ki je bilo predvsem posledica spremembe sistema financiranja (prenosa dela izdatkov za gradnjo avtocest v zadolževanje DARS z državno garancijo), so se izdatki za ekonomske dejavnosti v obdobju 2005–2007 povečali za 0,2 o. t., v letu 2008 pa še za 0,6 o. t. BDP. Povečanje izdatkov je bilo usmerjeno predvsem v investicije v prometno infrastrukturo (državne ceste, železnice). V Sloveniji so ti izdatki nekoliko višji od povprečja EU, razlike med državami EU pa so zelo velike (Češka, Madžarska in Romunija – nad 6 %; Francija in Združeno kraljestvo manj kot 3 % BDP).

Izdatki sektorja država za izobraževanje, ki podpirajo drugo razvojno prioriteto SRS³, so s 6,2 % BDP drugi najnižji, v letu 2008 so se povečali za 0,3 o. t. V obdobju 2000–2005 so se ti izdatki povečali za 0,3 o. t. in dosegli kar 6,6 % BDP, do leta 2007 pa so se hitro zniževali (2007: 5,9 % BDP). Izdatki za zaposlene, ki predstavljajo več kot 60 % vseh izdatkov za izobraževanje, se relativno zmanjšujejo, prav tako izdatki za investicije, hitro pa raste vmesna potrošnja. V primerjavi s povprečjem EU so izdatki v Sloveniji visoki, krepko višje imajo le na Cipru in Danski, ki za izobraževanje namenjajo več kot 7 % BDP.

Izdatki sektorja država za javno upravo, obrambo ter javni red in varnost, ki podpirajo tretjo razvojno prioriteto SRS, so v letu 2008 dosegli 8,1 % BDP in so krepko nižji od povprečja EU (9,4 % BDP). Izdatki se počasi relativno znižujejo že od leta 2000, vendar različno po posameznih namenih. Izdatki za javno upravo so se v obdobju 2000–2006 zaradi počasnejše rasti plač znižali za 1,2 o. t., v letih 2007 in 2008 pa še za 0,4 o. t. BDP in so krepko nižji od povprečja držav EU. Izdatki za obrambo so postopno rasli od leta 2000 do 2006, v letu 2008 pa so se znižali in so nekoliko nižji od povprečja EU. Izdatki za javni red in varnost se celotno obdobje gibljejo med 1,6 in 1,7 % BDP in so tudi nekoliko nižji od povprečja EU.

Izdatki sektorja država za zdravstvo in socialno zaščito, ki podpirajo četrto razvojno prioriteto SRS, so najvišji (2008: 22,0 % BDP), v letu 2008 so porasli za 0,6 o. t. BDP. Relativno

zniževanje izdatkov za socialno zaščito je potekalo do leta 2007 (2000–2007 za 1,8 o. t. BDP), v letu 2008 pa so se dvignili na 15,9 % BDP. Podobno so se tudi izdatki za zdravstvo v obdobju 2000–2007 znižali za 0,5 o. t., leta 2008 pa porasli za 0,2 o. t. BDP. Izdatki za socialno zaščito in za zdravstvo so v Sloveniji krepko nižji od povprečja EU, kjer znašajo povprečni izdatki za zdravstvo 6,6 %, za socialno zaščito pa 18,0 % BDP.

Izdatki sektorja država za varstvo okolja, stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja ter rekreacijo, kulturo in religijo, ki pokrivajo peto razvojno prioriteto SRS, se gibljejo med 2,1 (2000) in 3,4 % BDP (2008). Po vsebini so ti izdatki različni. Izdatki za varstvo okolja ter stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja se gibljejo med 1,0 in 1,7 % BDP in so pod povprečjem EU. Krepko nad povprečjem EU pa so izdatki za rekreacijo, kulturo in religijo, ki so močno porasli v letu 2008.

¹ Analiza je narejena na prvi ravni klasifikacije COFOG.

² V okviru ekonomskih zadev so tudi izdatki, povezani s trgovino, kar sodi v četrto razvojno prioriteto, vendar tudi podatki na drugi ravni ne omogočajo njihove ločitve.

³ Drugo razvojno prioriteto podpirajo tudi izdatki za raziskovanje, ki se izkazujejo na drugi ravni klasifikacije COFOG, vendar ne v posebni skupini, temveč so razporejeni po desetih temeljnih skupinah.

Tabela 1: Izdatki sektorja država v Sloveniji po namenih, 2000–2008 v % BDP

	2000	2005	2006	2007	2008
Izdatki sektorja država skupaj	46,7	45,2	44,5	42,4	44,2
Javna uprava	6,7	5,8	5,5	5,2	5,1
Obramba	1,1	1,3	1,5	1,5	1,4
Javni red in varnost	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6
Ekonomске dejavnosti	5,2	3,9	4,1	4,1	4,7
Varstvo okolja	0,4	0,8	0,8	0,8	0,8
Stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja	0,6	0,5	0,6	0,6	0,9
Zdravstvo	6,4	6,3	6,3	5,9	6,1
Rekreacija, kultura in religija	1,1	1,3	1,3	1,2	1,7
Izobraževanje	6,3	6,6	6,4	5,9	6,2
Socialna zaščita	17,3	16,8	16,4	15,5	15,9

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, 2000 (SURS), januar 2009 in 2005–2008 (SURS), december 2009.

Tabela 2: Izdatki sektorja država po namenih v državah EU, leto 2007, v % BDP

Država	Skupaj	Javna uprava	Obramba	Javni red in varnost	Ekonomске dejavnosti	Varstvo okolja	Stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja	Zdravstvo	Rekreacija, kultura in religija	Izobraževanje	Socialna zaščita
EU-27	45,8	6,1	1,5	1,8	3,8	0,8	1,0	6,6	1,1	5,1	18,0
EU-15	46,1	6,2	1,5	1,7	3,7	0,8	1,0	6,7	1,1	5,1	18,3
Avstrija	49,6	6,9	0,9	1,4	4,6	0,5	0,6	7,5	1,0	5,2	19,9
Belgija	48,4	8,5	1,0	1,6	5,1	0,6	0,4	7,0	1,2	5,8	17,1
Bolgarija	41,5	8,2	1,6	3,1	5,0	1,4	1,4	3,1	0,8	3,9	13,1
Ciper	42,9	10,2	1,8	2,1	4,3	0,3	2,5	2,9	1,3	7,4	9,9
Češka	42,6	4,4	1,2	2,1	6,9	1,0	1,1	7,1	1,3	4,7	12,9
Danska	51,0	6,0	1,6	1,0	3,4	0,6	0,6	7,3	1,6	7,4	21,7
Estonija	34,7	3,2	1,3	2,2	4,4	0,8	0,6	4,4	2,0	6,1	9,6
Finska	47,3	6,2	1,4	1,2	4,4	0,3	0,4	6,6	1,1	5,8	19,9
Francija	52,3	6,9	1,8	1,3	2,8	0,9	1,9	7,2	1,5	5,9	22,2
Grčija	44,1	8,1	2,3	1,3	4,4	0,5	0,4	4,9	0,4	3,0	18,7
Irska	35,6	3,7	0,5	1,5	4,8	0,7	2,0	7,1	0,7	4,6	10,1
Italija	47,9	8,6	1,3	1,9	4,0	0,8	0,7	6,8	0,8	4,7	18,2
Latvija	35,9	4,0	1,5	2,7	5,0	1,0	1,3	4,5	1,8	5,8	8,4
Litva	35,0	3,9	1,9	1,7	4,4	0,9	0,3	4,6	1,0	5,2	11,0
Luksemburg	36,2	3,9	0,2	0,9	3,9	1,0	0,6	4,4	1,8	4,3	15,3
Madžarska	49,9	9,4	1,3	2,0	6,6	0,7	1,0	4,9	1,5	5,3	17,4
Malta	42,2	6,3	0,7	1,5	5,9	1,5	0,7	5,8	0,6	5,4	13,8
Nemčija	44,1	5,5	1,0	1,6	3,5	0,6	0,8	6,2	0,7	3,9	20,3
Nizozemska	45,2	7,3	1,4	1,8	4,7	0,8	0,9	5,7	1,3	5,0	16,2
Poljska	43,8	5,5	1,4	1,8	4,5	0,6	1,1	4,5	1,1	5,7	15,6
Portugalska	46,3	7,1	1,1	1,6	3,8	0,5	0,5	6,8	1,1	5,8	17,5
Romunija	36,3	3,5	2,5	2,4	6,7	0,4	1,5	4,3	1,0	4,2	9,8
Slovaška	34,6	3,7	1,5	2,0	4,3	0,6	0,8	6,5	0,7	4,0	10,6
Slovenija	42,4	5,2	1,5	1,6	4,1	0,8	0,6	5,9	1,2	5,9	15,5
Španija	38,7	4,4	1,0	1,9	4,9	0,9	0,9	5,7	1,6	4,4	13,0
Švedska	52,5	7,5	1,6	1,3	4,7	0,4	0,7	6,8	1,1	6,9	21,6
Združeno kraljestvo	44,4	4,4	2,4	2,5	2,9	1,0	1,1	7,5	1,1	6,2	15,3

Vir: Eurostat Portal Page - Government Finance Statistics, 2010; za Slovenijo SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Ekonomska struktura davkov in prispevkov

Celotna obremenitev z davki in prispevki, merjena z deležem v BDP, se v Sloveniji giblje nekoliko pod povprečjem držav EU. V letu 2008 je v Sloveniji znašala 37,7 % BDP, v povprečju držav EU pa 40,6 %. Med posameznimi državami članicami se Slovenija po obremenitvi uvršča v sredino, 12 držav ima višjo, 13 pa nižjo obremenitev, Portugalska pa enako. Zaradi razlik v davčnih sistemih je razlika med državo z najvišjo (Danska: 49,1 % BDP) in državo z najnižjo obremenitvijo (Romunija: 28,8 % BDP) velika (20,3 o. t. BDP).

Obremenitev z davki in prispevki je bila v Sloveniji leta 2008 enaka kot leta 2000, v Evropski uniji pa se je zmanjšala. Od leta 2000 do 2005 se je v Sloveniji celotna obremenitev z davki in prispevki povečevala, po tem letu pa se je zmanjševala. V povprečju EU so bila gibanja nasprotna, obremenitev se je namreč nižala do leta 2005, v letih 2006 in 2007 pa povečala. V letu 2008 se je obremenitev zmanjšala v Sloveniji in v povprečju EU.

V davčni strukturi je bila leta 2007¹ v primerjavi z letom 2000 tako v Sloveniji kot v povprečju EU višja le sicer nizka davčna obremenitev kapitala, obremenitev dela in potrošnje pa je bila nižja. Z davčno reformo v letu 2007 se je v Sloveniji celotna obremenitev z davki in prispevki znižala za 0,6 o. t. BDP in v letu 2008 še za 0,3 o. t. BDP. Reforma, predvsem dohodnine in davka na dohodek pravnih oseb, postopna ukinitve davka na izplačane plače in spremembe v trošarinskih dajatvah so spremenile tudi strukturo davkov – s povečanjem deleža davkov na kapital ob hkratnem zmanjšanju deleža davkov na potrošnjo in na delo.

Strukturna analiza davčnih sistemov² pokaže, da je Slovenija leta 2007 od povprečja EU odstopala po precej višji davčni obremenitvi dela in nižji obremenitvi kapitala. Delež davkov na potrošnjo v celotnih davkih in prispevkih je leta 2007 v Sloveniji znašal 34,8 % in nekoliko presegel povprečje držav EU (33,6 %). Delež davkov na delo pa je bil z 51,5 % precej višji od povprečja EU (45,2 %). Delež davkov na kapital je v Sloveniji nizek. V letu 2007 se je zaradi povečanja davka na dohodek pravnih oseb in

ugodnih kapitalskih dohodkov sicer nekoliko povečal, vendar je še vedno znašal le 13,9 %, kar je precej manj kot v povprečju v državah EU (21,3 %).

Tudi izračun in primerjava implicitnih davčnih stopenj³ potrjujeta, da je bilo leta 2007 v Sloveniji delo nadpovprečno obremenjeno z davki. Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je v letu 2007 za Slovenijo znašala 24,1 %, v povprečju držav EU pa 22,2 %. Višjo stopnjo od slovenske je imelo devet držav, prednjačile so vse tri nordijske. V Sloveniji se je po letu 2003 ta stopnja zmanjševala, v povprečju evropskih držav pa povečevala. Izračunana implicitna davčna stopnja na delo je leta 2007 v Sloveniji znašala 36,9 % in je bila zaradi relativno visokih prispevkov za socialno varnost višja od povprečja držav EU (34,4 %), kar je tudi posledica neomejene zgornje meje zavarovalnih osnov za socialne prispevke. Višjo stopnjo od slovenske je imelo deset članic. V obdobju 2000–2006 je bila v Sloveniji precej stabilna, v letu 2007 pa se je kot posledica davčne reforme začela zmanjševati. V povprečju evropskih držav pa se je zmanjševala že pred letom 2005, potem pa se je stabilizirala. Implicitna davčna stopnja na kapital je za Slovenijo ocenjena na 23,1 % in je nižja od povprečja EU-25 (28,7 %). Tako v Sloveniji kot v povprečju evropskih držav ima tendenco povečevanja.

¹ Za davčno strukturo so za leto 2007 zadnji razpoložljivi podatki.

² Pri razvrstitvi davkov smo izhajali iz klasifikacije davkov po ESR–95 in enotno definiranih osnovnih pravil za njihovo razvrstitev. Davki na potrošnjo so definirani kot davki na transakcije med potrošniki in proizvajalci ter kot davki na končno potrošnjo dobrin. Davki na delo so neposredno vezani na plače in jih plačujejo delavci ali delodajalci. Davki na kapital pa se nanašajo na davke, ki se plačujejo na kapital, na dohodek pravnih oseb, na dohodke iz kapitala gospodinjstev (rente, dividende, obresti, drugi prihodki iz lastnine), na kapitalske dobičke, na premoženje ipd.

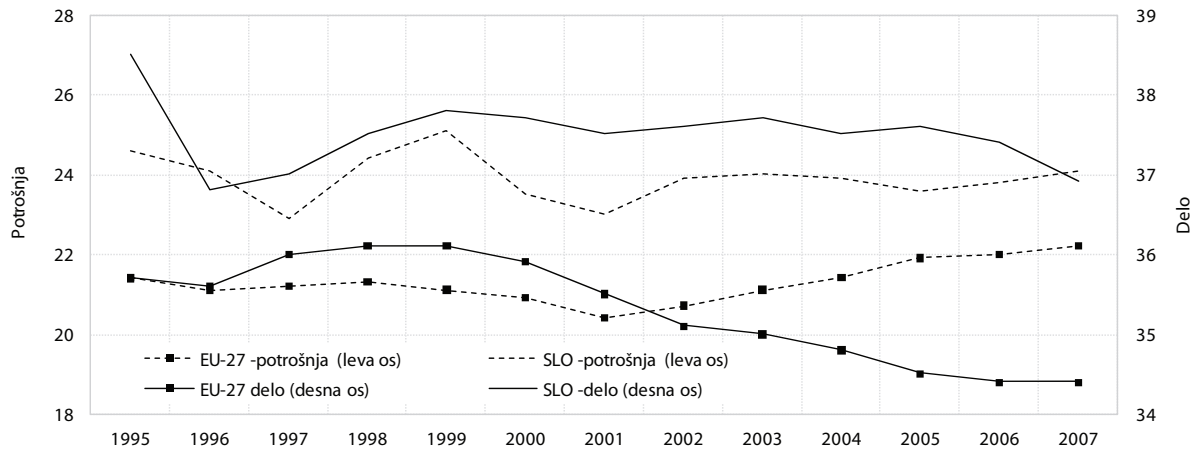
³ Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je definirana kot razmerje med davki na potrošnjo in končno potrošnjo gospodinjstev na teritoriju države po metodologiji nacionalnih računov. Implicitna davčna stopnja na delo je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih po metodologiji nacionalnih računov, povečanih za davek na izplačane plače.

Tabela: Ekonomska struktura davkov in prispevkov za socialno varnost, 2000 in 2007, v % BDP

	Skupaj		Davki na potrošnjo		Davki na delo		Davki na kapital	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
EU	40,6	39,8	11,4	11,1	20,3	19,4	9,0	9,4
Avstrija	43,2	42,1	12,4	11,7	24,0	23,2	6,9	7,2
Belgija	45,2	44,0	11,4	11,0	24,3	22,9	9,5	10,0
Bolgarija	32,5	34,2	14,4	18,4	14,0	10,8	4,6	5,5
Ciper	30,0	41,6	10,6	16,4	9,4	11,0	9,9	14,2
Češka	33,8	36,9	10,6	10,7	17,1	17,8	6,2	8,4
Danska	49,4	48,7	15,7	16,2	26,6	24,8	7,2	7,8
Estonija	31,3	33,1	11,8	13,6	17,6	16,8	1,9	2,6
Finska	47,2	43,0	13,6	12,8	23,7	22,3	9,9	7,8
Francija	44,1	43,3	11,6	10,9	23,0	22,4	9,8	10,1
Grčija	34,6	32,1	12,4	11,4	12,4	13,4	9,8	7,2
Irska	31,6	31,2	12,1	11,2	11,5	10,7	8,0	9,4
Italija	41,8	43,3	10,9	10,2	19,9	21,2	11,0	11,8
Latvija	29,5	30,5	11,3	11,9	15,3	14,6	2,9	4,0
Litva	30,1	29,9	11,8	11,4	16,3	14,6	2,3	3,9
Luksemburg	39,1	36,7	10,8	10,1	15,3	15,3	13,1	11,3
Madžarska	38,5	39,8	15,3	14,5	18,9	19,9	4,3	5,3
Malta	28,2	34,7	12,1	13,9	9,7	9,4	6,3	11,4
Nemčija	41,9	39,5	10,5	10,7	24,4	21,6	6,9	7,3
Nizozemska	39,9	38,9	11,7	12,2	20,4	19,6	7,8	7,1
Poljska	32,6	34,8	11,3	13,0	14,2	13,4	7,2	8,8
Portugalska	34,3	36,8	12,4	13,3	14,1	15,8	7,8	7,6
Romunija	30,4	29,4	11,6	11,9	13,2	12,1	5,6	5,4
Slovaška	34,1	29,4	12,2	11,3	15,0	11,6	6,9	6,5
Slovenija	37,5	38,2	13,9	13,3	20,7	19,7	3,0	5,3
Španija	33,9	37,1	9,9	9,5	15,9	16,9	8,7	11,2
Švedska	51,8	48,3	12,4	12,7	31,0	28,3	8,4	7,3
Združeno Kraljestvo	36,7	36,3	11,8	10,8	14,0	14,0	10,9	11,5

Vir: Taxation trends in the European Union (Eurostat, European Commission), 2009.

Slika: Implicitna davčna stopnja na potrošnjo in na delo, v %, 1995–2007

Vir: Taxation trends in the European Union (Eurostat, European Commission), 2009.

Subvencije

V letu 2008 so subvencije sektorja država v primerjavi z letom 2007 nominalno porasle za 10,2 %, od leta 2005 pa kar za 34,6 %. Zaradi visoke gospodarske rasti pa se njihov delež v BDP od leta 2005 ni spremenil in znaša 1,6 %, v primerjavi z letom 2000 pa se je celo znižal za 0,3 o. t. Njihova razporeditev po namenih kaže, da je večina vseh subvencij usmerjenih v ekonomske zadeve (Tabela 1), ki pa zaradi hitrejši rasti subvencij pri drugih namenih po letu 2006 postopno izgublja strukturni delež (2006: 79 %; 2008: 67 % vseh subvencij). Od celotnih javnofinančnih izdatkov, usmerjenih v ekonomske zadeve, so subvencije v obdobju 2005–2007 predstavljale od 28,9 do 31,3-odstotni delež, v letu 2008 pa komaj 23,4-odstotnega.

Podatki o subvencijah za ekonomske zadeve na drugi ravni, ki so bili konec leta 2009 objavljeni prvič, kažejo, da so subvencije pretežno usmerjene le v dve dejavnosti, to je kmetijstvo in transport. V letih 2005–2007 so subvencije v kmetijstvo predstavljale 30 % vseh subvencij, usmerjenih v ekonomske zadeve, v letu 2008 pa so drastično porasle, kar se odraža na strukturnem deležu, ki je porasel na 46,9 %. Subvencioniranje transporta je bilo še višje. V letih 2005 in 2006 so te subvencije predstavljale okoli polovice vseh subvencij v ekonomske zadeve, po zmanjšanju v zadnjih dveh letih pa so v letu 2008 predstavljale le še dobro tretjino (34,6 %) vseh subvencij, namenjenih ekonomskim zadevam. Pomembne so še subvencije v splošne ekonomske zadeve, ki močno nihajo in predstavljajo od 15,6- (2006) do 26,9-odstotni (2007) delež v strukturi subvencij za ekonomske zadeve (leta 2008 16,0 %). Posebej velja opozoriti še na to, da subvencije za raziskave in razvoj pri ekonomskih zadevah niso izkazane.

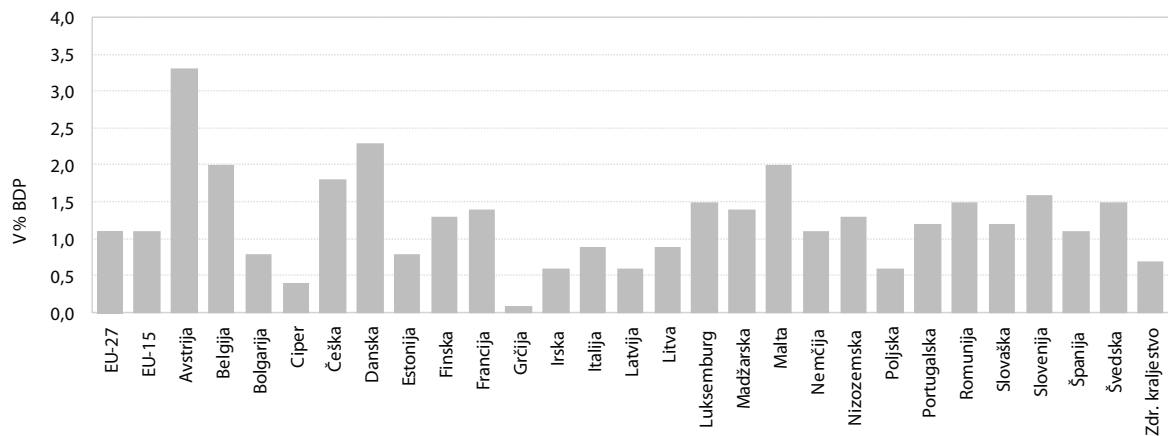
Subvencije so v Sloveniji precej višje kot v povprečju držav članic EU in se na ravni 1,6 % ohranjajo že od leta 2005. Podobna stabilnost je značilna tudi za članice EU, kjer subvencije dosegajo 1,1 % BDP od leta 2005. V letu 2007 je višjo raven subvencij od Slovenije izkazovalo le pet članic. Zanimivo je, da najvišje subvencije izkazujejo tri razvite članice (Avstrija 3,3 % BDP, Danska 2,3 % in Belgija 2,0 %) in dve manj razviti članici (Malta 2,0 % in Češka 1,8 %).

Tabela: Subvencije po namenski klasifikaciji v Sloveniji v obdobju 2000–2008, v mio evrov

	2000	2005	2006	2007	2008
SKUPAJ	350	452	503	550	606
1. Javna uprava	17	7	8	15	14
2. Obramba	0	2	4	8	13
3. Javni red in mir	0	1	0	1	1
4. Ekonomske zadeve	285	328	397	398	407
4.1 Splošne ekonomske zadeve	np	63	62	107	65
4.2 Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo	np	101	120	118	191
4.3 Energetika	np	0	1	1	2
4.4 Rudarstvo, predel. dejav., gradb.	np	1	3	3	1
4.5 Transport	np	159	207	165	141
4.6 Komunikacije	np	0	0	0	4
4.7 Druge dejavnosti	np	3	4	4	4
4.8 R&R na ekonomskem področju	np	0	0	0	0
4.9 Druge ekonomske dejavnosti	np	0	0	0	0
5. Varstvo okolja	30	52	44	49	64
6. Stanovanjski in prostorski razvoj	5	5	6	9	10
7. Zdravstveno varstvo	0	0	0	3	0
8. Rekreativna, kultura, dejav. združenj	2	8	9	12	16
9. Izobraževanje	1	3	5	20	35
10. Socialna zaščita	9	47	29	33	46

Vir: Izdatki sektorja država po namenih in vrsti (SURS), 2010.

Slika: Subvencije sektorja država po članicah Evropske unije, 2007, v % BDP

Vir: Eurostat Portal Page - Government Finance Statistics, 2010.

Državne pomoči

V letu 2008 se je delež državnih pomoči v BDP po večletnem zaporednem zniževanju povečal. Državne pomoči so se v letu 2008 v primerjavi z letom 2007 povečale za 0,1 odstotne točke BDP ali za 55,7 mio evrov, v primerjavi z letom 2006 je njihov delež v BDP ostal nespremenjen, v znesku pa so porasle za 47,7 mio evrov. Leta 2005 so bile državne pomoči v primerjavi z BDP višje kot leta 2008. Primerjava z letom 2000 ni realna, saj so se v letu 2000 izkazovale vse državne pomoči, po vstopu v Evropsko unijo pa se med državnimi pomočmi ne izkazuje okoli polovice pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe, dodeljene na podlagi Skupne kmetijske politike (CAP), ki se od članstva Slovenije v Evropski uniji ne obravnavajo več kot državne pomoči.

Po precejšnjem znižanju v letu 2007 so se horizontalne pomoči v letu 2008 vrnile na raven leta 2006, njihova struktura pa ni ugodna (Enajsto poročilo o državnih pomočeh, 2009). Povečanje deleža horizontalnih pomoči v strukturi vseh državnih pomoči (2007: 39,0 %; 2008: 47,7 %) sledi ciljem Lizbonske strategije. To povečanje izhaja predvsem iz nove kategorije (naravne nesreče), ki v predhodnih letih ni bila posebej izkazana in predstavlja 2,5 % vseh pomoči, ter precejšnjega absolutnega in relativnega povečanja regionalnih pomoči (za 10,3 o. t.), kar izhaja predvsem iz boljšega koriščenja sredstev Evropskega regionalnega sklada. Hkrati pa struktura horizontalnih pomoči kaže na precejšnje absolutno in relativno znižanje pomoči za raziskave in razvoj, varčevanje z energijo, majhna in srednje velika podjetja ter usposabljanje, torej za cilje, ki najbolj ugodno vplivajo na razvoj. Te pomoči so se znižale kar za 3,4 o. t. (2007: 10,87 %; 2008: 7,46 %). Pomoči za posebne sektorje so se v strukturi znižale (2007: 60,8; 2008: 52,3 %) predvsem zaradi znižanja deleža pomoči za kmetijstvo in ribištvo ter za transport. Hkrati pa so porasle pomoči za prestrukturiranje podjetij v težavah.

Državne pomoči (brez železniškega prometa)¹ v Sloveniji v letu 2008 niso dosegle ravni povprečja Evropske unije. Državne pomoči (brez železniškega prometa) so v Sloveniji dosegle 0,7 % BDP in bile krepko nižje od povprečja držav EU (2,2 % BDP). Izrazit porast pomoči v povprečju EU izhaja iz visokega porasta tako imenovanih kriznih pomoči v trinajstih članicah. Pomoči za odpravljanje finančne krize in gospodarske recesije (krizne pomoči) so znašale 1,7 % BDP EU in so bile usmerjene v finančni sektor (State Aid Scoreboard, 2009). Med posameznimi državami velja izpostaviti Irsko, kjer so pomoči presegle 20 % BDP. Za Slovenijo je krizne pomoči za finančni sektor Evropska komisija odobrila oktobra 2008, vendar se ukrepi v tem letu še niso izvajali. Če odštejemo krizne

pomoči, so državne pomoči (brez železniškega prometa) v EU znašale 0,5 % BDP in so bile za 0,2 o. t. nižje kot v Sloveniji (0,7 % BDP).

Tabela 1: Kazalniki državnih pomoči v Sloveniji v obdobju 2000–2008

	2000	2005	2006	2007	2008
Državne pomoči v mio evrov, tekoče cene	407,2	267,15	276,27	268,14	323,32
Delež državnih pomoči v BDP (v %)	2,07	0,95	0,91	0,81	0,91
Delež državnih pomoči v izdatkih države (v %)	4,68	2,18	2,09	1,93	2,09
Državne pomoči na zaposlenega (v evrih)	530,11	328,37	331,64	310,21	367,30
Državne pomoči na prebivalca (v 000 SIT)	np	133,35	137,42	132,36	159,08

Viri: za leto 2000: Tretje poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2001; za leto 2005: Deseto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2008; za obdobje 2006–2008: Enajsto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2009.
Opombe: pri preračunu dolarjev v evre smo za leto 2000 upoštevali povprečni devizni tečaj Banke Slovenije (1 evro = 205,0316 dolarjev); np - ni podatka.

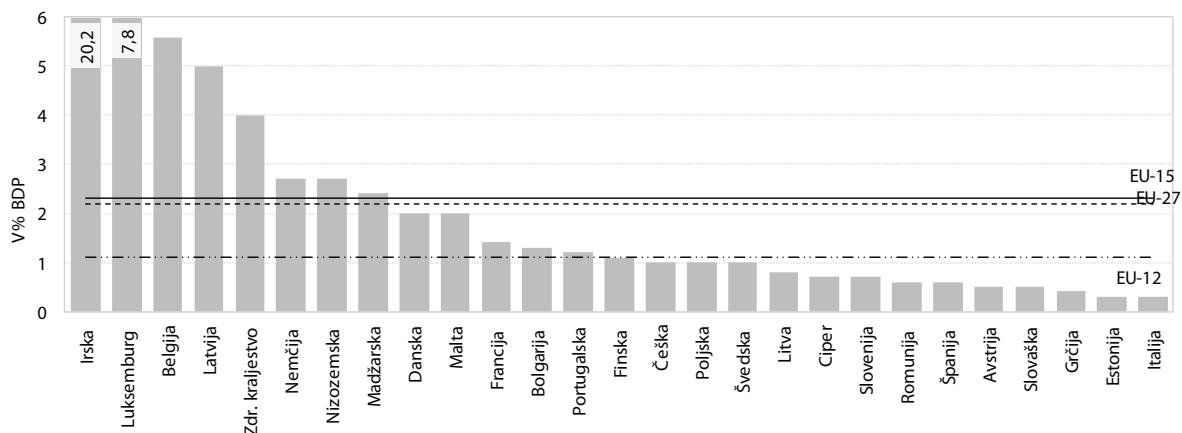
¹ Evropska komisija objavlja za države članice le podatke o državnih pomočeh: (1) brez železniškega prometa in (2) brez kmetijstva, ribištva in prometa.

Tabela 2: Državne pomoči (brez železniškega prometa), v % od BDP

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	1,0	0,6	0,6	0,6	0,5	2,2
EU-15	1,0	0,6	0,5	0,5	0,5	2,3
EU-12	np	1,2	1,0	0,9	0,9	1,1
Avstrija	1,1	0,7	0,5	0,7	0,4	0,5
Belgija	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	5,6
Bolgarija	np	np	0,1	0,1	1,4	1,3
Ciper	np	2,6	1,4	0,6	0,7	0,7
Češka	np	2,4	0,6	0,7	0,8	1,0
Danska	0,6	1,0	0,8	0,8	0,8	2,0
Estonija	np	0,1	0,3	0,3	0,2	0,3
Finska	2,8	1,4	1,3	1,3	1,2	1,1
Francija	0,8	0,6	0,6	0,6	0,5	1,4
Grčija	1,4	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4
Irska	0,7	1,1	0,4	0,4	0,6	20,2
Italija	1,2	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
Latvija	np	0,6	1,1	1,3	1,0	5,0
Litva	np	0,3	0,5	0,5	0,6	0,8
Luksemburg	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	7,8
Madžarska	np	1,1	2,8	2,1	1,8	2,4
Malta	np	3,4	3,6	2,8	2,4	2,0
Nemčija	1,4	0,8	0,7	0,8	0,6	2,7
Nizozemska	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	2,7
Poljska	np	1,0	0,8	0,8	0,6	1,0
Portugalska	0,9	0,8	0,9	0,9	1,3	1,2
Romunija	np	np	0,5	0,6	1,2	0,6
Slovaška	np	0,4	0,6	0,5	0,4	0,5
Slovenija	np	0,9	0,7	0,7	0,6	0,7
Španija	1,0	0,9	0,5	0,5	0,5	0,6
Švedska	0,4	0,4	1,0	1,0	0,9	1,0
Združeno kraljestvo	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	4,0

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2009, (European Commission), 2009.
Opomba: np – ni podatkov.

Slika: Državne pomoči (brez železniškega prometa), v letu 2008, v % od BDP

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2009, (European Commission), 2009.

4. PRIORITETA:

Moderna socialna država

- Stopnja delovne aktivnosti
- Stopnja brezposelnosti
- Stopnja dolgotrajne brezposelnosti
- Začasne zaposlitve
- Delne zaposlitve
- Izdatki za socialno zaščito
- Izdatki za zdravstvo
- Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- Zasebni izdatki za izobraževanje
- Indeks človekovega razvoja
- Minimalna plača
- Tveganje revščine in materialna prikrajšanost
- Zmogljivosti zdravstva
- Vključenost v izobraževanje

Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti se je v letu 2009 zaradi upada gospodarske aktivnosti¹ znižala, a ostaja višja od povprečja EU. V prvih treh četrtletjih 2009 je bila v povprečju 67,5-odstotna (kar je za 1,3 odstotne točke manj kot leta 2008). Vse do leta 2003 je stopnja zaposlenosti v Sloveniji nihala okoli 63 %, kar je bilo nekoliko nad povprečjem EU, v letu 2004 pa se je močno povečala in presegla tudi povprečje starih članic EU (EU-15). Povečevala se je vse do leta 2008. Zaradi višjega deleža žensk med zaposlenimi je višja kot v EU predvsem delovna aktivnost žensk, ki je do leta 2003 nihala okoli 58 %, v obdobju 2004–2008 pa se je hitro povečevala in v letu 2008 dosegla 64,5 %. V prvih treh četrtletjih 2009 je bila v povprečju 64,0-odstotna. Tudi delovna aktivnost moških je v zadnjih treh letih ujela evropsko povprečje. Do leta 2003 je nihala okoli 67 %, se do leta 2008 povečala na 72,9 %, v prvih treh četrtletjih 2009 pa je bila v povprečju 71,0-odstotna.

Delovna aktivnost se je v letu 2009 najbolj zmanjšala v predelovalnih dejavnostih. Povprečno število formalno delovno aktivnih² se je v letu 2009 zmanjšalo za 21.086 ali 2,4 %. Število zaposlenih (oseb v delovnem razmerju) se je zmanjšalo za 2,8 %, zmanjšalo se je tudi število kmetov (za 4,9 %), število drugih samozaposlenih pa povečalo (za 5,5 %). Povečal se je tudi obseg neformalne delovne aktivnosti (predvsem število pomagajočih družinskih članov), zato je bil padec delovno aktivnih po anketi nekoliko manjši (-1,5 %³). Število delovno aktivnih se je v letu 2009 zmanjšalo v večini tržnih dejavnosti. V predelovalnih dejavnostih, kjer je bil upad zaposlenosti največji, se je zmanjšalo za 22.539 ali 10,1 %. Po visoki rasti v preteklih letih se je leta 2009 začelo zmanjševati tudi število v Sloveniji zaposlenih tujcev in število izdanih delovnih dovoljenj za tujce.

Padec zaposlenosti bi bil večji, če ne bi bilo sprejetih ukrepov za intervencijo na trgu dela. Da bi ublažili visoko brezposelnost, podjetjem pa stroške odpuščanja poslovnih presežkov zaposlenih, ki bi nastali zaradi zmanjšanja naročil in upada povpraševanja, sta bila sprejeta dva interventna zakona⁴, ki sta v sheme subvencioniranja vključila več kot 80 tisoč zaposlenih (okoli 10 % od skupnega števila zaposlenih) in s tem preprečila hitrejšo rast brezposelnosti. Upadanje števila delovno aktivnih pa so ublažili tudi obsežnejši ukrepi aktivne politike zaposlovanja. V okviru programov

zaposlovanja in samozaposlovanja ter javnih del je v letu 2009 dobilo delo okrog 13 tisoč brezposelnih, kar je dobra četrtnina vseh brezposelnih, ki so v tem letu dobili delo, oziroma 15 % povprečnega števila registriranih brezposelnih v letu 2009. Leto prej je bil ta delež približno pol manjši.

¹ Glej poglavji 1.1 in 1.2 ter pripadajoče kazalnike.

² To je število zaposlenih in samozaposlenih po statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva, ki mu SURS prišteje še mesečno oceno števila zasebnih kmetov.

³ Preračun UMAR na osnovi četrtletnih podatkov SURS.

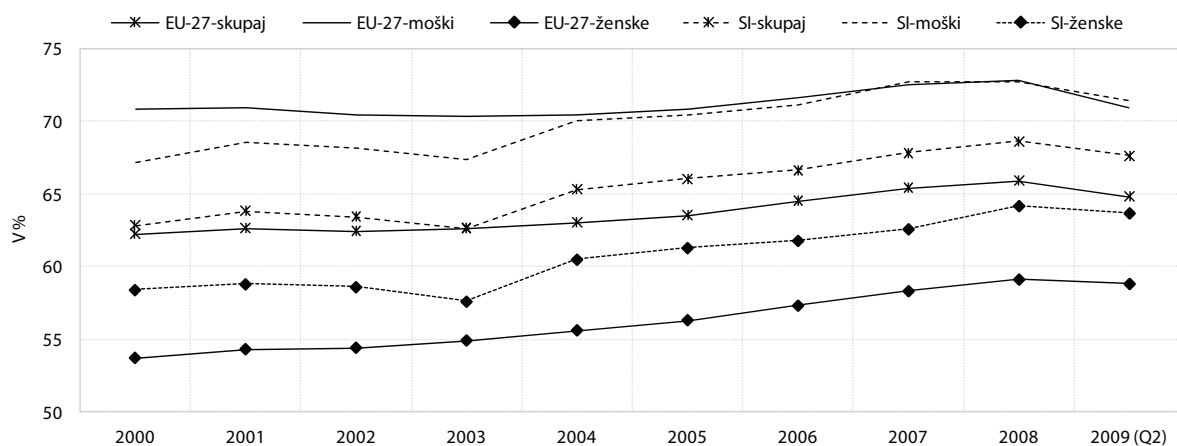
⁴ Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, UL RS 5/2009 in Zakon o delnem povračilu nadomestila plače, UL RS 42/2009.

Tabela: Stopnje delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15–64 let) po anketah o delovni sili v Sloveniji in v EU v letih 1995–2009, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009 (Q2)
EU	np	62,2	63,5	64,5	65,4	65,9	64,8
Avstrija	68,8	68,5	68,6	70,2	71,4	72,1	71,7
Belgija	56,1	60,5	61,1	61,0	62,0	62,4	61,5
Bolgarija	np	50,4	55,8	58,6	61,7	64,0	63,3
Ciper	np	65,7	68,5	69,6	71,0	70,9	70,2
Česka	np	65,0	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4
Danska	73,4	76,3	75,9	77,4	77,1	78,1	76,2
Estonija	np	60,4	64,4	68,1	69,4	69,8	63,8
Finska	61,6	67,2	68,4	69,3	70,3	71,1	69,8
Francija	59,5	62,1	63,7	63,7	64,3	64,9	64,6
Grčija	54,7	56,5	60,1	61,0	61,4	61,9	61,6
Irska	54,4	65,2	67,6	68,6	69,1	67,6	62,2
Italija	51,0	53,7	57,6	58,4	58,7	58,7	57,9
Latvija	np	57,5	63,3	66,3	68,3	68,6	61,4
Litva	np	59,1	62,6	63,6	64,9	64,3	60,3
Luksemburg	58,7	62,7	63,6	63,6	64,2	63,4	65,7
Madžarska	np	56,3	56,9	57,3	57,3	56,7	55,6
Malta	np	54,2	53,9	53,6	54,6	55,3	54,9
Nemčija	64,6	65,6	66,0	67,5	69,4	70,7	70,8
Nizozemska	64,7	72,9	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0
Poljska	np	55,0	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3
Portugalska	63,7	68,4	67,5	67,9	67,8	68,2	66,7
Romunija	np	63,0	57,6	58,8	58,8	59,0	59,2
Slovaška	np	56,8	57,7	59,4	60,7	62,3	60,4
Slovenija	np	62,8	66,0	66,6	67,8	68,6	67,6
Španija	46,9	56,3	63,3	64,8	65,6	64,3	59,9
Švedska	70,9	73,0	72,5	73,1	74,2	74,3	72,7
Združeno kraljestvo	68,5	71,2	71,7	71,6	71,5	71,5	69,6

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions – Labour Market, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Stopnje zaposlenosti v starosti 15–64 let glede na spol, EU in Slovenija, 2000–2009

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions – Labour Market, 2010.

Stopnja brezposelnosti

V letu 2009 sta se stopnji anketne in registrirane brezposelnosti v Sloveniji zaradi gospodarske krize povečali, mednarodno primerljiva anketna stopnja pa ostaja nižja od povprečja EU. Stopnja anketne brezposelnosti se je od tretjega četrtnetja 2008, ko je dosegla najnižjo raven, odkar jo merimo (4,1 %), povečevala. V tretjem četrtnetju 2009 je bila 6,2-odstotna, v četrtem 6,4-odstotna, povprečna letna stopnja anketne brezposelnosti leta 2009 pa 5,9-odstotna¹, kar je 2,1 odstotne točke več kot v letu 2008. Kljub rasti v letu 2009 je bila stopnja anketne brezposelnosti v tretjem četrtnetju še naprej nižja kot v povprečju v EU in evrskega območja, saj v večini drugih članic EU narašča brezposelnost hitreje kot v Sloveniji. Tudi stopnja registrirane brezposelnosti se je od septembra 2008 naprej zviševala. Takrat je dosegla do sedaj najnižjo raven po letu 1990, to je 6,3 %, ob koncu leta 2009 pa je bila že 10,3-odstotna, v povprečju leta 2009 pa 9,1-odstotna. V obdobju 1995–2000 se je stopnja anketne brezposelnosti gibala med 7 % in 8 %, registrirane pa med 14 % in 14,5 %, v obdobju od leta 2001 do leta 2008 pa sta obe stopnji brezposelnosti upadli.

Tudi v letu 2009 ostajata stopnja brezposelnosti mladih in oseb z nižjo izobrazbo višji od povprečja, stopnja anketne brezposelnosti žensk pa je postala nižja od stopnje anketne brezposelnosti moških. Stopnja anketne brezposelnosti mladih je, odkar jo merimo, v drugem četrtnetju 2007 dosegla najnižjo raven (9,3 %), od takrat dalje pa ima tendenco ponovnega zviševanja. V letu 2008 je bila v povprečju 10,7-odstotna, v tretjem četrtnetju 2009 pa 13,1-odstotna (kar pa je še vedno precej manj kot v povprečju v EU in evrskega območja, kjer je bila 20,3 oziroma 19,7-odstotna). V letu 2009 se je stopnja anketne brezposelnosti povečevala za vse izobrazbene skupine aktivnega prebivalstva. Najbolj se je povečala pri osebah z nižjo izobrazbo, kjer se je v letu 2008 znižala v povprečju na 5,7 %, v tretjem četrtnetju 2009 pa je bila že 10,2-odstotna. Anketna stopnja brezposelnosti oseb s srednjo izobrazbo se je povečala s 4,4 % v povprečju leta 2008 na 6,6 % v tretjem četrtnetju 2009, za osebe s terciarno izobrazbo pa s 3,0 % na 3,3 %. Stopnja anketne brezposelnosti žensk, ki je v obdobju 2001–2006 nihala na ravni okoli 7 %, se je do tretjega četrtnetja 2008 znižala na 4,4 %, od takrat dalje pa se povečuje, tako da je bila leta 2009 v povprečju 5,7-odstotna, vse leto 2009 pa je bila nižja od stopnje brezposelnosti moških, ki je bila leta 2009 v povprečju 6,0-odstotna.

Število registriranih brezposelnih se je v letu 2009 zvišalo predvsem zaradi povečanega števila oseb, ki so izgubile delo. Teh je bilo skupaj 90.528, kar je 70,7 % več kot leto prej. Med njimi sicer še naprej prevladujejo osebe, ki so izgubile delo za določen čas (49,9 % vseh, ki so izgubili delo), v primerjavi z letom prej pa se je pomembno

povečalo število oseb, ki so zgubile delo zaradi stečaja podjetja ali iz poslovnih razlogov². Povečalo se je tudi število novo prijavljenih iskalcev prve zaposlitve (za 35,8 %), po drugi strani pa tudi število brezposelnih, ki so dobili delo (za 16,5 %) ali so bili črtani iz evidence iz drugih razlogov (za 9,5 %). Med brezposelnimi, ki so dobili delo, je dobra četrtina dobila delo v okviru programov aktivne politike zaposlovanja (programi zaposlovanja in samozaposlovanja ter javnih del). Povprečno letno število brezposelnih se je v letu 2009 tako povečalo za 33,7 % (anketnih) oziroma 36,6 % (registriranih), to je na 62 oziroma 86,4 tisoč. V obdobju 2000–2008 se je prvo znižalo z 68 na 46 tisoč, drugo pa s 107 na 63 tisoč.

¹ Izračun UMAR na podlagi četrtnetnih podatkov SURS.

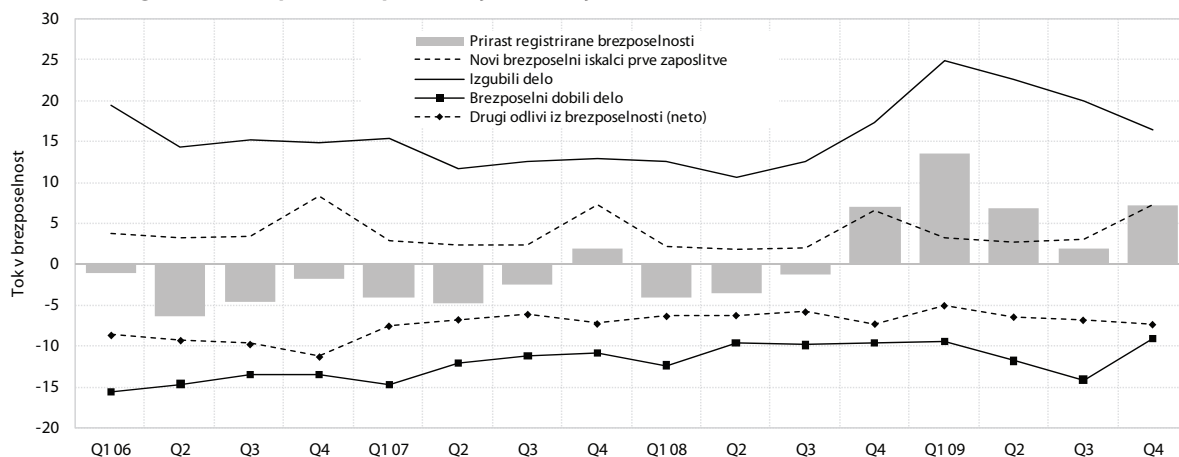
² Število brezposelnih, ki so zgubili delo v letu 2009, bi bilo še večje, če ne bi bila sprejeta Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, UL RS 5/2009 in Zakon o delnem povračilu nadomestila plače, UL RS 42/2009, glej indikator Stopnja delovne aktivnosti.

Tabela: Stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji in državah EU v obdobju 1995–2008, v%

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009 (Q2)
EU	np	8,7	8,9	8,2	7,1	7,0	8,7
Avstrija	3,9	3,6	5,2	4,8	4,4	3,8	4,6
Belgija	9,7	6,9	8,5	8,3	7,5	7,0	7,5
Bolgarija	np	16,4	10,1	9,0	6,9	5,6	6,3
Ciper	np	4,9	5,3	4,6	4,0	3,6	5,2
Češka	np	8,7	7,9	7,2	5,3	4,4	6,3
Danska	6,7	4,3	4,8	3,9	3,8	3,3	6,0
Estonija	np	12,8	7,9	5,9	4,7	5,5	13,5
Finska	15,4	9,8	8,4	7,7	6,9	6,4	9,6
Francija	11	9,0	9,3	9,2	8,4	7,8	8,8
Grčija	np	11,2	9,9	8,9	8,3	7,7	8,9
Irska	12,3	4,3	4,4	4,5	4,6	6,0	11,9
Italija	11,2	10,1	7,7	6,8	6,1	6,7	7,4
Latvija	np	13,7	8,9	6,8	6,0	7,5	16,7
Litva	np	16,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,6
Luksemburg	2,9	2,2	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1
Madžarska	np	6,4	7,2	7,5	7,4	7,8	9,6
Malta	np	6,7	7,2	7,1	6,4	5,9	7,0
Nemčija	8	7,5	10,7	9,8	8,4	7,3	7,7
Nizozemska	6,6	2,8	4,7	3,9	3,2	2,8	3,3
Poljska	np	16,1	17,8	13,9	9,6	7,1	7,9
Portugalska	7,2	4,0	7,7	7,8	8,1	7,7	9,1
Romunija	np	7,3	7,2	7,3	6,4	5,8	6,3
Slovaška	np	18,8	16,3	13,4	11,1	9,5	11,3
Slovenija	np	6,7	6,5	6,0	4,9	4,4	5,6
Španija	18,4	11,1	9,2	8,5	8,3	11,3	17,9
Švedska	8,8	5,6	7,7	7,1	6,2	6,2	9,2
Združeno kraljestvo	8,5	5,4	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions - Labour Market, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Tokovi registrirane brezposelnosti po četrtletjih, Slovenija, 2006–2009

Vir: ZRSZ, 2010.

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti¹, ki je eden izmed kazalnikov družbene povezanosti in problemov trga dela, je bila v drugem četrtletju leta 2009 nižja kot v preteklih letih. Dolgotrajna brezposelnost praviloma zmanjšuje posameznikove možnosti za ponovno zaposlitev. Preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti je zato eden izmed ciljev aktivne politike trga dela. V drugem četrtletju 2009 je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji znašala 1,7 %, kar je za 0,2 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2008. V primerjavi z letom 2008 je bila nižja samo stopnja žensk, ki je znašala 1,7 % (0,5 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2008), stopnja dolgotrajne brezposelnosti moških pa je bila v drugem četrtletju 2009 na enaki ravni kot pred letom dni (1,6 %). Kljub zniževanju stopnje dolgotrajne brezposelnosti v preteklih letih je dolgotrajna brezposelnost v Sloveniji problem, ki ga je še posebej v času gospodarske krize in naraščajoče brezposelnosti treba ustrezno obravnavati v okviru programov aktivne politike zaposlovanja.

V obdobju 2000–2009 se je najbolj znižala stopnja dolgotrajne brezposelnosti moških. Skupna stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je v obdobju 2000–2009 (podatki za drugo četrtletje) znižala s 4,3 % na 1,7 % (za 2,6 o. t.), pri čemer je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti žensk leta 2009 za 2,5 o. t., moških pa za 2,8 o. t. nižja kot leta 2000. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti žensk je bila tudi večji del opazovanega obdobja višja od stopnje dolgotrajne brezposelnosti moških.

Delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi se je v letu 2009 močno zmanjšal zaradi velikega priliva novih brezposelnih. Po podatkih Eurostata je delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi v Sloveniji v drugem četrtletju 2009 znašal 30,4 %, kar je 15,3 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2008. Veliko zmanjšanje deleža dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi je predvsem posledica povečanja števila brezposelnih (za 34,8 % v drugem četrtletju 2009 glede na enako obdobje 2008), zmanjšanje števila dolgotrajno brezposelnih pa je bilo precej manjše (9,5-odstotno). Podatki o registrirani brezposelnosti kažejo, da se je delež dolgotrajno brezposelnih proti koncu leta že začel povečevati, kar kaže na nujnost programov aktivne politike zaposlovanja, ki bodo preprečili prehod brezposelnih v dolgotrajno brezposelnost.

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji je od leta 2005 nižja od povprečja EU. Stopnja dolgotrajne

brezposelnosti v Sloveniji je bila v obdobju 2006–2009 nižja kot v povprečju EU. V drugem četrtletju 2009 je imela Slovenija osmo najnižjo stopnjo v EU, v povprečju EU pa je v tem četrtletju stopnja dolgotrajne brezposelnosti znašala 2,8 %.

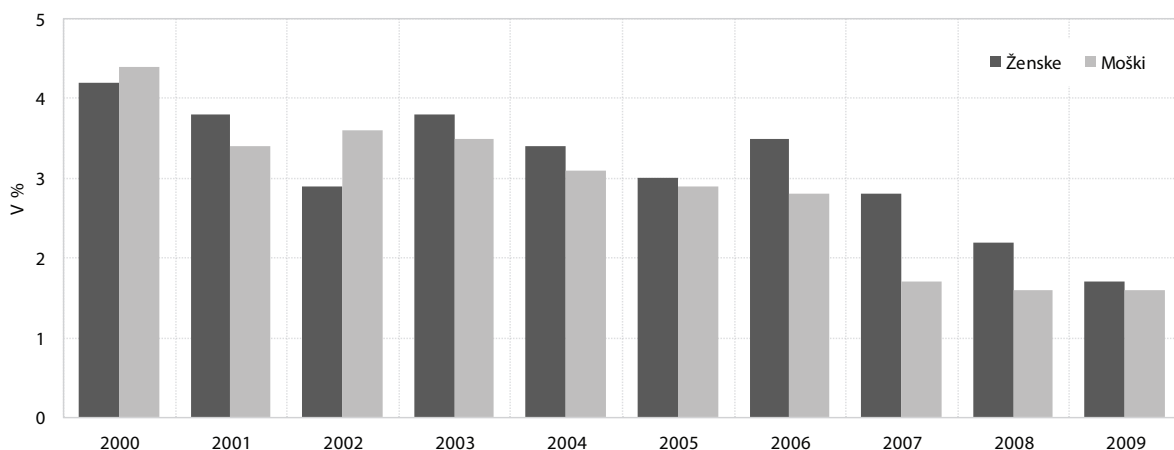
¹ Stopnja dolgotrajne brezposelnosti predstavlja razmerje med številom dolgotrajno brezposelnih (osebe, ki so brezposelne eno leto in več) in številom aktivnih prebivalcev.

Tabela: Stopnje dolgotrajne brezposelnosti 2000–2009¹, države EU

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU	3,4	np	3,7	3,1	2,6	2,8
Belgija	3,6	4,2	4,6	3,8	3,3	3,5
Bolgarija	9,6	6,0	4,8	3,9	2,9	2,8
Češka	4,3	4,1	4,0	2,9	2,2	1,8
Danska	0,8	1,2	0,8	0,7	0,5	0,4
Nemčija	3,8	5,8	5,5	4,7	4,0	3,4
Estonija	6,1	4,3	2,8	2,4	1,4	3,2
Irska	1,6	1,5	1,5	1,4	1,5	2,9
Grčija	6,3	5,2	4,9	4,1	3,6	3,7
Španija	4,7	2,3	1,9	1,7	1,8	3,8
Francija	np	3,8	4,0	3,4	3,0	3,2
Italija	6,4	3,9	3,5	2,9	3,2	3,4
Ciper	1,2	1,3	0,9	0,7	0,4	0,4
Latvija	8,1	4,3	2,6	1,7	1,7	4,0
Litva	8,1	4,6	2,6	1,5	0,8	2,8
Luksemburg	0,5	1,2	1,3	1,3	1,8	1,5
Madžarska	3,1	3,2	3,4	3,5	3,6	3,9
Malta	4,0	3,3	2,9	2,3	2,3	3,2
Nizozemska	np	1,9	1,8	1,3	1,0	0,8
Avstrija	np	1,2	1,3	1,2	0,8	0,9
Poljska	7,3	10,5	8,1	5,1	2,5	2,3
Portugalska	1,7	3,6	3,8	3,8	3,6	4,0
Romunija	3,5	4,0	4,0	3,3	2,3	2,3
Slovenija	4,3	3,0	3,1	2,2	1,9	1,7
Slovaška	10,4	11,7	10,5	8,4	7,3	5,9
Finska	2,7	2,2	1,9	1,6	1,1	1,2
Švedska	1,4	np	1,1	0,9	0,7	1,0
Združeno kraljestvo	1,5	1,0	1,2	1,3	1,3	1,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour market, 2010.
Opombe: ¹ Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta; np – ni podatka.

Slika: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti po spolu v Sloveniji, 2000–2009¹

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour market, 2010.
Opomba: ¹ Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta.

Začasne zaposlitve

Začasne zaposlitve so pomemben element prilagodljivosti trga dela. Uporaba začasnih zaposlitev omogoča delodajalcem prilagajanje spremembam v strukturi in obsegu povpraševanju. V obdobju gospodarske krize je zato zmanjševanje števila zaposlenih z nepodaljševanjem pogodb o zaposlitvi za določen čas pogosto uporabljan odziv, zato je utemeljeno pričakovanje, da se v teh obdobjih delež začasnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami zmanjša. Na pogostost uporabe začasnih zaposlitev poleg krize vplivajo tudi togost predpisov o odpuščanju in sezonski značaj proizvodnje v določenih dejavnostih. Na strani delojemalcev pačasne zaposlitve povečujejo tveganje revščine, ki je pri zaposlenih z začasno zaposlitvijo večje kot pri zaposlenih s stalno zaposlitvijo.

Delež začasnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami se je v letu 2009¹ drugo leto zapored zmanjšal. Po obdobju stalnega naraščanja v letih 2000–2007 (v drugem četrtletju 2007, ko je bil najvišji, je delež znašal 18,5 %) se je delež začasnih zaposlitev v zadnjih dveh letih znižal (na 16,4 % v drugem četrtletju 2009). Zmanjšanje lahko povezujemo z nižjim povpraševanjem po delovni sili zaradi upadanja gospodarske aktivnosti, zaradi česar je bilo sklenjenih precej manj pogodb o delu za določen čas, manjši pa je bil tudi obseg študentskega dela mladih.

Delež začasno zaposlenih žensk med vsemi zaposlenimi ženskami je v Sloveniji večji od deleža začasno zaposlenih moških med zaposlenimi moškimi, razlika pa se je v zadnjem letu močno zmanjšala. V drugem četrtletju 2009 je bil delež začasno zaposlenih žensk med vsemi zaposlenimi ženskami za 1,6 o. t. nižji kot v enakem obdobju leta 2008, delež začasno zaposlenih moških pa se je v istem obdobju povečal za 0,5 o. t. V povprečju EU sta se znižala oba deleža. Razlika med deležema začasno zaposlenih žensk in moških se je v Sloveniji v letu 2009 tako bistveno zmanjšala (s 4,3 o. t. v drugem četrtletju 2008 na 2,2 o. t. v drugem četrtletju 2009), vendar je še vedno večja kot v povprečju EU (1,7 o. t. v drugem četrtletju 2009).

Začasnim zaposlitvam so bolj izpostavljeni mladi, delež tako zaposlenih mladih pa se je v letu 2009 zmanjšal. V drugem četrtletju 2009 je bilo v starostni skupini 15–24 let začasno zaposlenih 74,2 % zaposlenih žensk, kar je za 2 o. t. manj kot v enakem obdobju 2008. Delež začasno zaposlenih moških med vsemi zaposlenimi moškimi v tej starostni skupini pa je znašal 58,6 %, kar je bilo za 1,5 o. t. manj kot pred letom dni.

¹ Podatek se nanaša na drugo četrtletje leta.

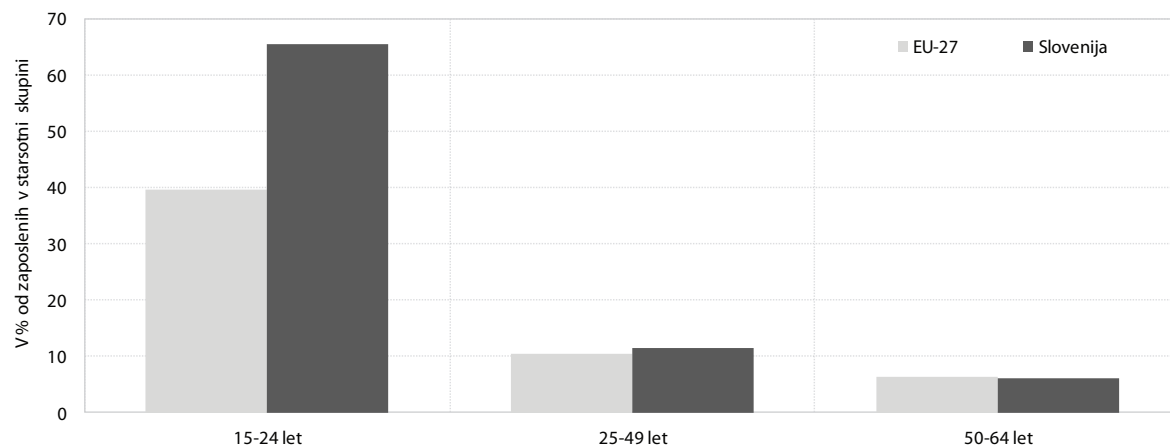
Tabela: Delež začasno zaposlenih v starostni skupini 15–64 let, 2000–2009¹

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU	14,7	15,0	15,6	15,3	15,1	14,3
Avstrija	8,9	8,8	8,7	8,8	8,7	8,6
Belgija	12,9	14,4	15,0	15,3	15,1	14,3
Bolgarija	np	6,1	5,9	5,9	4,2	4,7
Ciper	14,3	19,7	19,9	19,2	20,5	20,5
Češka	8,6	9,1	9,6	9,6	9,3	9,3
Danska	11,7	11,0	11,1	10,3	9,3	10,3
Estonija	np	2,5	2,3	np	np	2,0
Finska	20,9	21,8	21,8	21,1	20,7	19,9
Francija	np	15,5	15,4	15,7	15,6	14,9
Grčija	16,3	14,7	13,3	13,4	13,7	14,1
Irska	6,6	2,7	4,9	10,9	9,4	9,2
Italija	12,2	14,8	15,3	16,6	16,4	15,1
Latvija	4,5	5,9	4,8	4,1	2,0	2,3
Litva	2,7	3,4	2,8	2,1	1,8	1,7
Luksemburg	4,4	5,8	6,6	6,8	6,8	9,2
Madžarska	6,3	6,5	6,0	6,9	7,0	7,5
Malta	5,1	5,5	6,4	8,8	5,8	6,4
Nemčija	13,1	13,5	13,9	14,3	14,9	14,5
Nizozemska	17,1	16,6	17,6	19,5	19,9	20,0
Poljska	4,7	24,5	25,6	27,6	27,9	26,3
Portugalska	22,2	20,4	21,5	22,7	24,9	23,1
Romunija	2,9	2,1	1,8	1,6	1,2	1,0
Slovaška	4,3	4,8	5,0	5,6	4,2	3,6
Slovenija	13,4	17,9	19,7	20,7	19,2	17,6
Španija	34,7	35,6	37,3	33,3	31,2	27,0
Švedska	16,5	17,8	19,2	20,1	18,9	18,0
Združeno kraljestvo	7,6	5,8	6,2	6,4	5,9	5,9

Vir: Eurostat Portal Page - Labour market, 2010.

Opombi: ¹ podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta. np – ni podatka.

Slika: Razširjenost začasnih zaposlitev po starostnih skupinah v Sloveniji in EU, drugo četrtletje 2009

Vir: Eurostat Portal Page - Labour market, 2010.

Delne zaposlitve

V letu 2009¹ je v Sloveniji tako kot v večini držav EU zaradi gospodarske krize (krajšanja delovnega časa) prišlo do povečanja razširjenosti delnih zaposlitev. Skrajševanje delovnega časa je eden izmed možnih načinov prilagajanja zmanjšanemu povpraševanju na trgih blaga, ki so ga v času gospodarske krize s subvencijami podprle številne države EU. To se je pokazalo kot povečanje deleža delnih zaposlitev v vseh zaposlitvah v povprečju EU s 17,7 % v letu 2008 na 18,2 % v letu 2009. Delež delnih zaposlitev je bil v drugem četrtletju 2009 v večini držav EU višji kot v drugem četrtletju 2008, najbolj se je povečal v Estoniji (za 5 o. t.), ki ji sledi Irska s povečanjem za 2,4 o. t. Tudi Slovenija se uvršča med države z velikim povečanjem deleža delnih zaposlitev v zadnjem letu (za 1,6 o. t.).

V letu 2009 se je v Sloveniji najbolj povečal delež delno zaposlenih moških. Delež delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah je v drugem četrtletju 2009 znašal 9,7 %, kar je za 1,6 o. t. več kot v enakem obdobju 2008. Delež delnih zaposlitev žensk je znašal 11,5 %, kar je za 1,2 o. t. več kot pred letom dni; delež delno zaposlenih moških pa 8,2 %, to je za 1,9 o. t. več kot leto prej. Povečanje delnih zaposlitev je bilo v veliki meri posledica januarja sprejetega Zakona o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa. Ocenjujemo, da je večje povečanje deleža delno zaposlenih moških posledica velike razširjenosti skrajšanega delovnega časa v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov in proizvodnji pohištva, ki zaposlujeta pretežno moško delovno silo.

Delež delnih zaposlitev v Sloveniji je še vedno pod povprečjem EU, a je razlika v letu 2009 nekoliko manjša kot leto prej. V povprečju EU se je delež delnih zaposlitev od drugega četrtletja 2008 do drugega četrtletja 2009 povišal za 0,5 o. t., v Sloveniji pa za 1,6 o. t. Zaostanek Slovenije za povprečjem EU se je tako zmanjšal z 9,6 o. t. v letu 2008 na 8,5 o. t. v letu 2009.

¹ Podatek se nanaša na drugo četrtletje leta.

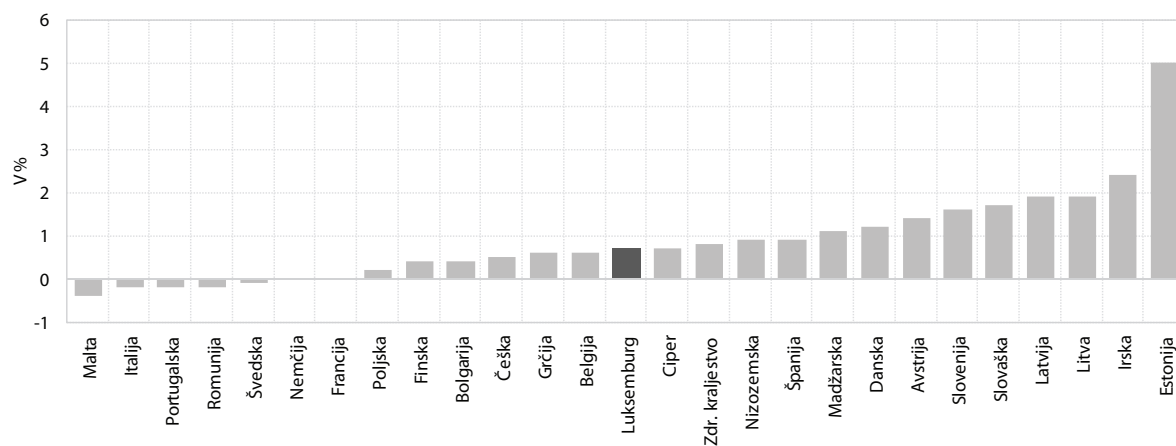
Tabela: Delež delnih zaposlitev v skupnem številu zaposlenih (15–64 let), države EU, 2000–2009¹

	2000	2005	2006	2006	2008	2009
EU	15,8	17,4	17,7	17,7	17,7	18,2
Avstrija	16,0	20,4	21,5	22,0	22,7	24,1
Belgija	20,6	21,7	22,9	22,5	22,4	23,0
Bolgarija	np	2,3	1,9	1,7	1,9	2,3
Ciper	7,6	7,5	6,7	6,1	6,6	7,3
Češka	4,8	4,3	4,4	4,4	4,3	4,8
Danska	21,4	21,5	22,9	23,6	23,9	25,1
Estonija	6,3	6,8	7,1	7,0	5,6	10,6
Finska	11,9	13,2	13,0	13,0	12,3	12,7
Francija	np	17,1	17,2	17,2	16,9	16,9
Grčija	4,4	4,6	5,6	5,5	5,2	5,8
Irska	16,6	np	np	17,6	18,0	20,4
Italija	8,7	12,6	13,2	13,3	14,4	14,2
Latvija	10,5	8,9	6,0	6,4	5,7	7,6
Litva	8,9	6,3	8,6	7,9	6,3	8,2
Luksemburg	11,2	17,4	17,1	17,5	16,3	17,0
Madžarska	3,4	4,1	3,9	3,8	4,1	5,2
Malta	6,1	8,8	9,6	10,7	11,4	11,0
Nemčija	19,1	23,6	25,4	25,6	25,5	25,5
Nizozemska	41,0	45,8	45,8	46,3	46,7	47,6
Poljska	9,3	9,7	9,0	8,5	7,6	7,8
Portugalska	8,1	8,4	8,1	8,9	8,8	8,6
Romunija	14,0	9,6	8,6	8,6	8,8	8,6
Slovaška	1,8	2,3	2,7	2,6	2,1	3,8
Slovenija	5,3	7,8	8,4	8,8	8,1	9,7
Španija	8,0	12,6	12,1	11,8	11,9	12,8
Švedska	21,8	24,3	24,3	24,3	26,1	26,0
Združeno kraljestvo	24,4	24,6	24,3	24,2	24,2	25,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour market, 2010.

Opombi: ¹ podatki so za drugo četrtletje leta; np – ni podatka.

Slika: Povečanje deleža delnih zaposlitev v drugem četrtletju 2009 v primerjavi z drugim četrtletjem 2008

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour market, 2010.

Izdatki za socialno zaščito

Izdatki za socialno zaščito so se v Sloveniji v letu 2007 realno nekoliko povečali, v deležu BDP pa predvsem zaradi njegove visoke rasti znova upadli. Slovenija je leta 2007 za socialno zaščito namenila 7.381 mio EUR ali 21,4 % BDP, kar je za 1,3 o. t. manj kot leto prej in 4,8 o. t. manj kot v EU. Zmanjšanje deleža v letu 2007 je bilo posledica hitrejšje rasti bruto domačega proizvoda od rasti sredstev za socialno zaščito, ki so se nominalno povečala za slabih 5 %, realno pa za dober odstotek. V letu 2000 je delež izdatkov za socialno zaščito v BDP za Slovenijo znašal 24,2 % in od leta 2001 stalno upada. Padanje deleža je posledica spleta različnih dejavnikov: hitre rasti BDP, sprememb v sistemih socialne zaščite (npr. pokojninska reforma), kakor tudi zmanjševanja brezposelnosti in povečevanja ravni plač, kar je vplivalo na zmanjševanje potreb po socialnih transferjih. V EU-25¹ je povprečni delež izdatkov za socialno zaščito od leta 2000, ko je znašal 26,5 %, rasel do leta 2003; leta 2004 pa je prav tako pričel upadati. Razlika med Slovenijo in povprečjem EU-25 se je v obdobju 2000–2007 povečala (z 2,3 o. t. na 5 o. t.).

Podatki o sredstvih za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca, ki so bolj natančen kazalnik razvitosti sistemov socialne zaščite, v primerjavi z EU-25 kažejo približno ohranjanje ravni sredstev. Po kupni moči (izmerjeni v standardih kupne moči – SKM) na prebivalca je Slovenija v letu 2007 dosegla 70 % povprečnih izdatkov za socialno zaščito v EU-25, raven pa se od leta 2000, ko je znašala 69 %, ni bistveno spremenila². Slovenija se po kupni moči najbolj približa EU-25 pri izdatkih na področjih: smrt hranitelja družine³, bolezni in zdravstvenega varstva ter skrbi za otroka in družino. Pri področju druge oblike socialne izključenosti Slovenija (tudi zaradi razlik v socialnih programih⁴) raven EU-25 precej presega, na področju nastanitve pa za EU-25 močno zaostaja. Tudi na področju brezposelnosti dosega Slovenija le 30 % povprečja EU-25 in to razmerje se še poslabšuje.

Slovenija, prav tako kot v povprečju države EU, največji del sredstev socialne zaščite nameni skupaj izdatkom za področji starost ter bolezen in zdravstveno varstvo. V

strukturi izdatkov za celotno socialno zaščito v Sloveniji največji delež predstavljajo izdatki za starost (39,3 %; v EU-27 39,6 %) in bolezen ter zdravstveno varstvo (32,1 %; v EU-27 39,3 %), sledijo področje otroka in družine (8,7 %; v EU-27 8,0 %), invalidnost (7,8 %; v EU-27 8,1 %), smrt hranitelja družine⁵ (7,4 %; v EU-27 6,6 %), za brezposelnost (2,3 %; v EU-27 5,1 %), za druge oblike socialne izključenosti (2,3 %; v EU-27 1,3 %) in za nastanitve, kjer Slovenija v primerjavi z EU-27 najbolj odstopa (0,1 %; v EU-27 2,3 %).

V strukturi virov sredstev za socialno zaščito so v Sloveniji na prvem mestu prispevki zavarovancev, v EU pa prispevki delodajalcev. V Sloveniji največji vir sredstev za socialno zaščito predstavljajo prispevki zavarovancev (41 %), v EU-27 pa prispevki delodajalcev (38,5 % in takoj za njimi davki države 38 %). Čeprav razlike pri virih sredstev za socialno zaščito odražajo razlike v socialnih sistemih posameznih držav⁶, pa Slovenija zelo odstopa v deležu prispevkov zavarovancev, saj prav nobena država nima tako visokega deleža, v povprečju EU-27 je delež prispevkov zavarovancev dvakrat manjši (20 %).

Delitev sredstev za socialno zaščito je v Sloveniji učinkovita. Delež administrativnih stroškov, ki nastanejo pri izvajanju programov socialne zaščite, je eden od kazalnikov učinkovitosti in uspešnosti socialnih izdatkov. Podatki kažejo, da je Slovenija pri izvajanju teh programov učinkovitejša od povprečja držav EU-27, saj predstavljajo administrativni stroški 2,1 % vseh izdatkov za socialno zaščito, v EU-27 pa so za 0,9 o. t. višji (3,0 %).

¹ Za EU-27 skupaj so na voljo le podatki od vključno leta 2005 dalje.

² Podobno kažejo tudi podatki v tabeli, kjer se primerja sredstva za socialno zaščito (v SKM) v Sloveniji s povprečjem EU-15.

³ Leta 2006 je bila na področju smrt hranitelja družine spremenjena metodologija (ESSPROS). Od leta 2006 dalje so se namreč v to področje vštevale družinske pokojnine, (ki so se do tedaj vštevale pri področju starost). Od tod tako velik skok pri podatkih.

⁴ Slovenija na tem področju prikazuje izdatke namenjene revnim, ki so v drugih državah po vsej verjetnosti prikazani na drugih področjih, kot npr.: na področju otrok in družina, nastanitve, itd.

⁵ To so večinoma izdatki za družinske in vdovske pokojnine.

⁶ Odvisno od tega, ali gre v posamezni državi bolj za tradicijo sistema socialne zaščite po Bismarcku ali po Beveridgeu.

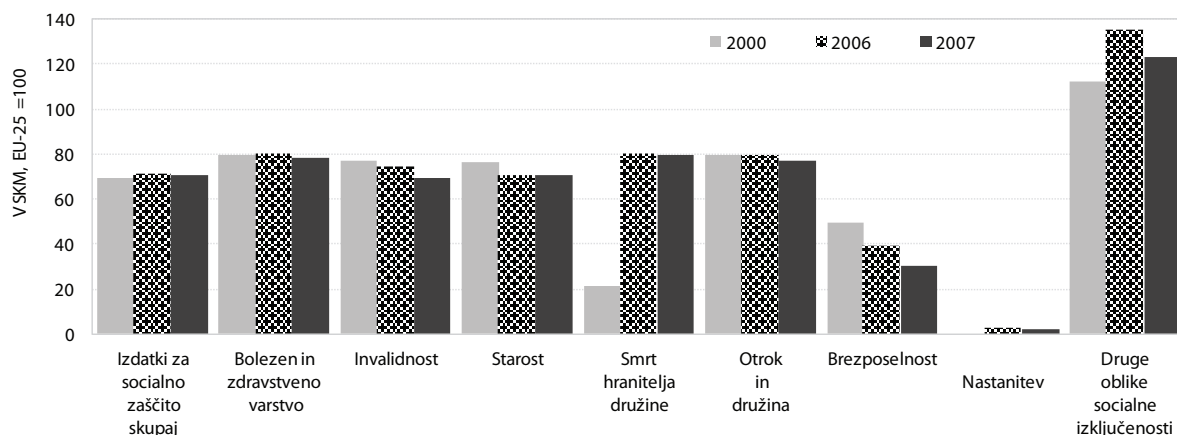
Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP in v SKM na prebivalca

	V % BDP					Na prebivalca v SKM, EU-15=100				
	1996	2000	2005	2006	2007	1996	2000	2005	2006	2007
EU-27	np	np	27,1(p)	26,9(p)	26,2(p)					
EU-15	27,8	26,8	27,7(p)	27,5(p)	27(p)	100	100	100	100	100
Avstrija	28,9	28,4	28,9	28,5	28	120	121	115	115	116
Belgija	28	26,5	29,6	30,2	29,5	108	108	113	116	116
Bolgarija	np	np	16	14,9	15,1	np	np	18	18	19
Ciper	np	14,8	18,4	18,4	18,5(p)	np	42	53	54	56
Češka	17,6	19,5	19,2	18,7	18,6	41	43	46	47	50
Danska	31,2	28,9	30,2	29,3	28,9	128	123	120	117	116
Estonija	np	13,9	12,6	12,3	12,5	np	20	25	26	29
Finska	31,4	25,1	26,8	26,2	25,4	103	95	98	98	98
Francija	30,6	29,5	31,4	30,7	30,5(p)	109	110	111	109	111
Grčija	20,5	23,5	24,6	24,5	24,4	53	64	72	74	77
Irska	17,6	13,9	18,2	18,3	18,9	59	59	83	87	94
Italija	24,3	24,7	26,4	26,6(p)	26,7(p)	90	93	88	90	91
Latvija	np	15,3	12,4	12,3	11(p)	np	18	19	21	21
Litva	13	15,8	13,1	13,2	14,3(p)	15	20	22	24	29
Luksemburg	21,2	19,6	21,7	20,3	19,3	146	155	177	178	177
Madžarska	np	19,6	21,9	22,4	22,3	np	35	44	46	47
Malta	17,5	16,9	18,6	18,2	18,1	44	46	46	46	47
Nemčija	29,4	29,3	29,7	28,7	27,7(p)	116	112	111	108	106
Nizozemska	29,6	26,4	27,9	28,8	28,4(p)	114	114	117	123	124
Poljska	np	19,7	19,7	19,4	18,1	np	30	32	33	32
Portugalska	20,2	21,7	25,3	25,4	24,8	47	55	62	63	63
Romunija	np	13	13,2	12,5	12,8	np	10	15	15	18
Slovaška	19,5	19,4	16,5	16,3	16(p)	30	31	32	34	36
Slovenija	23,5	24,2	23,0	22,7	21,4(p)	55	62	64	65	64
Španija	21,5	20,3	20,9	20,9	21(p)	61	71	68	71	74
Švedska	33,1	30,1	31,5	30,7	29,7(p)	128	123	121	122	121
Zdr. kraljestvo	27,4	26,4	26,3	26,1	25,3(p)	98	102	102	102	100

Vir: Eurostat Portal Page - Total expenditure on social protection, Total expenditure on social protection per head of population, PPS, 2010; preračuni UMAR.

Opombe: SKM – standard kupne moči; p - predhodni podatek; np – ni podatka. Podatki za Slovenijo, razen za leta 2005, 2006 in 2007, ne vsebujejo podatkov o nastanitvah.

Slika: Izdatki po področjih socialne zaščite na prebivalca v Sloveniji (v SKM), EU-25=100

Vir: Eurostat/ESSPROS, 2010, preračuni UMAR.

Opomba: SKM – standard kupne moči.

Izdatki za zdravstvo

Izdatki za zdravstvo glede na BDP so v letu 2007 upadli pod povprečje EU, podobno tudi preračun izdatkov za zdravstvo na prebivalca pokaže na zaostajanje za razvitejšimi evropskimi državami. V letu 2007 (zadnji mednarodno primerljiv podatek) se je delež izdatkov za zdravstvo v BDP znižal na 7,8 % (8,3 % v letu 2006), v letu 2008 pa se je po oceni ponovno zvišal na 8,1 %, kar je že nekaj let približno raven povprečja držav EU. V letu 2009 so po prvi oceni¹ izdatki za zdravstvo znašali 8,9 %, razlog za porast tega osrednjega kazalnika v letu 2009 pa je poleg visoke rasti javnih izdatkov tudi visok padec BDP. Izraženo v USD SKM je Slovenija na prebivalca v letu 2007 namenila 2.096 USD SKM (2.056 USD SKM v letu 2006), kar je sicer več od vseh novih članic EU (z izjemo Malte), vendar kljub temu nižje od povprečja držav EU (2.432 USD SKM v letu 2006).

V letih 2008 in 2009 se je rast javnih izdatkov za zdravstvo po nekaj letih nizke rasti močno okrepila predvsem zaradi dviga plač v zdravstvu. Po oceni ZZZS so se javni izdatki za zdravstvo v letu 2008 povečali realno za 6,0 % in v letu 2009 za 6,4 %, in sicer v največji meri v povezavi z dvigom plač zaposlenih v zdravstvu zaradi odpravljanja plačnih nesorazmerij v javnem sektorju (Poslovno poročilo ZZZS za leto 2009). Po podatkih ZZZS so se transferi v javne zavode za izplačilo plač v letu 2008 povečali realno kar za 15,5 % in po prvi oceni v letu 2009 za 9,8 % (Finančni načrt za leto 2010, februar 2010).

Delež zasebnih izdatkov za zdravstvo se je v letu 2007 precej povečal, v največji meri zaradi visoke rasti izdatkov za zdravstvo iz žepa. Po dolgem obdobju nizke rasti javnih vlaganj v zdravstvo je delež skupnih zasebnih izdatkov za zdravstvo v Sloveniji v letu 2007 znašal že 28,4 %, kar je preseglo evropsko povprečje. Po prvih ocenah pa se je delež zasebnih izdatkov v letu 2008 znižal na 27,7 % in v letu 2009 na 26,8 % (Poslovno poročilo ZZZS za leto 2009). Izrazito bolj kot izdatki iz prostovoljnih zavarovanj so se zlasti v letu 2007 povečali neposredni izdatki gospodinjstev (oziroma izdatki iz žepa²), katerih delež v celotnih izdatkih je dosegel že 13,8 % (delež izdatkov prostovoljnih zavarovanj pa 12,9 %). V strukturi zasebnih izdatkov za zdravstvo je v letu 2007 delež neposrednih izdatkov gospodinjstev znašal že 48,6 % (42,8 % v letu 2006), kar je že več od deleža izdatkov iz naslova prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj (45,4 %)³. V primerjavi z državami EU je delež neposrednih izdatkov gospodinjstev sicer še vedno nizek (v povprečju držav EU in OECD predstavljajo neposredni izdatki gospodinjstev v strukturi zasebnih izdatkov približno 75 %), kar je posledica našega sistema dopolnilnih zdravstvenih

zavarovanj, iz katerih se doplačuje razlika do polne vrednosti zdravstvenih storitev.

V strukturi izdatkov iz žepa se povečuje delež izdatkov za storitve ambulantnega kurativnega zdravljenja, delež izdatkov za zdravila pa je v obdobju 2003–2007 nekoliko upadel. Več kot polovica neposrednih izdatkov gospodinjstev za zdravstvo je v Sloveniji namenjenih za storitve ambulantnega kurativnega zdravljenja (52,5 % v letu 2007), v tem največ za specialistične in druge obravnave (30 %) ter zobozdravstvene storitve (16 %); sledi delež izdatkov za zdravila in medicinsko tehnične pripomočke, ki je v letu 2007 znašal 37,8 % (40,2 % v letu 2003). V obdobju 2003–2007 so se poleg izdatkov za ambulantno kurativno zdravljenje močno povečali tudi izdatki iz žepa za storitve rehabilitacije (v letu 2007 so predstavljali 4,1 %) in storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe (3,9 % v letu 2007).

¹ Vir: Poslovno poročilo ZZZS za leto 2009. Ljubljana: ZZZS, februar 2009 (gradivo za organe upravljanja).

² Ang. out-of-pocket expenditure.

³ V strukturi zasebnih izdatkov predstavljajo 6 % še izdatki družb in neprofitnih institucij (glej sliko).

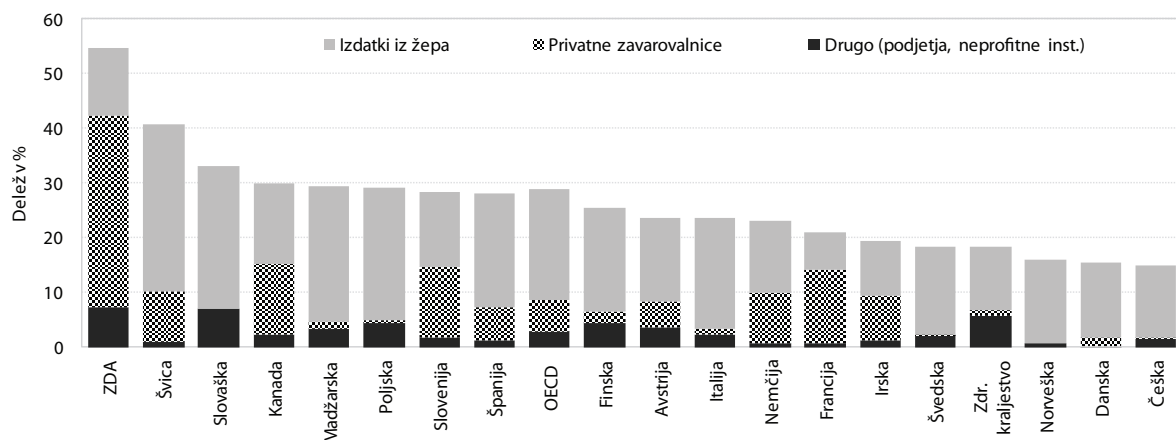
Tabela: Izdatki za zdravstvo v državah EU, 2000 in 2007

	Celotni izdatki za zdravstvo, v % BDP ²		Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP ²		Zasebni izdatki, delež v celotnih izdatkih, v %		Izdatki za zdravstvo na prebivalca, v USD SKM
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2007
EU	7,3	8,2	5,3	5,9	27,5	27,6	2432
Avstrija	9,9	10,1	7,5	7,7	24,1	23,6	3606
Belgija	8,6	10,2	6,5	7,3	24	24,0	3462
Bolgarija ¹	6,2	7,2	3,7	4,1	40,6	43	744
Ciper ¹	5,7	6,2	2,4	2,8	58,4	55,2	2754
Češka	6,5	6,8	5,9	5,8	9,7	14,8	1509
Danska	8,3	9,8	6,8	8,2	17,6	15,5	3362
Estonija ¹	5,3	5,2	4,1	3,8	22,5	26,7	958
Finska	7,0	8,2	5,1	6,1	24,9	25,4	2668
Francija	10,1	11,0	8,0	8,7	21,7	21,0	3449
Grčija	7,8	9,6	4,7	5,8	55,8	39,7	2483
Irska	6,3	7,6	4,6	6,1	27,1	19,3	3082
Italija	8,1	8,7	5,8	6,7	27,5	23,5	2614
Latvija ¹	5,9	6,6	3,2	3,9	46,1	40,8	1018
Litva ¹	6,5	6,2	4,5	4,3	30,3	30,0	981
Luksemburg ¹	5,8	7,3	5,2	6,6	10,7	9,1	4303
Madžarska	6,9	7,4	4,9	5,2	29,3	29,4	1504
Malta ¹	7,5	8,4	5,6	6,5	25,8	23,0	4223
Nemčija	10,3	10,4	8,2	8,0	20,3	23,1	3371
Nizozemska ¹	8,0	9,8	5,0	5,0	36,9	36,9	np
Poljska	5,5	6,4	3,9	4,6	30	30,0	910
Portugalska ¹	8,8	9,9	6,4	7,1	27,5	29,1	2120
Romunija ¹	5,1	4,5	3,4	3,5	32,7	23,1	472
Slovaška	5,5	7,7	4,9	5,2	10,6	33,2	1308
Slovenija	8,3	7,8	6,1	5,6	26	28,4	2056
Španija	7,2	9,1	5,2	7,4	28,4	18,3	3202
Švedska	8,2	10,8	7,0	6,4	15,1	40,7	4311
Zdr. kraljestvo	7,2	8,4	5,8	6,9	19,1	18,3	2760

Vir: OECD Health Data 2009; za Belgijo OECD Health Data 2008; za Bolgarijo, Ciper, Estonijo, Latvijo, Litvo, Malto in Romunijo so podatki iz podatkovne zbirke WHOSIS 2009; za Slovenijo za leto 2007: Izdatki za zdravstvo (SURS) 26. 10. 2009 ter za leto 2000 preračun SURS po metodologiji OECD na podlagi podatkov državnega in občinskih proračunov, ZZS, ZPIZ in SURS; povprečje za EU-27 izračun UMAR, razen povprečja za izdatke v USD SKM.

Opombe: ¹ 2006; ² Upoštevana je revizija BDP septembra 2009.

Slika: Delež zasebnih izdatkov za zdravstvo v celotnih izdatkih in njihova struktura glede na vir financiranja Slovenija in države OECD, 2007, v %

Vir: OECD Health Data 2009; SURS Izdatki za zdravstvo (Objava: 26. 10. 2009).

Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Dolgotrajna oskrba je organizirana oblika zdravstvene in socialne pomoči osebi, ki potrebuje pomoč druge osebe pri opravljanju temeljnih življenjskih aktivnosti in dnevnih opravil v trajanju več kot 6 mesecev. Na tej definiciji dolgotrajne oskrbe¹ (v nadaljevanju DO) temelji mednarodna metodologija za poenoteno spremljanje izdatkov za DO². Metodologija med drugim določa natančno razmejitev med storitvami dolgotrajne zdravstvene oskrbe in storitvami dolgotrajne socialne oskrbe. Prav ta meja je namreč ena najbolj kritičnih točk mednarodne primerljivosti izdatkov za DO kot tudi celotnih izdatkov za zdravstvo (k slednjim namreč spadajo zgolj izdatki za storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe).³

Delež celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo je v Sloveniji na ravni povprečja EU-25, v primerjavi z razvitejšimi članicami EU je nižji, v primerjavi z večino novih članic pa višji. Delež celotnih izdatkov za DO v BDP se je v Sloveniji v letu 2007 nekoliko znižal – na 1,02 % BDP (1,08 % v letu 2006), v tem so znašali tri četrtine (75,4 %) javni izdatki. V strukturi po namenu pa so 61,5 % predstavljali izdatki za dolgotrajno zdravstveno oskrbo, 38,5 % pa izdatki za dolgotrajno socialno oskrbo⁴.

¹ Definicijo dolgotrajne oskrbe so konec leta 2005 predlagale tri mednarodne institucije – OECD, Eurostat in WHO. Tako je opredeljena tudi v predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, ki je v pripravi.

² V skladu z navedeno metodologijo objavlja SURS podatke o izdatkih za DO od decembra 2006 v okviru letne objave podatkov o izdatkih za zdravstvo. Celotni izdatki za DO so vsota izdatkov za storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe (HC.3) in storitve dolgotrajne socialne oskrbe (HC.R.6.1).

³ V osnovi se razmejitev opira na obliko pomoči, ki jo potrebuje posameznik. Tako nastopi potreba po dolgotrajni zdravstveni oskrbi, kadar je odvisnost od pomoči posledica fizičnih ali psihičnih omejitev, katerih posledica je nezmožnost samostojnega opravljanja temeljnih življenjskih aktivnosti (ang. basic activities of daily living – ADL), to so predvsem oblačenje, umivanje, gibanje in nameščanje v ustrezno lego ter sposobnosti nadzorovanega odvajanja. K dolgotrajni socialni oskrbi pa spadajo storitve, povezane s pomočjo pri drugih dnevnih opravilih (ang. instrumental activities of daily living – IADL), ki so potrebne za samostojno življenje, kot so na primer nakupovanje, priprava hrane, pranje perila, prevozi in čiščenje.

⁴ Dolgotrajna zdravstvena oskrba je večinoma financirana iz javnih virov (92,4 % v letu 2007). Gre pretežno za sredstva ZZSZ, ki so namenjena storitvam zdravstvene oskrbe v domovih za starejše in v posebnih socialnih zavodih, podaljšanemu bolnišničnemu zdravljenju in delu patronažne službe, ki izvaja DO. K dolgotrajni zdravstveni oskrbi spadajo tudi sredstva ZPIZ, ki so namenjena dodatkom za pomoč in postrežbo. Upravičenci do tega dodatka so namreč osebe, ki niso zmožne samostojno opravljati osnovnih vsakodnevnih opravil (ADL). Za dolgotrajno socialno oskrbo je slaba polovica (48,3 % v letu 2007) izdatkov pokritih iz javnih virov (iz državnega in občinskih proračunov) in dobra polovica iz zasebnih virov (51,7 %). Zasebni viri so

V Sloveniji je bila v preteklih letih rast izdatkov za dolgotrajno oskrbo relativno visoka. Skupaj so se v obdobju 2003–2007 izdatki za DO v Sloveniji realno povečali kar za 20,8 % (oziroma v povprečju letno realno za 4,8 %). Podobno visoka rast celotnih izdatkov za DO je bila v istem obdobju na Finskem, višja pa na primer v Španiji in v Franciji, Nemčiji in Švedski, ki imata sicer že boljše razvit sistem dolgotrajne oskrbe, pa sta zabeležili nižje rasti.

V letu 2007 so se povečali predvsem izdatki za dolgotrajno oskrbo iz zasebnih virov. Rast celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo (v nadaljevanju DO) se je v letu 2007 realno umirila na 2,4 %. Potem ko so v letih 2004 in 2005 hitro naraščali predvsem javni izdatki za DO, se je v letih 2006 in zlasti v 2007 okrepila rast izdatkov iz zasebnih virov (v letu 2006 so se realno povečali za 7,2 % in v letu 2007 za 10,1 %). Močno so porasli tako zasebni izdatki za storitve zdravstvene DO kot tudi zasebni izdatki za storitve socialne DO, slednje so v največji meri doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše, ki so se povečala zaradi povečanja kapacitet ter tudi zaradi možnosti izbire višjega (dražjega) standarda oskrbe v novih domovih. Hkrati je k porastu zasebnih izdatkov za storitve socialne DO prispevalo tudi povečanje izdatkov gospodinjestev za pomoč na domu. Za leto 2007 lahko ta porast deloma pripišemo spremembam sistema financiranja družinskega pomočnika oziroma znatnemu zmanjšanju javnih izdatkov v ta namen. Prav to je po drugi strani vplivalo tudi na zelo nizko rast javnih izdatkov za storitve socialne DO, ki je bila v letu 2007 komaj 0,1-odstotna. Rast javnih izdatkov za storitve zdravstvene DO se je glede na predhodno leto malenkost okrepila. V celotnih izdatkih za DO se je v letu 2007 v strukturi po virih financiranja povečal delež zasebnih izdatkov (na 24,1 %), v strukturi po namenu pa delež izdatkov za storitve socialne oskrbe (na 38,5 %).

Le slaba četrtina celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo je v Sloveniji namenjena dolgotrajni oskrbi na domu, vendar se delež povečuje. Podatki o izdatkih za Slovenijo kažejo, da v Sloveniji večina DO (tako zdravstvene kot socialne) še vedno poteka v institucijah, vendar se delež izdatkov za DO na domu povečuje, v letu 2007 je predstavljal 23,3 %, glede na predhodno leto pa se je nekoliko povečal (za 0,7 o. t.).

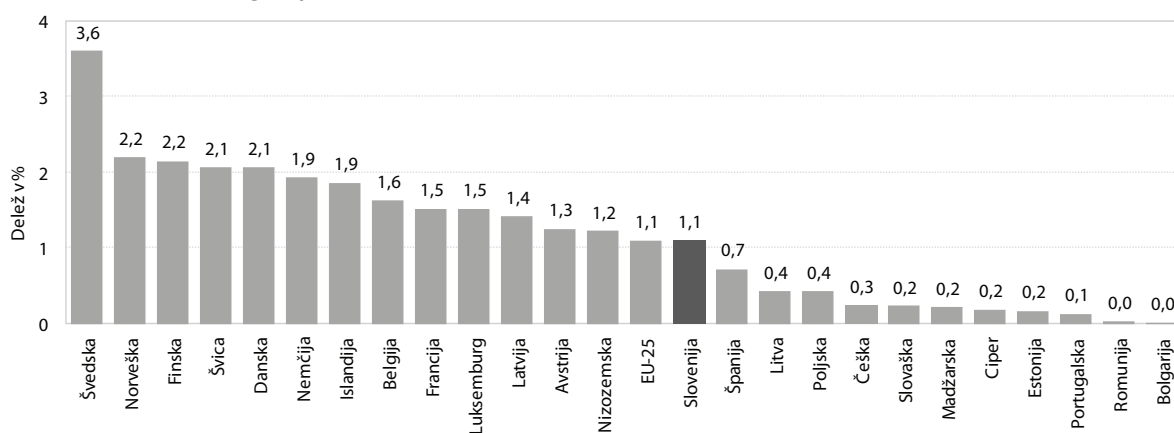
predvsem doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše in drugih oblikah institucionalne oskrbe ter izdatki gospodinjestev za pomoč na domu.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih sredstev in po namenu, Slovenija, 2003–2007

	V mio EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %		Povp. letna realna rast, v % 03–07
	2003	2006	2007	2003	2006	2007	2003	2006	2007	07/06	07/03	
Dolgotrajna oskrba	260	334	354	1,04	1,08	1,02	100,0	100,0	100,0	2,4	20,8	4,8
Po virih sredstev:												
javni viri	198	258	267	0,79	0,83	0,77	76,1	77,1	75,4	0,1	19,7	4,6
zasebni viri	62	76	87	0,25	0,25	0,25	23,9	22,9	24,6	10,1	24,1	5,5
Po namenu:												
zdravstvena oskrba	157	206	218	0,62	0,66	0,63	60,3	61,7	61,5	2,1	23,4	5,4
socialna oskrba	103	128	136	0,41	0,41	0,39	39,7	38,3	38,5	2,8	16,9	4,0

Vir: SURS, Prva objava 26. 10. 2009.

Slika: Celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo, izraženi v deležu BDP, EU-25, 2006, v %

Vir: Eurostat, SURS, 2010.

Zasebni izdatki za izobraževanje

Za vse ravni formalnega izobraževanja se je delež zasebnih izdatkov¹ v zadnjem letu (2007) povečal. Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje je pomemben kazalnik finančne dostopnosti izobraževanja. Ta delež je v letu 2007 znašal 13,2 % in se je v primerjavi s predhodnim letom povečal za 0,18 o.t. Slovenija je v letu 2006, za katerega so na mednarodni ravni zadnji dosegljivi podatki, po deležu zasebnih izdatkov za izobraževanje s 13,0 % presegala povprečje EU-27 za 0,5 o. t. Po vrednosti navedenega deleža se je uvrstila v zgornjo tretjino držav EU-27. V letu 2006 se je delež zasebnih izdatkov za izobraževanje podobno kot vrednost povprečja EU-27 zmanjšal (Slovenija: za 0,3 o.t.; EU-27: za 0,2 o.t.). Tudi v obdobju 2000–2006 se je navedeni delež v Sloveniji zmanjšal (za 1,9 o.t.), kar je nasprotno od gibanja vrednosti povprečja EU-27, kjer se je povečal (za 1,0 o. t.).

Za predšolsko izobraževanje se je delež zasebnih izdatkov v letu 2007 povečal in je razmeroma visok. Znašal je 16,1 %, kar je za 0,54 o.t. več kot v predhodnem letu. V letu 2006 (zadnji mednarodno primerljivi podatek) je bil za 3,5 o. t. višji od povprečja držav EU-19², ki so obenem članice OECD (12,0). V primerjavi s predhodnim letom se je delež zmanjšal bolj od povprečja EU-19. V obdobju 2000–2007 se je delež zasebnih izdatkov za predšolsko izobraževanje precej zmanjšal (za 10,0 o. t.).

Za osnovnošolsko izobraževanje se je delež zasebnih izdatkov v letu 2007 zmanjšal, za srednješolsko izobraževanje povečal, na obeh ravneh pa je višji od povprečja EU-19. Delež zasebnih izdatkov za osnovnošolsko izobraževanje je v letu 2007 znašal 9,9 % in se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšal (za 0,29 o.t.). Nasprotno pa se je delež zasebnih izdatkov za srednješolsko izobraževanje povečal (za 0,73 o. t.) in v letu 2007 znašal 9,0 %. Delež zasebnih izdatkov skupaj za osnovnošolsko in srednješolsko raven izobraževanja je v letu 2006 za 3,0 o.t. presegal raven povprečja držav EU-19 (EU-19: 6,6 %), ki so obenem članice OECD. V Sloveniji se je v primerjavi s predhodnim letom ta delež rahlo zmanjšal, medtem ko se je na ravni povprečja EU-19 povečal. V obdobju 2000 – 2007 se je delež zasebnih izdatkov na ravni osnovnošolskega izobraževanja povečal (za 2,8 o. t.), na ravni srednješolskega izobraževanja pa zmanjšal (za 4,0 o. t.). Na delež zasebnih izdatkov za srednješolsko izobraževanje od leta 2008 dalje vpliva tudi sprejetje

Zakona o subvencioniranju dijaške prehrane (ZSDijP) v letu 2008, ki za dijake uvaja pravico do subvencioniranega toplega obroka.

Za terciarno izobraževanje delež zasebnih izdatkov presega povprečje EU-27, a se v zadnjih letih zmanjšuje. V letu 2007 je znašal 22,0 % in se je v primerjavi z letom 2006 zmanjšal, kar je pomenilo nadaljevanje upadanja tega deleža iz preteklih let. V letu 2006 je bil s 22,4 % za 0,9 o. t. višji od povprečja EU-27. V primerjavi s predhodnim letom se je zmanjšal (za 0,4 %), kar je nasprotno od povprečja EU-27, kjer se je ta delež povečal (za 1,5 o. t.). Razlog za visok delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje v Sloveniji je predvsem v šolninah, ki jih plačujejo izredno vpisani. Zmanjševanje deleža zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje je povezano predvsem z zmanjšanjem deleža izredno vpisanih na visokošolskem dodiplomskem študiju. Med evropskimi državami je delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje višji v tistih državah, ki imajo (tudi) šolnine za redno vpisane na akademsko usmerjeni študij³, medtem ko je najnižji v nekaterih severnoevropskih državah (Finska, Danska, Švedska), kjer za redno vpisane na univerzitetni študij na javnih izobraževalnih ustanovah ni šolnin. V obdobju 2001–2006 se je v Sloveniji delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje zmanjšal (za 2,2 o. t.), medtem ko se je na ravni povprečja EU-27 precej povečal (za 6,8 o. t.).

¹ Prikazan je delež zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove v skupnih izdatkih za izobraževalne ustanove (javni, zasebni in mednarodni izdatki). Zasebni izdatki za izobraževalne ustanove vključujejo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih entitet, plačane neposredno izobraževalnim ustanovam (izdatki za šolnine, malice, kosila, šolo v naravi, za nastanitev v dijaških, študentskih domovih ipd.).

² V letu 2006 je delež zasebnih izdatkov za predšolsko vzgojo v Sloveniji znašal 15,5 % (EU-19: 12,0 %).

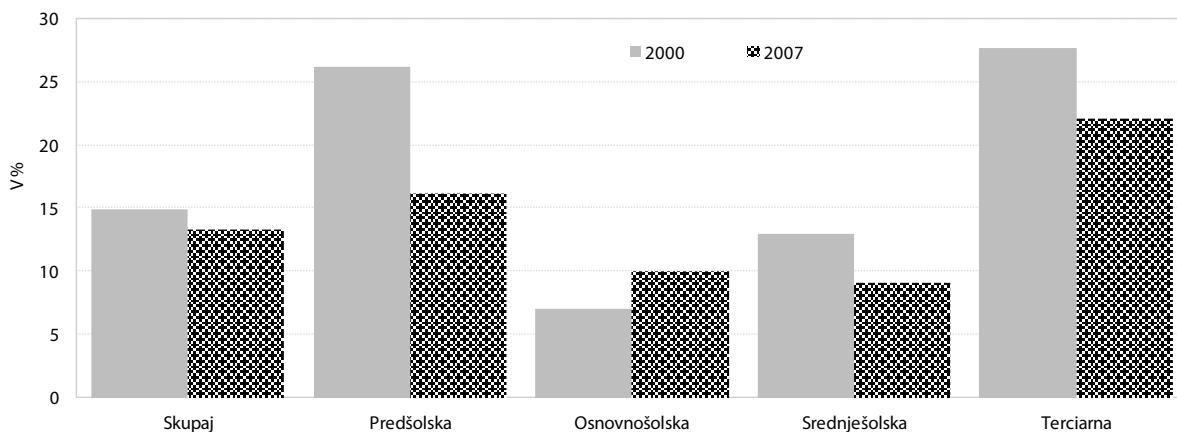
³ Isced 5A, po podatkih OECD, Education at a Glance 2009.

Tabela: Delež zasebnih izdatkov za vse ravni formalnega izobraževanja, EU-27, 2000–2006, v %

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU-27	12,2	11,5	10,9	11,1	11,4	11,9	12,7	12,5
Avstrija	5,1	5,8	5,6	6,7	5,5	7,2	8,6	10,8
Belgija	5,0	7,9	7,0	5,8	5,8	5,7	5,8	5,6
Bolgarija	12,7	14,7	16,3	15,2	14,7	14,3	13,9	15,2
Ciper	34,0	34,9	18,8	19,4	17,4	16,6	16,7	16,6
Češka	12,4	10,1	9,4	5,5	7,9	12,7	12,4	11,1
Danska	4,0	4,0	3,9	3,9	4,5	4,4	7,7	8,1
Finska	2,2	2,0	2,2	2,2	2,1	2,1	2,2	2,5
Francija	8,1	8,8	8,9	9,0	9,0	9,0	9,2	9,1
Grčija	6,7	6,2	5,8	4,6	5,5	4,7	6,0	np
Irska	7,3	7,0	7,8	6,6	7,0	7,1	6,3	6,0
Italija	9,7	9,1	6,2	7,4	8,1	9,6	9,5	7,7
Latvija	9,8	11,1	12,7	13,5	14,5	14,8	13,8	12,0
Litva	np	np	np	np	8,8	9,0	9,8	9,2
Madžarska	12,1	11,7	11,0	10,2	9,2	9,3	8,7	9,5
Malta	6,1	10,6	17,4	13,4	24,7	8,5	5,3	np
Nemčija	19,2	18,9	18,6	16,7	17,4	17,7	18,0	14,8
Nizozemska	16,3	15,9	15,8	16,3	16,3	16,9	16,0	15,7
Poljska	3,1	np	np	10,8	11,1	9,9	9,3	9,5
Portugalska	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	2,5	7,4	8,0
Romunija	9,8	8,3	6,5	4,5	np	np	np	np
Slovaška	2,2	3,6	2,9	4,7	9,8	16,0	16,1	14,8
Slovenija	16,1	14,9	14,0	13,7	13,6	13,6	13,3	13,0
Španija	17,7	12,6	12,2	11,6	11,4	12,9	11,4	11,1
Švedska	3,0	3,0	3,2	2,6	2,9	3,0	3,0	2,7
Zdr. kraljestvo	16,3	14,8	15,3	15,6	16,0	16,1	19,9	24,7

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2010; Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2007 – SURS (2009); Izdatki za formalno izobraževanje, (2006) – SURS; Izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, 2004 – SURS (2007); Statistični letopis 2008 – SURS (2008).
Opomba: Za Estonijo in Luksemburg ni na voljo podatkov: np – ni podatka.

Slika: Delež zasebnih izdatkov za formalno stopenjsko izobraževanje, po ravneh izobraževanja, Slovenija, 2000–2007, v %

Vir: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005–2007 – SURS (2009); Statistični letopis 2008 – SURS (2008).

Indeks človekovega razvoja

Indeks človekovega razvoja (HDI) meri blaginjo na treh področjih družbenega razvoja: izobrazbe, zdravja in dohodka, Slovenija pa se po tem kazalniku kljub nekoliko slabši uvrstitvi v letu 2009¹ uvršča med države z visoko stopnjo človekovega razvoja. Vrednost HDI Slovenije se je v letu dni izboljšala, uvrstila pa se je na 29. mesto (leta 2008 26. med 179 državami). Ponovno sta se zvišali vrednosti indeksa pričakovanega trajanja življenja (z 0,878 na 0,886) in indeksa bruto domačega proizvoda (z 0,922 na 0,933), indeks izobrazbe pa je ostal nespremenjen (0,969). Med 182 državami, ki jih je UNDP letos vključil v preračun razvojnih kazalnikov, je stopnja človekovega razvoja najvišja na Norveškem in v Avstraliji, med državami EU pa na Irskem in Nizozemskem. Med državami z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja (HDI $\geq$ 0,955) je osem držav EU, Slovenija pa se je skupaj s preostalimi članicami EU uvrstila v skupino držav z visoko stopnjo človekovega razvoja (HDI $\geq$ 0,833).

Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI) kaže, da imajo ženske in moški v Sloveniji skoraj enak dostop do zdravja, dohodka in izobrazbe. GDI sicer zajema iste kazalnike kot HDI, a so ti ločeni po spolu. GDI tako meri (ne)enakomernost porazdelitve za (kakovostno) življenje potrebnih dobrin (zdravja, dohodka in izobrazbe) med spoloma: bližje kot sta vrednosti obeh indeksov, manjše so razlike med spoloma v dostopu do osnovnih virov in večje kot so razlike med spoloma v dostopu, nižja je vrednost GDI. Ker neenakost dostopa ostaja v večini držav, je tudi vrednost GDI večinoma nižja od vrednosti HDI (kar pa ne pomeni nujno tudi nižje uvrstitve). Po zadnjih preračunih sta imeli najvišji vrednosti Avstralija in Norveška, med državami EU pa Švedska in Francija. Vrednost GDI Slovenije se je izboljšala z 0,920 v letu 2008 na 0,927 v letu 2009 in predstavlja 99,7 % vrednosti HDI. Slovenija se je uvrstila na 24. mesto, kar pomeni, da je imelo med 155 vključenimi državami 131 držav slabše razmerje med HDI in GDI kot Slovenija (torej večje razlike v dostopnosti po spolu). Med letoma sta se povečala samo deleža ocenjenega dohodka po spolu, vrednosti ostalih vključenih kazalcev so ostale nespremenjene.

Za ustvarjanje podobe o družbenem položaju žensk pogosto uporabimo še indeks razporejenosti moči po spolu (GEM), po katerem se Slovenija kljub izboljšanju v zadnjem letu uvršča precej slabše kot po predhodnih dveh indeksih. GEM² meri stopnjo sodelovanja žensk v javnem življenju

in zajema (ne)enakost možnosti v dveh ključnih sferah javnega življenja: politiki (delež žensk v parlamentu) in na trgu dela (delež žensk na vodstvenih in vodilnih položajih ter delež žensk na tehničnih in strokovnih položajih). Ob tem meri še porazdelitev ekonomskih virov, saj so v oceno razmerja dohodka med moškimi in ženskami vključeni podatki o deležu populacije po spolu, stopnja delovne aktivnosti moških in žensk, razmerje med žensko in moško plačo v nekmetijskih dejavnostih ter BDP na prebivalca po kupni moči. Razporeditev držav je glede na prejšnja indeksa popolnoma spremenjena, vrednosti indeksa pa praviloma najnižje med vsemi tremi. Vrednosti 1 ni doslej dosegla še nobena država: najvišje vrednosti imajo skandinavske države, ki tudi sicer veljajo za bolj egalitarne družbe. GEM je bil najvišji na Švedskem, Norveškem in Finskem, medtem ko na Danskem že pade pod 0,900. GEM Slovenije (0,641, lani 0,625) je še vedno bistveno nižji od maksimalne: ženskeasedajo 34 % vseh vodstvenih in vodilnih položajev (leta 2008 33 %). Nekoliko bolj ugodno je razmerje na tehničnih in strokovnih položajih, kjer predstavljajo ženske več kot polovico zaposlenih (56 %), najmanj pa je žensk na položajih političnega odločanja (10 %). Delež žensk v slovenskem parlamentu je pod svetovnim povprečjem (19 %) in je občutno nižji od deleža v skandinavskih državah (43 %; podatkovna baza IPU, 2009). Razmerje dohodka med moškimi in ženskami se med letoma ni bistveno spremenilo (z 0,62 na 0,61). Najbolj ugodno je bilo na Norveškem (0,77), kar kaže, da je oddaljenost od maksimalne vrednosti še vedno velika v vseh vključenih državah.

¹ Indeksi temeljijo na podatkih za leto 2007, zato njihove vrednosti še ne vključujejo obdobja ekonomske krize, ki se je začela v drugi polovici leta 2008.

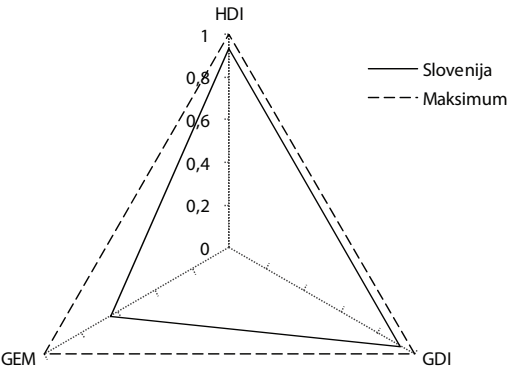
² Tudi GEM zavzema vrednosti med 0 in 1: pri vrednosti 1 je razporeditev moči med ženskami in moškimi enaka, delež žensk/moških enak na omenjenih področjih javnega življenja in dohodek enakomerno razporejen med spoloma.

Tabela: Kazalniki človekovega razvoja, EU-27, 2009¹

	HDI	GDI	GEM
EU-27	0,921	0,915	0,721
Avstrija	0,955	0,93	0,744
Belgija	0,953	0,948	0,874
Bolgarija	0,84	0,839	0,613
Ciper	0,914	0,911	0,603
Češka	0,903	0,9	0,664
Danska	0,955	0,947	0,896
Estonija	0,883	0,882	0,665
Finska	0,959	0,954	0,902
Francija	0,961	0,956	0,779
Grčija	0,942	0,936	0,677
Irska	0,965	0,948	0,722
Italija	0,951	0,945	0,741
Latvija	0,866	0,865	0,648
Litva	0,87	0,869	0,628
Luksemburg	0,96	0,943	
Madžarska	0,879	0,879	0,59
Malta	0,902	0,895	0,531
Nemčija	0,947	0,939	0,852
Nizozemska	0,964	0,954	0,882
Poljska	0,88	0,877	0,631
Portugalska	0,909	0,907	0,753
Romunija	0,837	0,836	0,512
Slovaška	0,88	0,877	0,663
Slovenija	0,929	0,927	0,641
Španija	0,955	0,949	0,835
Švedska	0,963	0,956	0,909
Zdr. kraljestvo	0,947	0,943	0,79

Vir: UNDP, 2009.
Opomba: ¹ Za preračun indeksov v tekočem letu se uporabljajo podatki izpred dveh let. V tabeli predstavljene vrednosti indeksov se tako nanašajo na leto 2007.

Slika: HDI in GEM v EU-27, 2009

Vir: UNDP, 2009.

Minimalna plača

Minimalna plača se je avgusta 2009 povečala z redno uskladjitvijo (1,4 %) na 597,43 evra ter v povprečju leta dosegla nominalno 3,7-odstotno in realno 2,8-odstotno rast. Tolikšna rast je bila predvsem posledica dvakratne lanske uskladjitve, ki je z doseženo ravno konec leta 2008 prispevala k povprečni rasti v letu 2009 kar 3,1 o. t., avgustovska uskladitev pa ostalih 0,6 o. t. Razmerje med minimalno plačo (592,62 evra) in povprečno bruto plačo zasebnega sektorja (1.339 evrov) se je v letu 2009 zato povečalo na 44,2 % (v letu 2008 je bilo 43,5 %). V letu 2009 doseženo razmerje je bilo višje kot v letih 2007–2008, vendar nižje kot v obdobju 2001–2006, ko se je minimalna plača poleg uskladjitve z inflacijo usklajevala še z rastjo BDP. V mednarodni primerjavi se razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja giblje med 29 % in 51 %, Slovenija sodi že ves čas v zgornjo polovico držav, ki imajo razmerje višje od 40 %. Po deležu zaposlenih z nizkimi plačami pa je Slovenija pod povprečjem EU.

V obdobju 2000–2009 je politika minimalne plače z določanjem ravni in načina usklajevanja vplivala tudi na oblikovanje drugih plač, posebej v zasebnem sektorju. Od 19.500 prejemnikov minimalne plače leta 2009, kar pomeni 2,8 % vseh zaposlenih, ki prejemajo plačo, jih je bilo okoli 97 % v zasebnem sektorju (zaposleni na osnovi raziskave ZAP/M, 2,5 % pa od vseh formalno zaposlenih). Tolikšen delež prejemnikov minimalne plače v zasebnem sektorju je delno posledica poslovnih težav in drugih dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje plače v zasebnem sektorju, delno pa izobrazbene strukture¹. V obdobju 2000–2003 se je minimalna plača usklajevala z višjim odstotkom kot izhodiščna plača po splošni kolektivni pogodbi za zasebni sektor in se je zato tudi stalno povečevala v razmerju do izhodiščne plače za najenostavnejše delo. Tako je bila leta 2000 za 35,7 % višja od izhodiščne plače splošne kolektivne pogodbe zasebnega sektorja, leta 2003 pa jo je presegala že za 52,3 %. Povprečna bruto plača zasebnega sektorja se je v tem obdobju povečevala hitreje od izhodiščnih plač (saj je na oblikovanje izplačanih plač vplival poslovni uspeh in različni pogoji dela, kot so nadure in podobno), vendar pa počasneje od minimalne plače. Zaradi tega se je razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače višalo (leta 2000 43,5 % in leta 2003 45,9 %). Prav gotovo pa je gibanje minimalne plače vplivalo na omejevanje potencialnega zniževanja najnižjih plač, ki bi se sicer oblikovalo na osnovi izhodiščnih plač najnižjih tarifnih razredov in s tem vplivalo tudi na povečevanje ravni povprečne plače. Pritisk delodajalcev na zniževanje stroška dela ob hkratnem povečevanju minimalne plače je bil velik. Pojav koncentracije prejemnikov nizkih plač okoli minimalne plače in s tem uravnilovka v delu nizkih plač je bila neizbežna. V nadaljnjih dveh letih (2004

in 2005) je bila uskladitev minimalne plače urejena z zneskom, uskladitev plač pa je bila urejena v obliki dodatkov, katerih višina se je določila po kolektivnih pogodbah dejavnosti in je bila za vse tarifne razrede enaka. V tem obdobju se je minimalna plača še naprej povečevala rahlo hitreje od povprečne bruto plače zasebnega sektorja, tako da je leta 2005 pomenila 46,2 % povprečne bruto plače zasebnega sektorja. Taka usmeritev pri politiki minimalne plače je pomenila, da se poslovni uspeh ne more dosegati s stalnim zniževanjem stroškov dela. Z usklajevalnim mehanizmom, ki je bil v veljavi od leta 2006, pa je politika minimalne plače odstopila od teh izhodišč. Razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja se je zniževalo. Leta 2008 se je zaradi pritiska sindikatov minimalna plača izredno uskladjila, vendar se je učinek te uskladjitve s povečanim razmerjem izkazal v naslednjem letu (2008 43,5 % in 2009 44,2 %), ki pa je bil še vedno precej pod doseženim leta 2005. Pritiski za večje povečanje minimalne plače bodo privedli do večje koncentracije nizkih plač in do problema neustrezne strukture zaposlenih z vidika potrebe po razvoju proizvodnje z višjo tehnološko zahtevnostjo.

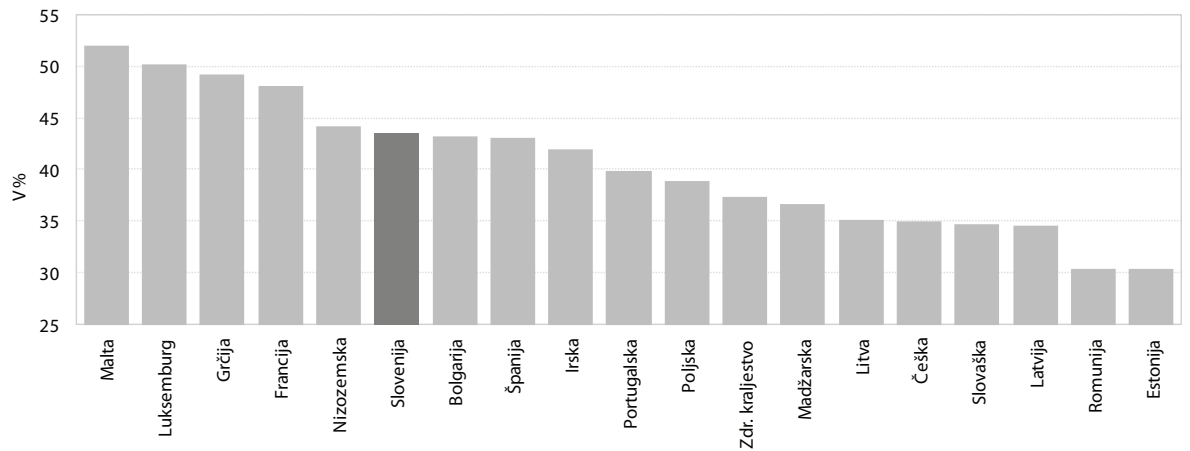
¹ V letu 2009 je bil v zasebnem sektorju delež zaposlenih z nizko izobrazbo okoli 22 %, v javnem sektorju pa le okoli 8 %.

Tabela: Minimalna plača, povprečna bruto plača zasebnega sektorja in razmerje minimalne plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja, Slovenija, 2000–2009

	Minimalna plača	Nominalna rast minimalne plače	Realna rast minimalne plače	Povprečna bruto plača zasebni sektor	Nominalna rast bruto plače zasebnega sektorja	Realna rast bruto plače zasebnega sektorja	Razmerje minimalne plače do povprečne plače
2000	322			741			43,5
2001	366	13,5	4,7	822	10,9	2,3	44,5
2002	408	11,5	3,7	904	10,0	2,3	45,1
2003	445	9,0	3,2	969	7,1	1,4	45,9
2004	476	7,0	3,3	1.035	6,8	3,1	46,0
2005	499	4,9	2,3	1.080	5,4	2,8	46,2
2006	516	3,3	0,8	1.138	5,4	2,8	45,3
2007	529	2,5	-1,1	1.217	6,9	3,2	43,5
2008	571	8,0	2,2	1.312	7,8	2,0	43,5
2009	593	3,7	2,8	1.339	1,8	0,9	44,2

Vir: SURS (do leta 2008 po Standardni klasifikaciji dejavnosti - SKD 2002, za leto 2009 po SKD 2008); preračuni UMAR.
Opomba: z letom 2005 je zajetje prejemnikov plač večje, ker so upoštevani tudi zaposleni pri delodajalcih, ki imajo dva oziroma enega zaposlenega.

Slika: Primerjava ravni minimalne bruto plače do povprečne bruto plače zasebnega sektorja, članice EU, 2008

Vir: Eurostat, 2010. Opomba: zasebni sektor brez kmetijstva in ribištva; za ostale članice EU-27 ni podatkov.
Opomba: Za Francijo in Nizozemsko je podatek za leto 2007, za Estonijo in Slovaško je podatek za leto 2006.

Tveganje revščine in materialna prikrajšanost

Tveganje revščine se je leta 2008 v Sloveniji nekoliko povečalo, v mednarodni primerjavi pa ostaja nizko, prav tako tudi dohodkovna neenakost. Leta 2008 je bila stopnja tveganja revščine¹ 12,3-odstotna, kar je za 0,8 odstotne točke višje kot leta 2007 (11,5 %). Kljub rahlemu povečanju pa stopnja tveganja revščine še vedno kaže dokaj nizko neenakost v Sloveniji. Tudi v primerjavi z državami EU ohranja Slovenija nizko stopnjo tveganja revščine, saj imajo nižjo le tri države: Češka (9 %), Slovaška in Nizozemska (obe po 11 %), Avstrija, Madžarska in Švedska pa imajo enako stopnjo kot Slovenija. Tudi nekateri drugi kazalniki neenakosti porazdelitve dohodka kažejo nizko dohodkovno neenakost v Sloveniji. Leta 2008 je Ginijev količnik za Slovenijo znašal 23,4 %, razmerje kvintilnih razredov (kvintilni količnik) pa je bilo 3,4, kar nas uvršča med države z najnižjo dohodkovno neenakostjo v EU-27².

Znotraj ugodnih povprečij pa je položaj nekaterih skupin prebivalstva še naprej zelo slab. Tako so največjemu tveganju revščine izpostavljena gospodinjstva brez delovno aktivnih članov (39,1 %), še posebej tista z vzdrževanimi otroki (57 %) ter enočlanska gospodinjstva (41,9 %) in enostarševske družine (28,8 %). Visoko stopnjo tveganja revščine imajo tudi brezposelni (37,6 %) in najemniki stanovanj (25,2 %). Vse naštete socialno ekonomske kategorije so z revščino najbolj ogrožene tudi v EU-27, vendar je zaskrbljujoče dejstvo, da se je brezposelnim in starim nad 65 let, še zlasti v enočlanskih gospodinjstvih, ogroženost z revščino še povečala. Vse te skupine prebivalstva pa bi bile še mnogo bolj ogrožene z revščino, v kolikor država ne bi imela relativno učinkovitega sistema socialnih transferjev, ki v Sloveniji v povprečju znižujejo revščino za približno polovico (v EU za dobro tretjino).

Čeprav je v Sloveniji stopnja materialne prikrajšanosti³ razmeroma nizka, se je v letu 2008 povečala za 2,6 o. t. v

Sloveniji je bila leta 2008 16,9-odstotna, kar pomeni, da je tolikšen delež oseb izkazoval pomanjkanje na najmanj treh od izbranih devetih elementov materialne prikrajšanosti. Med prebivalstvom, ki živi pod pragom tveganja revščine (ki velja za relativno revno), je bila stopnja materialne prikrajšanosti 42,7-odstotna. Tudi med prebivalstvom, ki ne velja za revno (z dohodka nad pragom tveganja revščine), materialna prikrajšanost ni zanemarljiva (13,3 %). Intenziteta materialne prikrajšanosti, ki pomeni povprečno število elementov materialne prikrajšanosti (od skupno devetih), je bila v Sloveniji v vseh izračunanih letih (2005–2008) enaka, in sicer 3,5.

Slovenija se po splošni stopnji materialne prikrajšanosti uvršča v sredino držav EU. Splošna stopnja materialne prikrajšanosti je povsem enaka kot v povprečju EU (17 %); enaka je tudi med prebivalstvom, ki živi nad pragom tveganja revščine (13 %), pri prebivalstvu, ki velja za relativno revno, pa je v Sloveniji (43 %) nekoliko višja kot v EU (40 %). Razlike med državami EU pa so zelo velike. Slovenija se po splošni stopnji materialne prikrajšanosti uvršča v sredino, skupaj z Italijo, Češko in Avstrijo. Podatki o materialni prikrajšanosti kažejo mnogo večje razlike med državami kot podatki o relativni revščini in s tem tudi realnejšo sliko življenjskih razmer v državah EU.

Tudi subjektivne ocene iz ankete o življenjskih pogojih⁴ kažejo, da so se materialne razmere prebivalstvu Slovenije nekoliko poslabšale. Povečal se je namreč delež ljudi, ki spadajo v skupino, ki težko oz. zelo težko preživi s svojimi prihodki. Leta 2007 je bilo teh ljudi 22 %, leta 2008 pa 27 %. Znotraj te kategorije je bilo najteže enostarševskim družinam (39 %) in enočlanskim gospodinjstvom (36 %).

¹ Podatek temelji na izračunu razpoložljivih dohodkov, brez dohodkov v naravi.

² Podatki za EU-27 za leto 2008 kažejo: Ginijev količnik 31 % kvintilni količnik 5, stopnja tveganja revščine pa je bila 17 %.

³ Stopnja materialne prikrajšanosti prikazuje odstotek ljudi, ki izkazujejo pomanjkanje pri najmanj treh elementih materialne prikrajšanosti od skupno devetih. Elementi se nanašajo na posedovanje oziroma pomanjkanje trajnih življenjskih dobrin in na prikaz ekonomskih obremenitev gospodinjstva. Treba je poudariti, da gre pri naboru elementov materialne prikrajšanosti, za prikrajšanost, ki je posledica omejenih virov gospodinjstva in ni posledica drugačnih okusov, življenjskih stilov, drugačnih izbir in drugačnih življenjskih okoliščin. *Elementi materialne prikrajšanosti so naslednji:* 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice izven domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano

(z mesom, piščancem, ribo ali ustrezno brezmesno hrano vsak drugi dan), 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon, 9. imeti osebni avto.

⁴ Vir: SURS; Anketa o življenjskih pogojih (EU-SILC); podatkovni portal SI-STAT.

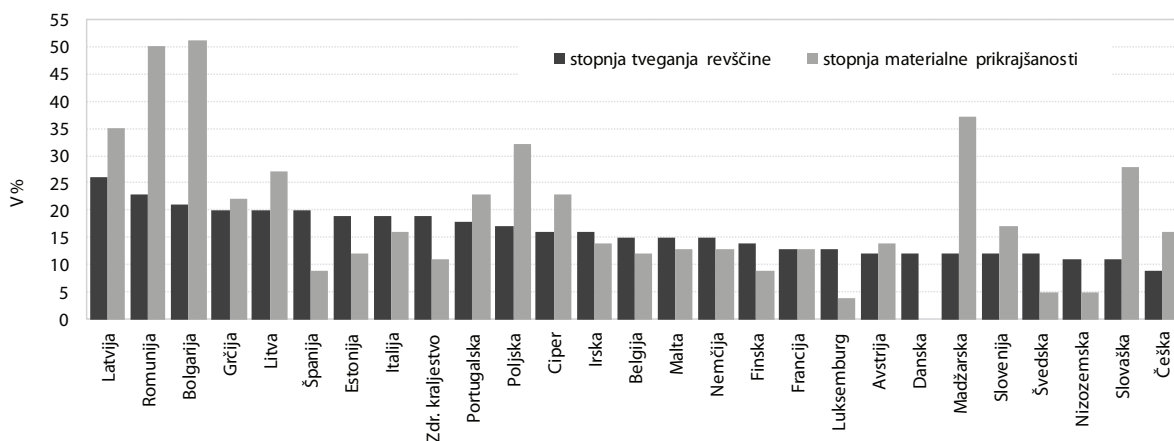
Tabela: Izbrani kazalniki tveganja revščine in dohodkovne neenakosti, SLO, EU-25, (dohodki v naravi niso vključeni), v %

Leto	2000		2005		2006		2007		2008	
Stopnje tveganja revščine:	SLO	EU-25	SLO	EU-25	SLO	EU-25	SLO	EU-25	SLO	EU-25
- celotno prebivalstvo	13,0	16	12,1	16(ps)	11,7	16	11,5	16	12,3	16
- pred socialnimi transferji ¹	37,2	23	25,8	26	24,2	26	23,1	26	23	25
- ženske	13,5	17	13,6	17	13	17	12,9	17	13,6	17
- moški	12,5	15	10,6	15	10,3	15	10,1	15	11	15
- otroci (0-18 let)	np	np	12	19	12	19	11	19	12	19
- mladi (18-24 let)	np	np	10	19	9	20	9	20	10	20
- stari (65+ let)*	23,4	17	20,4	19	20	19	19,4	19	21,3	19
- enostarševske družine***	17,5	30**	21,4	31	22,1	32	28,6	34	28,8	35
brezposelne osebe	39,5	np	24,9	39	33	41	35,9	42	37,6	44
- najemniki stanovanj	16,6	24**	25,7	23	21,9	23	25,7	25	25,2	25
Kvintilni količnik 80/20	3,1	4,5	3,4	4,9	3,4	4,8	3,3	4,8	3,4	4,8
Ginijev količnik	22	29	24,1	30	23,8	30	23,3	30	23,4	30

Vir: SI-STAT podatkovni portal, 2010; Eurostat, 2010.

Opombe: ¹ pokojnine so vštete med dohodke; * gre za revščino starih oseb, ne glede na to, v kakšnem gospodinjstvu živijo; (ps) prekinjena serija; ** podatek za leto 2001, np – ni podatka; *** to statistično pomeni enostarševsko gospodinjstvo z vsaj enim vzdrževanim otrokom.

Slika: Stopnje tveganja revščine po socialnih transferjih v državah EU-27 v letu 2008 (dohodki v naravi niso vključeni) in stopnje materialne prikrajšanosti, v %

Vir: Eurostat SILC: Material deprivation - Economic strain and durables dimension in At-risk-of-poverty rate after social transfers, 2009.

Zmožljivosti zdravstva

Število zdravnikov v Sloveniji se počasi povečuje, vendar se zaostanek za evropskim povprečjem ohranja. Potem ko se je v letu 2007 rast števila zaposlenih zdravnikov v Sloveniji vendarle nekoliko okrepila, je bila v letu 2008 ponovno zelo nizka. Število zaposlenih zdravnikov se je v letu 2008 povečalo le za 40 in doseglo 4.854, na 100.000 prebivalcev pa jih je bilo 238,8 (v letu 2007 237,6). V povprečju EU je bilo v letu 2007 zaposlenih 322,4 zdravnikov na 100.000 prebivalcev. Število zdravnikov bi lahko v Sloveniji povečali le ob hitrejši rasti števila diplomantov medicine in z večjim prilivom tujih zdravnikov (Socialni razgledi 2009). Slovenija močno zaostaja predvsem po številu splošnih zdravnikov. V letu 2006 je bilo na 100.000 prebivalcev le 48,8 splošnih zdravnikov¹; povprečje EU-25 pa je znašalo 96,7. Teh zdravnikov tudi najbolj primanjkuje, predvsem je problematična ustreza regionalna pokritost. V ta namen je ZZZS v zadnjih letih zagotovil prednostno financiranje dodatnih timov splošnih zdravnikov ter otroških in šolskih dispanzerjev za območja s podpovprečno preskrbljenostjo, tako da so bili v letu 2008 v vseh območnih enotah ZZZS doseženi minimalni standardi. Primerjave z evropskimi državami kažejo tudi na visok zaostanek pri specialistih anesteziologih in ginekologih.

Problematična je predvsem zmožljivost javnega zobozdravstva za odrasle. Število zobozdravnikov na 100.000 prebivalcev se je po nekaj letih rasti v letu 2008 znižalo na 59,8 (v letu 2007 je znašal 60,9) oziroma za 18 zobozdravnikov (na 1.216). V primerjavi s povprečjem EU (59,9 na 100.000 prebivalcev v 2007) po tem kazalniku sicer ne zaostajamo, deloma pa je ugodnejše razmerje kot pri zdravnikih povezano tudi z razvitostjo zasebnosti v zobozdravstvu. V letu 2008 je bilo med zobozdravniki že 48,6 % zasebnikov s koncesijo in 11,8 % čistih zasebnikov². Vendar pa je z vidika dostopnosti zobozdravstva treba ob tem izpostaviti problem dolgih čakalnih dob v javni mreži, zlasti za odrasle in podatek, da naj bi bila dobra petina odraslih zavarovancev brez izbranega zobozdravnika³.

V Sloveniji je na prebivalca zaposlenih večje število medicinskih sester kot v povprečju v EU, vendar jih ima le četrtna visoko izobrazbo. V letu 2008 je bilo v Sloveniji 794 medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov na 100.000 prebivalcev⁴, kar nas med evropskimi državami uvršča v zgornjo polovico (povprečje EU v letu 2007: 745,6). Tudi razmerje med številom medicinskih sester in zdravniki,

ki je v Sloveniji v letu 2008 znašalo 3,3, je nad ravni povprečja OECD (2,9 v letu 2007). Vendar pa je pri obeh navedenih kazalnikih treba izpostaviti, da ima v Sloveniji višjo ali visoko izobrazbo le četrtna medicinskih sester, v evropskih državah, za katere razpolagamo s podatki, pa v povprečju kar tri četrtine. Države se namreč v razmerju števila medicinskih sester na zdravnika zelo razlikujejo tudi zaradi različnih praks prenosa nalog na medicinske sestre. V državah z nižjim številom zdravnikov imajo praviloma razmeroma visoko število medicinskih sester z visoko izobrazbo, ki lahko prevzamejo bolj odgovorne naloge. V Sloveniji pa so zaradi nižje izobrazbene ravni medicinskih sester možnosti prenosa odgovornih nalog na medicinske sestre bolj omejene. Razmerje med številom sester in številom zdravnikov v državah OECD sicer v povprečju upada, kar je v veliki meri povezano z napredkom v medicinski tehnologiji, manj invazivnimi kirurškimi posegi in boljšimi zdravili. Slednje omogoča skrajševanje ležalne dobe v bolnišnicah, zmanjševanje števila bolniških postelj in več dnevne obravnave bolnikov, kar ima za posledico, da potrebe po zdravnikih naraščajo hitreje kot potrebe po medicinskih sestrah (Health at a glance, 2009).

Število farmacevtov, zaposlenih v lekarnah, v Sloveniji močno zaostaja za povprečjem EU. V Sloveniji je približno tretjina vseh aktivnih farmacevtov zaposlenih v industriji. V lekarnah je bilo leta 2007 zaposlenih le 47 farmacevtov na 100.000 prebivalcev, v povprečju EU pa 71,4. Pomanjkanje farmacevtov v lekarnah pomeni tudi manjšo dostopnost zdravil in lekarniških storitev prebivalcem.

¹ Vir: WHO, Health-for-all Database.

² Podatki Zdravniške zbornice. Vključeni so tudi zobozdravniki specialisti.

³ Resolucija o nacionalnem programu zdravstvenega varstva 2008–2013, januar 2008.

⁴ V letu 2008 je bilo v Sloveniji 4.104 medicinskih sester z višjo ali visoko izobrazbo in 12.092 zdravstvenih tehnikov (vštete so tudi babice), skupaj 16.196 (Statistična pisarna IVZ, november 2009).

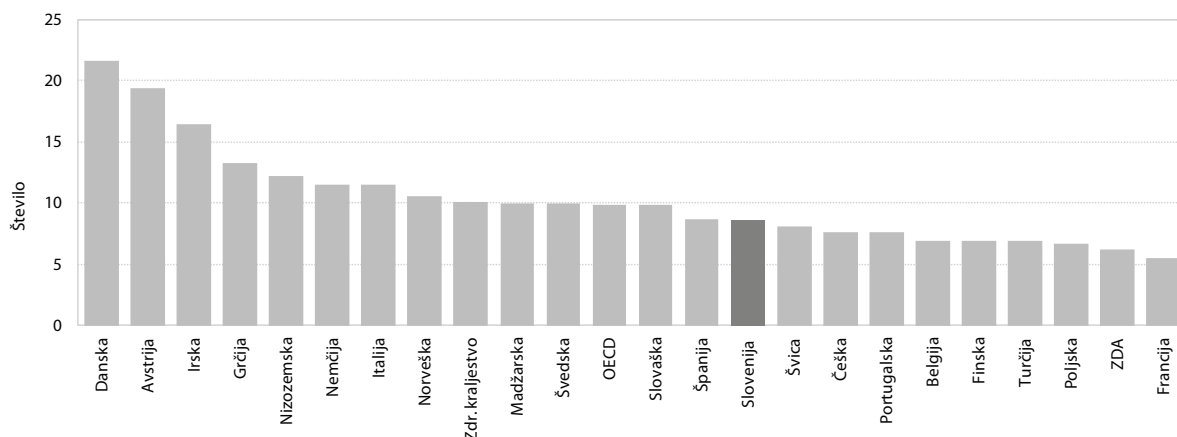
Tabela: Človeški viri v zdravstvenem sistemu v Sloveniji¹ in članicah EU

	Zaposleni zdravniki na 100.000 prebivalcev			Zaposleni zobozdravniki na 100.000 prebivalcev		Zaposlene medicinske sestre na 100.000 prebivalcev		Farmacevti zaposleni v zdravstvu na 100.000 prebivalcev	
	2000	2006	2007	2000	2007 ²	2000	2007	2000	2007
EU	308,2	320,6	322,4	58,2	59,9	671,9	745,6	71,2	71,4
Avstrija	315,2	365,0	374,2	44,6	53,9	715,2	735,1	56,5	63,2
Belgija	385,0	400,8	401,6	82,5	81,0	539,8	587,8	104,5	115,4
Bolgarija	337,8	365,7	364,9	83,2	84,6	386,3	422,0	np	np
Ciper	258,0	250,4	271,5	88,7	91,6	422,46	435,97	17,2	21,3
Češka	337,1	355,7	np	64,9	67,4	759,7	842,70	49,3	56,04
Danska	269,8	314,4	314,4	79,9	81,9	1233,9	1433,7	22,1	18,1
Estonija	309,7	320,9	323,4	76,2	85,0	586,0	636,0	59,6	65,1
Finska	250,1	268,7	269,5	82,0	79,0	639,2	855,3	148,0	np
Francija	332,0	339,0	337,0	68,0	67,0	674,6	780,42	102,5	113,8
Grčija	433,0	535,0	np	113,0	127,0	310,2	326,81	np	np
Irska	223,0	293,0	303,0	50,0	58,0	1400,5	1549,77	80,3	96,89
Italija	414,0	369,0	365,0	56,0	55,0	525,6	700,69	110,43	74,65
Latvija	288,4	293,2	287,4	52,3	67,9	458,6	536,1	np	64,2
Litva	364,0	364,6	371,1	68,7	68,9	765,9	707,1	59,6	74,0
Luksemburg	232,8	333,3	348,3	63,8	77,9	841,7	1532,0	74,0	83,7
Madžarska	268,5	303,7	280,6	32,4	39,9	558,5	579,9	48,1	54,6
Malta	np	np	np	np	np	np	581,8	np	107,7
Nemčija	325,8	345,5	np	73,4	np	939,7	781,19	56,0	59,87
Nizozemska	319,0	382,0	392,0	46,0	50,0	1296,82	1505,00	16,8	17,35
Poljska	222,3	218,0	219,1	30,7	35,0	495,7	517,6	57,9	60,6
Portugalska	263,5	np	np	37,0	np	353,2	481,42	78,78	97,83
Romunija	192,8	215,8	222,0	35,5	54,0	np	639,6	31,3	51,5
Slovaška	336,0	315,9	np	44,4	50,3	747,68	631,60	43,6	np
Slovenija	215,0	235,8	237,6	58,2	60,9	685,0	769,3	37,5	48,1
Španija	316,00	363,00	365,00	44,0	55,0	642,2	743,68	81,2	91,98
Švedska	307,8	356,6	np	80,5	82,7	991,8	1083,4	59,9	72,74
Zdr. kraljestvo	np	np	248,5	np	48,1	np	903,9	np	26,4

Viri: Eurostat Portal Page, 2010; razen za Finsko, Francijo, Grčijo, Irsko, Italijo, Nizozemsko in Španijo je vir podatkov OECD Health Data 2009 in WHO HFA-DB. Za povprečja EU-27 je vir baza Svetovne zdravstvene organizacije: HFA-DB (metodologije poročanja podatkov so bile za navedene kategorije v letu 2007 za Eurostat / WHO in OECD poenotene).

Opombe: ¹ Za leto 2008 so kazalniki za Slovenijo navedeni v besedilu, v tabeli pa so podatki za leto 2007, ker so to zadnji razpoložljivi podatki za države EU; ² Leto 2006 za povprečje EU-27, Češko, Finsko, Grčijo, Slovaško in Švedsko; np – ni podatka.

Slika: Število diplomantov medicine na 100.000 prebivalcev v Sloveniji v letu 2008 in državah OECD v letu 2007

Vir: OECD Health Data 2009, IVZ: Zdravstveni statistični letopis 2008.

Vključenost odraslih v izobraževanje

Vključenost odraslega prebivalstva v formalno izobraževanje¹ se je v letu 2007 rahlo zmanjšala. Vključenost v izobraževanje povečuje zaposljivost posameznika ter zmanjšuje verjetnost brezposelnosti. Višja stopnja izobrazbe tudi zmanjšuje tveganje revščine, ki je v Sloveniji v povprečju najvišja pri posameznikih z nižjo izobrazbo (največ končano osnovno šolo). Vključenost v izobraževanje pozitivno vpliva na družbeno blaginjo in socialno kohezijo ter življenjsko raven. V letu 2007, za katerega so na voljo zadnji dosegljivi podatki, je vključenost odraslih, starih 25–64 let, v vse ravni formalnega izobraževanja znašala 4,2 % in za 1,1 o. t. presegala povprečje EU. V primerjavi s predhodnim letom se je rahlo zmanjšala (za 0,2 o. t.), vrednost povprečja EU pa se je ohranila na ravni leta 2006. V obdobju 2000–2007 se je vključenost odraslih v izobraževanje pri nas povečala za 1,7 o. t., v povprečju EU pa se je rahlo zmanjšala.

Vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje se je v letu 2007 ohranila na ravni predhodnega leta, vključenost odraslih v terciarno izobraževanje pa se je v letu 2008/2009 rahlo zmanjšala, vendar ne zaostaja za EU. V zadnjem letu (2007) je vključenost v srednješolsko izobraževanje znašala 0,8 %, s čimer je presegala povprečje EU, ki je tega leta znašalo 0,6 %. V primerjavi z letom 2006 se je vključenost v srednješolsko izobraževanje, tako kot vrednost povprečja EU, ohranila na enaki ravni, v obdobju 2000–2007 pa se je pri nas nasprotno od povprečja EU povečala. Vključenost v terciarno izobraževanje se je že tretje leto zapored rahlo zmanjšala in je v letu 2008/2009 znašala 3,2 %. Slovenija je v letu 2007, za katerega so na voljo zadnji mednarodno primerljivi podatki, po vključenosti odraslih v terciarno izobraževanje s 3,4 % vključenih presegala povprečje EU, ki je tega leta znašalo 2,4 %. V obdobju 2000–2007 se je vključenost odraslih v terciarno izobraževanje pri nas povečala bolj kot v povprečju v EU (Slovenija: za 1,4 o. t.; EU: za 0,5 o. t.).

Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje se je v letu 2008 zmanjšala, po zadnjih podatkih za leto 2007 pa je višja kot v EU. Poleg vključenosti v formalno izobraževanje je z vidika zaposljivosti in socialne vključenosti pomembna tudi vključenost odraslih v neformalno izobraževanje². V letu 2008 je bilo po podatkih Ankete o delovni sili v neformalno izobraževanje vključenih 8,6 % prebivalcev, starih 25–64 let, v primerjavi z letom 2007 pa se je vključenost v neformalno izobraževanje zmanjšala za

0,8 o. t. Pri vključenosti v neformalno izobraževanje se kažejo velike razlike glede na doseženo formalno izobrazbo. Vključenost nizko izobraženih v izobraževanje je nizka (1,9 %) in je močno zaostajala za vključenostjo srednješolsko (6,6 %) in terciarno izobraženih v izobraževanje (18,5 %). V letu 2008 se je vključenost v neformalno izobraževanje zmanjšala pri vseh izobrazbenih skupinah prebivalcev, najbolj pri terciarno izobraženih. V obdobju 2003–2008 se je vključenost odraslih v neformalno izobraževanje povečala za 1,1 o. t. Na mednarodni ravni so dosegljivi podatki o vključenosti v neformalno izobraževanje za leto 2007³ po podatkih mednarodne Ankete o izobraževanju odraslih⁴. V Sloveniji je bilo v neformalno izobraževanje v letu vključenih 36,2 % prebivalcev, starih 25–64 let, kar je bilo za 3,5 o. t. več od povprečja EU.

³ Mednarodna Anketa o izobraževanju odraslih (Adult education survey) je pilotna anketa, podatki so na voljo le za leto 2007.

⁴ Anketa o izobraževanju odraslih se po metodoloških značilnostih močno razlikuje od Ankete o delovni sili, zato podatki niso primerljivi. V okviru Ankete o izobraževanju odraslih so anketiranci poročali o izobraževalnih dejavnostih v obdobju zadnjih 12 mesecev ali v zadnjem koledarskem letu. V Sloveniji so anketiranci poročali o izobraževalnih dejavnostih v obdobju zadnjih 12 mesecev pred anketiranjem. Anketa o delovni sili (ADS) pa meri vključenost prebivalstva, starega 25–64 let, v izobraževanje v obdobju štirih tednov pred izvajanjem ankete o delovni sili. Indikator je izračunan na osnovi letnega povprečja četrletnih podatkov.

¹ Zajeti so redno in izredno vpisani na vseh ravneh formalnega izobraževanja (nižje, srednješolsko in terciarno izobraževanje).

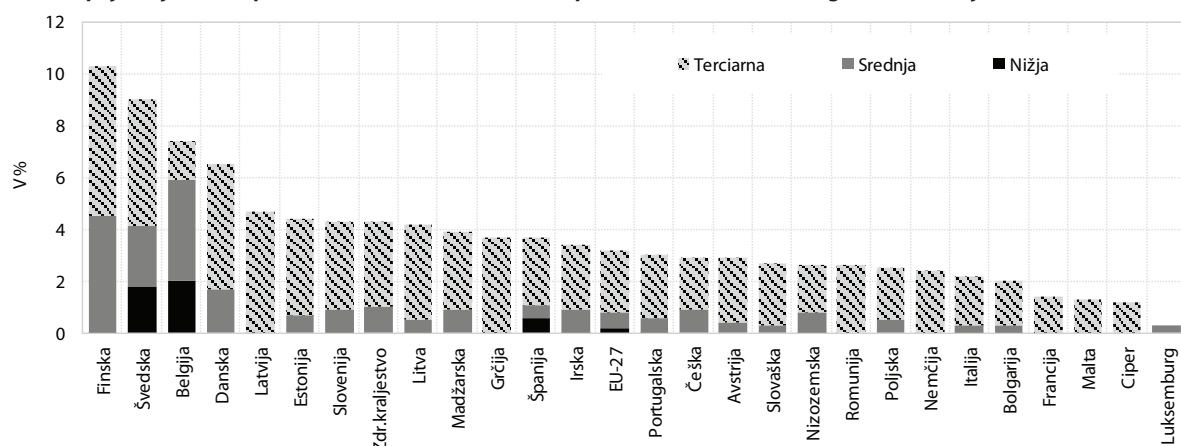
² Mednarodno dosegljivih podatkov o vključenosti odraslih v neformalno izobraževanje po anketi o delovni sili ni na razpolago. V letu 2003 je prišlo do spremembe metodologije izračunavanja kazalnika, zato je prikazano obdobje 2003–2008.

Tabela: **Vključenost prebivalstva v starosti 25–64 let v vse ravni formalnega izobraževanja, EU-27, v %**

	1998	2000	2005	2006	2007
EU	np	3,3	4,2	3,1	3,1
Belgija	np	5,1	7,4	7,5	7,5
Bolgarija	np	1,5	1,7	1,8	1,9
Češka	np	1,1	2,7	2,7	2,9
Danska	np	5,0	6,7	6,6	6,6
Nemčija	np	2,4	2,3	2,4	2,3
Estonija	np	np	4,4	4,4	4,5
Irska	np	2,0	2,8	3,4	3,4
Grčija	np	0,6	3,0	3,1	3,8
Španija	np	2,5	3,7	3,8	3,7
Francija	np	np	1,5	np	1,5
Italija	1,7	1,9	2,2	2,2	2,2
Ciper	np	0,3	1,0	1,2	1,2
Latvija	1,5	2,9	4,8	4,8	4,7
Litva	0,9	1,6	4,2	4,3	4,2
Luksemburg	np	0,3	0,4	0,6	0,3
Madžarska	1,5	2,3	4,0	4,0	3,9
Malta	np	0,8	1,9	1,8	1,3
Nizozemska	2,9	2,6	2,5	2,5	2,5
Avstrija	3,2	3,3	2,6	2,6	2,9
Poljska	np	2,0	np	np	2,6
Portugalska	2,8	3,3	3,3	2,9	3,0
Romunija	np	np	np	np	2,6
Slovenija	1,5	2,5	4,4	4,4	4,2
Slovaška	np	np	2,1	2,4	2,7
Finska	5,6	6,9	9,4	9,8	10,2
Švedska	np	10,3	9,4	9,3	9,0
Zdr.kraljestvo	7,1	11,0	13,9	4,4	4,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: **Stopnje vključenosti prebivalstva v starosti 25–64 let v posamezne ravni formalnega izobraževanja, 2007, v %**

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2010.

5. PRIORITETA:

Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

- Emisijsko intenzivne industrije
- Energetska intenzivnost
- Obnovljivi viri energije
- Delež cestnega prometa v blagovnem prometu
- Implicitna davčna stopnja na rabo energije
- Intenzivnost kmetovanja
- Intenzivnost poseka lesa
- Odpadki
- Koeficient starostne odvisnosti
- Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov
- Stopnja rodnosti
- Selitveni koeficient
- Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti
- Izdana gradbena dovoljenja
- Potrošnja gospodinjstev za kulturo

Emisijsko intenzivne industrije

Po večletni visoki rasti se je obseg emisijsko intenzivne proizvodnje v letu 2008 zmanjšal za 2,4 %, v letu 2009 pa kar za 18,6 %. Skupni obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij, to je panog dejavnosti, ki se po intenzivnosti škodljivih emisij (v zrak, vodo, zemljo) na enoto proizvoda najslabše uvrstijo¹, je v Sloveniji vse obdobje po letu 1999 naraščal hitreje od ostalih panog predelovalnih dejavnosti. Prehitevanje je bilo izrazito leta 2003 in v letih 2006 in 2007 (za okoli 7 odstotnih točk). V letu 2008 je bilo prehitevanje prekinjeno, saj se je obseg emisijsko intenzivne proizvodnje zmanjšal (za 2,4 %), proizvodnja ostalih panog pa je porasla (za 3,8 %). V letu 2009 pa se je obseg te proizvodnje zmanjšal podobno kot pri ostali proizvodnji. Ob nazadovanju obsega proizvodnje se je v letu 2008² znižal tudi delež dodane vrednosti (DV) emisijsko intenzivnih industrij v celotnih predelovalnih dejavnostih, na 22,4 %, kar je na nivoju, doseženem v letu 2004. Zmanjšanje je bilo predvsem posledica nižjega deleža dodane vrednosti ustvarjene v proizvodnji kovin, in sicer v proizvodnji aluminija.

V letu 2008 se je nadaljevalo zmanjševanje energetske intenzivnosti predelovalnih dejavnosti. Raba končne energije³ (energetska poraba v TJ) na enoto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, ki je glavni kazalnik kakovostnih sprememb v industrijski proizvodnji, se je v obdobju 2001–2004 zmanjševala po povprečni letni stopnji 1,3 %, v letu 2005 pa je celo porasla (za 1,8 %). Po letu 2006 je prišlo do ugodnega preobrata, saj se je raba končne energije na enoto dodane vrednosti precej zmanjšala: v letu 2006 za 4,4 %, v letu 2007 pa kar za 9,1 % in v letu 2008 za 8,8 %. V zadnjem letu je k izboljšanju največ prispevala nižja poraba energije (še zlasti električne) v proizvodnji kovin, saj se je zaradi prilagajanja proizvodnje IPPC direktivi v letu 2008 zmanjšala proizvodnja primarnega aluminija za četrtno; namesto nekdanjih 12 % je bilo v tej proizvodnji porabljene le 7,3 % celotne električne energije, ki jo porabimo v Sloveniji (znižanje z 1,7 TWh letno na 1,2 TWh letno).

Velik del industrije je vključen v emisijsko trgovanje (ETS⁴) in bo po letu 2012 soočen s povečanjem stroškov iz tega

naslova. V prvi in drugi fazi trgovanja v okviru ETS (2005–2012) so bila emisijska dovoljenja razdeljena brezplačno, z letom 2013 pa se bodo kupovala na dražbah. Vendar bo za industrijo prehod postopen: leta 2013 bo industrija upravičena do brezplačnih kuponov v višini 80 % osnove, ki bo določena glede na 10 najbolj učinkovitih obratov oz. naprav v EU v posameznem proizvodnem sektorju (benchmark), do leta 2020 bo delež brezplačnih kuponov znižan na 30 %, z letom 2027 pa bo morala tudi industrija emisijska dovoljenja v celoti kupovati na dražbah. Industrijski sektorji, ki bi bili potencialno izpostavljeni tveganju odlivanja ogljika, pa bodo prejeli brezplačne kupone ob upoštevanju merila najboljše razpoložljive tehnologije. Evropska komisija je konec leta 2009 izdala sklep, v katerem je na podlagi kriterijev določenih v t. i. podnebno-energetskem paketu identificirala, kateri so izpostavljeni sektorji predelovalnih dejavnosti⁵. Teh je na četrti ravni Standardne klasifikacije dejavnosti več kot 150, poleg še nekaj sektorjev na ravni samih izdelkov. Na podlagi teh določil ocenjujemo, da bo skoraj celotna slovenska industrija, vključena v ETS, upravičena do brezplačnih emisijskih dovoljenj glede na »benchmark«. Ker pa se bodo »benchmark« vrednosti določile šele do konca leta 2010, še ni jasno, kakšen bo dejanski strošek emisij za slovensko industrijo. Po ocenah Evropske komisije bodo sektorji predelovalnih dejavnosti, ki so določeni kot izpostavljeni, v povprečju dejansko morali kupiti približno 60 % emisijskih dovoljenj, ostali pa v višini več kot 70 % v letu 2013. Sicer sveženj določa, da morajo biti izpusti naprav, ki so vključene v emisijsko trgovanje ETS, do leta 2020 glede na leto 2005 nižji za 21 %.

¹ Po metodologiji Svetovne banke po skupinah klasifikacije SKD sem sodijo: celotna proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken, celotna proizvodnja vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih, od proizvodnje kovin in kovinskih izdelkov le proizvodnja kovin, od proizvodnje drugih nekovinskih mineralnih izdelkov pa proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov.

² Zadnji podatki o dodani vrednosti po posameznih predelovalnih dejavnostih so na voljo za leto 2008.

³ Energetska poraba po dejavnostih, v TJ (SURs).

⁴ Emission trade system.

⁵ Uradni list Evropske unije, 24. 12. 2009, C(2009) 10251.

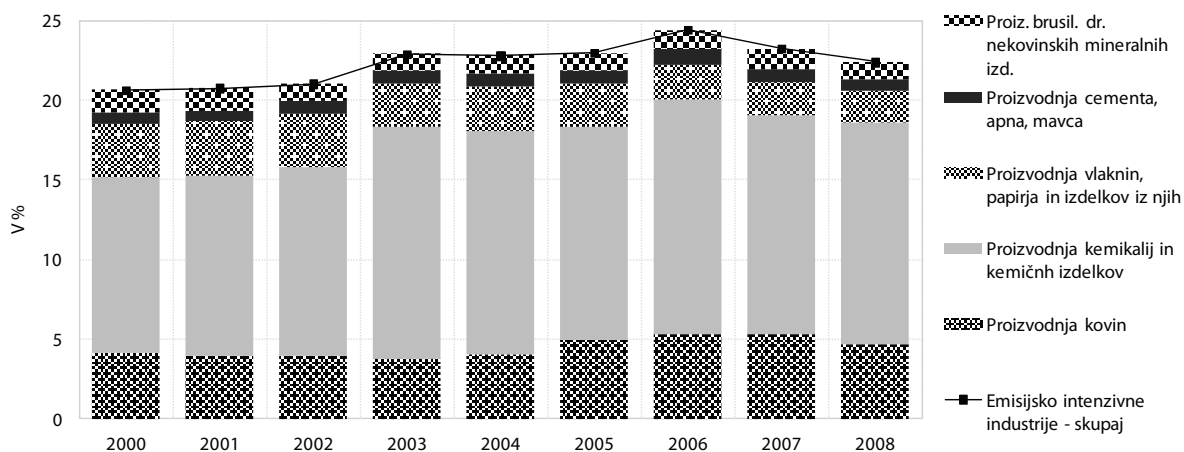
Tabela: Indeksi rasti obsega proizvodnje in dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in emisijsko intenzivnih industrijah

Indeksi realne rasti	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Dodana vrednost predelovalnih dejavnosti	109,7	104,3	107,2	107,7	100,1	83,5
Proizvodnja predelovalnih dejavnosti	107,1	104,0	106,2	108,5	102,6	81,8
Proizvodnja v emisijsko intenzivnih industrijah	108,2	104,2	112,1	114,3	97,6	81,4
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	105,1	102,5	99,0	98,5	89,8	90,5
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	110,4	107,6	113,0	121,7	107,9	85,7
Proizv. dr. nekovinskih mineralnih izdelkov	96,4	93,1	106,2	105,8	102,5	74,3
Proizvodnja kovin	111,9	103,2	119,6	106,7	68,6	70,1
Proizvodnja pred. dej. brez emisijsko intenzivnih industrij	106,8	103,9	104,8	107,1	103,8	81,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi ter Rudarstvo in predelovalne dejavnosti, 2010; preračuni UMAR.

Opomba: Indeksi industrijske proizvodnje so do vključno leta 2004 izračunani iz količinskih podatkov, od leta 2005 pa iz vrednostnih podatkov.

Slika: Delež dodane vrednosti emisijsko intenzivnih industrij v Sloveniji, v % od dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti

Vir: SI-STAT - Račun proizvodnje in primarnih dohodkov 1995-2008, 2010; AJ PES - statistični podatki bilance uspeha gospodarskih družb.

Energetska intenzivnost

Slovenija ima relativno visoko stopnjo energetske intenzivnosti, ki se glede na ostale države EU prepočasi izboljšuje, v letu 2008 pa se je celo nekoliko povečala. Slovenija je v letu 2008 za BDP v višini milijon EUR (v stalnih cenah in tečajih leta 2000) potrebovala 258,5 toe¹ (ton naftnih ekvivalentov) primarne energije, države EU skupaj pa so tolikšen proizvod v letu 2007 ustvarile s 169,4 toe energije (Slovenija v tem letu z 253,3 toe). Enak proizvod smo torej ustvarili s približno 50 % večjo porabo energije kot v povprečju držav EU. Čeprav smo leta 1995 porabili še več kot 70 % in leta 2000 60 % več energije na enoto proizvoda kot v EU, v primerjavi z drugimi državami EU nismo toliko napredovali, saj so se v teh letih znižale tudi razlike (variabilnost) v energetske intenzivnosti med državami EU. Tako smo se po energetske intenzivnosti v letih 1995, 2000 in tudi 2007 uvrstili nad vse zahodnoevropske države, še višjo porabo od Slovenije pa so imele vse vzhodnoevropske države. Po uvrstitvi med evropskimi državami tako v zadnjih dvanajstih letih nismo naredili premika. Tako smo na primer od leta 2000 do leta 2007 v Sloveniji energetske intenzivnost znižali za 15,5 %, kar pa je le približno toliko, kot je to v povprečju uspelo državam EU (14,1 %; netehtano povprečje med stopnjami rasti). V letu 2007 se je v Sloveniji intenzivnost porabe energije sicer znižala za 6,3 %², v letu 2008 pa spet povišala, za 2,1 %.

Visoko energetske intenzivnosti deloma povezujemo z visokim deležem energetske intenzivnih predelovalnih dejavnosti v slovenskem gospodarstvu, pa tudi z nižjo splošno gospodarsko razvitostjo Slovenije. Delež predelovalnih dejavnosti v skupni dodani vrednosti vseh dejavnosti se je v letu 2008 sicer znižal za 1,3 o. t., na 22,1 % (v EU 16,8 %), in je bil nižji le od šestih držav EU. Poleg tega je pri nas v okviru predelovalnih dejavnosti delež energetske intenzivnih dejavnosti (papirna, kemična, nekovine in kovinska) med najvišjimi v EU. V letu 2008 so omenjene dejavnosti ustvarile okoli 45 % dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti (v EU 38 %), njihov delež porabe energije pa je bil kar 70-odstoten³. Poraba energije na prebivalca je bila v letu 2007 enaka povprečni v EU, gospodarska razvitost (BDP na prebivalca) pa je za povprečno evropsko zaostajala še za 31 %. Zato je bila poraba energije v primerjavi s tako nižjim proizvodom dosti večja kot v EU.

Ponovno zvišanje energetske intenzivnosti v letu 2008 v Sloveniji je bilo posledica visoke rasti porabe energije v prometu, medtem ko je rast BDP zaradi začetka krize že opešala. V letu 2008 se je gospodarska rast v Sloveniji skozi vse leto upočasnjevala in bila v zadnjem četrtletju že negativna, v povprečju leta pa je bila 3,5-odstotna. Poraba primarne energije pa se je povečala bolj, za 5,6 %⁴. To je pomenilo zvišanje energetske intenzivnosti za 2,1 %. Po podatkih SURS (ki zajema le domače prevoznike) se je namreč v zadnjem četrtletju 2008 obseg cestnega blagovnega prometa še močno zvišal (medletno za 17,2 %, na letni ravni za 18,4 %), prodaja dizelskega goriva v Sloveniji pa je v letu 2008 narasla kar za 23,1 %, kar je bila tudi posledica nižje ravni cen tega goriva kot v večini sosednjih držav⁵. Cestni blagovni promet je tako največ prispeval k ponovnemu povečanju energetske intenzivnosti. Relativno visoka raba energije je bila tako posledica povečane rabe naftnih proizvodov za 16,2 % oz. 402 ktoe, zvišanja obsega rabe nuklearne energije za 10,1 % oz. 150 ktoe (leto brez rednega remonta), povišanja rabe hidroenergije za 22,8 % oz. 64 ktoe (visoka vodnatost rek) in večje rabe biomase za 11,1 % oz. 52 ktoe (porast sosežiga biomase v termoelektrarnah).

Za preboj k manjši energetske intenzivnosti gospodarstva bodo v Sloveniji potrebni korenitejši ukrepi. V Sloveniji se je v obdobju 2000–2007 BDP povprečno letno povečeval za 2,3 o. t. hitreje kot v EU, a je bila rast porabe energije tudi višja za 1,3 o. t. Vendar pa se energetska intenzivnost ni izboljšala le v državah z večjim zaostankom, ampak na primer tudi na Irskem in v Združenem kraljestvu, ki sta po tem kazalniku med najuspešnejšimi. To kaže, da je zmanjševanje energetske intenzivnosti posledica tehnološkega razvoja in prestrukturiranja gospodarstva v smeri večjega prispevka dodane vrednosti storitev ter tudi politik, ki spodbujajo učinkovito rabo energije.

¹ Izračunano s podatkom Eurostata (zaradi zagotavljanja mednarodne primerljivosti) o intenzivnosti za leto 2007 ter z aplikacijo podatkov SURS o rasti BDP in rasti porabe energije v letu 2008. Podatki SURS in Eurostata se tudi sicer nekoliko razlikujejo.

² Environment and energy (Eurostat), 2009; izračun UMAR.

³ SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi in Energetika, 2009; izračun UMAR.

⁴ Podatki SURS.

⁵ Gl. indikator *Implicitna davčna stopnja na rabo energije*.

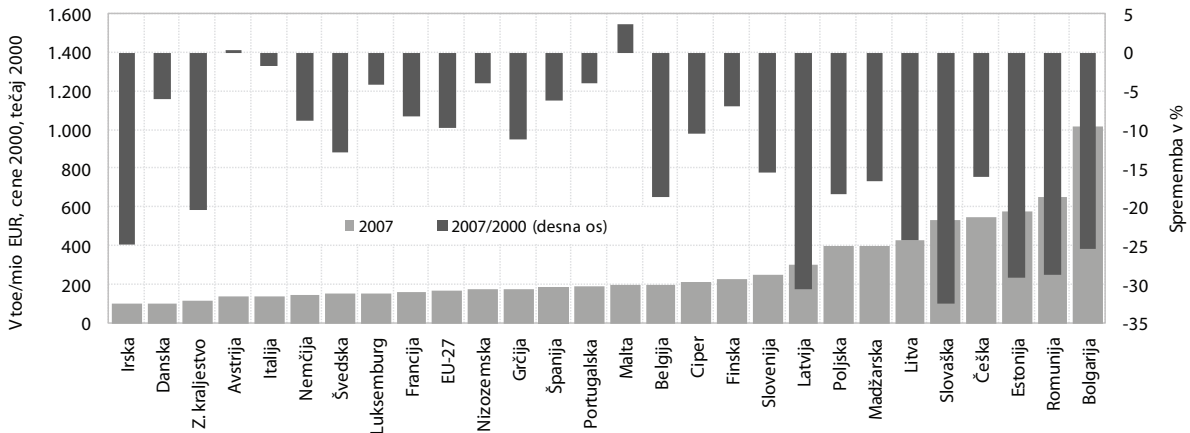
Tabela: Energetska intenzivnost (poraba primarne energije na enoto BDP), v toe/mio EUR

cene 2000, tečaj 2000

	1995	2000	2005	2006	2007
EU	208,5	187,4	181,5	176,1	169,4
Avstrija	148,4	140,3	152,2	149,2	140,7
Belgija	249,2	244,1	224,2	215,0	198,8
Bolgarija	1631,9	1360,7	1127,2	1089,7	1016,3
Ciper	236,4	237,1	209,0	212,1	212,2
Češka	728,3	659,1	613,3	587,7	553,2
Danska	134,5	112,5	106,5	109,6	105,7
Estonija	1174,7	819,1	624,1	551,3	580,7
Finska	277,4	246,0	231,4	240,8	229,2
Francija	192,3	180,0	177,0	171,2	165,4
Grčija	208,1	204,6	185,0	178,0	181,8
Irska	165,1	137,0	110,1	106,9	103,1
Italija	149,1	145,2	150,6	147,0	142,8
Latvija	709,1	440,9	356,7	328,2	306,6
Litva	881,7	571,2	478,3	434,0	432,5
Luksemburg	204,6	165,3	179,8	168,8	158,5
Madžarska	606,0	480,8	437,7	416,5	400,8
Malta	np	191,3	211,9	195,3	198,2
Nemčija	181,8	166,0	163,4	159,4	151,5
Nizozemska	217,4	184,3	184,8	174,6	177,1
Poljska	702,0	489,0	432,8	427,3	400,1
Portugalska	204,5	205,1	211,7	195,7	196,9
Romunija	np	920,3	736,1	706,2	655,6
Slovaška	951,6	796,2	680,3	619,7	538,6
Slovenija	357,3	299,8	284,6	270,2	253,3
Španija	199,7	196,2	195,4	187,3	184,2
Švedska	222,9	179,8	171,0	159,8	156,5
Združeno kraljestvo	162,6	144,7	128,8	123,3	115,5

Vir: Eurostat Portal Page - Structural indicators, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Energetska intenzivnost v državah EU v letu 2007 in sprememba med letoma 2000 in 2007

Vir: Eurostat Portal Page - Environment and Energy, 2010; izračuni UMAR.

Obnovljivi viri energije

Delež rabe obnovljivih virov energije (OVE) v Sloveniji niha v odvisnosti od rabe hidroenergije; v letu 2008 se je predvsem zaradi ugodnih hidroloških razmer povečal. Po podatkih SURS za leto 2008 je delež OVE v celotni porabi energije v Sloveniji znašal 11,3 %, v EU pa v letu 2007 po podatkih Eurostat 7,8 %. Po deležu obnovljivih virov se Slovenija še uvršča v zgornjo tretjino držav EU, a se je od leta 2000 do leta 2007 v EU omenjeni delež povečal, za 2,0 o. t., v Sloveniji pa znižal za 2,3 o. t. V zadnjih sedmih letih se je v Sloveniji namreč poraba energije povežala za 14,3 %¹, raba OVE pa se je celo znižala za 6,7 %. Znižanje in nihanja rabe OVE pri nas so zlasti posledica spremenljive proizvodnje hidroenergije ob pogostih sušnih obdobjih in prepočasni gradnji novih kapacitet. V letu 2008 so bile hidrološke razmere ugodne; proizvodnja hidroelektrarn se je povečala skoraj za četrtno (23,1 %), povečala se je tudi raba biomase in odpadkov (za 11,3 %), tako da je raba OVE porasla za 15,8 %. Ob rasti rabe celotne energije za 5,6 % se je delež OVE v letu 2008 tako povežal za 1,3 o. t.

V Sloveniji k rasti rabe OVE največ prispevata biomasa in hidroenergija, v EU pa tempo rasti narekujejo alternativni viri. Struktura obnovljivih virov, katerih raba se je v letu 2007 v EU povečala za 8,5 %, je bila naslednja: 69,8 % biomasa in odpadki (od tega najhitrejša rast rabe biogoriv, 50,5 %; delež 6,7 %), 18,9 % hidroenergija, 6,4 % vetrna energija (rast 26,7 %), 4,1 % geotermalna energija in 0,9 % sončna energija (rast 28,0 %; v tem rast fotovoltaike 51,6 %). V EU raba hidroenergije v zadnjih letih stagnira, raba lesa in lesnih odpadkov (49,4 % rabe OVE) pa se je v letu 2007 tudi zvišala le za 3,0 %. V Sloveniji je v letu 2008 delež biomase in odpadkov znašal 59,4 % (v tem rast rabe biogoriv za 71,0 %, a delež le 2,6 % OVE, in rast rabe bioplina za 17,8 %, delež 1,7 %), relativno višji kot v EU pa je delež hidroenergije, ki je znašal 40,6 %. Drugi obnovljivi viri v Sloveniji še niso statistično zajeti. Višji delež hidroenergije od Slovenije imata v EU le Slovaška in Avstrija. Raba posameznih OVE je v državah EU zelo različna. Tako je imela v letu 2007 na primer Estonija v strukturi kar 97,7 % lesa in lesnih odpadkov, Nizozemska 45,8 % trdnih komunalnih odpadkov, Luksemburg 30,8 % biogoriv, v Združenem kraljestvu so imeli 34,4 % bioplina, Slovaška največ, 38,6 %, hidroenergije, Irska 36,1 % vetrne, Italija 39,4 % geotermalne in Ciper kar 81,8 % sončne energije. V letu 2007 se je raba OVE po obsegu najbolj povečala v Nemčiji, kar je predstavljalo kar dve tretjini povišanja rabe OVE celotne EU.

Na zvišanje deleža OVE pri električni energiji je v letu 2009 poleg ugodne hidrologije vplival tudi padec gospodarske aktivnosti. V letu 2007 so v EU iz OVE proizvedli 15,6 % porabljene elektrike, v Sloveniji pa 22,1 %. Po tem ko je ta delež v Sloveniji trendno padal že od leta 2000,

se je v letu 2008 zaradi večje vodnatosti rek povežal na 29,1 %. V letu 2009 pa so bile razmere izjemne, saj se je zaradi gospodarske krize poraba elektrike v Sloveniji (po podatkih ELES) znižala za 10,7 %, proizvodnja (velikih) hidroelektrarn pa zaradi zelo ugodne hidrologije povečala za 21,9 %. Ocenjujemo, da se je zato v letu 2009 delež OVE pri elektriki povežal na okoli 38 %. V Sloveniji naj bi leta 2010 delež elektrike iz OVE v celotni porabi elektrike znašal 33,6 % (Nacionalni energetski program, 2004), kar pa ob predvideni povprečni proizvodnji hidroelektrarn in rahli rasti rabe elektrike ne bo doseženo (delež bo ob teh predpostavkah² ponovno nižji od 30 %).

Lani sprejeta nova shema podpor za proizvodnjo iz OVE naj bi precej spodbudila njihovo rabo. V EU naj bi se raba OVE s sedanjih (letu 2007) 7,8 % v primarni energiji do leta 2010 zaradi doseganja kjotskih ciljev povežala na 12 %, do leta 2020 pa delež v končni energiji na 20 %. Sloveniji je v direktivi o rabi obnovljivih virov³ določeno, da poveča rabo OVE s 16 % v 2005 na 25 % končne rabe energije v letu 2020 (v letu 2008 14,3 %). V Sloveniji je še nekaj potenciala tudi za izkoriščanje hidroenergije in energije vetra, a so nekateri projekti okoljsko sporni, sicer pa ambiciozni cilji zahtevajo aktivnejšo politiko spodbujanja rabe vseh potencialnih virov obnovljive energije. Zato je bila lani uveljavljena nova shema spodbujanja proizvodnje električne energije iz OVE in v soprodukciji toplote in električne energije z visokim izkoristkom, ki bo prispevala k povečanju rabe OVE. Prispevek v ceni električne energije za izvajanje te sheme se je za leto 2010 skoraj podvojil.

¹ Podatki Eurostat, ki se nekoliko razlikujejo od podatkov SURS, po katerih se je poraba energije povežala za 13,1 %.

² Povprečna predvidena proizvodnja hidroelektrarn po ELES in rast rabe električne energije v skladu z napovedjo gospodarske rasti Umar (Pomladanska napoved gospodarskih gibanj, 2010).

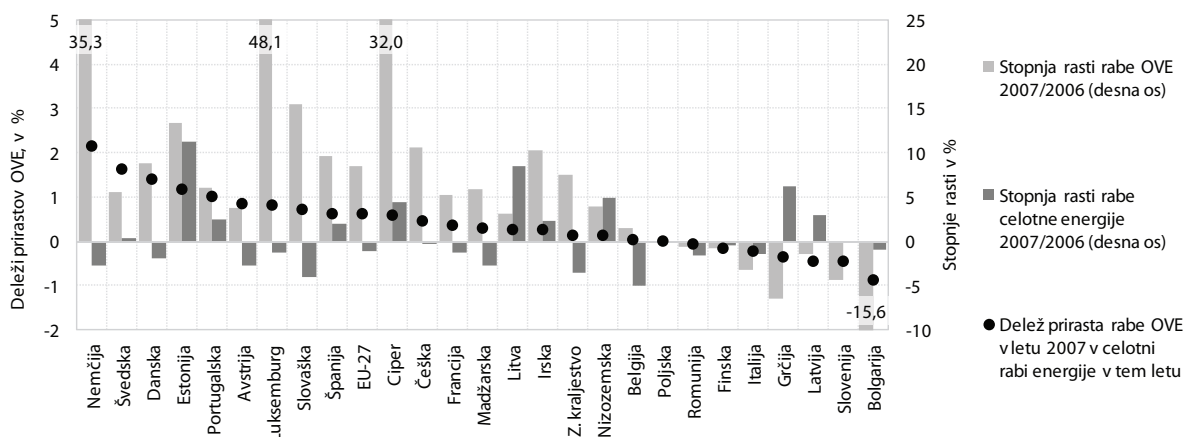
³ Directive of the European Parliament and of the Council on the promotion of the use of energy from renewable sources amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC.

Tabela: Delež rabe obnovljivih virov v celotni rabi primarne energije, v %

	1995	2000	2005	2006	2007
EU-27	5,1	5,8	6,7	7,1	7,8
Avstrija	21,8	22,8	21,1	22,3	23,8
Belgija	1,3	1,3	2,4	2,9	3,1
Bolgarija	1,6	4,2	5,6	5,5	4,7
Ciper	2,1	1,8	1,9	1,9	2,4
Češka	1,4	1,5	4,0	4,3	4,7
Danska	7,6	10,9	16,4	15,6	17,3
Estonija	8,7	10,3	10,6	9,8	10,0
Finska	21,1	23,8	23,1	22,7	22,6
Francija	7,7	7,0	6,3	6,6	7,0
Grčija	5,3	5,0	5,2	5,7	5,0
Irska	1,4	1,6	2,4	2,7	2,9
Italija	4,8	5,2	6,5	7,0	6,9
Latvija	27,2	31,8	33,0	31,0	29,7
Litva	5,7	9,2	8,8	9,3	8,9
Luksemburg	1,4	1,6	1,6	1,7	2,5
Madžarska	2,4	2,1	4,4	4,8	5,3
Malta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nemčija	1,9	2,8	5,1	6,0	8,3
Nizozemska	1,5	2,4	3,4	3,6	3,6
Poljska	3,9	4,2	4,8	5,1	5,1
Portugalska	16,2	15,3	13,2	17,1	17,6
Romunija	5,9	10,9	12,6	11,7	11,9
Slovaška	2,8	2,8	4,3	4,6	5,5
Slovenija	9,3	12,3	10,6	10,5	10,0
Španija	5,4	5,7	6,0	6,5	7,0
Švedska	25,9	31,4	29,6	29,4	30,9
Združeno kraljestvo	0,9	1,1	1,7	1,9	2,1

Vir: Eurostat Portal Page - Environment and Energy, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež spremembe rabe OVE v celotni rabi primarne energije ter stopnje rasti rabe OVE in celotne energije v državah EU v letu 2007

Vir: Eurostat Portal Page - Environment and Energy, 2010; izračuni UMAR.

Delež cestnega prometa v blagovnem prometu

Delež cestnih blagovnih prevozov, ki se v Sloveniji povečuje hitreje kot v EU, se je zaradi večjega znižanja prevozov po železnici okrepil tudi v kriznem letu 2009. Delež cestnega blagovnega prometa¹ (v celotnem cestnem, železniškem in notranjem vodnem blagovnem prometu; merjeno v tonskih kilometrih) je bil leta 2000 v Sloveniji še za 3,9 odstotne točke nižji kot v EU, a se je v naslednjih letih povečeval hitreje kot v EU in v letu 2005 že presegel povprečje EU. Cestni blagovni promet je v letu 2008 naraščal vse do konca leta in dosegel letno rast 18,4 %, železniški tovorni promet pa se je že malo znižal. V letu 2009 se je v prvih devetih mesecih medletno cestni blagovni promet znižal za 10,8 %, železniški pa kar za 26,9 %. Tako se je delež cestnega blagovnega prometa v letu 2009 še zvišal, z 82,2 % v 2008 na 84,8 % v prvih treh četrtletjih leta 2009. Visoka povišanja deleža cestnega prometa, ki so presegla tudi povišanje v Sloveniji, so po letu 1995 beležili v večini vzhodnoevropskih držav. V drugih državah EU so bila povišanja zmernejša; v treh državah se je delež cestnega prometa celo znižal.

Po obsegu cestnega blagovnega prometa na prebivalca se je Slovenija v samo nekaj letih od povprečja EU premaknila na drugo mesto. V Sloveniji registrirani avtoprevozniki so v letu 2003 prevozili po 3.528 tonskih kilometrov na prebivalca, kar je bilo nekje na povprečju držav EU-27 (oziroma le za 4,5 % več), medtem ko so jih pet let pozneje, to je v letu 2008, prevozili že 8.045 ali za 112,0 % več od povprečja držav EU. Obseg cestnega blagovnega prevoza na prebivalca je bil tako med najvišjimi v EU, takoj za luksemburškim. To je tudi posledica ugodne zemljepisne lege Slovenije, ki je na križišču V. in X. evropskega koridorja, kjer se je promet z zadnjima širitvama EU močno povečal. Poleg tega je z vstopom v EU za slovenske prevoznike pri prevozu po državah EU odpadlo veliko administrativnih ovir (predvsem pridobivanje omejenega števila dovolilnic, možnost opravljanja kabotaže²). V Sloveniji kot majhni srednjeevropski državi je tudi pričakovano velik delež mednarodnega in nižji delež notranjega blagovnega prometa. So pa z majhnostjo države ob vse večji globalizaciji in povezovanju med trgi različnih držav precejšnje tudi možnosti za hitrejši razvoj dejavnosti cestnega blagovnega prometa (gl. sliko).

V Sloveniji je bila rast obsega cestnega blagovnega prometa v obdobju 2003–2008 med najvišjimi v državah EU ter je močno presegala gospodarsko rast in rast

prometa po železnici. Rast blagovnega prometa je bila v Sloveniji 3,6-krat višja od gospodarske rasti: v obdobju 2003–2008 je bila povprečna letna rast BDP 5,0 %, rast cestnega blagovnega prometa 18,2 %, železniškega pa 3,1 % letno. V EU je bilo razhajanje rasti BDP in cestnega blagovnega prometa majhno (za četrtno), pomembna razlika pa je tudi ta, da sta bili v EU rasti cestnega in železniškega blagovnega prometa, z 2,8 % in s 3,2 % letno, precej bolj izenačeni. Prevoz blaga po železnici in po vodi je z vidika trajnostnega razvoja sprejemljivejši, zato ga je smiselno spodbujati in tako zaustaviti trend naraščanja cestnega tovornega prometa. To predstavlja izziv za Slovenijo in celotno EU. V času gospodarske krize se je pokazalo, da zadnja sanacija našega največjega železniškega prevoznika ni dala pričakovanih rezultatov in da so se do konca leta 2009 njegovi bilančni kazalci še poslabšali (95 mio EUR osnovni kapital in 350 mio EUR zadolženost, 80 mio EUR bilančne izgube). Hkrati je prišlo tudi do liberalizacije blagovnega železniškega trga in s tem do povečanja konkurence, kar je pomenilo dodatne pritiske. V Sloveniji bi izboljšanje obravnavanega kazalnika dosegli z nadaljnjim povečevanjem pretovora v koprskem pristanišču, ter z razvojem glavnega slovenskega železniškega prevoznika v sodobno transportno podjetje in s posodobitvijo železniške infrastrukture, kar bo slovenska investicijska prioriteta v naslednjem desetletju. Smiselna bi bila tudi čim večja vključitev eksternih stroškov prometa v cene prevozov.

¹ Podatki za cestni blagovni promet vključujejo le v državi registrirana cestna tovorna vozila, vključujejo pa prevoze doma in v tujini.

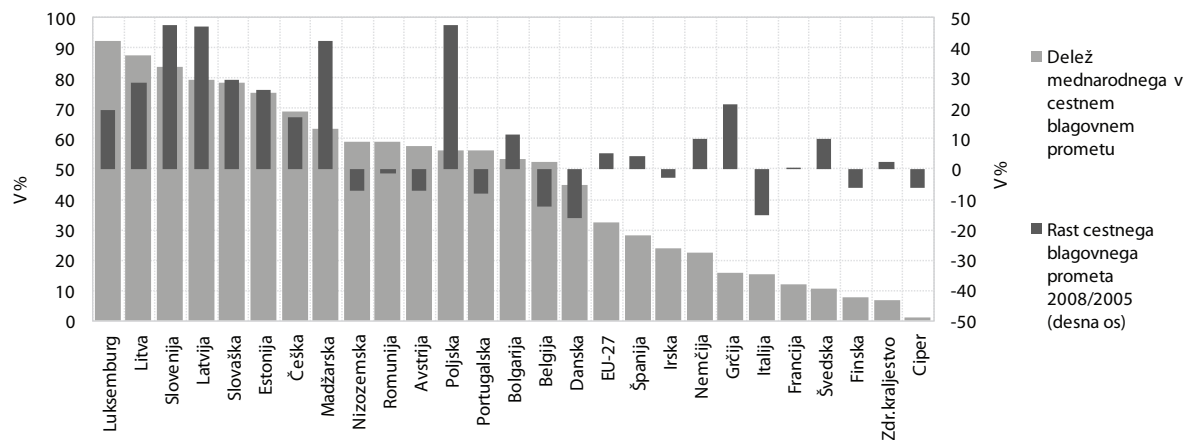
² Opravljanje prevoza znotraj neke druge države.

Tabela: Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU	np	73,7	76,4	76,2	76,2	76,4
Avstrija	63,5	64,8	64,1	63,2	60,9	58,6
Belgija	77,4	77,4	72,4	71,1	69,7	69,1
Bolgarija	np	52,3	70,8	69,0	70,0	66,9
Ciper	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Češka	57,5	68,0	74,4	76,1	74,7	76,7
Danska	91,8	92,1	92,2	91,8	92,2	91,3
Estonija	28,7	37,3	35,4	34,7	43,2	55,3
Finska	72,3	75,8	76,5	72,8	73,9	73,3
Francija	76,5	76,0	80,5	80,9	80,9	80,6
Grčija	97,7	np	97,5	98,1	97,1	97,3
Irska	90,1	96,2	98,3	98,8	99,3	99,4
Italija	88,2	89,0	90,3	88,5	87,6	88,3
Latvija	15,8	26,5	29,8	39,0	41,9	38,7
Litva	41,6	46,6	56,1	58,4	58,5	41,9
Luksemburg	85,9	87,8	92,3	91,5	93,8	94,2
Madžarska	58,3	68,1	69,2	71,6	74,5	74,7
Malta	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nemčija	63,9	65,3	66,0	65,9	65,7	65,5
Nizozemska	63,6	63,4	63,6	63,1	59,4	59,9
Poljska	42,6	56,9	69,0	70,4	73,5	75,9
Portugalska	90,3	92,5	94,6	94,9	94,7	93,9
Romunija	42,0	42,9	67,3	70,5	71,3	70,2
Slovaška	63,7	53,0	70,3	68,8	71,8	73,8
Slovenija	66,4	71,9	77,3	78,2	79,2	82,2
Španija	90,3	92,8	95,2	95,4	95,9	95,9
Švedska	62,0	63,9	64,0	64,2	63,6	64,7
Združeno kraljestvo	92,3	90,0	88,2	86,2	86,6	88,5

Vir: Eurostat Portal Page - Structural indicators, 2010; SI-STAT podatkovni portal, 2010.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu¹ (merjeno v tkm) v letu 2008 in rast cestnega blagovnega prometa od leta 2005 do leta 2008

Vir: Eurostat Portal Page - Transport, 2010.

Opomba: ¹ Podatki za cestni blagovni promet se nanašajo le na v državi registrirana cestna tovorna vozila.

Implicitna davčna stopnja na rabo energije

V letu 2008 se je implicitna obdavčitev energije¹ znižala. Raven trošarin na motorna goriva, katerih prihodki v Sloveniji predstavljajo skoraj vse prilive iz davkov na energijo, je bila v letu 2008 vse do decembra na minimalni zahtevani ravni (Direktiva 2003/96/EC), tako da je bila v povprečju leta njihova raven še rahlo nižja kot leta 2007. Dodatno pa je k znižanju implicitne stopnje obdavčitve energije prispevala tudi večja poraba energije v letu 2008 v primerjavi z letom 2007 oz. poslabšanje energetske intenzivnosti gospodarstva². Tako se je po naši oceni implicitna davčna stopnja v letu 2008 znižala na 120 EUR/toe.

Ocenjujemo, da se je vrednost kazalnika v letu 2009 ponovno povečala. V tem letu je bila namreč predvsem zaradi nižje gospodarske aktivnosti količina vse porabljene energije precej manjša, hkrati pa se je raven trošarin na motorna goriva močno povečala. V povprečju leta je bila na ravni 0,43 EUR/l pri plinskem olju in 0,48 EUR/l pri bencinu, kar je bilo vzrok, da je bilo gorivo v Sloveniji v povprečju leta za 3,6 % oz. 3,4 % dražje kot v sosednji Avstriji, v primerjavi s sosednjo Madžarsko pa za 5,4 % oz. 5 %.

Implicitna davčna stopnja na energijo (deflacionirana) se je v obdobju 2003–2006 zniževala, v letu 2007 pa se je zvišala. Dinamika je bila predvsem posledica dejstva, da je poraba končne energije v državi v tem obdobju naraščala precej bolj kot pa trošarine na motorna goriva. Prihodki iz teh namreč v Sloveniji predstavljajo skoraj vse prilive iz dajatev na energijo. Povprečna trošarina na plinsko olje oz. dizelsko gorivo se je tako od leta 2003 do leta 2005 le rahlo poviševala, v letu 2006 znižala in v 2007 zopet rahlo zvišala na raven 0,32 EUR/liter (kar je bilo še vedno skoraj na minimalni zahtevani ravni – 0,3 EUR/liter). Trošarina na bencin (neosvinčeni) je bila v letih 2003–2005 skrajno nespremenjena, potem pa se je v letih 2006 in 2007 rahlo zviševala; na povprečno raven 0,39 EUR/liter v 2007 (minimalna raven 0,36 EUR/liter). Ker je bila tako obdavčitev motornih goriv in s tem njihova cena v Sloveniji nižja kot v sosednjih državah, razen v Italiji, je to še dodatno prispevalo k visoki rasti prodaje teh goriv po letu 2005 in rasti deleža porabljene končne energije v prometu. Hkrati pa so drugi sektorji v letu 2007 kljub visoki gospodarski rasti zmanjšali porabo energije, zato se je implicitna davčna stopnja v letu 2007 povečala na 123,8 tisoč EUR/toe.

Med državami članicami imajo v povprečju precej višje implicitne stopnje obdavčitve energije stare članice EU. Povprečna vrednost kazalnika v državah EU je bila v letu 2007 134,1 (1000 eur/toe). V primerjavi s Slovenijo imajo nižjo stopnjo obdavčitve vse nove članice, razen Malte, od starih članic pa Grčija, Finska, Belgija in v letu 2007 tudi Španija. V obdobju 2000–2007 so jo sicer najbolj povišale predvsem nove članice, med starimi pa tudi Nizozemska in Belgija. V letu 2007 je bila najvišja implicitna davčna stopnja rabe energije na Danskem, sledile so ji Združeno kraljestvo, Nemčija, Italija. Med temi državami izstopa Združeno kraljestvo, ki visoko davčno obremenitev dosega skoraj samo na račun obremenitve motornih goriv, ki je 2-krat višja od minimalno zahtevane. Danska in Švedska pa skoraj polovico prilivov iz obdavčitve energije dosegata s trošarinami na električno energijo. Ta je bila sicer v letu 2009 najvišja na Nizozemskem (do 108 EUR/MWh) in na Danskem (med 81–90 EUR/MWh). Ti dve državi in Švedska imajo tudi precej višjo stopnjo obdavčitve zemeljskega plina od ostalih držav.

¹ Implicitna davčna stopnja na rabo energije izraža obdavčitev v evrih (deflacionirana; CPI 2000=100) v 1.000 EUR, na enoto končne rabe energije, v tonah naftnih ekvivalentov (toe).

² Glej indikator *Energetska intenzivnost*.

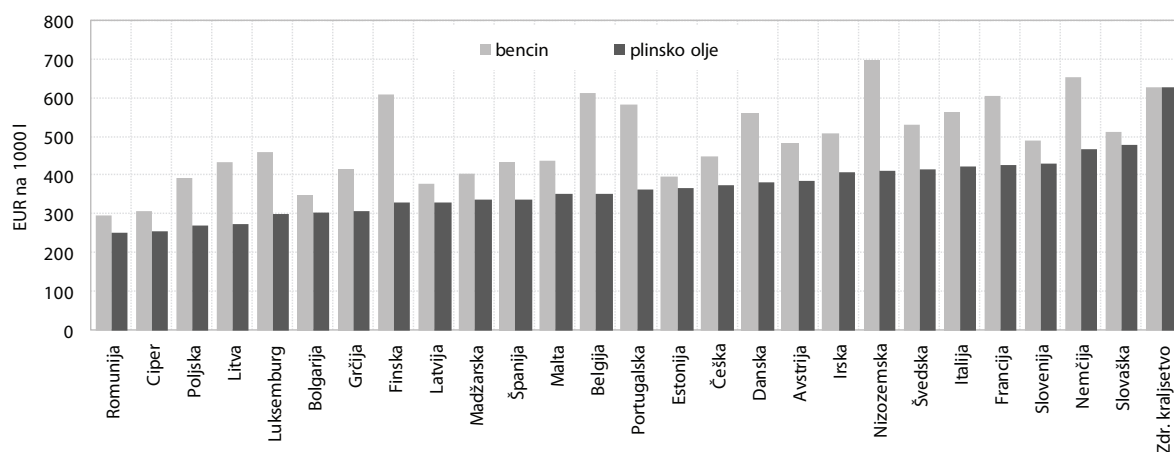
Tabela: Implicitna davčna stopnja na rabo energije¹, v EUR/toe

	1995	2000	2005	2006	2007
Avstrija	128,5	141,8	149,6	141,4	150,5
Belgija	101,9	92,4	107,0	102,8	111,6
Bolgarija	np	36,4	52,9	53,2	65,8
Ciper	30,4	43,1	128,2	125,5	122,6
Češka	50,0	55,2	93,5	99,5	108,5
Danska	221,9	313,7	306,7	296,4	286,2
Estonija	9,9	32,2	65,5	68,9	70,8
Finska	103,4	108,7	111,6	105,0	104,2
Francija	176,4	172,9	162,8	161,9	157,9
Grčija	206,1	117,3	100,2	96,0	101,6
Irska	132,9	140,5	151,7	147,9	147,9
Italija	270,5	248,7	208,2	210,3	199,2
Latvija	13,7	48,3	55,1	52,9	49,4
Litva	15,4	58,0	78,2	74,4	77,4
Luksemburg	167,8	164,3	177,7	167,8	167,4
Madžarska	110,8	79,7	87,3	86,1	102,8
Malta	60,7	142,2	127,1	138,3	197,5
Nemčija	172,4	192,7	206,5	202,0	203,7
Nizozemska	122,9	154,4	181,5	193,6	178,4
Poljska	35,0	58,9	84,1	87,5	101,4
Portugalska	190,6	111,8	148,8	148,1	149,1
Romunija	np	58,2	24,7	26,2	32,5
Slovaška	40,1	42,4	65,0	67,8	77,3
Slovenija	180,3	118,3	114,5	113,7	123,8
Španija	147,5	137,8	119,3	119,8	118,1
Švedska	144,7	182,0	196,9	199,6	196,5
Združeno kraljestvo	152,3	249,5	212,2	211,3	218,0

Vir: European Commission, Directorate General Taxation and Customs Union. Tax policy. Excise duties and transport, environment and energy taxes, 2010. Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2010.

Opomba: ¹ Prihodki iz obdavčitve energije (deflacirani) glede na porabljeno končno energijo; np- ni podatka.

Slika: Trošarine na motorna goriva na dan 21. 12. 2009, v EUR/1000 l

Vir: European Commission, Energy, Market observatory, 2010.

Intenzivnost kmetovanja

Poraba NPK gnojil¹ se je v letu 2008 ponovno znižala. V kmetijski pridelavi je bilo v letu 2008 porabljenih 10,4 % manj NPK gnojil kot v letu 2007, v primerjavi z letom 2000 pa za 30,8 % manj. Najbolj se je znižala poraba dušika (za 15,4 %), poraba fosforja in kalija pa za 6,4 % in 3,9 %. Merjeno na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) je bilo skupno porabljenih 104,9 kg teh gnojil, kar je za 9,3 % manj kot v letu prej² in najmanj v vsem opazovanem obdobju po letu 1995. Glede na povprečje EU-27 in EU-15 pa je bila poraba NPK gnojil po zadnjih primerljivih podatkih za leto 2007 v Sloveniji višja in tudi višja kot v vseh treh sosednjih državah članicah EU³ (Slovenija 115,6 kg/ha, EU-27 103,9 kg/ha, EU-15 106,1 kg/ha, Italija 95,2 kg/ha, Avstrija 48,6 kg/ha, Madžarska 93,6 kg/ha).

Prodaja pesticidov se je v letu 2008 zvišala. Skupna količina aktivnih snovi prodanih pesticidov v Sloveniji, ki pa ni porabljena le v kmetijski dejavnosti, se je po letu 2004 zniževala, nato pa se je v letu 2008 zvišala, za 5,4 %. Pri tem se je zvišala le poraba fungicidov (za 23 %), herbicidov in insekticidov pa znižala (za 11,3 % in 60,4 %)⁴. V primerjavi z letom 2000 pa je bila prodaja pesticidov še vedno nižja za 17,0 %. Primerjava med državami ni smiselna, ker podatek o količini predstavlja seštevek aktivnih snovi z zelo različnimi stopnjami toksičnosti. V Sloveniji je v uporabi precejšen delež starejših vrst pesticidov, ki so biološko šibkejši in se uporabljajo v večjih količinah, za okolje pa so manj obremenjujoči. Groba primerjava porabe na enoto zemljišč bi pokazala, da je približno primerljiva s porabo v državah s podobno strukturo gojenih rastlin in podobnimi pridelovalnimi razmerami. V Avstriji je nižja, na Madžarskem in predvsem v Italiji pa višja. Za leto 2007 je bila opravljena pilotna raziskava o porabi pesticidov pri pridelavi pšenice, s katero je bilo ugotovljeno, da je v Sloveniji pri tej kulturi razmeroma nizka⁵.

Rasti povprečnih pridelkov na enoto površin dveh najpomembnejših poljščin sta bili v letu 2008 ponovno različni: pri pšenici se je povišal, pri koruzi pa znižal. Nizka raven pridelave ni optimalna z vidika izkoriščenosti

zemlje kot naravnega vira, zelo visoka pa prav tako ni ustrezna, ker pomeni obremenitev okolja. Povprečni pridelek pšenice se je v letu 2008 po dveh razmeroma slabih letinah zvišal za 8,8 % na 4,5 t/ha, kar je bilo pod povprečjem EU (EU-27 5,7 t/ha, EU-15 6,4 t/ha; Italija 3,9 t/ha, Avstrija 5,7 t/ha, Madžarska 5,0 t/ha). Nasprotno je bilo glede pridelka koruze, ki se je v letu 2008 znižal za 2,9 % na 7,3 t/ha, kar je bilo nekoliko nad povprečjem EU-27, a manj kot v EU-15 (EU-27 7,2 t/ha, EU-15 9,6 t/ha; Italija 9,8 t/ha, Avstrija 11,1 t/ha, Madžarska 7,5 t/ha).

Obremenjevanje okolja zaradi živinoreje je v Sloveniji nekoliko večje kot v povprečju EU, povprečna mlečnost na žival pa nižja in se je v zadnjem letu (2008) še znižala. V letu 2007, ko je bilo izvedeno zadnje vzorčno raziskovanje kmetijskih gospodarstev, je bilo 0,89 glave velike živine (GVŽ)⁶ na hektar KZU, kar je glede na prejšnje raziskovalno obdobje pomenilo malenkostno povečanje. Tovrstno obremenjevanje okolja je relativno veliko zaradi visokega deleža hribovitih in travnatih površin, ki so najprimernejše ravno za živinorejo. V letu 2007 je bilo višje kot v povprečju EU-27, a skoraj enako kot v povprečju EU-15 (EU-27 0,78 GVŽ/ha, EU-15 0,88 GVŽ/ha, Italija in Avstrija 0,77 GVŽ/ha, Madžarska 0,56 GVŽ/ha). Povprečna mlečnost na žival pa se je v letu 2008 po razmeroma precejšnjem povečanju v letu prej znižala s 5,9 na 5,6 t/žival. Zaostanek za povprečjem držav EU se je povečal še bolj, ker se je tam raven mlečnosti zvišala (EU-27 6,2 t/žival, EU-15 6,7 t/žival; Italija in Avstrija 6,1 t/žival, Madžarska 6,9 t/žival).

Rast ekološkega in integriranega kmetovanja se je v letu 2008 praktično ustavila. Kmetije, ki so bile vključene v kontrolo sonaravne (ekološke in integrirane) pridelave, so v letu 2008 obdelovale skoraj 18 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), in sicer dve tretjini zemljišč na integrirani, tretjina pa na ekološki način. Tudi v letu 2008 so se skupne površine povečale, vendar je bila rast skromna: v integrirani pridelavi za 1,3 %, v ekološki pridelavi, ki je eden od najbolj učinkovitih načinov trajnostne kmetijske rabe naravnih virov, pa za 1,8 %. Delež ekološko obdelanih površin v skupni površini KZU je tako s 5,9 % porasel na 6,1 %. Po visokih rasteh ekološke kmetijske pridelave v začetnem obdobju se s takšno dinamiko oddaljujemo od zastavljenih ciljev v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva (20 % KZU do leta 2015) in Programu razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 (64 tisoč hektarjev do leta 2013). Delež je bil v letu 2007 sicer višji kot v povprečju EU-15, vendar precej nižji kot v dveh sosednjih državah (Slovenija 5,9 %, EU-15 4,7 %; Italija 9,0 %, Avstrija 11,7 %, Madžarska pa 2,5 %).

¹ NPK gnojila so mineralna gnojila s tremi najpomembnejšimi rastlinskimi hranili: dušikom, fosforjem in kalijem.

² Površina kmetijskih zemljišč v uporabi se je v letu 2008 znižala s 498.466 ha na 492.424 ha.

³ Primerjava s sosednjimi državami kot državami s približno podobnimi pogoji za kmetijsko pridelavo.

⁴ Fungicidi so kemična sredstva za zatiranje rastlinskih bolezni, herbicidi plevelov, insekticidi pa škodljivcev.

⁵ Neposredna primerjava o porabi v samo eni kulturi je bolj smiselna, ker so aktivne snovi v uporabljenih pripravkih med seboj manj različne. Raziskava je bila opravljena za nove države članice in kandidatke za vstop v EU; za Slovenijo jo je opravil SURS.

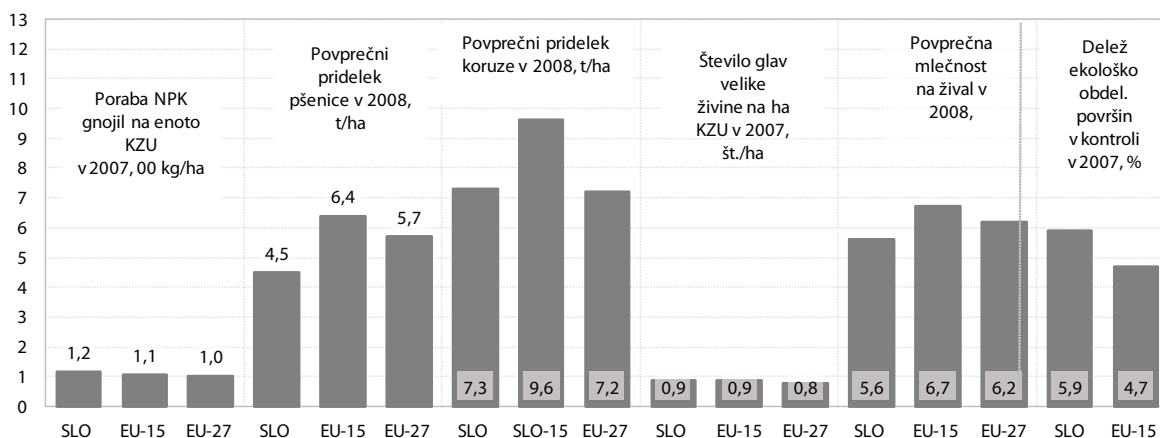
⁶ Število glav velike živine je merilo za določanje obsega reje domačih živali. 1 GVŽ = 500 kg žive mase živali.

Tabela: Nekateri kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji v obdobju 1995–2008

	enota	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Poraba NPK gnojil							
Poraba na enoto KZU	kg/ha	134,6	146,6	115,3	119,6	115,6	104,9
Prodaja pesticidov							
Prodaja skupaj, v aktivni snovi	tisoč t	np	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2
Intenzivnost pridelave oz. prireje							
Povprečni pridelek pšenice	t/ha	4,2	4,2	4,7	4,2	4,2	4,5
Povprečni pridelek koruze	t/ha	6,3	5,9	8,3	6,9	7,5	7,3
Število GVŽ na enoto KZU	št./ha	np	1,0	0,9	np	0,9	np
Povprečna mlečnost na žival	t/kravo	np	4,5	4,9	5,4	5,9	5,6
Sonaravna pridelava							
Ekološko obdelane površine v kontroli	tisoč ha	-	5,4	23,2	26,8	29,3	29,8
Število ekoloških kmetij v kontroli	v tisoč	-	0,6	1,7	1,9	2,0	2,1
Integrirano obdelane površine v kontroli	tisoč ha	-	-	44,6	49,9	56,9	57,6
Število integriranih kmetij v kontroli	v tisoč	-	-	5,5	5,8	6,0	5,9

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2010; preračuni UMAR.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Nekateri kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji in EU

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2010; Eurostat Portal Page - Agriculture and Fisheries – Agriculture, 2010; Eurostat Portal Page - Agriculture and Fisheries – Food: from farm to fork, 2010; Eurostat Portal Page - Environment and Energy – Environment, 2010; Archives – Fertilizer and Pesticides (Faostat), 2010.
Opomba: zadnje leto z razpoložljivimi podatki; np – ni podatka.

Intenzivnost poseka lesa

Površina gozdov se je večala tudi v letu 2008, rast pa je bila najnižja v zadnjem desetletju. Gozdovi pokrivajo več kot polovico ozemlja Slovenije, njihova površina pa se kljub temu da to ni načrtovano, še vedno povečuje. Odmaknjena in za kmetijsko pridelavo manj primerna zemljišča se namreč zaraščajo hitreje, kot se krčijo gozdovi na primestnih območjih in na območjih intenzivnega kmetovanja. Ob koncu leta 2008 so gozdovi pokrivali 1.185 tisoč hektarjev. To je bilo sicer le za 0,2 % več kot v letu prej, kar je bila najnižja letna rast v zadnjem desetletju. Zaradi hitrejše rasti v letih prej pa je bila površina kar za 43 tisoč ha ali za 3,8 % večja od načrtovane z Gozdnogospodarskimi načrti za obdobje 2001–2010¹. Več gozdov je sicer s stališča klimatskih, vodovarstvenih in drugih ekoloških pogojev dobrodošlo, vendar pa njihova prevelika površina oži prostor za gospodarske, bivalne, prometne in druge namene.

Tudi v letu 2008 se je skupni posek lesa povečal, pri tem pa se je zaradi obsežnih vetrolov povečal delež poseka sanitarne narave. Prirastek lesa se je v letu 2008 povečal za 0,6 %, lesna zaloga pa za 1,3 %. Posek lesa se je povečal za 5,7 % na 3,4 mio m³ (od tega 60 % iglavcev in 40 % listavcev), kar je bila druga najvišja količina poseka v opazovanem obdobju. Negovalnega poseka, ki je za razvoj gozdov nujen in zato najobsežnejši, je bilo za 6,8 % več kot v letu prej, vendar je bil njegov delež v skupnem poseku še vedno relativno majhen (okrog 61 %, v letu 2000 okrog 71 %). Posek sanitarne narave, ki se dolgoročno povečuje zaradi večjega napada insektov, se je v letu 2008 povečal predvsem zaradi poletnih vetrolov za 4,4 %. Njegov delež v skupnem poseku se je tako povečal na tretjino (v letu 2000 okoli 21 %).

Intenzivnost poseka lesa² se je v letu 2008 nekoliko izboljšala, vendar je še vedno zelo zaostajala za načrtovano po gozdnogospodarskih načrtih. Z višjo rastjo poseka od prirastka lesa se je intenzivnost poseka zvišala za 2 o. t. na 43,6 %. V letu 2008 je bil posek lesa v višini 70 % od možnega (v letu 2007 68 % od možnega). V vseh analiziranih letih je bil posek v državnih gozdovih opravljen približno v višini načrtovanega, v zasebnih gozdovih, ki obsegajo skoraj tri četrtine vseh gozdov, pa ne, ker ga ovira razdrobljena posest in neekonomičnost³. Količina lesa, ki jo bo mogoče v naslednjih letih posekati, se bo zaradi naraščanja lesne zaloge še naprej povečevala.

¹ Program razvoja gozdov v Sloveniji, 1999.

² Intenzivnost poseka lesa je razmerje med letnim posekom in letnim prirastkom lesa.

³ Pri tem je treba omeniti, da nekatere analize (Krajnc, Piškur, 2006) kažejo na to, da je posek v zasebnih gozdovih podcenjen. Na podlagi analize meritev na stalnih vzorčnih ploskvah sklepajo, da je v zasebnih gozdovih precej več tudi nedovoljenega poseka.

Simulacija razvoja gozdov, ki jo je opravil Zavod za gozdove Slovenije, kaže, da bi se dovoljena intenzivnost poseka lesa do leta 2040 lahko povečala na približno 90 %. Večji posek bi bil smiseln toliko bolj, ker je les eden izmed redkih obnovljivih naravnih virov Slovenije. Intenzivnost poseka lesa je v Sloveniji med najnižjimi v EU in je v letu 2005 za povprečjem EU zaostajala kar za 17 o. t.⁴

Smotrno izkoriščanje gozdov predstavlja razvojni potencial. Kljub nizki intenzivnosti poseka se izkoriščenost gozdov po nekaterih drugih kazalnikih izboljšuje. Tako se je proizvodnja okroglega lesa v Sloveniji v obdobju 1995–2006 povečevala hitreje, kot se je povečevala v povprečju EU in nekaterih primerljivih državah članicah (v Sloveniji za 70 %, v EU-27 za 27 %, v EU-15 za 22 %, v Avstriji za 33 %). Vendar pa struktura proizvodnje gozdnih sortimentov v Sloveniji ni najugodnejša: medtem ko sta industrijski predelavi v zadnjih nekaj letih namenjeni le okoli dve tretjini lesa (tretjina pa za kurjavo), ga je v povprečju EU-27 kar okoli štiri petine (za kurjavo pa le petina). Nujno bi bilo več vlagati v znanje, ki bi vodilo k večji inovativnosti in podjetništvu ter doseganju višje dodane vrednosti, temelječe na lesu kot surovini, pa tudi na nelesnih gozdnih proizvodih. To bi spodbudilo zaposlenost in regionalni razvoj, hkrati pa tudi prispevalo k ekonomičnejšemu izkoriščanju domačega naravnega vira in k hitrejšemu doseganju okoljskih ciljev.

⁴ Glej Poročilo o razvoju 2009, 2009.

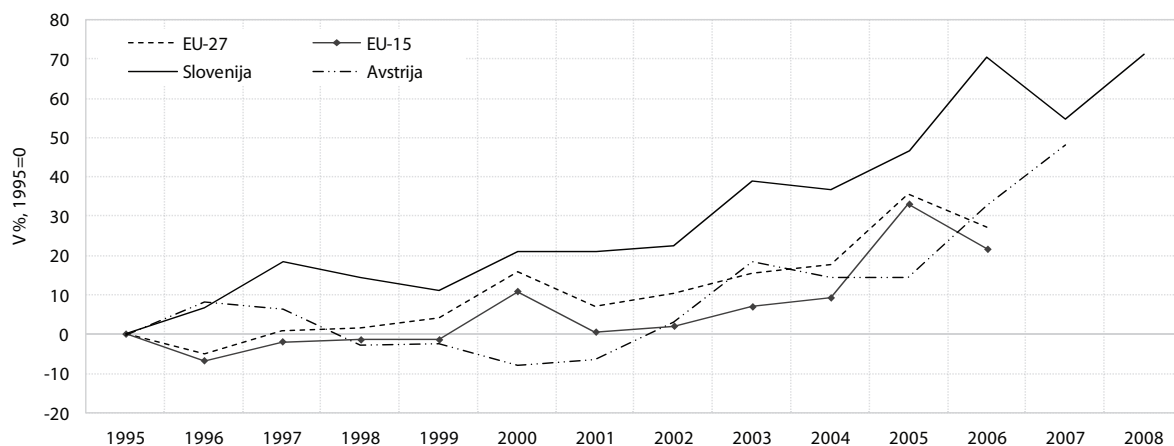
Tabela: Površina gozda, prirastek, zaloga in posek lesa ter njegova intenzivnost v Sloveniji, 1995–2008

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	GGN ¹
							2001–2010
Površina gozda, v tisoč ha	1.098	1.134	1.169	1.174	1.183	1.185	1.142
Letni prirastek, v tisoč m ³	5.995	6.872	7.569	7.652	7.822	7.869	6.923
Lesna zaloga, v tisoč m ³	228.493	262.795	300.795	307.689	318.107	322.195	266.704
Letni posek, v tisoč m ³	2.092	2.609	3.253	3.718	3.242	3.427	4.930
nega	1.325	1.849	1.873	2.288	1.966	2.100	np
obnova	12	19	17	18	13	9	np
varstvo-sanacija	589	553	1.212	1.224	1.080	1.128	np
za infrastrukturo	15	40	48	50	48	61	np
krčitve	35	53	65	86	87	68	np
brez odobritve	113	91	35	49	38	48	np
drugo	2	3	2	1	9	12	np
Intenzivnost poseka ² , v %	34,9	38,0	42,8	48,6	41,4	43,6	71,2

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2009 (SURS), 2009; Poročilo zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2008, 2009.

Opombe: ¹ Gozdnogospodarski načrti za obdobje 2001–2010; podatek o načrtovanem letnem poseku je iz GNN iz leta 2008; ² Razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa; np – ni podatka.

Slika: Rast proizvodnje okroglega lesa v Sloveniji, EU in Avstriji, 1995–2008

Vir: Eurostat Portal Page - Statistics – Agriculture and Fisheries – Forestry, 2010.

Odpadki

Delež ločeno zbranih frakcij komunalnih odpadkov se je v letu 2008 nadalje povečal, vendar je še vedno majhen. Količina komunalnih odpadkov (merjeno v tonah) zbranih z javnim odvozom je bila v letu 2008 sicer nespremenjena, močno pa se je povečala količina komunalnih odpadkov, ki jih na odlagališča pripeljejo sami občani. Tako je rast količine nastalih komunalnih odpadkov prvič po letu 2003 spet preseгла rast BDP. Da bi te odpadke v čim večji meri ponovno uporabili in predelali, jih je treba že v izhodišču ločeno zbrati. Delež ločeno zbranih odpadkov v vseh komunalnih odpadkih zbranih z javnim odvozom se je v letu 2007 in ponovno tudi v letu 2008 povečal, na 26 % (v letu 2007 24 %). Med posameznimi frakcijami so se med odpadki, zbranimi z javnim odvozom, najbolj povečali odpadki iz vrtov in parkov, papir in odpadna embalaža. Kljub pozitivnim trendom pa je na področju ločenega zbiranja odpadkov potreben še velik napredek, saj ločeno zberemo šele slabo tretjino nastale komunalne odpadne embalaže in le petino nastalih biološko razgradljivih komunalnih odpadkov.

V Sloveniji je še vedno prevladujoč način ravnanja s komunalnimi odpadki njihovo odlaganje. V letu 2008 se je delež odloženih nastalih komunalnih odpadkov ponovno nekoliko znižal, s 77,8 % na 74,3 %, vendar je še vedno izjemno visok, saj trajnostno ravnanje z odpadki teži k njihovem čim manjšemu odlaganju. Ob dejstvu, da je med zbranimi komunalnimi odpadki šele četrтина ločenih frakcij, pa slika poslabša še dejstvo, da se je v letu 2008 še vedno skoraj polovica odpadkov iz vrtov in parkov ter petina od drugih ločenih frakcij (brez embalaže) odložilo. Izboljšanje pa se je nadaljevalo v segmentu embalaže, kjer je bilo v letu 2008 odložene le še 3 % z javnim odvozom zbrane odpadne embalaže.

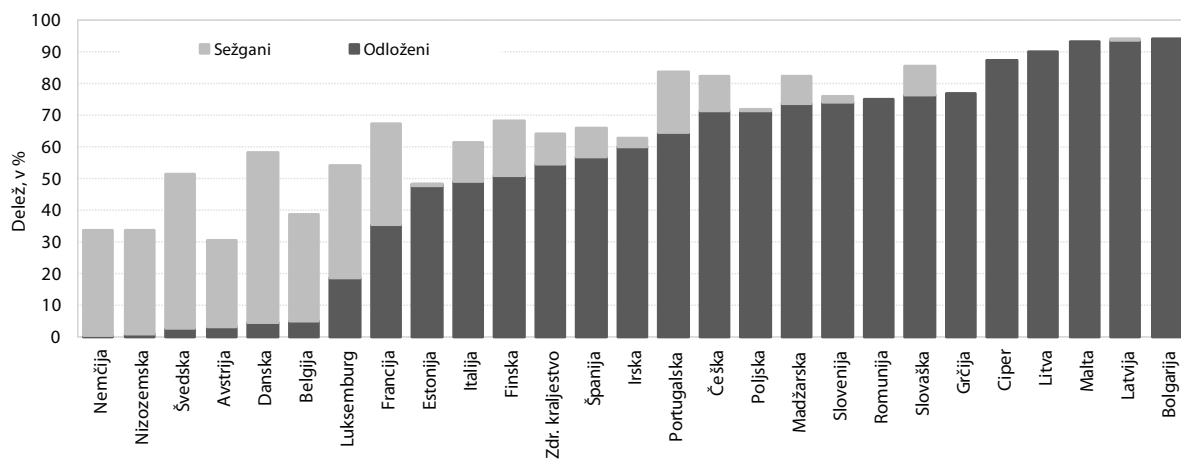
VEU-15 se delež odloženih odpadkov že vsa leta znižuje. Od leta 2000 do leta 2008 se je znižal z 49,2 % na 33,3 %. Najhitreje se je v zadnjih letih zmanjševal v Nemčiji, Avstriji, na Švedskem in Nizozemskem. V teh državah in na Danskem je bil delež odloženih komunalnih odpadkov v letu 2008 nižji od 5 %, v Belgiji pa je bil le rahlo nad to ravno. Nizek delež odloženih komunalnih odpadkov dosegajo tudi s sežiganjem komunalnih odpadkov; na Danskem in Švedskem sežgejo kar polovico vseh nastalih komunalnih odpadkov, v EU-15 v povprečju 22,3 % (v 2008). Med EU-15 sta izjemi Grčija, kjer komunalnih odpadkov ne sežigajo, in Irska, kjer so s sežiganjem začeli šele v 2008. Med novejšimi članicami EU sežiganja praktično ni, razen na Češkem, Slovaškem in Madžarskem, kjer je delež sežganih komunalnih odpadkov na ravni 10 %. V Sloveniji je v letu 2008 začela obratovati prva sežigalnica predhodno mehansko in biološko obdelanih komunalnih odpadkov, delež sežganih komunalnih odpadkov pa je znašal 1,5 %.

V odpadkih iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti se je delež predelanih odpadkov v letu 2008 močno povečal. V letu 2008 se je nadaljevalo zaostajanje rasti nastajanja t. i. industrijskih odpadkov za gospodarsko rastjo: ob nižji rasti BDP se je v letu 2008 njihova količina rahlo zmanjšala. Predelanih je bilo 77 %, od teh je bila večina recikliranih (89 %), odstranjenih pa je bilo 23 % (od tega 99,6 % odloženih). Slednjih je bilo skoraj 30 % manj kot leta 2007.

Napodročju ravnanja z odpadno embalažo so bili zahtevani cilji glede predelave in reciklaže v letu 2007 doseženi. V letu 2007 se je nadalje povečal delež predelane nastale odpadne embalaže (na 53 %) in delež reciklirane embalaže (na 46,9 %), s čimer je bil cilj celo nekoliko presežen¹. Po posameznih materialih so bili cilji reciklaže in predelave preseženi pri embalaži iz papirja in kartona, plastike in lesa, za stekleno in kovinsko embalažo pa cilji niso bili doseženi. V letu 2007 se je glede na podatke še nekoliko povečal delež (na 90 %) vse nastale odpadne embalaže, ki je bila predana v skupni sistem ravnanja z odpadno embalažo. Tega v Sloveniji od leta 2006 predstavljata dve družbi za ravnanje z odpadno embalažo.

¹ Cilj iz Operativnega programa ravnanja z embalažo in odpadno embalažo za obdobje 2002–2007 (UL RS 29/02) je bil za leto 2007 51 % za predelavo in 40 % za reciklažo.

Slika: Delež sežganih (s pridobivanjem energije) in odloženih komunalnih odpadkov, 2008, v %

Vir: Eurostat Portal Page - Environment - Waste - Municipal waste by type of treatment, 2010; lastni preračuni.

Koeficient starostne odvisnosti

Starostna odvisnost prebivalstva Slovenije se je v letu 2009 še nadalje povečala. Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva¹ se je v letu 2009 povečal za nadaljnje 0,5 indeksne točke, že peto leto pa se povečuje tudi koeficient skupne starostne odvisnosti prebivalstva². Tako je bilo leta 2009 v Sloveniji na 100 delovno sposobnih prebivalcev 23,7 starih prebivalcev (kar je 3,8 več kot leta 2000) in 20,1 otrok (0,3 več kot leta 2008 oziroma 2,6 manj kot leta 2000). Skupni koeficient starostne odvisnosti je bil 43,8 (0,9 več kot leto prej oziroma 1,2 več kot leta 2000).

Koeficient skupne starostne odvisnosti se povečuje, ker se zmanjšuje delež delovno sposobnega prebivalstva v celotnem prebivalstvu. Pri tem se je delež otrok v celotnem prebivalstvu zmanjševal počasneje, kot je naraščal delež starega prebivalstva. Delež delovno sposobnega prebivalstva se je do leta 2003 sicer povečeval (od 69,2 % leta 1995 na 70,4 %), leta 2005 pa se je, kljub visokemu selitvenemu prirastu³, ki sicer povečuje obseg tega prebivalstva, začel zmanjševati in se je do leta 2009 zmanjšal na 69,5 %⁴. Delež otrok se je v obdobju od leta 1995 do leta 2008 zmanjšal z 18,4 % na 13,8 %⁵, v letu 2009 pa se je zaradi visokega števila rojstev⁶ povečal na 14,0 %⁷. Delež starega prebivalstva pa se je v letu 2009 ponovno povečal (na 16,5 %, kar je 2,5 odstotne točke več kot leta 2000). Leta 2003 je bilo število prebivalcev v starosti 65 let in več prvič večje od števila otrok. Indeks staranja, ki je razmerje med tema dvema starostnima skupinama prebivalcev, je presegel 100. Do leta 2009 se je povečal na 118,0.

¹ Razmerje med številom prebivalstva v starosti 65 let in več do delovno sposobnega prebivalstva (ki je mednarodno primerljivo opredeljeno kot prebivalstvo v starosti 15–64 let).

² Razmerje med številom mladega in starega do delovno sposobnega prebivalstva.

³ Glej indikator *Selitveni koeficient*.

⁴ Delno je na to zmanjšanje vplivala tudi sprememba v statistični definiciji stalnega prebivalstva v letu 2008, ki izključuje osebe, ki so bile prisotne v Sloveniji oziroma odsotne iz Slovenije manj kot eno leto. Vpliv spremenjene definicije prebivalstva pa ni velik. V letu 2008, za katero imamo podatke po obeh definicijah, je bil delež delovno sposobnega prebivalstva v celotnem prebivalstvu 70,0 %, po novi definiciji, ki izključuje začasno prisotne tujce, pa 69,7 %.

⁵ Po spremenjeni definiciji prebivalstva, ki ne vključuje začasno prisotnih tujcev (glej prejšnjo opombo), na 13,9 %

⁶ Glej indikator *Stopnja rodnosti*.

⁷ Po spremenjeni definiciji prebivalstva, ki ne vključuje začasno prisotnih tujcev.

Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva je v Sloveniji še vedno nižji kot v povprečju v EU, vendar se razlika zmanjšuje. V večini večjih držav članic EU je pričakovano trajanje življenja daljše kot v Sloveniji⁸, zato je tudi delež starega prebivalstva v celotnem prebivalstvu v povprečju v EU višji kot v Sloveniji. Hkrati so problemi z upadanjem deleža otrok in delovno sposobnega prebivalstva (kljub visokemu selitvenemu prirastu) podobni. Zato je povprečni koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva v EU višji kot v Sloveniji, vendar se razlika manjša: leta 2008 je bil 25,2 %, kar je 1,9 odstotne točke več kot v Sloveniji. Najvišji je bil v Italiji, Nemčiji in Grčiji, ki imajo tudi najvišje deleže starega prebivalstva.

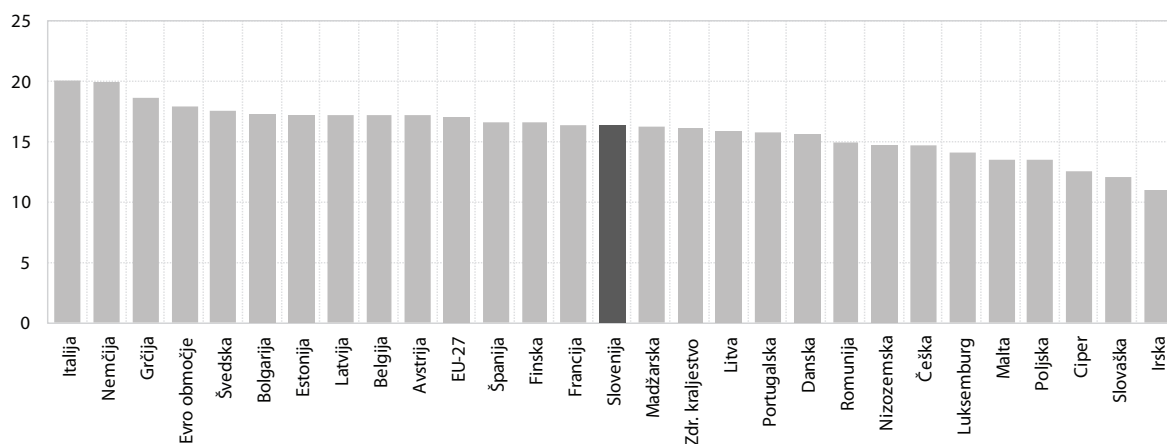
⁸ Glej indikator *Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov*.

Tabela: Koefficient starostne odvisnosti prebivalstva v starosti 65 let in več v državah članicah EU, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	21,9	23,2	24,6	24,9	25,2	25,2
Avstrija	22,5	22,9	23,5	24,4	25,0	25,4
Belgija	23,8	25,5	26,3	26,2	25,9	25,8
Bolgarija	np	23,8	24,8	24,9	24,9	25,0
Ciper	17,2	17,0	17,3	17,3	17,6	17,8
Češka	19,3	19,8	19,8	20,0	20,2	20,5
Danska	22,7	22,2	22,7	22,9	23,2	23,6
Estonija	20,2	22,4	24,3	24,5	25,1	25,3
Finska	21,1	22,2	23,8	24,0	24,8	24,8
Francija	23,0	24,3	24,9	24,9	24,9	25,1
Grčija	22,2	24,2	26,8	27,6	27,6	27,8
Irska	17,8	16,8	16,4	16,3	15,8	15,9
Italija	24,0	26,8	29,3	29,8	30,2	30,4
Latvija	20,5	22,1	24,1	24,4	24,8	24,9
Litva	18,5	20,8	22,3	22,5	22,7	23,0
Luksemburg	20,6	21,4	20,9	20,8	20,7	20,6
Madžarska	20,9	22,0	22,7	22,9	23,2	23,5
Malta	16,3	17,9	19,3	19,8	19,8	19,3
Nemčija	22,5	23,9	27,8	28,9	29,9	30,0
Nizozemska	19,3	20,0	20,8	21,1	21,5	21,8
Poljska	16,6	17,6	18,7	18,9	19,0	18,9
Portugalska	21,9	23,7	25,2	25,4	25,6	23,4
Romunija	18,0	19,7	21,1	21,2	21,3	21,3
Slovaška	16,3	16,6	16,3	16,4	16,5	16,6
Slovenija	17,4	19,8	21,8	22,2	22,7	23,3
Španija	22,2	24,5	24,4	24,3	24,2	24,1
Švedska	27,4	26,9	26,5	26,4	26,4	26,7
Združeno kraljestvo	24,5	24,3	24,3	24,2	24,1	24,3

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions - Population, 2010.
Opomba: np - ni podatka.

Slika: Delež prebivalstva v starosti 65 let in več v državah članicah EU (v %), 2008

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions - Population, 2010.

Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov

Pričakovano trajanje življenja se še naprej podaljšuje. Pričakovano trajanje življenja se v Sloveniji neprekinjeno podaljšuje od leta 1994 dalje, po krajšem zastoju v začetnem obdobju tranzicije. V letu 2008 je doseglo v Sloveniji pri moških 75,4 leta (0,8 leta več kot leto prej oziroma 3,5 leta več kot leta 2000), pri ženskah pa 82,3 leta (0,5 leta več kot leto prej oziroma 3,2 leta več kot leta 2000). Razlika med spoloma se je po dveh letih zmanjševanja spet nekoliko povečala in ostaja visoka (7,2 leta). V letu 2008 se je zmanjšala umrljivost v skoraj vseh starostnih skupinah, pri moških najbolj v starosti 20–39 let, pri ženskah pa v starosti 10–24 let. Pričakovano trajanje življenja se povečuje tudi v večini držav članic EU. Slovenija se po tem kazalniku pri moških še naprej uvršča za stare članice ter Ciper in Malto, pri ženskah pa ima že višje pričakovano trajanje življenja kot Nizozemska, Portugalska, Grčija, Malta, Združeno kraljestvo in Danska ter vse ostale nove članice.

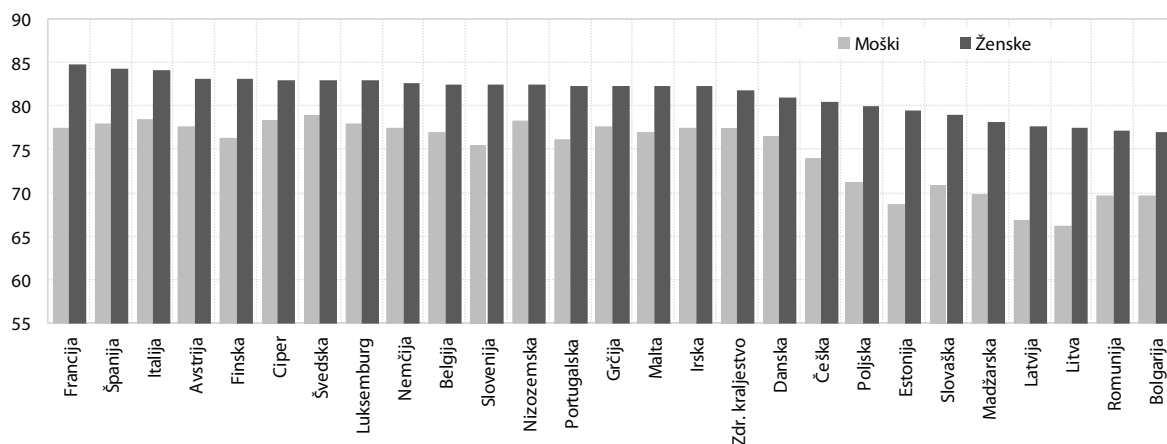
V letu 2008 je umrljivost dojenčkov v Sloveniji ostala enaka kot leto prej, ko je dosegla do sedaj najnižjo raven. Umrljivost dojenčkov ima v Sloveniji že vrsto let tendenco zniževanja; od leta 1980, ko je umrlo še 15,3 dojenčka do dopolnjenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih, se je v drugi polovici devetdesetih let zmanjšala na 4,5–5,5. V letu 2008 je umrlo 2,8 dojenčka na 1000 živorojenih, kar je enako kot leto prej. Slovenija se je po tem kazalniku leta 2007 med državami članicami EU uvrstila na četrto mesto, za Luksemburgom, Švedsko in Finsko. Najvišjo umrljivost dojenčkov v EU pa imajo Romunija, Bolgarija in Malta. Specifični preventivni ukrepi na področju prenatalnega in neonatalnega zdravstvenega varstva, ki v razvitejših državah poleg splošne družbene blaginje vplivajo na zniževanje umrljivosti dojenčkov, ostajajo v Sloveniji torej še naprej na visoki ravni.

Tabela: Umrljivost dojenčkov na 1000 živorojenih v Sloveniji in v EU

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU	np	5,9	4,9	4,7	np	np
Avstrija	5,4	4,8	4,2	3,6	3,7	3,7
Belgija	6,0	4,8	3,7	4,0	4,0	3,4 *
Bolgarija	14,8	13,3	10,4	9,7	9,2	8,6
Ciper	9,7	5,6	4,6	3,1	3,7	5,3 *
Češka	7,7	4,1	3,4	3,3	3,1	2,8
Danska	5,1	5,3	4,4	3,8	4,0	4,0
Estonija	14,9	8,4	5,4	4,4	5,0	5,0
Finska	3,9	3,8	3,0	2,8	2,7	2,6
Francija	4,9	4,5	3,8	3,8	0,0	0,0
Grčija	8,1	5,9	3,8	3,7	3,5	3,5 *
Irska	6,4	6,2	4,0	3,7	3,1	0,0
Italija	6,2	4,5	3,8	4,2	3,7	3,7 *
Latvija	18,8	10,4	7,8	7,6	8,7	6,7
Litva	12,5	8,6	6,8	6,8	5,9	4,9
Luksemburg	5,5	5,1	2,6	2,5	1,8	1,8
Madžarska	10,7	9,2	6,2	5,7	5,9	5,6 *
Malta	8,9	5,9	6,0	3,6	6,5	9,9
Nemčija	5,3	4,4	3,9	3,8	3,9	3,5 *
Nizozemska	5,5	5,1	4,9	4,4	4,1	3,8 *
Poljska	13,6	8,1	6,4	6,0	6,0	5,6
Portugalska	7,5	5,5	3,5	3,3	3,4	3,3 *
Romunija	21,2	18,6	15,0	13,9	12,0	11,0
Slovaška	11,0	8,6	7,2	6,6	6,1	5,9
Slovenija	5,5	4,9	4,1	3,4	2,8	2,8
Španija	5,5	4,4	3,8	3,8	3,7	3,5 *
Švedska	4,1	3,4	2,4	2,8	2,5	2,5
Združeno kraljestvo	6,2	5,6	5,1	4,9	4,8	4,7 *

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions - Population, 2010; za Slovenijo: SI-STAT podatkovni portal - Prebivalstvo, 2010.
Opomba: np - ni podatka; * ocena Eurostat.

Slika: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in v državah članicah EU, 2008*

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions - Population, 2010.
Opomba: *Podatki za Belgijo, Francijo, Švedsko in Združeno kraljestvo so za leto 2007, podatki za Italijo pa za leto 2006.

Stopnja rodnosti

V letu 2008 sta se število rojstev in s tem stopnja celotne rodnosti v Sloveniji ponovno povečala. Rojenih je bilo 21.213 otrok, 1.994 več kot leto prej, stopnja celotne rodnosti, ki izraža razmerje med številom živorojenih in številom žensk v rodni dobi v posameznem koledarskem letu, pa je bila 1,53 (0,15 več kot leto prej). Število otrok se je povečalo v vseh vrstnih redih rojstva do šestega¹, najbolj v prvem in drugem, povečale pa so se tudi starostno specifične stopnje rodnosti v skoraj vseh starostih žensk v rodnem obdobju, medtem ko se je število žensk zmanjšalo v skoraj vseh starostnih skupinah v rodni dobi, razen v skupini 30–34 let, kjer se je nekoliko povečalo. Kot kažejo razpoložljivi podatki, se je rast števila rojstev v Sloveniji v prvem polletju 2009 umirila. Bilo jih je sicer nekoliko več kot v istem obdobju 2008, a manj kot v drugem polletju 2008. Z izjemo leta 2000 se je stopnja celotne rodnosti sicer do leta 2003 neprekinjeno zniževala že od leta 1980 dalje, ko je z 2,11 zadnjič dosegla raven, ki še zagotavlja nezmanjšano obnavljanje generacij. Najnižjo raven je dosegla leta 2003, 1,20, od takrat pa se je počasi povečevala.

V letu 2008 se je stopnja rodnosti v Sloveniji približala povprečju EU. Višjo rodnost kot Slovenija je imelo le še 9 držav članic EU. Podobne koeficiente celotne rodnosti kot Slovenija sta imeli še Grčija in Češka. Najvišjo rodnost od držav članic EU (že na ravni enostavne reprodukcije) je imela v letu 2008 tudi Irska. V letu 2008 se je rodnost povečala v vseh državah članicah EU, razen v Luksemburgu, najbolj v Sloveniji, Litvi in Grčiji.

Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok se še naprej povečuje. Upadanje stopenj rodnosti žensk, mlajših od 26 let, traja že več kot 25 let, se pa upočasnjuje (v letu 2008 so se te stopnje celo povečale, razen za skupino v starosti 15–19). Po drugi strani pa se povečuje rodnost žensk starejših od 27 let (še posebej v starosti 31–36 let), ki ima tendenco naraščanja vse od leta 1990 dalje. Tako se še naprej povečujeta tudi povprečni starosti žensk ob rojstvu otrok in ob rojstvu prvega otroka. Prva se je do leta 2008 povečala že na 30,1 leta (kar je bilo 0,2 leta več kot leto prej oziroma 1,8 leta več kot leta 2000), druga pa na 28,4 leta (0,2 leta več kot leto prej oziroma 1,9 leta več kot leta 2000). Tako se Slovenija približuje državam z visoko povprečno starostjo žensk ob rojstvu otrok.

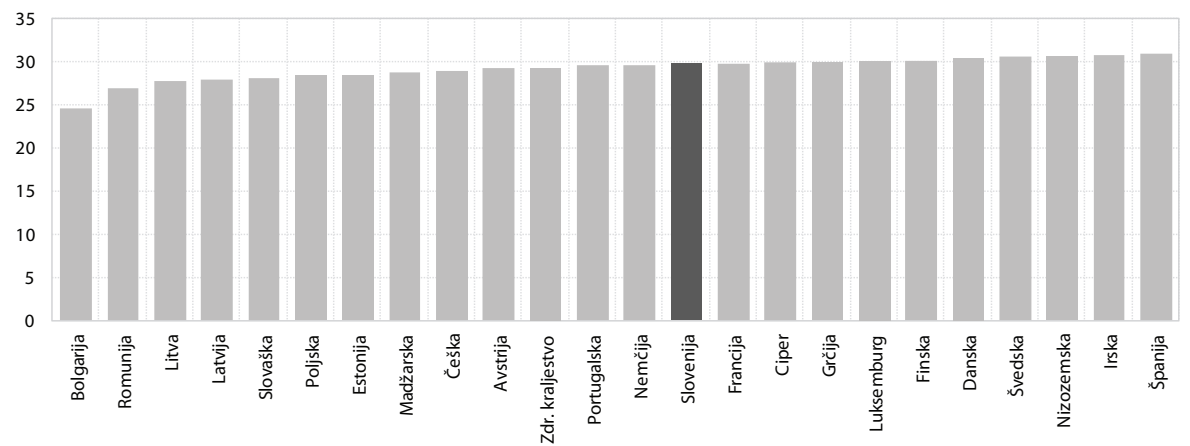
¹ Prvorojenih, drugorojenih, tretjerojenih ... do šestorojenih.

Tabela: Stopnja celotne rodnosti (razmerje med številom živorojenih in številom žensk v rodni dobi v koledarskem letu) v državah EU

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU	np	np	1,51	1,53	np	np
Avstrija	1,42	1,36	1,41	1,41	1,38	1,41
Belgija	1,56	np	1,76	np	np	np
Bolgarija	1,23	1,26	1,32	1,38	1,42	1,48
Ciper	2,03	1,64	1,42	1,45	1,39	1,46
Češka	1,28	1,14	1,28	1,33	1,44	1,50
Danska	1,80	1,77	1,80	1,85	1,84	1,89
Estonija	1,38	1,38	1,50	1,55	1,63	1,65
Finska	1,81	1,73	1,80	1,84	1,83	1,85
Francija	1,71	1,89	1,94	2,00	1,98	2,00
Grčija	1,31	1,26	1,33	1,40	1,41	1,51
Irska	1,84	1,89	1,87	1,93	2,01	2,10
Italija	1,19	1,26	1,32	1,35	1,37	np
Latvija	1,27	np	1,31	1,35	1,41	1,44
Litva	1,55	1,39	1,27	1,31	1,35	1,47
Luksemburg	1,70	1,76	1,63	1,65	1,61	1,61
Madžarska	1,57	1,32	1,31	1,34	1,32	1,35
Malta	0,00	1,70	1,38	1,39	1,37	1,44
Nemčija	1,25	1,38	1,34	1,33	1,37	1,38
Nizozemska	1,53	1,72	1,71	1,72	1,72	1,77
Poljska	1,62	1,35	1,24	1,27	1,31	1,39
Portugalska	1,41	1,55	1,40	1,36	1,33	1,37
Romunija	1,41	1,31	1,32	1,32	1,30	1,35
Slovaška	1,52	1,30	1,25	1,24	1,25	1,32
Slovenija	1,29	1,26	1,26	1,31	1,38	1,53
Španija	1,17	1,23	1,35	1,38	1,40	1,46
Švedska	1,73	1,54	1,77	1,85	1,88	1,91
Združeno kraljestvo	1,71	1,64	1,78	1,84	np	np

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions – Population, 2010.
Opomba: np - ni podatka.

Slika: Povprečna starost žensk ob porodu v nekaterih članicah EU, 2006

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions – Population, 2010.

Selitveni koeficient

Selitveni koeficient¹ se je v Sloveniji leta 2008 še povečal in je bil med najvišjimi v EU, v letu 2009 pa je začel upadati. V letu 2008 je dosegel 9,2 na 1000 prebivalcev (po novi definiciji selitev²), potem ko se je povečeval že vse od leta 2005 dalje. V obdobju 1995–2004 je bil v povprečju okoli 1,2 na 1000 prebivalcev, v letih 2005 in 2006 okoli 3,2 in v letu 2007 že 7,0 na 1000 prebivalcev³. Visok selitveni koeficient Slovenije je bil v letu 2008 skupaj s španskim drugi najvišji v EU (za Luksemburgom). Selitveni prirast, ki je bil v obdobju 1995–2004 v povprečju okoli 2.400 prebivalcev, se je do leta 2008 povečal na 28.331 po stari, oziroma na 18.584 po novi definiciji selitev. Pri tem se je število priselitev v Slovenijo, ki se je v obdobju 1995–2000 gibalo v povprečju okoli 6.500 letno, od leta 2000 dalje stalno povečevalo. Leta 2004 je skupaj s sezonskimi migranti že preseglo 10.000, do leta 2008 pa se je po novi definiciji, ki izključuje sezonske migrante, povečalo na 30.693 (po stari definiciji s sezonskimi migranti pa na 43.815). S sezonskimi priselitvami se je povečevalo tudi število odselitev, ki jih je bilo v obdobju 1995–2000 v povprečju okoli 4.100 letno, do leta 2008 pa se je povečalo (po primerljivi definiciji) na 15.484⁴. Začasni podatki za prvi dve četrtletji 2009 kažejo, da se je v prvem četrtletju 2009 selitveni prirast prebivalstva Slovenije še povečeval, v drugem četrtletju pa se je zmanjšal na polovico ravni iz istega obdobja leta 2008.

Pospešeno povečevanje selitvenega koeficienta v obdobju 2004–2008 je bilo v veliki meri posledica gospodarske konjunkturo po vstopu Slovenije v EU. Podjetja so v tem času vse pogostejše najemala tuje delavce, predvsem zaradi pomanjkanja določenih poklicnih profilov, zlasti gradbenih, tako da se je število v Sloveniji zaposlenih tujcev v tem obdobju podvojilo. To kaže porast izdanih dovoljenj za tujce, ki jih je bilo leta 2008 v povprečju 81.113 ali 2,04-krat več kot leta 2004. Vzrok povečanega priseljevanja v letu 2008 pa je bil tudi pristop Slovenije k Schengenskemu sporazumu, ko je prihajalo tudi do zlorab, da so tujci z dovoljenji za prebivanje v Republiki Sloveniji, s katerimi lahko potujejo ali prebivajo do tri mesece v območju drugih držav pogodbenic Schengenskega sporazuma, v teh državah delali, zaprosili za azil ali se prijavili kot iskalci zaposlitve. Razlogi za zmanjšanje selitvenega prirasta v drugem četrtletju 2009 so bili zato,

poleg poslabšanih gospodarskih razmer, ki so zaustavile zaposlovanje tujcev⁵, tudi zaostreni pogoji pridobivanja dovoljenj za bivanje tujcev v Republiki Sloveniji, ki jih je v tem času sprejela Vlada RS.

Večina priseljenih je še naprej iz držav naslednic nekdanje SFRJ, njihova izobrazbena raven ostaja nizka, čeprav se izboljšuje. Število priseljenih v Slovenijo presega število odseljenih le pri tujcih, selitveni prirast državljanov RS pa je že vse od leta 2000 dalje rahlo negativen⁶. Tako med priseljenimi kot med odseljenimi je več moških kot žensk, največ migrantov pa je starih 20 do 29 let. Med priseljenimi je bilo leta 2008 81 % moških in 61 % žensk starih 20–49 let. Največ priseljenih je iz Bosne in Hercegovine. Priselitev iz drugih držav članic EU v Slovenijo pa je malo. Med priseljenimi delovno aktivnimi tujci prevladujejo (leta 2008 51,3 %) tisti z nižjo izobrazbo, katerih delež se sicer zmanjšuje v korist srednje izobraženih, višjo ali visoko izobrazbo pa ima manj kot 4 % priseljenih (leta 2008 3,8 %).

¹ To je razmerje med selitvenim prirastom in povprečnim številom prebivalcev v koledarskem letu; selitveni prirast pa je razlika med številom priseljenih in odseljenih v koledarskem letu.

² Z letom 2008 je SURS prešel na novo definicijo stalnih selitev, ki izključuje selivce, ki so prisotni v državi ali odsotni iz nje manj kot eno leto. Po stari definiciji, ki je vključevala tudi sezonske migrante, je bil selitveni koeficient v letu 2008 višji, 13,9 na 1000 prebivalcev.

³ Ti in vsi v nadaljevanju naštetih podatki o meddržavnih selitvah do leta 2007 upoštevajo staro definicijo selivcev.

⁴ Brez sezonskih selitev je bilo število odseljenih iz Slovenije v letu 2008 za 3.375 manjše.

⁵ Kot kažejo podatki SRDAP (statistični register delovno aktivnega prebivalstva).

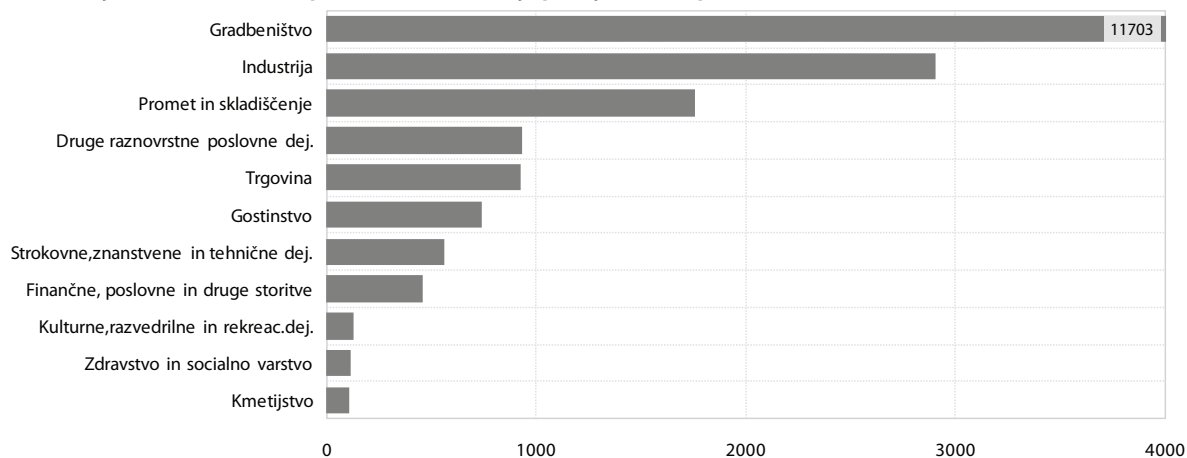
⁶ Povprečni selitveni koeficient državljanov v obdobju 2000–2008 je bil -0,4 na 1000 prebivalcev.

Tabela: Selitveni prirast (s statističnimi popravki), število oseb na 1000 prebivalcev

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU	1,4	1,5	3,6	3,3	3,8	3,0
Avstrija	0,3	2,2	6,1	3,0	4,1	4,1
Belgija	0,2	1,4	4,7	5,1	5,9	5,6
Bolgarija	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,1
Ciper	9,2	5,7	19,2	11,3	9,5	4,6
Češka	1,0	0,6	3,5	3,4	8,2	6,9
Danska	5,5	1,9	1,2	1,9	3,7	4,6
Estonija	-10,8	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Finska	0,8	0,5	1,7	2,0	2,6	2,9
Francija	-0,3	2,8	3,0	1,4	1,1	1,3
Grčija	7,3	2,7	3,6	3,6	3,6	3,2
Irska	1,6	8,4	16,0	15,6	10,7	0,4
Italija	0,5	0,9	5,2	6,4	8,4	7,3
Latvija	-5,5	-2,3	-0,2	-1,1	-0,3	-1,1
Litva	-6,5	-5,8	-2,6	-1,4	-1,5	-2,3
Luksemburg	10,6	7,9	13,2	11,4	12,6	15,9
Madžarska	1,7	1,6	1,7	2,1	1,4	1,6
Malta	0,2	2,3	4,0	5,3	4,2	5,9
Nemčija	4,9	2,0	1,0	0,3	0,5	-0,7
Nizozemska	1,0	3,6	-1,4	-1,6	-0,1	1,9
Poljska	-0,5	-10,6	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4
Portugalska	2,2	4,6	3,6	2,5	1,8	0,9
Romunija	-0,9	-0,2	-0,3	-0,3	0,0	0,1
Slovaška	0,5	-4,1	0,6	0,7	1,3	1,3
Slovenija	0,4	1,4	3,2	3,1	7,1	9,2
Španija	1,8	9,7	14,9	13,8	15,7	9,2
Švedska	1,3	2,8	3,0	5,6	5,9	6,1
Združeno kraljestvo	1,1	2,4	3,2	4,1	2,9	3,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Demography, 2009.
Opomba: *Evropski del Francije.

Slika: Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo v Slovenijo po dejavnosti zaposlitve, 2008

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje, 2010.

Regionalne razlike v BDP na prebivalca

V letu 2007 je glede na slovensko povprečje največji porast BDP na prebivalca dosegla obalno-kraška regija (za 1,7 indeksne točke). Pozitivne relativne spremembe (glede na slovensko povprečje) so zabeležile še podravska, notranjsko-kraška, gorenjska, koroška, jugovzhodna Slovenija in goriška regija. Vsem ostalim regijam se je BDP na prebivalca glede na slovensko povprečje zmanjšal, najbolj zasavski regiji (-1,9 indeksne točke). Glede na leto 2000 se je zaostanek v tej regiji povečal za 13,2 indeksne točke, kar je največ med statističnimi regijami. Zasavska regija je namreč v tem obdobju izgubila tudi največ delovnih mest (12 %). Na drugi strani je osrednjeslovenska regija, ki ima najvišji BDP na prebivalca v Sloveniji, v 2007 glede na leto 2000 povečala svojo prednost glede na povprečje kar za 5,2 indeksne točke. Poleg nje sta prednost v enaki primerjavi povečali samo še jugovzhodna Slovenija in podravska regija, v vseh ostalih regijah, kjer živi 52 % prebivalcev Slovenije, pa se je zaostanek za povprečno ekonomsko razvitostjo povečal.

V letu 2007 so vse regije, razen zasavske, zmanjšale zaostajanje za evropskim povprečjem. V letu 2007 so glede na leto 2006 vse regije na NUTS 3 ravni, razen zasavske, zmanjšale zaostajanje za evropskim povprečjem, najbolj obalno-kraška regija (za 3,4 indeksne točke). Zasavska regija pa je povečala svoj zaostanek za 0,5 indeksne točke. To je obenem edina regija, ki je povečala svoj zaostanek za evropskim povprečjem tudi glede na leto 2000 (za 3,8 indeksne točke). Osrednjeslovenska regija pa je bila s porastom 18,4 indeksne točke tudi do evropskega povprečja najbolj ekonomsko dinamična regija v Sloveniji. Osrednjeslovenska regija je tako edina med slovenskimi regijami na NUTS 3 ravni, ki presega povprečje EU (po naših izračunih za 28,7 % v 2007). Ekonomsko najšibkejša pomurska regija pa je po naših izračunih dosegla 58,4 % povprečja EU in se je uvrstila med 15 % najmanj razvitih evropskih regij. Na NUTS 2 ravni je Zahodna Slovenija presegla slovensko povprečje za dobro petino in evropsko za dobrih 7,8 %, medtem ko je bila Vzhodna Slovenija na ravni 82,4 % slovenskega in 73,8 % evropskega povprečja. Na NUTS 3 ravni so pod 75 % povprečja EU-27 le regije v Vzhodni Sloveniji – pomurska, zasavska, notranjsko-kraška in spodnjeposavska.

Razmerje bruto domačega proizvoda na prebivalca med regijama z dvema skrajnima vrednostima je bilo zmerno in na isti ravni kot leta 2006. Osrednjeslovenska regija je imela v letu 2007 2,2-krat višji BDP na prebivalca kot ekonomsko najšibkejša pomurska regija, kar je toliko kot leto prej in nekoliko več kot leta 2000, ko je bila osrednjeslovenska regija 2-krat višje. Razmerja med regijama s skrajnima vrednostima na NUTS 3 ravni so v

Sloveniji zmerna, saj so v večini držav EU veliko večja. V letu 2006 so bila največja v Združenem kraljestvu (8,2) in najmanjša na Malti (1,4) in na Švedskem (1,7). Osrednjeslovenska regija izstopa po višini BDP na prebivalca tudi zato, ker je v tej regiji prestolnica, kjer se odvija velik del ekonomskih aktivnosti. To je značilno tudi za druge države EU, razen za Nemčijo, Grčijo, Španijo in Italijo.

Regionalne razlike, merjene s kazalnikom regionalne razpršenosti BDP na prebivalca po kupni moči (SKM), so se v letu 2007 malenkost zmanjšale. Po razpršenosti¹ BDP na prebivalca, ki je tudi eden od načinov za merjenje regionalnih razlik, so te razlike v Sloveniji že od leta 2003 dalje dokaj stabilne, v primerjavi z razlikami v drugih državah EU (na NUTS 3) pa so med manjšimi. V letu 2007 se je razpršenost BDP na prebivalca po naših izračunih zmanjšala za 0,1 o. t. na 22,3 %, glede na leto 2000 pa je bila višja za 2,8 o. t.²

¹ Vsota absolutne razlike med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, tehtano z deležem prebivalstva in izraženo v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

² Če iz izračuna izvzamemo ekonomsko najmočnejšo osrednjeslovensko regijo, so medregionalne razlike za skoraj 10 o. t. nižje, med leti pa se gibljejo podobno.

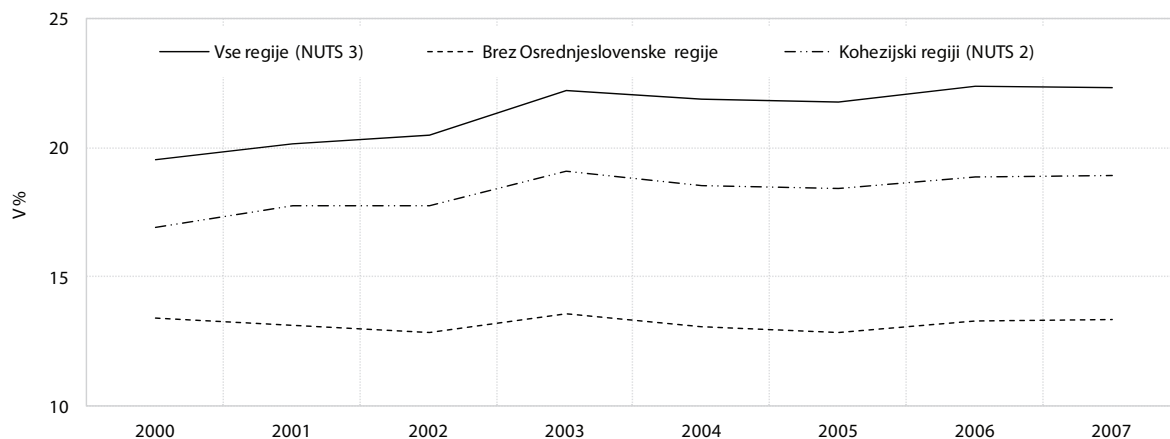
Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca, indeksi, SLO=100

Kohezijska regija / Statistična regija	1995	2000	2005	2006	2007	Struktura BDV 2007, v %
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zahodna Slovenija	118,9	118,5	120,0	120,4	120,4	55,7
Obalno-kraška	108,5	105,4	101,8	102,3	104,0	5,5
Goriška	99,3	99,0	96,3	96,3	96,4	5,7
Gorenjska	89,2	87,6	85,3	84,3	84,7	8,4
Osrednjeslovenska	138,0	138,5	143,4	144,3	143,7	36,1
Vzhodna Slovenija	84,2	84,4	82,9	82,5	82,4	44,3
Notranjsko-kraška	78,7	80,5	76,0	74,8	75,4	1,9
Jugovzhodna Slovenija	88,7	91,7	92,7	92,9	93,1	6,5
Spodnjeposavska	80,9	85,0	82,5	80,8	80,2	2,8
Zasavska	84,8	79,3	69,7	68,1	66,1	1,5
Savinjska	93,0	90,6	89,6	88,9	87,9	11,3
Koroška	79,6	82,7	78,7	76,7	76,9	2,8
Podravska	81,6	83,7	83,5	84,2	85,1	13,5
Pomurska	74,9	69,6	66,8	65,7	65,2	3,9

Vir: SI – STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2010.

Opomba: BDV – bruto dodana vrednost.

Slika: Razpršenost regionalnega BDP na prebivalca v SKM na NUTS 2 in NUTS 3 ravni v Sloveniji, v %

Vir: SURS, 2010.

Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Stopnja registrirane brezposelnosti se je v letu 2009 glede na leto 2008 v vseh regijah povečala; najbolj v pomurski in koroški regiji, najmanj pa v osrednjeslovenski. Brezposelnost se je nadpovprečno povečala tudi v regijah z nižjimi stopnjami (goriška, gorenjska, jugovzhodna Slovenija). Število brezposelnih se je v tem obdobju v povprečju povečalo kar za dobrih 36 %, najbolj v goriški (64,6 %) in gorenjski (60 %), regijah, ki sta imeli še v letu 2008 najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti, in v koroški regiji (49,1 %); najmanj pa v savinjski (za 28,3 %) in pomurski (za 29,3 %), ki ima sicer najvišjo stopnjo brezposelnosti. Od leta 2000 pa vse do oktobra 2008 se je stopnja registrirane brezposelnosti v regijah pretežno zmanjševala, zato je imela večina regij (vse razen goriške in koroške) konec leta 2009 še nižjo stopnjo brezposelnosti kot v začetku tega desetletja (2000). V podravski regiji je bila nižja za 6,2 o. t., v goriški pa višja za 1,1 o. t.

V letu 2009 je bila najvišja stopnja registrirane brezposelnosti v pomurski regiji. Nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti imajo še vedno regije v vzhodni polovici države, med njimi so najvišje pomurska (15,9 %), podravska (11,9 %) in zasavska regija (11 %), koroška regija pa je najbolj poslabšala svoj položaj do slovenskega povprečja. Najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti pa so imele v letu 2009 osrednjeslovenska (6,8 %), obalno-kraška (6,9 %) in gorenjska regija (6,9 %), v letu 2008 pa goriška, gorenjska in notranjsko-kraška regija.

V letu 2009 so se medregionalne razlike zmanjšale. Zaradi povečevanja stopnje registrirane brezposelnosti tudi v regijah, ki so imele podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, se je v letu 2009 razmerje med regijo z najvišjo in regijo z najnižjo stopnjo brezposelnosti zmanjšalo na 2,3 (v 2008 2,9). Razpršenost¹ stopnje registrirane brezposelnosti med regijami pa se je zmanjšala za 3,9 o. t., v primerjavi z letom 2000 pa je bila nižja za 3,1 o. t.

Z naraščanjem brezposelnosti se je najbolj povečal delež brezposelnih moških, delež brezposelnih zaradi izteka zaposlitve za določen čas in trajnih presežkov. V posameznih skupinah brezposelnih oseb je brezposelnost v letu 2009 različno naraščala. V vseh regijah je bolj prizadela moške kot ženske, saj je posebno na začetku gospodarska kriza v prvi vrsti prizadela dejavnosti, ki zaposlujejo pretežno

moško delovno silo. Največjo rast števila brezposelnih med moškimi so zabeležile goriška (73,8 %), koroška (71,6 %) in gorenjska regija (69,1 %). Največ brezposelnih med moškimi je v goriški regiji (54,6 %). Brezposelnosti so bolj izpostavljeni še mladi in tisti z nižjimi stopnjami izobrazbe. Tudi število brezposelnih iz teh skupin je najbolj poraslo v omenjenih treh regijah. Največ brezposelnih do 25. leta starosti je na Koroškem (16,4 % vseh brezposelnih), največ brezposelnih s I. in II. stopnjo izobrazbe pa v jugovzhodni Sloveniji (51,9 %). Zaradi priliva drugih skupin brezposelnih oseb se je zmanjšal delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi (skoraj za petino v goriški regiji). Obenem je to edina skupina brezposelnih, kjer se je v tem obdobju kar v petih regijah zmanjšalo tudi število brezposelnih. Glede na vzroke za brezposelnost se povečuje število tistih, ki so izgubili delo zaradi izteka zaposlitve za določen čas – največji porast beleži goriška regija (skoraj 93 %), največji delež takih med brezposelnimi pa ima koroška regija (41,8 %). Poleg teh narašča število brezposelnih, ki so trajno presežni delavci – tudi najbolj v goriški regiji (96,1 %), največ, dobra četrtina vseh brezposelnih jih je v notranjsko-kraški regiji. Povečevalo se je še število brezposelnih zaradi stečajev podjetij. V gorenjski regiji jih je bilo v enem letu kar za 161,3 % več, največji delež te skupine brezposelnih ima pomurska regija (11,4 %).

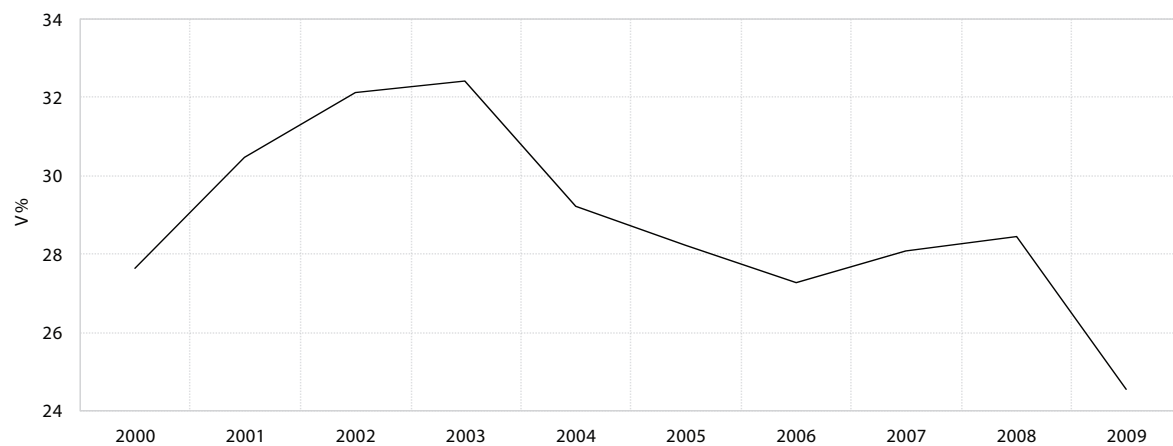
¹ Razpršenost je izračunana na isti način kot pri kazalniku Regionalne variacije v bruto domačem proizvodu na prebivalca.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah, v%

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
SLOVENIJA	11,8	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1
Osrednjeslovenska	8,8	7,6	7,2	5,9	5,0	6,8
Obalno-kraška	8,8	7,5	7,2	6,3	5,2	6,9
Gorenjska	9,7	7,3	6,4	4,9	4,4	6,9
Goriška	5,9	6,5	6,2	4,9	4,3	7,1
Savinjska	13,1	12,7	11,6	9,4	8,0	10,3
Jugovzhodna Slovenija	10,4	8,8	8,6	7,0	6,3	8,9
Pomurska	16,7	17,1	15,7	13,4	12,2	15,9
Notranjsko-kraška	10,4	7,9	7,0	5,4	4,9	7,1
Podravska	18,1	13,5	12,7	10,4	9,1	11,9
Koroška	9,9	10,6	10,1	8,1	7,3	10,9
Spodnjeposavska	13,4	11,5	10,5	8,9	7,7	10,2
Zasavska	14,9	13,8	12,0	9,7	8,2	11,0

Vir: SURS, 2010.

Slika: Razpršenost registrirane stopnje brezposelnosti na NUTS 3 ravni, Slovenija, 2000–2009

Vir: SURS, 2010; preračuni UMAR.

Izdana gradbena dovoljenja

Skupna načrtovana površina stavb se je v letu 2009 znižala drugo leto zapored. Podobno kot v letu 2008 se je načrtovana površina močno znižala tako pri stanovanjskih kot nestanovanjskih stavbah. Po visokih rasteh v letih 2006 in 2007 se je skupna predvidena površina stavb v naslednjih dveh letih precej znižala in bila leta 2009 na najnižji ravni v zadnjih sedmih letih.

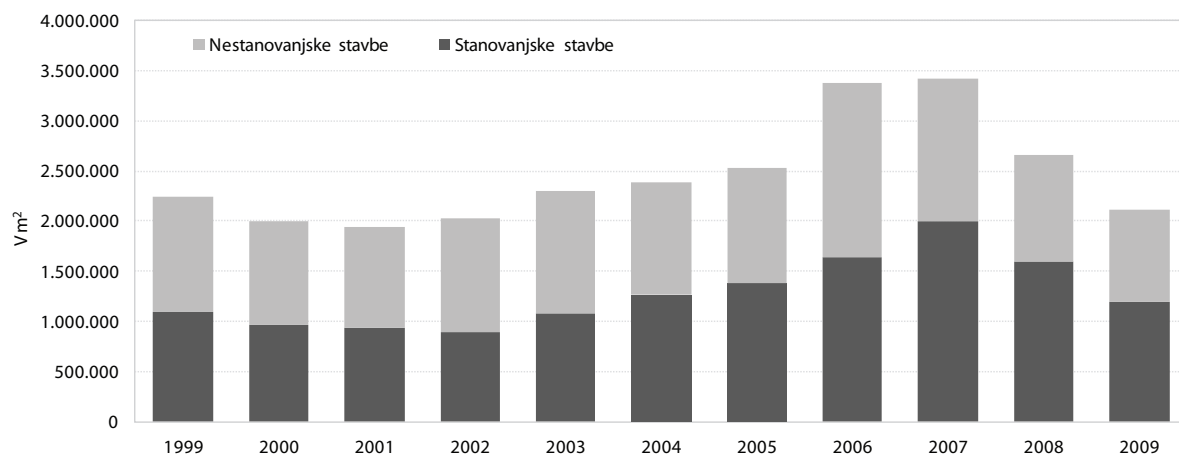
Znižanje skupne načrtovane površine stanovanjskih stavb je bilo povezano z nižjim predvidenim investiranjem v tri- in večstanovanjske stavbe. Načrtovana površina v tri- in večstanovanjskih stavbah se je znižala za 50,9 %, v dvostanovanjskih stavbah za 22,7 % (kjer je delež relativno majhen), v enostanovanjskih pa za 79,2 %. Znižanje je povezano z intenzivno gradnjo v preteklih letih in z vplivi gospodarske krize.

Skupno število predvidenih stanovanj je bilo lani najnižje po letu 2002. Z lani izdanimi gradbenimi dovoljenji je bila predvidena gradnja 5.940 stanovanj, kar je 29,1 % manj kot leto pred tem. Še naprej ima največji delež Osrednjeslovenska regija, kjer se je leta 2009 število predvidenih stanovanj zmanjšalo za 28,8 %.

Skupna načrtovana površina nestanovanjskih stavb je bila najnižja v zadnjih desetih letih. Načrtovana površina v nestanovanjskih stavbah se je znižala za 14,0 % in tako dosegla najnižjo raven od leta 1999 (odkar razpolagamo s primerljivimi podatki). Znižanje je bilo največje pri trgovskih in drugih stavbah za storitvene dejavnosti (38,5 %) ter pri industrijskih stavbah in skladiščih (47,7 %). V obeh dveh kategorijah je bila površina najnižja, odkar razpolagamo s podatki. Podobno kot pri stanovanjih je tudi pri nestanovanjskih stavbah nizka predvidena površina povezana z gospodarsko in finančno krizo.

V treh regijah vzhodne Slovenije je bila skupna načrtovana površina leta 2009 najnižja v zadnjih desetih letih. Načrtovana površina je bila lani najnižja v zadnjih desetih letih v treh regijah vzhodne Slovenije: Podravski, Jugovzhodni Sloveniji in relativno majhni Zasavski regiji. Lani se je načrtovana površina znižala v desetih regijah, najbolj v Obalno-kraški (za 44,4 %), povečala pa se je v Spodnjeposavske (za 4,5 %) in Pomurske regiji (za 19,8 %).

Slika: Površina stavb, predvidena z izdanimi gradbenimi dovoljenji, Slovenija, 1999–2009

Vir: SURS, 2010.

Potrošnja gospodinjstev za kulturo

Izdatki za kulturo na člana gospodinjstva so se v letu 2007 realno povečali, vendar je bila rast nižja od večletnega povprečja. Po podatkih Ankete o porabi v gospodinjstvih (APG)¹ je bila rast izdatkov 1,6-odstotna, kar pa je manj od povprečja obdobja 2001–2007, ki znaša 2,5 %. Delež kulture v strukturi življenjskih potrebščin se je od leta 2001 zmanjševal in je bil v letih 2006 in 2007 s 3,6 oz. 3,7 % najmanjši v obdobju 2000–2007 (2000: 4,2 %).

V letu 2007 so se močno zmanjšali izdatki gospodinjstev za knjige in obiske kulturnih prireditev, kar pomeni nadaljevanje tendence iz preteklih let. Najbolj so se povečali izdatki za nakup televizijskih sprejemnikov in videorekorderjev (realno² za več kot 40 %; zaradi večje cenovne dostopnosti naprav se zelo zmanjšujejo izdatki za popravilo opreme) ter fotografske in kinematoografske opreme (realno za petino). Med kategorijami, ki bi jih lahko uvrstili med tiste, ki neposredno prispevajo k oblikovanju kulturne identitete in vrednotnega sistema družbe, pa smo beležili zmanjševanje izdatkov. Tako so izdatki za knjige že tretje leto zapored beležili visok padec, realno so se zmanjšali za 12,8 %, prejšnji dve leti pa v vsakem letu za skoraj petino. Izdatki za knjige so v letu 2007 predstavljali 5,9 % izdatkov gospodinjstev za kulturo, kar je za 0,8 o. t. manj kot v predhodnem letu in najmanj v obdobju 2000–2007. Izdatki za kino, gledališče in koncerte so se v letu 2007 po skromni rasti leto prej in 10-odstotnem zmanjšanju v letu 2005 znižali še za skoraj četrtino. Njihov delež v strukturi izdatkov za kulturo je v letu 2007 znašal 2,7 % in se je v primerjavi z letom 2000 (3,4 %) zmanjšal (najvišji je bil v obdobju 2002–2004: 3,8–4,0 %).

Po metodologiji nacionalnih računov³, ki jo uporabljamo za mednarodne primerjave potrošnje, se je leta 2008

delež potrošnje gospodinjstev za skupino rekreacija in kultura zmanjšal bolj kot v povprečju v EU. V letu 2008 se je delež življenjskih potrebščin za skupino rekreacija in kultura zmanjšal za 0,5 o. t., kar je večje zmanjšanje kot v povprečju EU (za 0,2 o. t.). Delež sicer od leta 2006 upada, vendar je v letu 2008 (9,7 %) še vedno presegal povprečje EU, za 0,5 o. t.

¹ Anketa o porabi v gospodinjstvih (SURS). Zaradi spreminjanja velikosti gospodinjstev na tem mestu analiziramo vse podatke (razen podatkov iz nacionalnih računov, ki zajemajo oceno potrošnje vseh gospodinjstev skupaj) glede na člana gospodinjstva. Gospodinjstva namreč postajajo vse manjša, kar bi pomenilo, da se potrošnja na gospodinjstvo povečuje počasneje kot potrošnja na člana gospodinjstva, tako da je možno, da potrošnja na gospodinjstvo med leti sčasoma ne bo več povsem primerljiva. Za opredelitev podskupine Kultura gl. opombo pod Sliko. Kultura, kot jo opredeljujemo na tem mestu, je leta 2007 predstavljala 39,4 % skupine Rekreacija in kultura, ki predstavlja eno izmed 12 skupin izdatkov za življenjske potrebščine po klasifikaciji COICOP (2006: 40,1 %).

² Vse komponente so deflacirane s pripadajočimi deflatorji.

³ Za primerjavo z drugimi državami uporabljamo podatke o porabi gospodinjstev iz nacionalnih računov, ki pa niso na voljo na tako podrobni ravni kot podatki APG, zato tu primerjamo samo izdatke za agregatno skupino Rekreacija in kultura.

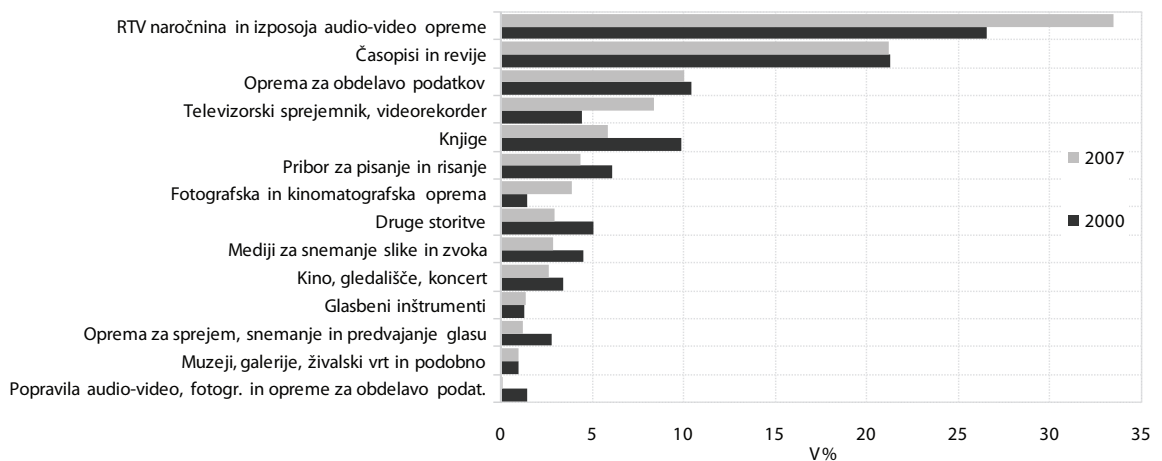
Tabela: Delež sredstev za rekreacijo in kulturo v skupni potrošnji gospodinjstev po nacionalnih računih, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	9,0	9,6	9,4	9,3	9,4	9,2
Avstrija	11,4	11,9	11,3	11,3	11,6	np
Belgija	9,1	9,5	9,5	9,4	9,6	9,4
Bolgarija	3,4	4,8	5,4	np	np	np
Ciper	7,4	6,8	8,0	8,3	8,0	7,9
Češka	10,6	11,1	11,7	11,1	10,9	10,7
Danska	10,2	11	11,5	11,6	11,5	11,1
Estonija	6,5	8,9	9,7	8,9	9,8	7,8
Finska	10,6	11,3	11,4	11,8	11,9	11,6
Francija	8,6	9,1	9,3	9,3	9,2	8,9
Grčija	np	6,3	7,4	7,4	7,3	7,6
Irska	7,7	7,3	7,4	7,2	7,3	7,0
Italija	7,1	7,3	6,9	6,9	6,9	6,8
Latvija	3,8	6,7	7,6	7,3	8,1	np
Litva	3,0	5,8	6,4	6,2	7,7	8,1
Luksemburg	8,2	7,8	8	8,1	8,3	8,1
Madžarska	7,7	7,4	7,9	7,8	7,6	7,4
Malta	10,3	10,4	10,8	11,4	11,8	11,7
Nemčija	9,3	10,1	9,4	9,3	9,5	9,4
Nizozemska	10,8	11,1	10,1	10,4	10,6	np
Poljska	8,2	8,9	7,5	7,3	np	np
Portugalska	5,8	6,7	6,9	7,0	np	np
Romunija	np	4,6	3,9	4,7	4,9	np
Slovaška	7,1	8,5	8,7	8,7	9,1	9,6
Slovenija	8,9	10,1	10,7	10,5	10,2	9,7
Španija	8,3	9,1	9,0	8,8	8,7	8,6
Švedska	10,2	11,6	11,2	11,3	11,4	11,1
Združeno kraljestvo	11	11,5	11,7	11,6	11,7	11,6

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2010.

Opomba: np - ni podatka.

Slika: Potrošnja gospodinjstev za kulturo, 2000 in 2007, v %

Vir: SURS – APG, lastni preračuni.

Opombe: Med kulturo so štete naslednje kategorije postavke COICOP Rekreacija in kultura: .09111 Oprema za sprejem, snemanje in predvajanje glasu; .09112 Televizorski sprejemnik, videorekorder; .09121 Fotografska in kinematografska oprema; .09130 Oprema za obdelavo podatkov (pisalni, računski stroj, osebni računalnik); .09140 Mediji za snemanje slike in zvoka; .09150 Popravila audio-video opreme, fotografske opreme in opreme za obdelavo podatkov; .09211 Glasbeni inštrumenti; .09421 Kino, gledališče, koncert; .09422 Muzeji, galerije, živalski vrt in podobno; .09423 RTV naročnina in izposoja audio-video opreme; .09424 Druge storitve; .09510 Knjige; .09520 Časopisi in revije; .09540 Pribor za pisanje in risanje.

Literatura in viri

Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Analiza prijave in vpisa, študijsko leto 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009. (2007–2009). Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Angel de la Fuente (2003). Human capital in global and knowledge based economy. Part II assesment at the EU country level. Final report. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/social/search>.

Bednaš, M. (ur.), Kajzer, A. (ur.). (2005). Izhodišča za ciljni razvojni scenarij Strategije razvoja Slovenije. Delovni zvezek št. 12/2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Bilten Banke Slovenije. (2010). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na <http://www.bsi.si>.

Bosma, N. et al. (2009). Global Entrepreneurship Monitor: 2008 Executive Report. Babson College, Universidad del Desarrollo and London Business School. Pridobljeno na: <http://www.gemconsortium.org/>.

Brandt, N. (2009). Institucionalna kriza. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije (magnetogram predavanja).

Bučar M., Burger, A., Udovič B. (2010). Izvlečki iz analize vprašalnikov o učinkih pomoči malim in srednje velikim podjetjem s strani MVZT, CRP: V5-0448.

Celovito ravnanje z odpadki – okoljsko ogledalo Slovenije. Zbornik. (2009). Celje: Fit media.

Cene naftnih derivatov. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo RS. Pridobljeno na <http://www.mg.gov.si/si/>.

Challenges for EU support to innovation in services. (2009). Brussels: European Commission.

Criteria for successful reforms based upon a literature survey: policies promoting Competition in Market (Non-Financial) Services, Note for the attention of the LIME working group attached to the EPC. (2009). Brussels: European Commission, 6 October 2009.

Četrtneta poročila APEK, razl. št. (2006–2010). Ljubljana: Agencija za pošto in elektronske komunikacije.

Data reporting module EUROSTUDENT III 2005–2008. (2008). Hannover: Hochschul-Information-Systems(HIS) (HIS) GmbH. Pridobljeno na <http://iceland.his.de/eurostudent/>.

Deseto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji. (za leta 2005, 2006, 2007 in 2008). (2009). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Doing Business 2010. (2010). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.

Doplonitev poročila o pospeševanju črpanja sredstev kohezijske politike skladno s sklepi odbora za lokalno samoupravo in regionalni razvoj. (2010). Ljubljana: Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalni razvoj.

Economic Freedom of the World, Annual Report. (2009). Vancouver: Fraser Institute (september).

Education at a Glance 2009. OECD Indicators. (2009). Paris: OECD.

Eko Novice. December 2009 (2009). Ljubljana: Eko sklad. Slovenski okoljski javni sklad.

Ekonomski izzivi 2008. (2008). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Ekonomski izzivi 2009. (2009). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Enajsto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2006, 2007 in 2008). (2008). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

E-readiness rankings 2009. (2009). EIU. Pridobljeno na: <http://graphics.eiu.com/pdf/E-readiness%20rankings.pdf>.

European Competitiveness Report 2009. (2009). Brussels: European Commission.

European Economic Forecast – autumn 2009. European Economy 10/2009. (2009). Brussels: European Commission. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication16055_en.pdf.

European Innovation Scoreboard 2008, 2009. (2009–2010). Brussels: European Commission.

Eurostat portal page – Adult Education survey. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Agriculture and fisheries. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Balance of Payments – International Transactions. (2009). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat portal page – E-government on-line availability. (2010). Luxembourg: Eurostat.

Eurostat Portal Page – E-government usage by enterprises. (2010). Luxembourg: Eurostat.

Eurostat Portal Page – E-government usage by individuals by gender. (2010). Luxembourg: Eurostat.

Eurostat Portal Page – Environment – Air pollution – Urban population exposure to air pollution by particulate matter. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Environment – Long-term Indicators – Waste. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>.

Eurostat Portal Page – Environment – Long-term Indicators – Waste. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>.

Eurostat Portal Page – Environment and energy – Energy. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Euro Indicators – National Accounts – Public Finance – Excessive deficit procedure statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

- Eurostat Portal Page – External Trade. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal page – General and regional statistics – Regional statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – General government expenditure by function – COFOG. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Government statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – National Accounts – Final consumption expenditure of households by consumption purpose (COICOP). (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal page — Population and social condition – Education and training. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal page — Population and social condition – Structural business statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno decembra 2008 na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Cultural statistics. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Stock Market Capitalisation. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Electricity generated from renewable sources. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Energy intensity of the economy. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Road share of inland freight transport. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Road share of inland freight transport. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators – Energy – Implicit tax rate on energy. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat portal page – Tax rate on low wage earners – Unemployment trap. (2010). Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat portal page – Tax rate on low wage earners by marginal effective tax rates on employment incomes. (2010). Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat portal page – Tax wedge on labour cost. (2010). Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat Portal Page – Transport – Railway transport. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Transport – Road transport. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat regional yearbook 2009. (2009). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Faostat Portal page. (2010). Pridobljeno na <http://faostat.fao.org>.
- Farčnik, D.; Domadenik, P. (2009). Analiza trendov zaposlovanja slovenskih diplomantov generacije 2007. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Finančni računi – Ekonomski odnosi s tujino. (2010). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na <http://www.bsi.si>
- Foreign Trade Statistics. (2009). U.S. Census Bureau. Pridobljeno na <http://www.census.gov>.
- Greenhouse gas inventories. (2010). ARSO: Eionet-SI (CIRCA-SI). Pridobljeno na <http://cdr.eionet.europa.eu/si/>.
- Handbook of Statistics 2008—2009. (2008). New York and Geneva: United Nations.
- Hanžek M., Pečar J. (2009). Razlike v umrljivosti v Sloveniji. V Nared, Perko (ur.). Razvojni izzivi Slovenije (str. 183–192). Ljubljana: Založba ZRC.
- Indeks cen stanovanj in družinskih hiš. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Informacija o stanju in potrebnih ukrepih na področju migracijske politike – predlog za obravnavo, Generalni sekretariat Vlade RS, 9.10.2009. Sporočilo Komisije – Demografska prihodnost Evrope, kako spremeniti izziv v priložnost. (2006). Bruselj: Evropska komisija (KOM/2006/0571 končno). Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/>.
- Innobarometer, 2009, Analytical Report. (2010). Brussels: European Commission. Pridobljeno na: http://www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/Innobarometer_2009.pdf
- Inno-Policy Trendchart, Innovation Policy Progress Report, Slovenia. (2009). Brussels: European Commission Enterprise Directorate-General. Pridobljeno na: http://94.236.124.47/www.proinno-europe.eu/extranet/upload/countryreports/Country_Report_Slovenia_2009.pdf
- InterISPO. Informacijski sistem za podporo odločanju. Registrirana brezposelnost. (2010). Pridobljeno na <http://ispo.sigov.si>.
- Interni podatki o Digitalni knjižnici Slovenije. (2009). Ljubljana: NUK.
- Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, 2000–2008. (2010). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Izdatki za formalno izobraževanje, 1995–2003. (2006). Prva objava 4. 4. 2006. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.stat.si>.
- Izdatki za formalno izobraževanje, 2005, 2006. (2007). Prva objava 7. 12. 2007. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno

na <http://www.stat.si>.

Izdatki za formalno izobraževanje, 2007. (2009). Prva objava 30. 3. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.

Izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, 2004. (2007). Prva objava 31. 1. 2007. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.

Izvajanje pomoči na domu. Analiza stanja za obdobje januar–junij 2008. (2008). Ljubljana: Inštitut za socialno varstvo.

Jakoš, A. (2008). Notranje migracije v Sloveniji. Delovno gradivo. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Japelj Pavešič et al. (2009). Raziskava Znanje matematike in fizike med maturanti v Sloveniji in po svetu. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Javni razpis za sofinanciranje daljinskega ogrevanja na lesno biomaso za lokalno energetske oskrbo in Javni razpis za sofinanciranje individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso za lokalno energetske oskrbo. (2009). Ljubljana: Uradni list. 36/2009.

Javni razpis za sofinanciranje daljinskega ogrevanja na lesno biomaso za leta 2009, 2010 in 2011 v okviru Operativnega programa razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007 – 2013, razvojne prioritete Trajnostna raba energije, prednostne usmeritve, inovativni ukrepi za lokalno energetske oskrbo. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 36/09.

Javni razpis za sofinanciranje individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso za leta 2009 in 2010 v okviru Operativnega programa razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007 – 2013, razvojne prioritete Trajnostna raba energije, prednostne usmeritve, inovativni ukrepi za lokalno energetske oskrbo. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 36/09.

Javno povabilo k prijavi za sofinanciranje šolnin za zmanjševanje izobrazbenega primanjkljaja v šolskih letih 2007/2008, 2008/2009 in 2009/2010. (2009). Ljubljana: Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije.

Kazalci energija in okolje. (2010). Ljubljana: ARSO. Eionet-SI (CIRCA-SI). Pridobljeno na <http://nfp-si.eionet.europa.eu:8980/>.

Kazalci okolja v Sloveniji. (2010). Ljubljana: ARSO. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si/>.

Kazalniki spodbud za delo, Slovenija, 2008. (2009). Prva objava 28. maj 2009. Ljubljana: Statistični urad RS.

Key figures on Europe, 2007/2008. (2009). Luxembourg: Eurostat.

Kmetijski okoljski kazalci v Sloveniji. (2010). Projekt Priprava kazalcev s področja kmetijstva in okolja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si>.

Končno poročilo o ravnanju z embalažo in odpadno embalažo za leto 2007. (2008). Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje.

Kraigher, T. (2005). Srednjeročna in dolgoročna projekcije demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent. Delovni zvezki št.10/ 2005. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.

Krajnc, N., Piškur, M. (2006). Tokovi okroglega lesa in lesnih ostankov v Sloveniji. Ljubljana: Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 80.

Letna poročila 1995–2009 (1995—2009). Ljubljana: Banka Slovenije.

Letno statistično poročilo. (2010). Ljubljana: Ljubljanska borza.

Measuring the efficiency of public spending on R&D. (2009). Brussels: European Commission. ECFIN/B2/AC-PS/(2009)/REP 52711.

Medved, M. (2003). Posestne razmere in pridobivanje lesa v zasebnih gozdovih. Znanstvena razprava. Gozdarski vestnik: Slovenska strokovna revija za gozdarstvo, št. 61. Ljubljana: Zveza gozdarskih društev Slovenije.

Mesečni statistični pregled. (december 2009). Ljubljana: Zavod za invalidsko in pokojninsko zavarovanje.

National Emission Ceilings Directive. (2001). Brussels: European Commission (2001/81/EC).

Neposredne naložbe 2008. (2009). Ljubljana: Banka Slovenije.

Ocena onesnaženosti zraka v Sloveniji 2009. (september 2009). Ljubljana: ARSO. Prodobljeno na <http://www.arso.gov.si/>.

OECD Economic Surveys. Slovenia. (2009). Paris: OECD.

OECD Health Data 2009 (2009). Paris: OECD. Pridobljeno na <http://www.ecosante.org/>.

Oil Bulletin. (2009). Ljubljana: AMZS.

Oil bulletin. European Commission – Energy – Market observatory. (2010). Pridobljeno na http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/bulletin_en.htm.

Operativni program odstranjevanja odpadkov. S ciljem zmanjševanja količin odloženih biorazgradljivih odpadkov. Novelacija (marec 2008). Ljubljana: MOP. Pridobljeno na <http://www.mop.gov.si/si/>.

Operativni program varstva zunanjega zraka pred onesnaževanjem s PM10. (2009) Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

Operativni program varstva zunanjega zraka pred onesnaževanjem s PM10. (2009). Ljubljana: MOP. Pridobljeno na <http://www.mop.gov.si/si/>.

Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov do leta 2012. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno na <http://www.mop.gov.si>.

Organic-europe Portal Page. (2010). Research institute of Organic Agriculture. Pridobljeno na <http://www.organic-europe.net>.

Packing Waste. Recycling waste by country. Packing Waste, Data 2007. (2009). Luxembourg: Eurostat, Environmental Data Center on Waste. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Pavlin, S. (koordinator projekta). Preliminarni statistični rezultati raziskave Hegesco. (2009). Pridobljeno na: <http://www.decowe.com/static/uploaded/htmlarea/hegesco>.

Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2008. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Podjetniška klima v Sloveniji. (2009). Maribor: Interstat. <http://www.interstat.si/>.

- Pojasnilo MOP glede nadaljevanja postopkov Evropske komisije. Sporočila za javnost. (2009). Pridobljeno na <http://www.mop.gov.si/>.
- Porevizijsko poročilo: Popravljalni ukrepi pri ločenem zbiranju komunalnih odpadkov. (2009). Ljubljana: Računsko sodišče RS.
- Poročilo o izvajanju razvojne prioritete »Razvoj regij« v okviru operativnega programa Krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007 – 2013 – Obvestilo o uskladitvi št. 1. (2010). Ljubljana: Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalni razvoj.
- Poročilo o razvoju 2009. (2009). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o realizaciji nalog stalne medresorske delovne skupine za področje priprave boljših predpisov in odpravo administrativnih ovir. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo o sklenjenih oblikah javno-zasebnega partnerstva v Republiki Sloveniji v letu 2009. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Poročilo zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2008. (2009). Ljubljana: Zavod za gozdove.
- Poslovno poročilo ZZZS za leto 2009. (2010). Ljubljana: ZZZS (gradivo za organe upravljanja).
- Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila. (2004). Ljubljana: Uradni list RS 42/04.
- Predlog Zakona o upravljanju kapitalskih naložb Republike Slovenije – redni postopek. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2008/09. (2009). Prva objava 7. 5. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Prelovšek A. (30. 10. 2009). Nekonkurenčnost našega prostora. Delo – Sobotna priloga.
- Program razvoja gozdov v Sloveniji. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Program stabilnosti, dopolnitev 2009. (2010). Ljubljana: Republika Slovenija.
- Progress Report on the Single European Electronic Communications Market 2008 (14th Report). (2009). Brussels: European Commission.
- Raba biogoriv v transportnem sektorju v RS v letu 2008. (2009). Ljubljana: MOP, ARSO. Pridobljeno na <http://www.vlada.si/>.
- Rebernik, M. et al. (2010). Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009. Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor.
- Rebernik, M. et al. (2003). Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2002: Kako podjetna je Slovenija. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Rebernik, M. et al. (2004). Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2003: Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Rebernik, M. et al. (2005). Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2004: Podjetništvo na prehodu. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Rebernik, M. et al. (2006). Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2005: Podjetništvo med željami in realnostjo. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Rebernik, M. et al. (2007). Počasne spremembe podjetniške stvarnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2006. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Rebernik, M. et al. (2008). Premalo razvojno usmerjenih podjetij: GEM Slovenija 2007. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
- Share Ownership Structure in Europe. (2008). Federation of European Securities Exchanges.
- SI – Stat podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Anketa o potrošnji v gospodinjstvih. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Kultura in šport. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Prebivalstvo. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Trg dela. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Anketa o potrošnji v gospodinjstvih. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacioanalni računi – Regionalni bruto domači proizvod. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Temeljni agregati sektorja država. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Energetika – Energetska bilanca in energetski kazalniki. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.

- SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Bruto domači proizvod, letni podatki. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Okolje – Odpadki. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Poraba energentov in zaloge v rudarstvu, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI-Stat podatkovni portal – Energetika – Energetska bilanca in energetske kazalniki. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Sklep o sofinanciranju podiplomskega študija. (2004). Ljubljana: Uradni list RS 77/2004.
- SKP – Standardna klasifikacija poklicev. Ljubljana: SURS. <http://www.stat.si/klasje/klasje.asp>
- Slovenska izhodna strategija 2010–2013 (2010). Ljubljana: Republika Slovenija.
- Socialni razgledi 2009. (2010). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj
- Sodna statistika (2010). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Splošen pregled podatkov o izdatkih za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005–2007. (2009). Prva objava 27. 8. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Sporočilo Komisije – Demografska prihodnost Evrope, kako spremeniti izziv v priložnost. (2006). Bruselj: Evropska komisija (KOM/2006/0571 končno). Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/>.
- Sprejeti proračun RS za leto 2010. Sprejeti proračun RS za leto 2011. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za finance RS. Pridobljeno na <http://www.mf.gov.si/>.
- Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2007/2008 in začetek šolskega leta 2008/2009. (2009). Prva objava 29. 4. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2006/2007 in začetek šolskega leta 2007/2008. (2008). Prva objava 24. 4. 2008. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- State aid Scoreboard (Autumn 2009). Brussels: European Commission.
- State aid Scoreboard (Spring 2009 Update). (2009). Brussels: European Commission.
- Statistične informacije Zavoda RS za zaposlovanje. (2010). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje Pridobljeno na <http://www.ess.gov.si/>.
- Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje. (2007, 2009). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Izdatki za formalnostopenjsko izobraževanje. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Javni socialno varstveni zavodi, Slovenija, 2006–2008. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih. (2002–2008). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Socialna zaščita. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Vpis študentov na dodiplomski študij v študijskem letu 2001/2002 in na podiplomski študij v študijskih letih 2000/2001 in 2001/2002. (2002). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Vpis študentov na dodiplomski študij v študijskem letu 2000/2001 in na podiplomski magistrski in specialistični študij v študijskem letu 1999/2000. (2001). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Vpis študentov na višje strokovne šole, univerze in samostojne visokošolske zavode, – začasni podatki. (2000, 2001). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije, Vpis študentov v terciarno izobraževanje. (2006, 2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Četrtni indeksi cen novozgrajenih stanovanj, Slovenija, četrto četrletje 2009. (10. februar 2010). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Gledališka in glasbena dejavnost. (2003, 2005, 2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Indeks cen stanovanj in družinskih hiš, Slovenija, 4. četrletje 2009. (25. februar 2010). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Indeksi industrijske proizvodnje in zalog v industriji, februar 2010. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje. (2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Izdatki za formalnostopenjsko izobraževanje. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Kinematografija. (2005, 2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Kulturni domovi. (2003, 2005, 2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Muzeji in muzejske zbirke. (2003, 2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, šolsko leto 2000/2001. (2002). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, šolsko leto 2006/2007. (2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2007/2008. (2008). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Razstavna dejavnost galerij oziroma likovnih razstavišč. (2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Splošen pregled podatkov s področja kulture. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS.

- Statistične informacije: Srednje izobraževanje. (2001, 2002). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2006/2007 in začetek šolskega leta 2007/2008. (2008). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Srednješolsko izobraževanje, konec šolskega leta 2004/2005 in začetek šolskega leta 2005/2006. (2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Srednješolsko izobraževanje, konec šolskega leta 2005/2006 in začetek šolskega leta 2006/2007. (2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Srednješolsko izobraževanje. (2006, 2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Vpis študentov na dodiplomski študij v študijskem letu 2001/2002 in na podiplomski študij v študijskih letih 2000/2001 in 2001/2002. (2002). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Vpis študentov na dodiplomski študij v študijskem letu 2000/2001 in na podiplomski magistrski in specialistični študij v študijskem letu 1999/2000. (2001). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Vpis študentov na višje strokovne šole, univerze in samostojne visokošolske zavode, Slovenija– začasni podatki. (2000, 2001). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Vpis študentov v terciarno izobraževanje, 2005/2006, 2006/2007. (2006, 2007). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistične informacije: Založništvo. (2006). Ljubljana: Statistični urad RS. Statistične informacije: Založništvo. (2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistični letopis RS, razl. številke. (2004–2009). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb za leta 1995–2008. (1996–2009). Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.
- Statistični zavarovalniški bilten 2009. (2009). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje. Pridobljeno na <http://www.zav-zdruzenje.si>.
- Statistika denarnih socialnih pomoči. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Pridobljeno na <http://www.mddsz.gov.si/>.
- Strategija razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007–2010. (2007). Ljubljana: NUK. Pridobljeno na http://www.dlib.si/v2/documents/pdf/Strategija_Dlib.pdf.
- Strategija razvoja Slovenije. (2005). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Število registracij novih osebnih avtov (2009). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
- Taxation trends in the European Union. (2009). Luxembourg, Brussels: Eurostat, European Commission.
- Temeljni agregati sektorja država, Slovenija 2006–2009. (2010). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 31. marec.
- The excise duty rates applicable in the European Union as at 1 January 2010. (2008). Brussels: European Commission, Directorate General Taxation and Customs Union. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/energy_products/rates/index_en.htm.
- The Global Competitiveness Report. Različni letniki. Geneva: World Economic Forum (WEF).
- The Global Information Technology Report 2008–2009. (2009). Geneva: World Economic Forum. Pridobljeno na:
- The Vienna Institute Monthly Reports. (2009). Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies.
- The World Competitiveness Yearbook. Različni letniki. Lausanne: Institute for Management Development (IMD).
- Tretje poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 1998, 1999 in 2000). (2001). Ljubljana: Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj.
- UNCTAD World Investment Report 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009. (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009). New York and Geneva: United Nations.
- United Nations Commodity Trade Statistics Database. (2009). General Trade Data by Country and Product Group. New York and Geneva: United Nations.
- Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov od leta 2004 do leta 2009. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 110/2009.
- Uredba o davčni regijski olajšavi za raziskave in razvoj. (2007). Uradni list RS 110/2007.
- Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o odlaganju odpadkov na odlagališčih. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 53/2009.
- Uredba o spremembah in dopolnitvi Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008. (2006). Ljubljana: Uradni list RS 4/2006.
- Uredba o zagotavljanju prihrankov energije pri končnih odjemalcih. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 114/2009.
- World Bank Governance Indicators. (2010). Washington: World Bank. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/>.
- Zakon o knjižničarstvu. (2001, 2002). Ljubljana: Uradni list RS 87/01 in 96/02.
- Zakon o posebnem dodatku za socialno ogrožene (2009). Ljubljana: Uradni list RS 57/09.
- Zakon o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010 – 2015. (2009). Ljubljana: Uradni list RS 87/2009.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (ZVrt-D). (2008). Ljubljana: Uradni list RS 25/2008.
- Zakon o subvencioniranju dijaške prehrane (ZSDijP). (2008). Ljubljana: Uradni list RS 45/2008.
- Založništvo, Slovenija, 2008. (2009). Prva objava 15. 9. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

III. priloga

Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS

Sintezna ocena razvoja Slovenije na podlagi izbranih kazalnikov dopolnjuje ekspertni pristop Poročila o razvoju s kvantitativno analizo. Izračun sintezne ocene omogoča mednarodno primerjavo razvitosti države v času na podlagi izbranih kazalnikov brez subjektivnega vrednotenja posameznih kazalnikov. Poglavitni težavi uporabljenega pristopa sta povezani z naborom vključenih kazalnikov. Nabor je omejen z razpoložljivostjo podatkov, še bolj pa z dejstvom, da s številčno merljivimi kazalniki ni mogoče v celoti zajeti vseh pomembnih razsežnosti in dejavnikov razvoja. Zato je tako dobljeno sintezno oceno smiselno uporabljati le kot dopolnilo drugim metodam ocenjevanja razvoja.

Namen izračuna sintezne ocene razvoja je kvantificirati razvoj po posameznih prioritetah SRS glede na izbrane kazalnike. Za vsako prioriteto imamo namreč na voljo več kazalnikov z različnimi merami, ki med seboj niso neposredno primerljivi. Praviloma za kazalnike tudi nimamo vnaprej določene optimalne vrednosti, ki bi omogočila vrednotenje razvoja Slovenije glede na odstopanje od optimalne vrednosti kazalnika. Zato razvoj Slovenije ocenjujemo relativno glede na druge države. V praksi se pogosto uporablja ocenjevanje glede na odstopanje od povprečja pri posameznem kazalniku in (uteženo) seštevanje doseženih točk po kazalnikih.

Za izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah in sklopih SRS smo uporabili standardiziran zvezni sistem točkovanja¹. To pomeni, da vrednost kazalnika standardiziramo s povprečjem² in standardno deviacijo ter množimo z deset. Da bi omejili vpliv skrajnih vrednosti, točke omejimo na 3 standardne odklone (± 30). Nič točk pri posameznem kazalniku pomeni, da je vrednost kazalnika enaka povprečju EU, 10 točk pa eno standardno deviacijo nad evropskim povprečjem. Da bi dosegli enakomerno pokritje vsebin SRS, pri seštevanju točk nekatere kazalnike predhodno združimo s povprečenjem doseženih točk pri posameznem kazalniku. Sintezno oceno razvoja smo s pomočjo izbranih kazalnikov izračunali na dveh ravneh: na ravni posameznega sklopa problematike znotraj prioritete in po posameznih prioritetah razvoja. Sintezna ocena razvoja na področju posamezne prioritete je seštevek točk vseh kazalnikov razvoja te prioritete. Naše

ocenjevanje zajema časovno obdobje 2004–2008³ in je prikazano primerjalno z drugimi državami članicami Evropske unije. Izbor kazalnikov (glej Tabelo), ki je hkrati tudi definicija razvoja po posameznih prioritetah in sklopih problematike, smo opravili v skladu z zahtevanim kriterijem modela o popolnosti podatkov za analizirano časovno obdobje in nabor primerjanih držav. Zaradi nepopolnih podatkov smo tako iz analize izključili Bolgarijo, Ciper, Malto in Romunijo, zaradi specifičnosti pa še Luksemburg. Pri nekaterih kazalnikih še ni bilo na voljo podatkov za zadnje leto, zato smo manjkajoče vrednosti nadomestili z vrednostmi iz preteklega leta.

Izračunana sintezna ocena razvoja ima vrsto omejitev, kar je treba upoštevati pri njeni razlagi. Prednosti metodologije, ki jo uporabimo za izračun sintezne ocene razvoja, so predvsem v zmanjšanju subjektivnih vrednotenij v metodologiji izračuna. Glavna pomanjkljivost pa je na podatkovni strani, kjer sicer skušamo za vsako prioriteto izbrati kar najbolj primerne kazalnike, vendar smo omejeni z razpoložljivostjo podatkov⁴. Za spremljanje nekaterih področij SRS namreč niso na voljo ustrezni mednarodno primerljivi kazalniki, na oceno razvoja pa vplivamo že s samim izborom kazalnikov in primerjanih držav. Zato izračunana sintezna ocena ne odraža nujno v celoti razvoja na področju posamezne prioritete oz. sklopa znotraj prioritete. Previdnost pri interpretaciji je potrebna tudi zaradi različnega števila kazalnikov pri posameznih prioritetah, v nekaterih primerih tudi njihove kakovosti in pojasnjevalne vrednosti. Pri razlagi je treba upoštevati tudi, da se lahko zaradi narave metode ocena razvoja spreminja tudi zaradi sprememb v ostalih opazovanih državah in ne samo zaradi boljših ali slabših rezultatov v Sloveniji. Ker z izbiro kazalnikov, ki je pogojena tudi z dostopnostjo, določimo definicijo razvoja, ki je lahko za druge države drugačna, je treba uvrstitve drugih držav gledati zgolj kot uvrstitev glede na razvoj s stališča Slovenije. Uporaba sintezne ocene razvoja je torej primerna le z upoštevanjem vseh navedenih omejitev, zato jo uporabljamo le kot dopolnilo ekspertnemu pristopu ocenjevanja uresničevanja SRS.

¹ Zapis z enačbo: $(\text{vrednost kazalnika} - \text{povprečje EU}) / \text{standardna deviacija} * 10$. Gre za nekoliko prilagojeno metodologijo, ki jo je razvila Delovna skupina za izdelavo metodologije spremljanja uresničevanja Lizbonske strategije (Lisbon methodology working group – LIME), ki deluje v okviru Odbora za ekonomsko politiko (Economic Policy Committee – EPC).

² Gre za netehtano povprečje vrednosti kazalnikov za izbrane države.

³ Za vrsto kazalnikov namreč ni na voljo podatkov za leto 2009 za vse države EU.

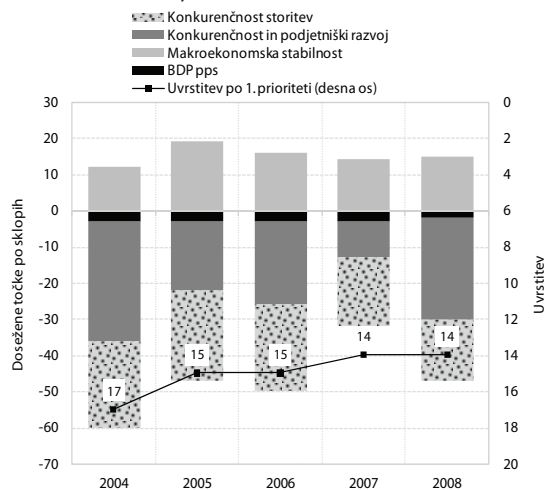
⁴ Z namenom zajeti čim širšo dimenzijo razvoja smo uporabili tudi nekatere kazalnike, ki sicer ne kažejo nujno na razvoj prioritete, vendar se temu, od dosegljivih podatkov, najbolj približajo.

Tabela: Sintezna ocena razvoja po posameznih prioritetah in sklopih znotraj prioritet ter število točk po posameznih kazalnikih, Slovenija, 2004–2008

		2004	2005	2006	2007	2008
	1. prioriteta					
	BDP pps	-3	-3	-3	-3	-2
1	BDP na prebivalca po kupni moči	-3	-3	-3	-3	-2
	Makroekonomska stabilnost	12	19	16	14	15
2	Realna rast BDP	2	2	3	8	10
3	Inflacija	-5	0	2	-2	-1
4	Ravnovesje sektorja država	0	1	-1	1	1
5	Dolg države	8	7	6	5	6
6	Plačilnobilančno ravnovesje	-1	1	1	-1	-3
7	Ciklično prilagojeni saldo sektorja država	1	2	-1	-2	-3
8	Bruto zunanji dolg	7	6	6	5	5
	Konkurenčnost in podjetniški razvoj	-33	-19	-23	-10	-28
9	Produktivnost dela	-4	-4	-4	-4	-4
10	Tržni delež	5	10	8	12	0
11	Stroški dela na enoto proizvoda	-6	4	3	8	0
12	Delež visokotehnoloških proizvodov v blagovnem izvozu	-5	-6	-6	-5	-4
13	Delež izvoza in uvoza v BDP	5	6	6	8	7
14a	Vhodne neposredne tuje investicije	-8	-8	-9	-9	-6
14b	Izhodne neposredne tuje investicije	-7	-7	-8	-7	-6
15a	Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - mobilna telefonija	-30	-30	-30	-30*	-30*
15b	Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - električna energija	-11	-12	-13	-11	-11*
	Konkurenčnost storitev	-24	-25	-24	-19	-17
16	Delež nefinančnih tržnih storitev v BDP	-10	-10	-10	-8	-7
17a	Bilančna vsota bank	-8	-8	-7	-8	-8
17b	Zavarovalne premije	-2	-3	-3	-3	-3
17c	Tržna kapitalizacija	-8	-10	-7	-2	-2*
18	Delež ostalih storitev v izvozu dobrin in storitev	-8	-8	-8	-7	-6
	2. prioriteta					
	Izobraževanje in usposabljanje	-6	-2	-6	-4	-7
19	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	-5	-5	-4	-2	-5
20	Javni izdatki za izobraževanje	4	4	4	4*	4*
21	Izdatki za izobraž. ustanove na udeleženca	-5	-1	-6	-6*	-6*
	Raziskave in razvoj, inovacije in IKT	-13	-14	-15	-20	-16
22	Bruto domači izdatki za R&R	-1	-1	0	-2	0
23	Diplomanti na področju znanosti in tehnologije	-6	-6	-7	-8	-8*
24	Število patentnih prijav na EPO	-4	-4	-4	-4	-4
25	Raba interneta	-2	-3	-4	-6	-4
	3. prioriteta					
	Javnofinančni odhodki	2	-1	1	4	5
26a	Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji-izdatki sektorja država	-1	-1	0	2	2
26b	Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji-kapitalski transferi in investicije	4	0	1	6	8
	Davki in prispevki	-3	-3	-2	-1	-1
27a	Ekonomska struktura davkov in prispevkov-skupna obremenitev z davki in prispevki	-1	-1	0	1	1
27b	Ekonomska struktura davkov in prispevkov-davčna obremenitev dela	-5	-5	-4	-3	-3*
	Pomoči in subvencije	-9	-4	-4	-4	-3
28a	Državne pomoči-skupaj	-4	0	0	2	4
28b	Državne pomoči za horizontalne namene, kot % BDP	-4	2	2	0	0
29	Subvencije sektorja država	-5	-5	-5	-5	-5*
	4. prioriteta					
	Trg dela	10	8	5	12	13
30	Stopnja delovne aktivnosti	2	2	1	2	2
31	Stopnja brezposelnosti	7	6	5	8	10
32	Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	3	3	1	3	3
33a	Razširjenost delnih zaposlitev	-6	-7	-6	-6	-6
33b	Razširjenost začasnih zaposlitev	8	6	7	7	6
33c	Delež samozaposlenih	-7	-7	-6	-5	-6
	Socialna zaščita	0	-1	-2	-7	-5
34	Izdatki za socialno zaščito	0	-1	-1	-3	-3*
35	Javni in zasebni izdatki za zdravstvo	0	0	-1	-4	-2*
	Življenjski pogoji	-8	-4	-7	-5	-5
36	Število zdravnikov in medicinskih sester	-15	-14	-14	-14	-14*
37	Vključenost v izobraževanje	-1	0	1	0	0*
38	Prebivalstvo v gospodinjstvih brez del. aktivnih članov	8	10	6	9	9
	5. prioriteta					
	Okoljevarstvena merila	-6	-12	-14	-13	-11
39	Delež cestnega v blagovnem prometu	-1	-2	-2	-3	-3*
40	Energetska intenzivnost	1	0	0	0	0*
41	Obnovljivi viri energije	2	1	0	-1	-1*
42	Delež komunalnih odpadkov, ki se ne odloži	-7	-9	-10	-9	-8
43	Implicitna davčna stopnja na energijo	-3	-4	-4	-2	-2
44a	Intenzivnost kmetovanja-povprečni pridelek pšenice	4	2	3	4	5
44b	Intenzivnost kmetovanja-število glav velike živine na ha	0	1	1*	1	1*
44c	Intenzivnost kmetovanja-povprečna mlečnost na žival	7	10	6	3	6
44d	Intenzivnost kmetovanja-delež ekološko obdelanih površin v kontroli	0	-1	2*	1	2*
44e	Intenzivnost kmetovanja-poraba NPK gnojil	0	-1	-2	1	2*
	Trajno obnavljanje prebivalstva	-6	-4	-1	10	27
45	Selitveni koeficient	-5	0	0	8	19
46	Stopnja rodnosti	-9	-10	-9	-7	-3
47	Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva	5	4	4	3	2
48aa	Pričakovano trajanje življenja-moški	-1	0	0	0	1
48ab	Pričakovano trajanje življenja-ženske	0	0	3	3	4
48b	Umrljivost dojenčkov	7	4	7	10	16
	Kultura	8	8	7	5	4
49	Potrošnja gospodinjstev za kulturo	8	8	7	5	4

Vir: Izračuni UMAR. Opomba: Vrednosti označene z zvezdico so izračuni na podlagi Umarjevih ocen kazalnikov na osnovi podatkov iz preteklih let.

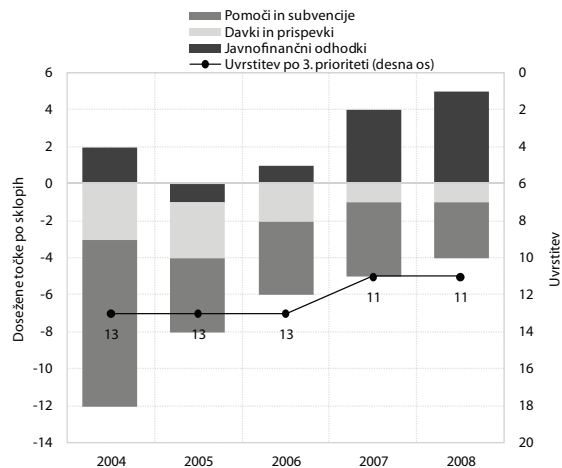
Slika 1: Sintezna ocena razvoja 1. prioritete (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 1. prioritete med 22 državami EU, 2004–2008

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: V stolpcih so prikazane dosežene točke (ocena razvoja) po posameznih sklopih, kjer pozitivna vrednost predstavlja nadpovprečni razvoj glede na države EU, vključene v analizo. Nič točk pri posameznem sklopu bi torej pomenilo, da je Slovenija po razvoju v tem sklopu enaka povprečju v analizo vključenih držav, negativna vrednost pa, da Slovenija v določenem letu zaostaja za povprečjem.

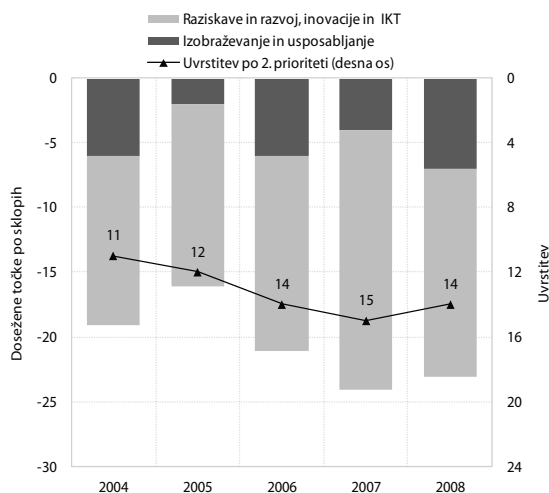
Slika 3: Sintezna ocena razvoja 3. prioritete (Učinkovita in cenejša država) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 3. prioritete med 22 državami EU, 2004–2008

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: Glej Sliko 1.

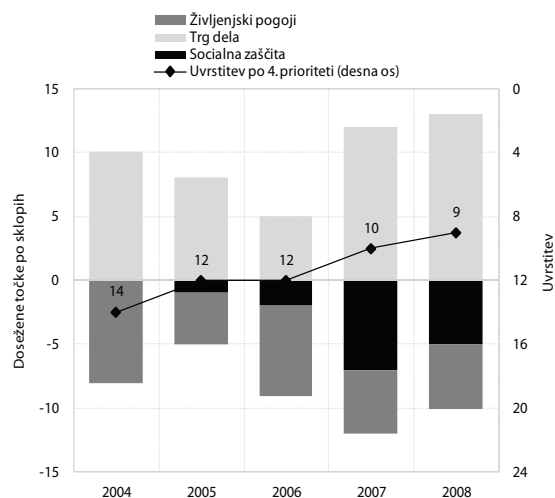
Slika 2: Sintezna ocena razvoja 2. prioritete (Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 2. prioritete med 22 državami EU, 2004–2008

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: Glej Sliko 1.

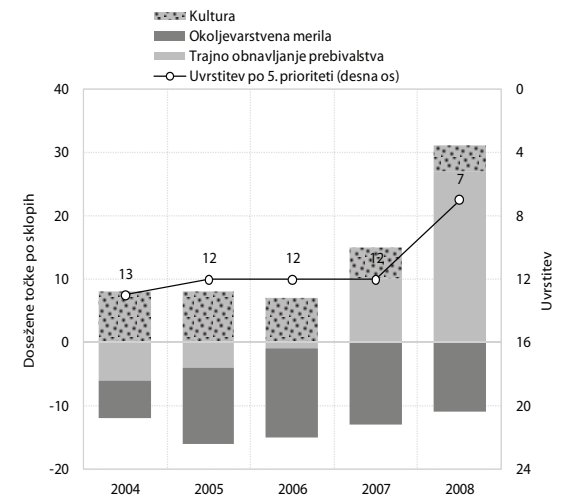
Slika 4: Sintezna ocena razvoja 4. prioritete (Moderna socialna država in večja zaposlenost) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 4. prioritete med 22 državami EU, 2004–2008

Vir: Izračuni UMAR.

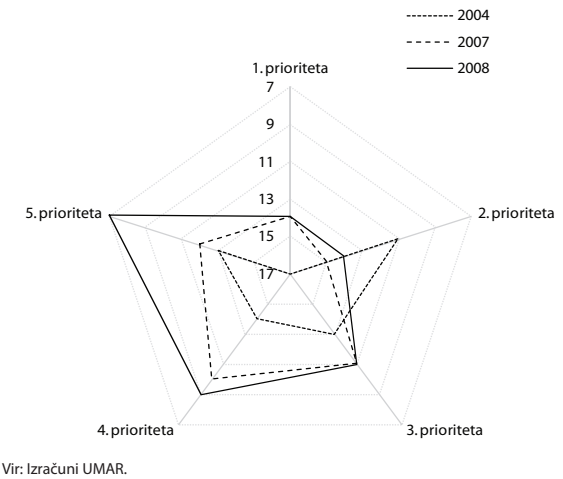
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 5: Sintezna ocena razvoja 5. prioritete (Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 5. prioritete med 22 državami EU, 2004–2008

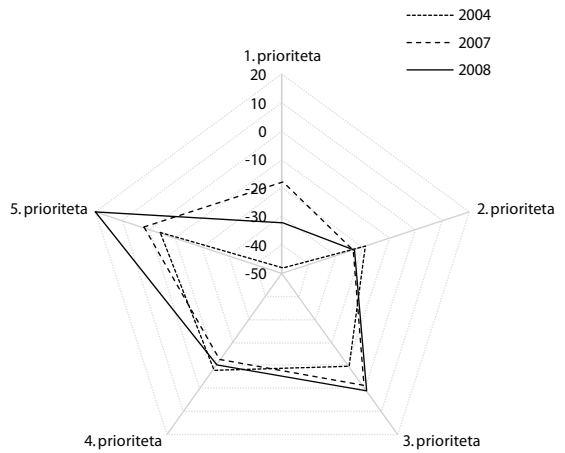
Vir: Izračuni UMAR.
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 7: Uvrstitev Slovenije med 22 državami EU glede razvoja na področju petih prioritete Strategije razvoja Slovenije, 2004, 2007, 2008

Vir: Izračuni UMAR.

Slika 6: Sintezna ocena razvoja po prioritetah Strategije razvoja Slovenije, 2004, 2007, 2008

Vir: Izračuni UMAR.